

Міжнародний благодійний фонд «Карітас України»

ЗАКОНОДАВСТВО, ЩО РЕГУЛЮЄ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Аналітичний звіт

Львів 2021

Видання здійснено МБФ «Карітас України» в рамках проекту «Адвокація сталого надання соціальних послуг для вразливого населення, що постраждало внаслідок конфлікту в Україні, у п'яти центрах «Карітас» в рамках реформи децентралізації, 2020-2025» за фінансової підтримки Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) та «Карітасу Німеччини»

Підготовлено:

Ростислав КІСЬ, Олеся БАЛЯН

Препрес: Роман ГЕРА

співпраця з
німеччиною

DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Germany

КАРІТАС
УКРАЇНИ
CARITAS
UKRAINE

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА.....	6
1. АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	7
1.1. Міжнародне законодавство у сфері надання соціальних послуг	8
1.2. Національне законодавство, яке регулює порядок надання соціальних послуг.....	13
1.3. Законодавство, яке регулює порядок надання соціальних послуг на місцевому рівні.....	24
2. ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА У СФЕРІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	29
2.1. Система органів влади та управління на національному рівні	31
2.2. Система органів влади та управління на регіональному та місцевому рівнях	36
2.3. Система надавачів соціальних послуг комунального сектору	45
2.4. Типи надавачів соціальних послуг недержавного (приватного) сектору	63
3. ПОРЯДОК НАДАННЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	67
3.1. Категорії отримувачів соціальних послуг для дітей, сімей з дітьми та осіб похилого віку.....	69
3.2. Види соціальних послуг, право на які мають діти, сім'ї з дітьми та особи похилого віку.....	73
3.3. Інструменти фінансування надавачів соціальних послуг державного/ комунального та недержавного секторів	86
4. РЕЄСТР НАДАВАЧІВ ТА ОТРИМУВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЯК ЗВ'ЯЗКОВА ЛАНКА ВСІХ ЕЛЕМЕНТІВ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	99
4.1. Категорії користувачів Реєстру та їх повноваження	101
4.2. Розділи Реєстру та відомості, що до них вносяться.	102
4.3. Доступ до Реєстру	105
4.4. Проблеми на шляху реалізації завдань Реєстру.....	106
4.5. Зміни, які необхідно внести у Реєстр задля його належного функціонування	108
5. ПЕРЕШКОДИ (ПРОГАЛИНИ) В ОТРИМАННІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	109
5.1. Законодавчі перешкоди	111
5.2. Фінансові перешкоди.	116
5.3. Освітні, кваліфікаційні та ресурсні перешкоди.....	120

6. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	131
6.1. Взірцева модель надання соціальної послуги згідно чинного законодавства на прикладі послуги за державним стандартом стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності із застосуванням механізму соціального замовлення	133
6.2. Успішні практики надання послуги для осіб похилого віку локальними організаціями Карітасу: отримання фінансування з бюджету (соціальне замовлення, конкурси), практичний досвід/особливості надання послуги	136
6.3. Взірцева модель надання соціальної послуги згідно чинного законодавства на прикладі послуги за державним стандартом соціальна адаптація шляхом публічних закупівель	139
6.4. Успішні та неуспішні практики надання послуг для дітей та молоді локальними організаціями Карітасу: отримання фінансування з місцевого бюджету (соціальне замовлення, конкурси), практичний досвід/особливості надання та фінансування послуги	144
6.5. Ідеальний алгоритм надання соціальної послуги стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності згідно пропонуваної моделі Карітасу України	149
7. СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ЩОДО СТАНУ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ТА ПОТРЕБИ У СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГАХ В ОКРЕМИХ ГРОМАДАХ ЗА ПЕРІОД 2019 РОКУ – ПЕРШОГО ПІВРІЧЧЯ 2021 РОКУ	151
7.1. Виділення бюджетних коштів на надання соціальних послуг надавачами недержавного і комунального сектору.....	152
7.2. Наявність закритої/незакритої потреби у соціальних послугах в громадах.....	154
8. ПРОПОЗИЦІЇ КАРІТАСУ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ РЕФОРМИ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	165
8.1. Фінансування	167
8.2. Облік	171
8.3. Доступність.....	174
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	177

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ВІЛ – Вірус імунодефіциту людини

ДБН – Державні будівельні норми

ДФС – Державна фіскальна служба України

ЄІССС – Єдина інформаційна система соціальної сфери

КМДА – Київська міська державна адміністрація

КМУ, Кабмін – Кабінет Міністрів України

Мінсоцполітики – Міністерство соціальної політики України

МОЗ – Міністерство охорони здоров'я України

МТЦСО – Міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)

МЦСССДМ – Міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

Нацсоцслужба – Національна соціальна сервісна служба України

НПА – нормативно-правовий акт

ОМС – органи місцевого самоврядування

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ОТГ – об'єднана територіальна громада

СЖО – складні життєві обставини

ПЕРЕДМОВА

Увагу даного звіту сфокусовано на соціальних послугах для дітей, сімей з дітьми та для осіб похилого віку, зважаючи на затребуваність соціальних послуг для цих категорій отримувачів в регіональних організаціях – членах мережі «Карітас», а також зважаючи на найбільшу чисельність отримувачів соціальних послуг саме цих категорій. Об'єктом дослідження є законодавство, що регулює надання соціальних послуг в Україні. А його предметом є ефективність та збалансованість механізмів визначення потреби і фінансування соціальних послуг, визначених чинним законодавством, в реальних умовах запровадження реформи децентралізації в громадах.

При підготовці звіту були застосовані методи кабінетного дослідження законодавства, статистичних даних, звітності та аналітичних записок, аналіз відкритих даних в інтернет-джерелах, запити на публічну інформацію, надавачів соціальних послуг комунального сектору та органів місцевого самоврядування, періодики, матеріали конференцій, тощо, моніторингові візити, опитування мешканців громад, а також експертні опитування персоналу та керівництва благодійних організацій, громадських організацій, фахівців органів місцевого самоврядування, юристів, адвокатів, фахівців з адвокації організацій громадянського суспільства та ін.

Метою звіту є аналіз чинного міжнародного та національного законодавства і систематизація інституційної структури у сфері надання соціальних послуг; виявлення прогалин у законодавстві як з урахуванням практичного досвіду його застосування, так і у механізмах фінансування соціальних послуг, які перешкоджають ефективному наданню соціальних послуг недержавними надавачами соціальних послуг. Наголос зроблено на пропонованій Карітасом альтернативній моделі надання соціальних послуг в рамках реформи галузі та пропозиціях щодо змін до чинного законодавства задля забезпечення створення та функціонування конкурентного ринку соціальних послуг в Україні та задоволення потреб у соціальних послугах усіх потребуючих громадян.

Розділ 1.

Аналіз законодавства у сфері надання соціальних послуг

1.1. МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Загальна декларація прав людини¹, прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН у 1948 р., стала основоположним міжнародним документом у сфері захисту прав людини та вперше закріпила перелік політичних, соціально-економічних та культурних прав людини. Декларація гарантує кожній людині право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини. Материнство і дитинство визнано такими, що дає право на особливе піклування і допомогу, а діти, народжені у шлюбі та поза шлюбом, вирівняні у праві на соціальний захист. Загальна декларація прав людини стала своєрідним пусковим механізмом для розробки та прийняття наступних міжнародних та національних документів щодо прав людини у економічній, соціальній, політичній та інших сферах життя.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права² та **Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права**³, прийняті Генеральною Асамблеєю ООН у 1966 р., закріпили широкий перелік та зміст основних прав людини, в тому числі у соціальній сфері. Зокрема, пактами передбачено право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування. Особлива увага акцентується на соціальному захисті дітей: «Особливих заходів охорони і допомоги має вживатися щодо всіх дітей і підлітків без будь-якої дискримінації за ознакою сімейного походження чи за іншою ознакою. Дітей і підлітків має бути захищено від економічної і соціальної експлуатації». Пакти ратифіковані Указом Президії Верховної Ради Української РСР⁴ у 1973 році.

Револьюційним документом у сфері захисту прав дітей стала **Декларація прав дитини**⁵, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1959 році. Серед іншого, Декларацією закріплений принцип соціального захисту дитини: «Дитина має користуватися благами соціального забезпечення. Їй має належати право на здорове зростання і розвиток; з цією метою спеціальні догляд і охорона мають бути забезпечені дитині та її матері, зокрема належний допологовий і післяпологовий догляд. Дитина повинна мати право на належні харчування, житло, відпочинок і медичне обслуговування. Дитині, яка є неповносправною фізично, психічно або соціально, мають бути забезпечені спеціальні режим, освіта і піклування, необхідні з огляду на її особливий стан». Для продовження посилення захисту прав дітей на міжнародному рівні 20 листопада 1989 року Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято **Конвенцію про права дитини**⁶. Конвенцією запро-

¹ Universal Declaration of Human Rights : United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>. (дата звернення: 01.07.2021).

² Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Міжнародний пакт від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 01.07.2021).

³ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : Міжнародний пакт від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 01.07.2021).

⁴ Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 р. № 2148 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-08#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁵ Декларація прав дитини: Декларація від 20.11.1959 р. <https://web.archive.org/web/20130926070812/http://www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/resources/child.asp> (дата звернення: 01.07.2021).

⁶ Конвенція про права дитини : Конвенція від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 01.07.2021).

ваджено сучасні універсальні стандарти, які слугують орієнтирами щодо забезпечення прав дітей у світі й у кожній країні, зокрема. Конвенція акцентує увагу на тому, що при вирішенні будь-яких питань, які стосуються дитини, її інтереси повинні враховуватись якнайкраще. Держави-учасниці Конвенції зобов'язуються вживати ефективні заходи з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації. Україна ратифікувала Конвенцію про права дитини 27.02.1991 р.⁷, однією з перших серед країн-членів ООН. Також Україною ратифіковано два протоколи до Конвенції: Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії⁸ (ратифіковано 03.04.2003 р.⁹) та Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах¹⁰ (ратифіковано 23.06.2004 р. із заявою¹¹). Таким чином, наша держава визнала, що діти є особливо уразливою групою з огляду на їх вік, психічний і фізичний розвиток і що вони потребують спеціального постійного догляду і захисту, а також узяла на себе низку зобов'язань у рамках Конвенції, зокрема здійснити реформування законодавства відповідно до міжнародних стандартів.

Принцип першочерговості та пріоритетності інтересів дітей відображений також у **Декларації про соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному і міжнародному рівнях**¹², прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН в 1986 році. Положеннями Декларації передбачено, що кожна держава-учасниця повинна приділяти першочергову увагу благополуччю сім'ї і дитини. Якщо батьки не виявляють турботи про свою дитину або вона є неналежною, то дитині необхідно забезпечити догляд з боку інших родичів або передати дитину на виховання в іншу сім'ю або, в разі необхідності, помістити дитину в спеціальну установу. Уряди повинні визначати ефективність національних служб, що займаються турботою про дітей, і розглядати відповідні заходи.

Першим міжнародним документом, який окрім права на соціальне забезпечення також безпосередньо закріплює право на соціальні послуги та соціальну допомогу для вразливих верств населення є **Європейська соціальна хартія**, прийнята в 1961 р. та переглянута в 1966 р.¹³. Основоположними принципами за Хартією визнаються право малозабезпечених людей на соціальну та медичну допомогу; право користуватися послугами соціальних служб; право дітей та підлітків на належний соціальний, правовий та економічний захист; право осіб з інвалідністю на самостійність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства. Хартією виокремлюються дві категорії найбільш вразливих груп громадян – це діти та особи похилого віку і закріплюється їх право на соціальний захист та соціальні послуги. З метою забезпечення ефективного здійснення

⁷ Про ратифікацію Конвенції про права дитини : Постанова Верховної Ради Української РСР від 27.02.1991 р. № 789-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-12#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁸ Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії : Факультативний протокол від 01.01.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text (дата звернення: 01.07.2021).

⁹ Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії : Закон України від 03.04.2003 р. № 716-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/716-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁰ Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах : Факультативний протокол від 01.01.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text (дата звернення: 01.07.2021).

¹¹ Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах : Закон України від 23.06.2004 р. № 1845-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1845-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹² Декларація про соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному і міжнародному рівнях : Декларація від 03.12.1986 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu86300?an=15190&ed=1986_12_03 (дата звернення: 01.07.2021).

¹³ Європейська соціальна хартія (переглянута) : Хартія від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 01.07.2021).

права дітей та підлітків рости в умовах, які сприяють всебічному розвитку їхньої особистості та їхніх фізичних і розумових здібностей Хартією передбачено забезпечення їм догляду, допомоги, освіти та підготовки, яких вони потребують, зокрема шляхом створення або забезпечення функціонування закладів і служб, достатніх та адекватних для досягнення цієї мети. Задля забезпечення ефективного здійснення права осіб похилого віку на соціальний захист Хартія покладає на сторін-учасниць обов'язок вживати відповідних заходів, зокрема, шляхом забезпечення інформації про послуги і програми, які існують для осіб похилого віку, а також про можливості їхнього використання такими особами; забезпечення медичного обслуговування та послуг, яких вимагає їхній стан здоров'я. Україна ратифікувала Хартію (переглянуту) 14.09.2006 року (з заявами) Законом України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)¹⁴».

16 квітня 1964 року державами-членами Ради Європи був підписаний **Європейський кодекс соціального забезпечення**¹⁵ з метою сприяння їх соціальному прогресу та розвитку систем соціального забезпечення. Україна підписала Кодекс у 2016 році.

Прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 1969 року **Декларація соціального прогресу та розвитку**¹⁶ передбачає, що всі люди, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, віросповідання, національності, етнічного походження, сімейного або соціального стану, політичних чи інших переконань, мають право жити в гідних умовах і в умовах свободи і користуватися плодами соціального прогресу. Соціальний прогрес і розвиток передбачають, зокрема, забезпечення верствам населення, які перебувають у несприятливих умовах, рівних можливостей соціального та економічного розвитку з метою створення ефективного інтегрованого суспільства. Соціальний прогрес і розвиток повинні бути спрямовані на постійне підвищення матеріального і духовного рівня життя всіх членів суспільства шляхом досягнення таких головних цілей як надання всебічного соціального забезпечення і послуг соціального піклування, створення та покращення системи соціального забезпечення і страхування для всіх осіб, які через хворобу, непрацездатність або похилий вік тимчасово або постійно не можуть заробляти на життя, з метою забезпечення належного рівня життя для таких осіб, їх сімей і утриманців; захист прав і забезпечення добробуту дітей, людей похилого віку та осіб з інвалідністю; забезпечення захисту людей, які страждають фізичними і розумовими вадами. **Копенгагенська декларація про соціальний розвиток**¹⁷, прийнята 1995 року на Всесвітньому саміті з питань соціального розвитку, також декларує необхідність здійснення соціального розвитку на міжнародному та національному рівнях та включення у національні та регіональні програми питання залучення вразливих категорій осіб та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах у соціальний розвиток; забезпечення більш сприятливих умов для престарілих в плані поліпшення умов їх життя. Країни-учасниці Декларації розпочали глобальну кампанію за соціальний прогрес і розвиток та взяли на себе зобов'язання створити такі економічні, політичні, соціальні, культурні та правові умови, які будуть сприяти соціальному розвитку людей та сприяти соціальній інтеграції шляхом формування такого суспільства, яке було б стабільним, безпечним і справедливим і яке ґрунтувалося б на принципах заохочення і захисту всіх прав людини, а також на принципах недискримінації, терпимості, рівності можливостей, солідарності, безпеки та участі всього населення, в тому числі груп і осіб, які перебувають в несприятливому становищі, а також вразливих груп та осіб.

¹⁴ Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) : Закон України від 14.09.2006 р. № 137-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁵ European Code of Social Security : Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/048?module=treaty-detail&treaty-num=048> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁶ Declaration on Social Progress and Development : United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/progressanddevelopment.aspx> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁷ Copenhagen Declaration on Social Development : United Nations. URL: <https://www.un.org/development/desa/dspd/world-summit-for-social-development-1995/wssd-1995-agreements.html> (дата звернення: 01.07.2021).

У 1991 році Генеральна Асамблея ООН затвердила **Принципи ООН щодо осіб похилого віку**¹⁸ та закликала уряди включити їх в свої національні програми. Особливу увагу приділено власне догляду за особами похилого віку: «Люди похилого віку повинні мати доступ до соціальних і правових послуг з метою підвищення їх незалежності, посилення захисту та поліпшення догляду. Люди похилого віку повинні мати можливість на відповідному рівні користуватися послугами органів опіки та піклування, що забезпечують захист, реабілітацію, а також соціальне і психологічне стимулювання в гуманних і безпечних умовах. Люди похилого віку повинні мати можливість користуватися правами людини і основними свободами, перебуваючи в будь-якій установі, що забезпечує їм проживання, догляд або лікування, включаючи повну повагу їх гідності, переконань, потреб і особистого життя, а також права приймати рішення щодо догляду за ними і якості їх життя». **Декларація з проблем старіння**¹⁹, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 1992 року, вкотре підкреслила необхідність розробки на національному рівні стратегій та програм в інтересах осіб похилого віку та включення їх в загальні стратегії розвитку суспільства. Співпраця урядових та громадських організацій визнається необхідним засобом задля розвитку первинного медико-санітарного обслуговування, пропаганди здорового способу життя та здійснення програм самодопомоги в інтересах людей похилого віку. **Мадридський міжнародний план дій з проблем старіння 2002 року**²⁰, прийнятий другою Всесвітньою асамблеєю з проблем старіння у 2002 р., виокремив основні проблеми, які стосуються осіб похилого віку та запропонував шляхи їх усунення. Зокрема, акцент робиться на проблемі догляду за особами похилого віку та надання підтримки особам, які займаються таким доглядом. Вирішити цю проблему пропонується шляхом забезпечення безперервного догляду за літніми особами за допомогою різних джерел і підтримки осіб, що забезпечують догляд. Серед інших проблем – це незабезпечені потреби літніх людей, що стосуються психічного здоров'я; обмежений доступ до медико-санітарного обслуговування; соціальна незахищеність та неналежне соціальне обслуговування, інвалідність осіб похилого віку. Рішенням для таких проблем, є зокрема, творення всеосяжної системи послуг з охорони психічного здоров'я, починаючи з профілактики, своєчасних терапевтичних заходів і надання лікувальних послуг і закінчуючи усуненням проблем з психічним здоров'ям літніх людей; усунення проявів соціальної і економічної нерівності за віковою ознакою, за ознакою статі чи за будь-якою іншою ознакою, включаючи мовні бар'єри, для забезпечення того, щоб люди похилого віку мали універсальний і рівний доступ до послуг системи охорони здоров'я; збереження максимального функціонального потенціалу протягом усього життя і сприяння всебічній участі осіб похилого віку з інвалідністю у всіх аспектах життя суспільства.

¹⁸ United Nations Principles for Older Persons Adopted by General Assembly resolution 46/91 of 16 December 1991 : United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/olderpersons.aspx> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁹ Proclamation of Aging 47/5 : United Nations. URL: <https://www.un.org/development/desa/ageing/resources/international-year-of-older-persons-1999/resolution-475.html> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁰ Political declaration and Madrid International Plan of Action on Aging : United Nations. URL: <https://www.un.org/development/desa/ageing/madrid-plan-of-action-and-its-implementation.html> (дата звернення: 01.07.2021).

1.2. Національне законодавство, яке регулює порядок надання соціальних послуг

Законодавче регулювання галузі соціальних послуг відбувається на декількох рівнях. Це, зокрема, в залежності від юридичної сили – закони і підзаконні нормативні акти; за територією дії – місцеві, національного рівня і міжнародні (ратифіковані Верховною Радою України для дії на її території).

Серед законодавчих актів, які регулюють порядок надання соціальних послуг на національному рівні, в першу чергу слід звернути увагу на основний закон, **Конституцію України**. Нею передбачено загальні гарантії соціального захисту, зокрема стаття 46 **Конституції**²¹ гарантує громадянам право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом. На додачу до вказаних норм Конституції України варто згадати статтю 48²², що гарантує кожному право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло, а також статтю 49²³, згідно якої кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Не зважаючи на те, що Конституція не містить окремих норм щодо соціальних послуг, вони є невід'ємним механізмом реалізації державних гарантій соціального захисту населення держави та реалізації прав, що гарантуватимуть гідний рівень життя всіх громадян держави.

До основоположних законів, що регламентують надання соціальних послуг в Україні слід віднести **Закон України «Про соціальні послуги»**. Вперше закон «Про соціальні послуги»²⁴ було ухвалено лише в 2003 році. До цього моменту поняття соціальних послуг (як комплексу заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем) було взагалі відсутнє в українському законодавстві. Також, вперше у законі було згадано що суб'єкти, які надають соціальні послуги – це підприємства, установи, організації та заклади незалежно від форми власності та господарювання, фізичні особи – підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги. Таким чином, вперше в основу системи надавачів соціальних послуг не закладалися лише державні/комунальні суб'єкти. Подальший розвиток галузі в цілому сприяв тому, що до даного закону було внесено значну кількість змін та доповнень, що запроваджували стандартизацію надання соціальних послуг, доповнювали види та форми надання соціальних послуг. З 2007 року почала діяти затверджена **Концепція реформування системи соціальних послуг**²⁵, яку було роз-

²¹ Конституція України : Конституція від 28.06.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²² *ibid.*

²³ *ibid.*

²⁴ Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030966.html (дата звернення: 01.07.2021).

²⁵ Концепція реформування системи соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України

роблено задля реалізації положень Конституції, закону «Про соціальні послуги» і законів України щодо забезпечення соціального захисту громадян, доступності та якості соціальних послуг, запровадження нових та більш ефективних механізмів фінансування і управління системою соціальних послуг. Починаючи з 2012 року діє **Стратегія реформування системи соціальних послуг**²⁶ в основу якої було покладено бажання розширити доступність соціальних послуг для їх отримувачів, збільшення ефективності існуючих та запровадження нових інструментів фінансування соціальних послуг через роздержавлення та створення ринку соціальних послуг, підвищення якості соціальних послуг, зокрема шляхом удосконалення системи проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг. У березні 2013 року був затверджений План заходів на 2013-2016 роки²⁷ щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг. Після 2016 року ні План заходів, ні Стратегія реформування системи соціальних послуг не поновлювалися. Тому, до часу поки не прийнято нові редакції цих документів, діяти продовжують згадані вище редакції Стратегії та Плану заходів.

У 2019 році, у тісній співпраці з експертним середовищем, надавачами соціальних послуг, організаціями громадянського суспільства, у відповідь на виклики та динамічні зміни, з якими зіткнулась галузь в цей період, затверджено нову редакцію Закону України «Про соціальні послуги»²⁸. Термінологічний ряд, яким оперує закон, було розширено за рахунок визначення базових соціальних послуг, вразливих груп населення, надавачів та отримувачів соціальних послуг, показників якості соціальних послуг, процесу визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах та інших. Дана редакція закону наблизила адміністрування соціальних послуг до європейських стандартів увівши в процес надання послуг, за пропозиціями недержавних надавачів соціальних послуг, такі нові елементи як Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг, моніторинг надання соціальних послуг та класифікацію соціальних послуг.

Поряд з новою редакцією закону «Про соціальні послуги» статус, особливості соціального захисту та надання соціальних послуг окремим категоріям отримувачів регламентують також наступні **закони**:

- «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»²⁹ – визначає організаційні і правові засади соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, принципи здійснення соціальної роботи з цими категоріями отримувачів, основні напрямки державної політики, місце та функції центрів соціальних служб, відповідальність за порушення законодавства у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю;
- «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні»³⁰, який визначає основні засади державної політики щодо ветеранів праці, інших громадян похилого віку і спрямований на формування в суспільстві гуманного, шанобливого ставлення до них і забезпечення їх активно-

від 13.04.2007 р. № 178-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/178-2007-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁶ Стратегія реформування системи соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.08.2012 р. № 556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁷ План заходів на 2013-2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.03.2013 р. № 208-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-2013-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁸ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁹ Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

³⁰ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- го довголіття; гарантує забезпечення реалізації права на соціальні послуги, створення мережі установ та закладів, що надають соціальні послуги, забезпечення зміцнення і розвитку їх матеріально-технічної бази;
- «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»³¹, який гарантує особам з інвалідністю рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість особам з інвалідністю ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина та вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями і інтересами;
 - «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей»³², який визначає загальні засади соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, забезпечує правове регулювання відносин у суспільстві, які спрямовані на реалізацію бездомними особами і безпритульними дітьми прав і свобод, передбачених Конституцією та законодавством України, дає визначення бездомності, бездомної особи, безпритульної особи, послуг бездомним особам, визначає види соціальних послуг, які суб'єкти, що забезпечують реінтеграцію бездомних осіб можуть надавати останнім;
 - «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк»³³, який визначає засади участі у соціальній адаптації осіб, які відбували покарання, підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян, а також фізичних осіб, забезпечує правове регулювання відносин, спрямованих на реалізацію такими особами прав і свобод, передбачених Конституцією та законами України, визначає поняття, основні принципи та заходи здійснення соціального патронажу, місце та роль центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та інших органів в роботі з такими особами;
 - «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ»³⁴, який визначає порядок правового регулювання діяльності у сфері профілактики, лікування, догляду і підтримки, необхідних для забезпечення ефективної протидії поширенню хвороби, зумовленої вірусом імунодефіциту людини, та відповідні заходи щодо правового і соціального захисту людей, які живуть з ВІЛ; окреслює державні гарантії соціального захисту людей, які живуть з ВІЛ, членів їхніх сімей, медичних, соціальних та інших працівників, зайнятих у сфері запобігання захворюванню на ВІЛ-інфекцію, а також гарантії надання людям, які живуть з ВІЛ, необхідної медичної допомоги та соціальних послуг;
 - «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»³⁵, який визначає основні засади створення правових, соціально-економічних, організаційних умов для усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я, функціонування системи підтримання особами з інвалідністю фізичного, психічного, соціального благополуччя, сприяння їм у досягненні соціальної та матеріальної

³¹ Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

³² Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

³³ Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17.03.2011 р. № 3160-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

³⁴ Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ : Закон України від 12.12.1991 р. № 1972-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

³⁵ Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- незалежності; закріплює визначення, види та заходи реабілітації, окреслює державну політику України у сфері реабілітації осіб з інвалідністю;
- «Про запобігання та протидію домашньому насильству»³⁶, який визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства; дає визначення таким термінам як домашнє насильство, кривдник, протидія домашньому насильству та іншим; додає до переліку суб'єктів, що можуть здійснювати заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема виявленні фактів домашнього насильства, наданні допомоги та захисту для постраждалих осіб, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання та іноземні неурядові організації, фізичних осіб – підприємців, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичних осіб, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми;
 - «Про охорону дитинства»³⁷, який визначає охорону дитинства в Україні стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, що має істотне значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави; встановлює з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні основні засади державної політики у цій сфері задля забезпечення найкращих інтересів дитини; окреслює співвідношення державних гарантій, пільг та компенсацій з правами та обов'язками батьків або осіб, які їх замінюють;
 - «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»³⁸, який спрямований на реалізацію конституційних гарантій права громадян на соціальний захист: забезпечення рівня життя не нижчого від прожиткового мінімуму шляхом надання грошової допомоги найменш соціально захищеним сім'ям і сприяння їх економічній самостійності.

Вказані вище закони поєднують в собі правове регулювання соціального захисту, соціального забезпечення, процедур визначення потреб та процедур надання соціальних послуг відповідним категоріям бенефіціарів. На додачу до них, окремий кластер складають законодавчі акти, які встановлюють процесуальні підстави для надання соціальних послуг, окреслюють межі та джерела фінансування соціальних послуг та співвідношення повноважень, прав та обов'язків органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади та господарюючих суб'єктів всіх форм власності, що надають соціальні послуги. До них, зокрема, відносяться наступні **закони**:

- «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»³⁹, який визначає гарантії та стандарти як критерії для визначення та оцінки складних життєвих обставин, визначення розмірів державних гарантій соціальної підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, як однієї з основних підстав для надання соціальних послуг;
- «Про місцеве самоврядування в Україні»⁴⁰, який в рамках реалізації реформи децентралізації визначає повноваження місцевих рад щодо затвердження ці-

³⁶ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

³⁷ Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

³⁸ Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

³⁹ Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁴⁰ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- льових програм, повноваження виконавчих органів місцевих рад у сфері соціального захисту населення;
- «Про місцеві державні адміністрації»⁴¹, який визначає повноваження місцевих державних адміністрацій в галузі соціального захисту та соціального забезпечення населення;
 - Бюджетний кодекс України⁴², який регулює питання стосовно віднесення повноважень щодо надання соціальних послуг до делегованих органам місцевого самоврядування, поєднує це з положеннями щодо місцевих бюджетів;
 - Цивільний кодекс України⁴³, який встановлює загальні положення щодо зобов'язань, договорів, надання послуг, відшкодування шкоди, що використовуються при регламентації обсягів надання послуг, відповідальності сторін та якості соціальних послуг, наданих відповідно до договорів про надання соціальних послуг;
 - Господарський кодекс України⁴⁴, який регулює взаємодію між замовниками і надавачами соціальних послуг, загальні засади здійснення господарської діяльності суб'єктами господарювання – юридичними особами та фізичними особами-підприємцями, що надають, в тому числі, і соціальні послуги.

Галузеве законодавство, яке покликане регулювати безпосередній порядок та процедури надання соціальних послуг, а також деталізувати норми рамкових законодавчих актів складається в основному з підзаконних нормативних актів – постанов Кабінету Міністрів України та наказів Міністерства соціальної політики України. Частина з них діє ще з початку 2000-х, інша частина постійно підлягає обговоренню і перегляду, а найактуальніша частина з'явилась нещодавно в зв'язку з прийняттям нової редакції закону «Про соціальні послуги», що запустив ряд новітніх механізмів.

Серед найбільш вживаних і важливих у використанні кожним надавачем соціальних послуг підзаконних нормативних актів, що регулюють діяльність з надання соціальних послуг, слід згадати наступні:

Постанови Кабінету Міністрів України

- Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 р. № 1417 «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)»⁴⁵;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2011 р. № 1049 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка»⁴⁶;

⁴¹ Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁴² Бюджетний кодекс України : Кодекс від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁴³ Цивільний кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁴⁴ Господарський кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁴⁵ Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 р. № 1417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁴⁶ Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів),

- Постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 978 «Деякі питання соціального захисту дітей з інвалідністю та осіб з інвалідністю»⁴⁷;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 185 «Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг»⁴⁸;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 427 «Деякі питання здійснення контролю за додержанням вимог Закону України «Про соціальні послуги»⁴⁹;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 428 «Про затвердження Порядку регулювання тарифів на соціальні послуги»⁵⁰;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 429 «Про затвердження Порядку установаження диференційованої плати за надання соціальних послуг»⁵¹;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 430 «Про затвердження Порядку підготовки та перепідготовки фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності»⁵²;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 449 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг»⁵³;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 450 «Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення»⁵⁴;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 587 «Про організацію надання соціальних послуг»⁵⁵;

розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2011 р. № 1049. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁴⁷ Деякі питання соціального захисту дітей з інвалідністю та осіб з інвалідністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 978. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁴⁸ Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁴⁹ Деякі питання здійснення контролю за додержанням вимог Закону України «Про соціальні послуги» : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 427. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/427-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁵⁰ Про затвердження Порядку регулювання тарифів на соціальні послуги : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 428. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁵¹ Про затвердження Порядку установаження диференційованої плати за надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁵² Про затвердження Порядку підготовки та перепідготовки фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 430. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁵³ Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁵⁴ Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁵⁵ Про організацію надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 р. № 357 «Деякі питання організації електронної взаємодії державних інформаційних ресурсів»⁵⁶;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2019 р. № 576 «Про затвердження Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади»⁵⁷;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 177 «Деякі питання діяльності центрів надання соціальних послуг»⁵⁸;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 204 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг»⁵⁹;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 479 «Деякі питання діяльності центрів соціальних служб»⁶⁰;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 783 «Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України»⁶¹;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 р. № 859 «Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі»⁶²;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2021 р. № 99 «Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг»⁶³.

Накази Міністерства соціальної політики України

- Наказ Міністерства соціальної політики України від 15.03.2021 р. № 131 «Про затвердження Типової програми навчання фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності»⁶⁴;

⁵⁶ Деякі питання організації електронної взаємодії державних інформаційних ресурсів : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁵⁷ Про затвердження Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2019 р. № 576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁵⁸ Деякі питання діяльності центрів надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/177-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁵⁹ Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг» : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 204. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁶⁰ Деякі питання діяльності центрів соціальних служб : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 479. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁶¹ Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁶² Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 р. № 859. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/859-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁶³ Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2021 р. № 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁶⁴ Про затвердження Типової програми навчання фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності : Наказ Міністерства соціальної політики України від 15.03.2021 р. № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0550-21#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- Наказ Міністерства соціальної політики України від 24.03.2021 р. № 146 «Про затвердження примірної форми договору про надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та компенсації надавачам вартості соціальних послуг»⁶⁵;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 25.08.2011 р. № 326 «Про впровадження соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку»⁶⁶;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 27.12.2013 р. № 904 «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг»⁶⁷;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 20.01.2014 р. № 28 «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах»⁶⁸;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 28.10.2014 р. № 828 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо інформування населення про соціальні послуги»⁶⁹;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 02.06.2021 р. № 296 «Про затвердження Методики оцінювання конкурсних пропозицій, форм документів щодо порядку надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та Інструкції щодо їх заповнення»⁷⁰;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.12.2015 р. № 1186 «Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку вартості соціальних послуг»⁷¹;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 16.06.2020 р. № 419 «Про затвердження Методики обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї для надання соціальних послуг»⁷²;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 05.08.2020 р. № 555 «Деякі питання реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг»⁷³;

⁶⁵ Про затвердження примірної форми договору про надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та компенсації надавачам вартості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 24.03.2021 р. № 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0146739-21#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁶⁶ Про впровадження соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» : Наказ Міністерства соціальної політики України від 25.08.2011 р. № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0326739-11#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁶⁷ Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 27.12.2013 р. № 904. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0904739-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁶⁸ Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах : Наказ Міністерства соціальної політики України від 20.01.2014 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0253-14#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁶⁹ Про затвердження Методичних рекомендацій щодо інформування населення про соціальні послуги : Наказ Міністерства соціальної політики України від 28.10.2014 р. № 828. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0828739-14#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁷⁰ Про затвердження Методики оцінювання конкурсних пропозицій, форм документів щодо порядку надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та Інструкції щодо їх заповнення : Наказ Міністерства соціальної політики України від 02.06.2021 р. № 296. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1012-21#n12> (дата звернення: 01.07.2021).

⁷¹ Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку вартості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.12.2015 р. № 1186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1186739-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁷² Про затвердження Методики обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї для надання соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 16.06.2020 р. № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0611-20#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁷³ Деякі питання реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг» : Наказ Міністерства соціальної політики України від 05.08.2020 р. № 555. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5788.html?PrintVersion> (дата звернення: 01.07.2021).

- Наказ Міністерства соціальної політики України від 22.09.2020 р. № 644 «Про затвердження Примірної структури та штатного нормативу чисельності працівників республіканського Автономної Республіки Крим, обласного, Київського та Севастопольського міських центрів соціальних служб»⁷⁴;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 16.11.2020 р. № 769 «Про затвердження форм документів, необхідних для надання соціальних послуг»⁷⁵;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 23.12.2020 р. № 847 «Про затвердження Типового договору про соціальні послуги»⁷⁶.

Накази Міністерства соціальної політики про затвердження державних стандартів соціальних послуг

- Наказ Міністерства соціальної політики України від 25.03.2021 р. № 147 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги натуральної допомоги»⁷⁷;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 452 «Про затвердження Державного стандарту денного догляду»⁷⁸;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 458 «Стандарт надання соціальних послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, які постраждали від торгівлі людьми»⁷⁹;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.08.2013 р. № 495 «Про затвердження Державного стандарту надання притулку бездомним особам»⁸⁰;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.09.2013 р. № 596 «Про затвердження Державного стандарту соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб»⁸¹;

⁷⁴ Про затвердження Примірної структури та штатного нормативу чисельності працівників республіканського Автономної Республіки Крим, обласного, Київського та Севастопольського міських центрів соціальних служб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 22.09.2020 р. № 644. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5819.html?PrintVersion> (дата звернення: 01.07.2021).

⁷⁵ Про затвердження форм документів, необхідних для надання соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 16.11.2020 р. № 769. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0021-21#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁷⁶ Про затвердження Типового договору про соціальні послуги : Наказ Міністерства соціальної політики України від 23.12.2020 р. № 847. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-21#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁷⁷ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги натуральної допомоги : Наказ Міністерства соціальної політики України від 25.03.2021 р. № 147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0589-21#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁷⁸ Про затвердження Державного стандарту денного догляду : Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 452. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1363-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁷⁹ Стандарт надання соціальних послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, які постраждали від торгівлі людьми : Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1327-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁸⁰ Про затвердження Державного стандарту надання притулку бездомним особам : Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.08.2013 р. № 495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1447-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁸¹ Про затвердження Державного стандарту соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.09.2013 р. № 596. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1671-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.11.2013 р. № 760 «Про затвердження Державного стандарту догляду вдома»⁸²;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.04.2015 р. № 372 «Про затвердження Державного стандарту підтриманого проживання бездомних осіб»⁸³;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 р. № 514 «Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації»⁸⁴;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 02.07.2015 р. № 678 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування»⁸⁵;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.09.2015 р. № 912 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики»⁸⁶;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.12.2015 р. № 1261 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги представництва інтересів»⁸⁷;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.01.2016 р. № 58 «Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду»⁸⁸;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.02.2016 р. № 198 «Про затвердження Державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності»⁸⁹;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 31.03.2016 р. № 318 «Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах»⁹⁰;

⁸² Про затвердження Державного стандарту догляду вдома : Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.11.2013 р. № 760. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁸³ Про затвердження Державного стандарту підтриманого проживання бездомних осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.04.2015 р. № 372. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0458-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁸⁴ Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації : Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 р. № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁸⁵ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування : Наказ Міністерства соціальної політики України від 02.07.2015 р. № 678. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0866-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁸⁶ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики : Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.09.2015 р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁸⁷ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги представництва інтересів : Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.12.2015 р. № 1261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁸⁸ Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.01.2016 р. № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁸⁹ Про затвердження Державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.02.2016 р. № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁹⁰ Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах : Наказ Міністерства соціальної політики України від 31.03.2016 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#n13> (дата звернення: 01.07.2021).

- Наказ Міністерства соціальної політики України від 01.07.2016 р. № 716 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання»⁹¹;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 р. № 892 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації)»⁹²;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 21.09.2016 р. № 1044 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціального супроводу при працевлаштуванні та на робочому місці»⁹³;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.09.2016 р. № 1067 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної інтеграції випускників інтернатних закладів (установ)»⁹⁴;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 11.08.2017 р. № 1307 «Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування»⁹⁵;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.12.2018 р. № 1901 «Про затвердження Державного стандарту соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами»⁹⁶;
- Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.06.2017 р. № 956 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю»⁹⁷.

Більш детальний аналіз застосування і місця в системі законодавства щодо надання соціальних послуг згаданих підзаконних нормативних актів буде здійснено в наступних розділах.

⁹¹ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання : Наказ Міністерства соціальної політики України від 01.07.2016 р. № 716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁹² Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 р. № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁹³ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціального супроводу при працевлаштуванні та на робочому місці : Наказ Міністерства соціальної політики України від 21.09.2016 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1359-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁹⁴ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної інтеграції випускників інтернатних закладів (установ) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.09.2016 р. № 1067. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1367-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁹⁵ Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування : Наказ Міністерства соціальної політики України від 11.08.2017 р. № 1307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1089-17#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁹⁶ Про затвердження Державного стандарту соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами : Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.12.2018 р. № 1901. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

⁹⁷ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.06.2017 р. № 956. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-17#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

1.3. Законодавство, яке регулює порядок надання соціальних послуг на місцевому рівні

Роль і місце органів місцевого самоврядування в процесі надання соціальних послуг легше зрозуміти якщо розглянути їх в контексті загальної системи надання соціальних послуг. У фокусі уваги системи знаходиться отримувач соціальних послуг і його потреби. Про них може заявляти не лише він особисто, але і громадські та інші організації, що об'єднують отримувачів за профілем потреб чи за іншою ознакою, інакше кажучи об'єднання отримувачів різноманітних організаційно-правових форм. В прямому безпосередньому контакті з отримувачами задля задоволення їх потреб у соціальних послугах перебувають надавачі соціальних послуг, до яких відносяться фізичні особи, що надають соціальні послуги, державні, комунальні та приватні надавачі соціальних послуг. Вони також можуть об'єднуватися в спілки і об'єднання надавачів соціальних послуг – за статусом громадські об'єднання, засновниками та членами яких є надавачі соціальних послуг, метою діяльності якого є захист прав та інтересів надавачів соціальних послуг. Діяльність, облік та нормативне регулювання функціонування надавачів і статусу/потреб отримувачів соціальних послуг здійснюється, в тому числі, і на місцевому рівні, зокрема на рівні ОТГ, органами місцевого самоврядування, місцевими державними адміністраціями та частково Урядом України, а саме Міністерством соціальної політики України, як органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення. Відповідно, окрім центрального законодавчого регулювання, для належного функціонування системи надання соціальних послуг, зокрема в умовах реформи децентралізації, важливу роль відіграють нормативні та інші акти у формі рішень органів місцевого самоврядування. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування нормативно-правового характеру набувають чинності з дня їх офіційного оприлюднення, якщо органом чи посадовою особою не встановлено пізніший строк введення цих актів у дію. Кожний орган місцевого самоврядування в межах відповідної ОТГ видає цілу низку актів нормативно-правового характеру в залежності від потреб та стану адміністративно-територіальної одиниці. Тому, згадка всієї низки документів щодо соціальних послуг, що перебувають в обігу щороку на рівні громад на території всієї України була б недоцільною та й фізично неможливою.

Натомість, для розуміння механізму на місцевому рівні, звернемо увагу на типи нормативно-правових актів, які приймаються органами місцевого самоврядування в частині реалізації власних і делегованих повноважень щодо надання соціальних послуг. Закон України «Про соціальні послуги»⁹⁸ до повноважень районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад відносить:

- 1) визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/ територіальної громади у соціальних послугах, у тому числі із залученням надавачів соціальних послуг недержавного сектору, оприлюднення відповідних результатів;
- 2) інформування населення про перелік соціальних послуг, їх зміст і порядок надання у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я;
- 3) здійснення заходів для виявлення вразливих груп населення та осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- 4) забезпечення за результатами оцінювання потреб особи/сім'ї надання базових соціальних послуг особам/сім'ям відповідно до їхніх потреб, вжиття заходів з

⁹⁸ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 13.07.2021).

надання інших соціальних послуг таким особам/сім'ям шляхом створення мережі надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору та/або залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору (шляхом соціального замовлення, державно-приватного партнерства, конкурсу соціальних проєктів, соціальних програм тощо), та/або на умовах договору з уповноваженими органами;

- 5) затвердження, забезпечення фінансування та виконання регіональних програм в частині забезпечення потреб осіб/сімей у соціальних послугах, розроблених за результатами визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах;
- 6) забезпечення підвищення професійної компетентності/кваліфікації працівників надавачів соціальних послуг, утворених ними;
- 7) координація діяльності суб'єктів системи надання соціальних послуг на місцевому рівні;
- 8) забезпечення взаємодії надавачів соціальних послуг та органів, установ, закладів, фізичних осіб – підприємців, які в межах своєї компетенції надають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади допомогу вразливим групам населення та особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, та/або здійснюють їх захист;
- 9) збір, аналіз та поширення відповідно до законодавства інформації щодо надання соціальних послуг, сприяння впровадженню кращого досвіду надання соціальних послуг;
- 10) забезпечення ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг на місцевому рівні;
- 11) здійснення моніторингу надання соціальних послуг, оцінки їх якості, оприлюднення відповідних результатів;
- 12) здійснення контролю за цільовим використанням бюджетних коштів, спрямованих на фінансування соціальних послуг;
- 13) здійснення контролю за додержанням вимог Закону України «Про соціальні послуги» у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;
- 14) забезпечення дотримання прав отримувачів соціальних послуг;
- 15) призначення керівників утворених ними надавачів соціальних послуг, діяльність яких фінансується за рахунок коштів відповідного бюджету/бюджетів;
- 16) вирішення інших питань щодо надання соціальних послуг відповідно до закону.

Моніторинг надання соціальних послуг та оцінка їх якості, як окрема функція, здійснюються відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 449 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг»⁹⁹ за методикою¹⁰⁰, затвердженою Міністерством соціальної політики України.

Таким чином, повноваження і, відповідно, нормативні акти органів місцевого самоврядування щодо реалізації повноважень з організації надання соціальних послуг можна розділити умовно на 4 частини:

- нормативні акти, що стосуються регулювання питання визначення в громаді потреб у соціальних послугах;
- нормативні акти, що стосуються регулювання питання розробки та виконання місцевих програм надання соціальних послуг;

⁹⁹ Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁰⁰ Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 27.12.2013 р. № 904. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0904739-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- нормативні акти, що стосуються способів фінансування та надання соціальних послуг;
- нормативні акти, що визначають/ініціюють проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг.

Попри те, що порядок реалізації повноважень кожної вищевказаної частини повноважень регламентується законом або підзаконним нормативним актом на загальнодержавному рівні, ініціювати процедури, окреслити їх особливості на рівні конкретної адміністративно-територіальної одиниці, визначити відповідальних за реалізацію завдань, а також окреслити часові рамки їх виконання повинні локальні акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Таблиця 1.

Національний та місцевий рівні нормативного регулювання надання соціальних послуг

	Національне регулювання	Місьцеве регулювання
Нормативні акти, що стосуються регулювання питання визначення в громаді потреб у соціальних послугах	Наказ Мінсоцполітики від 20.01.2014 р. № 28 «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах» ¹⁰¹ .	Розпорядження місцевого голови про визначення потреб населення територіальної громади у соціальних послугах; про затвердження положення про робочу групу з визначення потреб населення територіальної громади у соціальних послугах.
Нормативні акти, що стосуються регулювання питання розробки та виконання місцевих програм надання соціальних послуг	Жоден з НПА напряду не встановлює чіткої структури та методології розробки саме місцевих цільових програм. Частково використовуються норми законів «Про державні цільові програми» та «Про місцеве самоврядування».	Розпорядження голови облдержадміністрації про порядок розроблення, затвердження та виконання регіональних цільових програм у відповідній облдержадміністрації; Рішення місцевих рад про порядок розроблення та виконання місцевих цільових програм; Рішення місцевої ради про затвердження проекту/концепції програм; Рішення/накази голови місцевої ради про порядок проведення громадського обговорення проекту програм, схвалення концепції, експертизи програм, затвердження паспорту програм; Рішення місцевих рад про затвердження програм, включення програми до щорічних програм соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці.

¹⁰¹ Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах : Наказ Міністерства соціальної політики України від 20.01.2014 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0253-14#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Нормативні акти, що стосуються способів фінансування та надання соціальних послуг	Бюджетний кодекс України¹⁰², постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 450 «Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення»¹⁰³, Закон України «Про публічні закупівлі»¹⁰⁴, Закон України «Про місцеве самоврядування»¹⁰⁵, наказ Міністерства соціальної політики України від 24.03.2021 р. № 146 «Про затвердження примірної форми договору про надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та компенсації надавачам вартості соціальних послуг»¹⁰⁶.	Ухвала місцевої ради про затвердження місцевого бюджету; Рішення місцевої ради про затвердження програми розвитку соціальних послуг; Рішення місцевої ради про проведення конкурсу на надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів шляхом соціального замовлення; Рішення управлінь/департаментів праці та соціального захисту населення про проведення відкритих торгів для закупівлі соціальних послуг; Розпорядження місцевого голови про затвердження положення про умови та порядок здійснення соціального замовлення за рахунок коштів бюджету міста; Типовий договір про надання соціальних послуг.
Нормативні акти, що визначають/ініціюють проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг	Закон України «Про соціальні послуги»¹⁰⁷, постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 449 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг»¹⁰⁸, наказ Мінсоцполітики від 27.12.2013 р. № 904 «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг»¹⁰⁹.	Розпорядження місцевого голови про створення комісії з моніторингу та зовнішньої оцінки якості соціальних послуг комунальної установи «Територіального центру...» та проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг; Наказ директора територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) чи іншого надавача комунального сектору про проведення моніторингу та внутрішньої оцінки якості соціальних послуг; Звіт (затверджений місцевим головою) про проведення моніторингу і оцінки якості соціальних послуг.

¹⁰² Бюджетний кодекс України : Кодекс від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁰³ Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁰⁴ Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁰⁵ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁰⁶ Про затвердження примірної форми договору про надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та компенсації надавачам вартості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 24.03.2021 р. № 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0146739-21#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Знаючи, які саме нормативні акти видають органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади в процесі підготовки, планування фінансування та надання соціальних послуг, набагато легше їх знаходити та відслідковувати події в громаді, які пов'язані з наданням соціальних послуг. Таким чином, організації мережі «Карітас» на місцях спроможні відслідковувати діяльність органів місцевого самоврядування, вчасно та адекватно реагувати на їх рішення щодо участі в конкурсах або щодо пріоритизації соціальних послуг, які надаються та користуються попитом в громаді.

¹⁰⁷ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁰⁸ Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁰⁹ Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 27.12.2013 р. № 904. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0904739-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Розділ 2.

Інституційна структура у сфері надання соціальних послуг

2.1. Система органів влади та управління на національному рівні

Верховна Рада України, як єдиний законодавчий орган України, приймає закони, які регулюють сферу надання соціальних послуг, а також затверджує загальнодержавні програми соціального розвитку¹¹⁰. Для розробки проектів законів з питань надання соціальних послуг, доопрацювання окремих законопроектів, попереднього розгляду та підготовки висновків і пропозицій щодо законопроектів, внесених суб'єктами законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради України, та щодо проектів загальнодержавних програм соціального розвитку у Верховній Раді України діє Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів. До предмету відання Комітету відносяться, зокрема, державна політика у сфері соціального захисту громадян; загальнообов'язкове державне соціальне страхування; державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії, забезпечення достатнього життєвого рівня людини; законодавче регулювання гуманітарної допомоги та законодавче регулювання надання соціальних послуг ветеранам, особам з інвалідністю, особам похилого віку та іншим особам, які перебувають у складних життєвих обставинах¹¹¹.

Кабінет Міністрів України (Уряд України) є вищим органом у системі органів виконавчої влади та здійснює виконавчу владу як безпосередньо так і через міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. До основних завдань Кабінету Міністрів України у соціальній сфері належать забезпечення проведення політики соціального захисту та розроблення і виконання загальнодержавних програм соціального розвитку. У сфері соціальної політики Кабінет Міністрів України наділений повноваженнями щодо забезпечення проведення державної соціальної політики та соціального захисту громадян; забезпечення підготовки проектів законів щодо державних соціальних стандартів і соціальних гарантій; забезпечення розроблення та виконання державних програм соціальної допомоги, вжиття заходів щодо зміцнення матеріально-технічної бази закладів соціального захисту осіб з інвалідністю, пенсіонерів та інших непрацездатних і малозабезпечених верств населення¹¹². Уряд здійснює свої повноваження у сфері соціальної політики через Міністерство соціальної політики України.

Міністерство соціальної політики України є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері соціальної політики, соціального захисту населення, надання соціальних послуг та проведення соціальної роботи. Закон України «Про соціальні послуги» визначає Мінсоцполітики як уповноважений орган системи надання соціальних послуг. Основними завданнями Мінсоцполітики є, зокрема, забезпечення формування та реалізації державної політики з питань надання соціальних послуг і проведення соціальної роботи та у сфері здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки (державна допомога, пільги, житлові субсидії та інші виплати, що проводяться за рахунок державного бюджету, соціальні послуги) та за дотриманням прав дітей. Мінсоцполітики для реалізації покладених на нього завдань розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції; розробляє про-

¹¹⁰ Конституція України : Конституція від 28.06.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹¹¹ Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів. URL: http://komspip.rada.gov.ua/news/Pro_komitet/73203.html (дата звернення: 01.07.2021).

¹¹² Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

позиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України; здійснює в межах повноважень, передбачених законом, координацію діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо застосування державних соціальних стандартів і нормативів та нормативів фінансового забезпечення надання державних соціальних гарантій; визначає потребу в утворенні державних установ соціального обслуговування населення, соціальної та професійної реабілітації осіб з інвалідністю, організацій, що надають соціальні послуги соціально вразливим верствам населення, та координує роботу з їх утворення. В доповнення до перелічених повноважень Мінсоцполітики, які передбачені у Положенні про Міністерство соціальної політики України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 р. № 423¹¹³, Закон України «Про соціальні послуги» наділяє Мінсоцполітики такими повноваженнями як організація та координація підвищення професійної компетентності/кваліфікації працівників, які надають соціальні послуги; здійснення моніторингу надання соціальних послуг, оцінки їх якості та оприлюднення відповідних результатів; забезпечення створення та функціонування Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг; збір, аналіз та поширення відповідно до законодавства інформації щодо надання соціальних послуг, кращого національного та міжнародного досвіду надання соціальних послуг; затвердження державних стандартів соціальних послуг; здійснення міжнародного співробітництва з питань надання соціальних послуг¹¹⁴.

Задля ефективного здійснення повноважень Мінсоцполітики у напрямку розвитку соціальних послуг у структурі апарату Мінсоцполітики утворений **Директорат з розвитку соціальних послуг та захисту прав дітей** на підставі наказу Мінсоцполітики від 19.03.2020 р. № 451 к (зі змінами)¹¹⁵. Директорат з розвитку соціальних послуг та захисту прав дітей здійснює свою діяльність відповідно до Положення про Директорат розвитку соціальних послуг та захисту прав дітей, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 29.05.2020 р. № 354. Директорат є самостійним структурним підрозділом апарату Мінсоцполітики та створений для виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням формування державної політики у сфері розвитку системи надання соціальних послуг та захисту прав дітей. До основних завдань Директорату належать, зокрема:

- забезпечення формування державної політики з питань розвитку системи надання соціальних послуг та соціальної роботи з сім'ями (особами); соціальної підтримки вразливих верст населення; захисту прав окремих соціальних груп; адаптації населення до наслідків старіння, сприяння активному довголіттю; створення та розвитку альтернативних форм виховання дітей; розвитку форм сімейного виховання; підтримки дітей, які розлучені із сім'єю, і тих, які потребують тимчасово захисту; розвитку патронатного виховання та функціонування закладів соціального захисту дітей; реформування системи інституційного догляду та виховання дітей (надалі – сфера компетенції Директорату);
- проведення моніторингу та оцінювання результатів реалізації державної політики у сфері компетенції Директорату, розроблення пропозицій щодо її продовження або коригування;
- забезпечення нормативно-правового регулювання у сфері компетенції Директорату.

¹¹³ Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 р. № 423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹¹⁴ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹¹⁵ Структура апарату Міністерства соціальної політики України : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.03.2020 р. № 451к. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/struktura-centralno-go-aparatu-ministerstva.html> (дата звернення: 01.07.2021).

До складу Директорату входять експертні групи, які утворюються для виконання завдань за окремими напрямками діяльності Директорату. Так, за напрямком надання соціальних послуг у Директораті утворені Експертна група з питань розвитку системи надання соціальних послуг, Експертна група з питань захисту прав окремих соціальних груп та людей похилого віку та Експертна група з питань підтримки вразливих верств населення. За напрямком захисту прав дітей утворена Експертна група з питань розвитку альтернативних форм виховання, Експертна група з питань реформування системи усиновлення та захисту прав дітей та Експертна група з питань оздоровлення та відпочинку дітей.

Директорат, з метою реалізації покладених на нього завдань у сфері його компетенції:

- здійснює постійний аналіз стану справ (політичні, фінансові, правові, організаційні та інші аспекти), аналізує існуючі та виявляє нові проблеми на основі дослідження статистичних даних, розгляду звернень державних органів, сторін соціального діалогу, підприємств, установ, організацій, громадян та формує пропозиції щодо альтернативних варіантів розв'язання виявлених проблем;
- проводить консультації із заінтересованими сторонами з метою залучення їх до процесу формування державної політики;
- розробляє пропозиції щодо формування державної політики за результатами проведеного аналізу стану справ, узгодження інтересів, цілей та шляхів розв'язання існуючих проблем, готує відповідні проекти нормативно-правових актів та документів державної політики, аналітичні, інформаційні, довідкові та інші матеріали та подає їх на розгляд керівництва Мінсоцполітики;
- здійснює аналіз нормативно-правових актів з метою виявлення прогалин та неузгодженостей, узагальнює практику застосування законодавства, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та готує відповідні проекти законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, актів Мінсоцполітики.

Забезпечення участі громадян в управлінні державними справами та врахування громадської думки під час формування і реалізації державної політики у соціальній сфері здійснюється через діяльність **Громадської ради при Міністерстві соціальної політики України**. Громадська рада – це тимчасовий консультативно-дорадчий орган, що утворюється та діє на підставі Положення про Громадську раду при Міністерстві соціальної політики України, яке розробляється Мінсоцполітики спільно з Громадською радою та затверджується наказом Мінсоцполітики¹¹⁶. Метою створення Громадської ради є налагодження тісної взаємодії між Мінсоцполітики та представниками громадськості у питаннях реалізації та реформування державної соціальної політики. До основних завдань Громадської ради належать, зокрема, сприяння врахуванню Мінсоцполітики громадської думки під час формування та реалізації державної політики у сфері діяльності Мінсоцполітики; сприяння залученню представників заінтересованих сторін до проведення консультацій з громадськістю та моніторингу результатів формування та реалізації державної політики у сфері діяльності Мінсоцполітики; проведення громадського моніторингу за діяльністю Мінсоцполітики та здійснення підготовки експертних пропозицій, висновків, аналітичних матеріалів з питань формування та реалізації державної політики у сфері діяльності Мінсоцполітики. Громадська рада, з метою реалізації своїх завдань, уповноважена:

- готувати та подавати Мінсоцполітики пропозиції щодо організації консультацій з громадськістю та обов'язкові до розгляду пропозиції, висновки, аналітичні матеріали щодо вирішення питань у сфері діяльності Мінсоцполітики, підготовки проектів нормативно-правових актів, удосконалення роботи Мінсоцполітики;

¹¹⁶ Положення про Громадську раду при Міністерстві соціальної політики України : Наказ Міністерства соціальної політики України від 16.10.2019 р. № 1484. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1484739-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- проводити громадський моніторинг за врахуванням Мінсоцполітики пропозицій та зауважень громадськості, забезпеченням ним прозорості та відкритості своєї діяльності, а також дотриманням нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції;
- інформувати громадськість про свою діяльність, прийняті рішення та стан їх виконання, подавати в обов'язковому порядку відповідні відомості Мінсоцполітики для оприлюднення на офіційному веб-сайті Мінсоцполітики;
- збирати, узагальнювати та подавати Мінсоцполітики пропозиції громадськості щодо вирішення питань, які мають важливе суспільне значення;
- готувати та оприлюднювати щорічний звіт про свою діяльність.

Громадська рада утворюється терміном на два роки із максимальною кількістю членів не більше 35 осіб. Рішення Громадської ради мають рекомендаційний характер та є обов'язковими для розгляду Мінсоцполітики.

Для реалізації державної політики у сфері соціального захисту населення, захисту прав дітей, здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей Кабінетом Міністрів України у 2020 році була створена **Національна соціальна сервісна служба України**. Постановою Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 783 «Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України»¹¹⁷ затверджено Положення про Національну соціальну сервісну службу України, відповідно до якого Нацсоцслужба є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики. Серед основних завдань Нацсоцслужби є реалізація державної політики у сфері соціального захисту населення з питань надання соціальних послуг та провадження соціальної роботи; реалізація державної політики у сфері здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки (державної допомоги, пільг, житлових субсидій та інших виплат, що здійснюються за рахунок коштів державного бюджету, соціальних послуг); методичне забезпечення та координація діяльності органів місцевого самоврядування, центрів надання адміністративних послуг у частині надання адміністративних послуг соціального характеру, організації соціальної роботи та надання базових соціальних послуг з урахуванням потреб жителів територіальної громади. З метою реалізації покладених на Нацсоцслужбу завдань у сфері здійснення соціальної роботи і надання соціальних послуг, остання наділена доволі широким колом повноважень. Зокрема, Нацсоцслужба:

- здійснює управління системою соціальної роботи та надання соціальних послуг шляхом проведення аналізу та узагальнення питань щодо потреби населення в соціальних послугах, підготовки пропозицій щодо розвитку системи надання соціальних послуг; координації заходів з виявлення сімей/осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг, забезпечення соціального супроводу таких сімей з дітьми; координації заходів щодо соціальної профілактики складних життєвих обставин; проведення моніторингу та оцінювання якості надання соціальних послуг, оприлюднення їх результатів; підготовки для місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування пропозицій щодо покращення соціальної роботи та надання соціальних послуг; забезпечення координації діяльності місцевих держадміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад, суб'єктів, що надають соціальні послуги, з питань організації надання соціальних послуг сім'ям/особам, які перебувають у складних життєвих обставинах;

¹¹⁷ Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- координує діяльність регіональних центрів соціальних служб;
- організовує та координує підвищення професійної компетентності/кваліфікації працівників, які надають соціальні послуги;
- проводить збір, аналіз та поширення відповідно до законодавства інформації про надання соціальних послуг, успішний національний та міжнародний досвід надання соціальних послуг, організовує його впровадження;
- проводить аналіз діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги;
- забезпечує інформування населення про соціальні послуги, їх зміст, порядок надання;
- здійснює контроль за дотриманням державних стандартів надання соціальних послуг.

Також Нацсоцслужба уповноважена розробляти пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств з урахуванням практики застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, та в установленому порядку подавати їх Міністру соціальної політики.

Нацсоцслужба здійснює свою діяльність у регіонах через територіальні органи – Головні управління Нацсоцслужби в областях та м. Києві.

2.2. Система органів влади та управління на регіональному та місцевому рівнях

Органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації

На сучасному етапі реформи децентралізації відповідальність за надання соціальних послуг на місцях, в об'єднаних територіальних громадах, покладено на органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади. Ними, зокрема, є обласні та Київська міська держадміністрації, районні державні адміністрації, місцеві ради та виконкоми місцевих рад.

Вказані органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади покликані виконувати функції, покладені на них відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації»¹¹⁸ та Закону України «Про місцеве самоврядування»¹¹⁹. Зважаючи на те, що законодавче регулювання повноважень вказаних вище органів здійснюється різними законами, в розрізі соціальних послуг, які надаються населенню, в цих органів існує ряд відмінностей і спільних функцій. Зокрема, спільними і для органів місцевого самоврядування, і для місцевих органів виконавчої влади функціями як на обласному рівні, так і на рівні територіальної громади є:

- інформування населення щодо соціальних послуг;
- забезпечення взаємодії надавачів соціальних послуг;
- планування, фінансування та виконання регіональних/місцевих програм щодо надання соціальних послуг;
- організація навчання соціальних працівників;
- ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг;
- здійснення контролю за дотриманням законодавства;
- забезпечення прав отримувачів соціальних послуг;
- моніторинг та контроль за цільовим використанням бюджетних коштів;
- здійснення оцінки якості наданих соціальних послуг.

При цьому, реалізація державної політики на регіональному рівні здійснюється винятково обласними та Київською міською держадміністраціями. А визначення потреб населення у соціальних послугах, виявлення осіб/сімей у складних життєвих обставинах і забезпечення надання базових соціальних послуг відноситься винятково до повноважень виконавчих комітетів органів місцевого самоврядування.

В межах своїх повноважень місцеві державні адміністрації, виконавчі комітети органів місцевого самоврядування утворюють установи та заклади, що безпосередньо реалізують функції надання соціальних послуг в громадах.

До державних і комунальних соціальних установ і закладів, що надають соціальні послуги, в залежності від виду цільової групи отримувачів послуг, відносяться:

¹¹⁸ Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹¹⁹ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг)¹²⁰ утворюється для надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, за місцем проживання, в умовах стаціонарного, тимчасового або денного перебування. На отримання соціальних послуг в територіальному центрі мають право:

- громадяни похилого віку, особи з інвалідністю, хворі (з числа осіб працездатного віку на період до встановлення їм групи інвалідності, але не більше як чотири місяці), які не здатні до самообслуговування і потребують постійної сторонньої допомоги, визнані такими в порядку, затвердженому МОЗ;
- громадяни, які перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з безробіттям і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, стихійним лихом, катастрофою (і мають на своєму утриманні неповнолітніх дітей, дітей з інвалідністю, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю), якщо середньомісячний сукупний дохід їх сімей нижчий ніж прожитковий мінімум для сім'ї.

Центри соціальних служб для молоді¹²¹. Спеціальні заклади, що надають соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, особам з їх числа, з метою підготовки до самостійного життя, організації наставництва, особам, які постраждали від домашнього насильства, та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі, патронаж дітям і молодим людям, які перебувають у конфлікті із законом, дітям з інвалідністю, дітям, яким не встановлено інвалідність, із тяжкими захворюваннями, розладами, травмами, станами, що дають право на надання їм відповідно до законодавства соціальних послуг; внутрішньо переміщеним особам, учасникам антитерористичної операції, особам, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях і членам їх сімей.

Центри зайнятості¹²². Окрім безпосередніх повноважень щодо реалізації державної політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції та соціального захисту від безробіття, здійснюють в установленому законодавством порядку збирання, опрацювання, подання та поширення адміністративних даних про попит та пропонування робочої сили на ринку праці, надання соціальних послуг населенню та роботодавцям; надають консультаційні послуги для окремих категорій громадян, які неконкурентоспроможні на ринку праці, безробітним, молоді для здобуття першого місця праці, особам з інвалідністю при облаштуванні робочого місця та при працевлаштуванні.

Центри комплексної реабілітації осіб з інвалідністю¹²³. Реабілітаційна установа, цільовим призначенням якої є здійснення комплексу реабілітаційних заходів, спрямованих на створення умов для всебічного розвитку осіб з інвалідністю, які досягли повноліття, та/або дітей з інвалідністю, та/або дітей віком до трьох років (включно), які належать до групи ризику щодо отримання

¹²⁰ Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 р. № 1417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹²¹ Деякі питання діяльності центрів соціальних служб : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 479. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹²² Про затвердження Положення про Державну службу зайнятості : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 16.12.2020 р. № 2663. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1305-20#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹²³ Питання комплексної реабілітації осіб з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 14.03.2018 р. № 355. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0401-18#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

інвалідності, засвоєння ними знань, умінь, навичок, досягнення і збереження їхньої максимальної незалежності, фізичних, розумових, соціальних, професійних здібностей з метою максимальної реалізації особистого потенціалу; підготовка батьків або законних представників до участі і продовження реабілітаційних заходів.

Будинки нічного перебування бездомних осіб¹²⁴. Заклади соціального захисту для ночівлі (розміщення на ніч) бездомних осіб.

Центри обліку бездомних осіб¹²⁵. Спеціалізовані заклади соціального захисту, утворені для ведення обліку громадян, що не мають житлового приміщення (будинку, квартири, кімнати тощо), яке вони можуть використовувати для проживання, перебування і в якому можуть бути зареєстровані.

Соціальні готелі¹²⁶. Заклади соціального захисту для проживання бездомних осіб, який має у своєму складі окремі номери (кімнати).

Центри соціальної адаптації звільнених осіб¹²⁷ – спеціальні соціальні установи, діяльність яких спрямована на поступове повернення осіб, які відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом, до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві шляхом надання їм соціальних послуг та сприяння в отриманні іншої допомоги з урахуванням індивідуальних потреб. Інші заклади, утворені органами місцевого самоврядування/місцевими державними адміністраціями.

Управління та департаменти

Зв'язковою ланкою між виконавчими комітетами місцевих рад і надавачами соціальних послуг комунальної/державної форми власності є структурні підрозділи органів місцевого самоврядування – управління соціального захисту населення, сім'ї та праці (назва може відрізнятися в залежності від ОТГ) відповідних рад, які діють на підставі положення, затвердженого рішенням сесії місцевої ради¹²⁸. В їх підпорядкуванні знаходяться всі комунальні установи і заклади – надавачі соціальних послуг. В той час як для місцевих об'єднаних територіальних громад характерним є створення згаданих управлінь, на рівні області і в місті Києві створюються департаменти соціального захисту у структурі держадміністрацій, які діють на підставі положення, затвердженого

¹²⁴ Типове положення про будинок нічного перебування : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 14.02.2006р. № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0475-06#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹²⁵ Про затвердження Типового положення про центр обліку бездомних осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.04.2011р. № 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-11#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹²⁶ Про затвердження Типового положення про соціальний готель : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 03.04.2006 р. № 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0450-06#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹²⁷ Типове положення про центр соціальної адаптації звільнених осіб : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 14.02.2006 р. № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0476-06> (дата звернення: 01.07.2021).

¹²⁸ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

розпорядженням голови відповідної державної адміністрації¹²⁹. На відміну від управлінь соціального захисту населення, сім'ї та праці, які підпорядковуються головам та виконкомам рад відповідних об'єднаних територіальних громад, департаменти соціальної політики, що діють на обласному рівні, підпорядковані голові облдержадміністрації та є підзвітні і підконтрольні Міністерству соціальної політики України, Національній соціальній сервісній службі України, заступникові голови облдержадміністрації.

Департаменти відповідають за реалізацію державної політики з питань соціальної підтримки і надання соціальних послуг сім'ям та особам, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема особам похилого віку, особам з інвалідністю, ветеранам війни та учасникам антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил, громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, малозабезпеченим особам, внутрішньо переміщеним особам, дітям, іншим категоріям осіб, які згідно із законодавством України мають право на пільги та отримання житлових субсидій, оздоровлення та відпочинку дітей, запобігання домашньому насильству, протидії торгівлі людьми, забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.

Основні завдання управлінь соціального захисту населення, сім'ї та праці відповідних місцевих рад співзвучні з завданнями департаментів соціальної політики обласних державних адміністрацій, однак реалізація цих завдань здійснюється на рівні відповідних об'єднаних територіальних громад.

У сфері надання соціальних послуг (соціального обслуговування) населенню і проведення соціальної роботи департамент:

- забезпечує реалізацію державної політики з питань надання соціальних послуг і соціальної роботи на регіональному рівні;
- узагальнює визначені виконавчими органами міських рад міст обласного значення, міських, сільських, селищних територіальних громад потреби в соціальних послугах, оприлюднює відповідні результати;
- інформує населення регіону про перелік соціальних послуг, їх зміст і порядок надання у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я;
- сприяє веденню Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг на регіональному рівні;
- здійснює контроль за дотриманням вимог Закону України "Про соціальні послуги";
- проводить на регіональному рівні моніторинг надання соціальних послуг, оцінювання їх якості та оприлюднення відповідних результатів;
- координує діяльність суб'єктів системи надання соціальних послуг на регіональному рівні;
- забезпечує взаємодію надавачів соціальних послуг, органів, установ, закладів, фізичних осіб – підприємців, які в межах компетенції надають на регіональному рівні допомогу вразливим групам населення та особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, та/або здійснюють їх захист;
- забезпечує збір, аналіз та поширення відповідно до законодавства інформації щодо надання соціальних послуг, сприяння впровадженню успішного досвіду надання соціальних послуг;
- сприяє забезпеченню підвищення професійної компетентності/кваліфікації працівників, які надають соціальні послуги;
- забезпечує надання на території області соціальних послуг особам/сім'ям відповідно до їхніх потреб;

¹²⁹ Про затвердження Типового положення про структурний підрозділ місцевої державної адміністрації : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2012 р. № 887. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/887-2012-%D0%BF#n6> (дата звернення: 01.07.2021).

- здійснює контроль за цільовим використанням бюджетних коштів, спрямованих на фінансування соціальних послуг;
- забезпечує дотримання прав отримувачів соціальних послуг;
- забезпечує в межах повноважень організацію соціального замовлення; бере участь в оцінюванні конкурсних пропозицій, які подаються недержавними суб'єктами, що надають соціальні послуги, на конкурс із залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг;
- контролює дотримання стандартів і нормативів, визначених нормативно-правовими актами, щодо якості соціальних послуг, що надаються за рахунок бюджетних коштів комунальними установами, закладами, службами та недержавними організаціями;
- забезпечує організацію роботи зі створення та розвитку мережі закладів, установ, служб і притулків з надання соціальних послуг особам похилого віку, особам з інвалідністю, сім'ям/особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, у тому числі дітям, а також колишнім випускникам дитячих будинків і шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на початковому етапі їхнього самостійного життя, особам, які постраждали від торгівлі людьми та насильства в сім'ї;
- проводить координацію та методологічне забезпечення діяльності обласних центрів соціальних служб;
- проводить роботу, пов'язану зі зміцненням матеріально-технічної бази інтернатних установ, інших закладів, установ та служб, які надають соціальні послуги, підвищенням якості соціальних послуг, які ними надаються, вносить пропозиції щодо обсягу фінансування для утримання цих установ, закладів, служб;
- бере участь у плануванні бюджетних капітальних вкладень на будівництво установ і закладів соціального захисту населення;
- забезпечує ефективну роботу наглядової ради/громадських рад щодо діяльності інтернатних установ системи соціального захисту населення та координує роботу громадських рад при будинках-інтернатах;
- організовує та контролює взаємодію інтернатних установ системи соціального захисту населення з органами Національної поліції;
- приймає рішення щодо направлення осіб, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, до закладів, установ, служб, що надають соціальні послуги, зокрема з питань, пов'язаних із влаштуванням осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю до інтернатних установ системи соціального захисту населення;
- сприяє впровадженню нових соціальних послуг, у тому числі платних, відповідно до законодавства;
- співпрацює з недержавними організаціями, службами та закладами, які надають соціальні послуги особам похилого віку, особам з інвалідністю, сім'ям з дітьми, сім'ям/особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, особам, які постраждали від торгівлі людьми, іншим соціально вразливим категоріям населення;
- сприяє громадським організаціям, волонтерам у наданні допомоги соціально незахищеним громадянам, які потребують волонтерської допомоги, та в поширенні інформації про організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, фізичних осіб, організації та установи;
- у межах компетенції організовує роботу, пов'язану з наданням благодійної (гуманітарної) допомоги соціально незахищеним громадянам і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- у межах компетенції координує роботу структурних підрозділів соціального захисту населення районних державних адміністрацій, виконавчих органів місцевих рад щодо опіки та піклування над повнолітніми недієздатними особами та особами, цивільна дієздатність яких обмежена;

- подає місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування при формуванні проєктів відповідних місцевих бюджетів пропозиції щодо передбачення у складі видатків на фінансування місцевих програм соціального захисту та соціального забезпечення відповідних коштів на компенсацію витрат суб'єктів, що надають соціальні послуги;
- співпрацює із закладами освіти в напрямі підготовки та підвищення кваліфікації соціальних працівників, фахівців із соціальної роботи, координує роботу з підвищення їхньої кваліфікації;
- сприяє реінтеграції в суспільство бездомних осіб та соціальній адаптації осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, відповідно до законів «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк»;
- сприяє реалізації пробаційних програм щодо неповнолітніх осіб та осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням відповідно до Закону України «Про пробацію»;
- взаємодіє зі структурними підрозділами держадміністрації, органами місцевого самоврядування, міграційної служби, внутрішніх справ, а також з центрами зайнятості, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності з питань розвитку соціальних послуг у громаді.

Управління соціального захисту населення, сім'ї та праці відповідних рад у сфері соціального обслуговування, здійснення соціальної роботи та надання соціальних послуг населенню:

- бере участь у визначенні потреби населення у соціальних послугах;
- забезпечує облік осіб, які звертаються в управління з питань направлення в установи та заклади, що надають соціальні послуги, сприяє в оформленні документів цим особам;
- співпрацює зі службою у справах дітей та соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю виконавчого комітету місцевої ради, територіальним центром соціального обслуговування (надання соціальних послуг);
- забезпечує призначення та виплату компенсацій фізичним особам, які надають соціальні послуги;
- забезпечує доступність громадян до соціальних послуг, контролює їх якість та своєчасність надання відповідно до законодавства України;
- сприяє влаштуванню за потреби до будинків-інтернатів (пансіонатів) громадян похилого віку, осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю;
- подає в установленому порядку пропозиції щодо встановлення піклування над повнолітніми дієздатними особами, які за станом здоров'я потребують догляду;
- сприяє благодійним, релігійним, волонтерським організаціям, громадським об'єднанням, установам та організаціям недержавної форми власності, окремим громадянам у наданні соціальної допомоги та соціальних послуг особам з інвалідністю, ветеранам війни та праці, громадянам похилого віку, а також іншим соціально незахищеним громадянам та сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- вживає заходів щодо соціального захисту бездомних осіб та осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк.

Порівнювання повноважень в сфері соціальних послуг управлінь та департаментів дає розуміння рівня відповідальності кожного із суб'єктів і яким чином відбувається розподіл функцій в процесі реалізації державної політики з питань соціальної підтримки і надання соціальних послуг сім'ям та особам, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах на рівні територіальної громади, району, області.

Територіальні органи Національної соціальної сервісної служби України

Національна соціальна сервісна служба України для забезпечення реалізації покладених на неї повноважень утворює, організовує, координує та контролює діяльність територіальних органів Нацсоцслужби. Вони діють в формі управлінь на обласному рівні¹³⁰.

В межах повноважень такі територіальні органи здійснюють методичне забезпечення та координацію діяльності органів місцевого самоврядування, центрів надання адміністративних послуг у частині надання адміністративних послуг соціального характеру, організацію соціальної роботи та надання базових соціальних послуг з урахуванням потреб жителів територіальної громади. Також Головні управління Нацсоцслужби в областях забезпечують:

- координацію діяльності структурних підрозділів місцевих держадміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад з питань соціального захисту населення щодо організації роботи з надання соціальних послуг сім'ям/особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, особам похилого віку, особам з інвалідністю, бездомним особам і безпритульним дітям, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, особам з їх числа, іншим соціально вразливим верствам населення;
- методичний супровід структурних підрозділів місцевих держадміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад з питань соціального захисту населення у частині виплати державних допомог, пільг, житлових субсидій та інших виплат, що проводяться за рахунок державного бюджету;
- контроль та організаційно-методичне забезпечення щодо надання соціальної підтримки та соціальних послуг, зокрема через центри надання адміністративних послуг, молодим сім'ям, сім'ям/особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, багатодітним сім'ям, сім'ям опікунів, піклувальників, прийомним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу, сім'ям патронатних вихователів, особам з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Як на національному рівні, так і на рівні області Нацсоцслужба та її головні управління в областях можуть утворювати колегіальні дорадчі органи, такі як комісії, робочі та експертні групи та колегії.

Колегіальні органи при органах місцевого самоврядування та місцевих державних адміністраціях

Всі вищевказані органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, управління та департаменти соціального захисту частково виконують свої функції шляхом створення додаткових тимчасових та постійних колегіальних органів. В залежності від покладених на них функцій та повноважень вони можуть формуватися із представників організацій громадянського суспільства, небайдужих громадян, представників органів місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад, працівників управлінь/департаментів соціального захисту, установ та закладів – надавачів соціальних послуг приватної, комунальної та державної форм власності. До них слід віднести:

¹³⁰ Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Постійні комісії місцевих рад. Комісії місцевої ради є робочими органами ради для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням рішень ради та виконавчого комітету. Зокрема вони залучаються до підготовки програм соціально-економічного та культурного розвитку, цільових програм розвитку соціальних послуг певного стандарту, що є найбільш потрібними в громаді, питань утворення/реорганізації нових та існуючих установ та закладів, обговорення та розробки бюджетів комунальних установ і закладів, що надають соціальні послуги в громаді, бюджетів на закупівлю соціальних послуг із застосуванням механізму соціального замовлення та загалом бюджетів відповідних громад.

Громадські ради при місцевих державних адміністраціях та місцевих радах. Громадські ради є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, який утворений для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, налагодження ефективної взаємодії зазначених органів з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики. Громадські ради діють на підставі положення. Зазвичай можуть утворюватися як громадські ради, які відають всіма питаннями, що потребують громадської участі в управлінні справами громади/іншої адміністративно-територіальної одиниці, так і окремо громадські ради з питань соціального захисту, що спеціалізуються на питаннях саме соціального захисту та обслуговування.

Конкурсні комісії. Комісії утворюються управліннями соціального захисту населення, сім'ї та праці, департаментами соціального захисту для розгляду конкурсних пропозицій в разі застосування механізму соціального замовлення, відповідно до постанови КМУ від 01.06.2020 р. №450 «Порядок надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та компенсації надавачам вартості соціальних послуг». В такому ж форматі діють і конкурсні комісії, що визначають переможців соціально-культурних проектів і конкурсів бюджетів участі. Діють вони на підставі положення. Конкурсні комісії діють на засадах колегіальності та неупередженості. Склад комісії не може бути менший за 5 осіб. До складу конкурсної комісії входять представники замовника соціальних послуг, громадських об'єднань, що представляють інтереси соціальних груп, які є потенційними отримувачами соціальних послуг, об'єднань надавачів соціальних послуг, об'єднань отримувачів соціальних послуг, фахівці з питань надання соціальних послуг. Кількість представників замовника соціальних послуг не може перевищувати половини кількості членів конкурсної комісії.

Тендерні комітети. Комітети утворюються управліннями соціального захисту населення, сім'ї та праці, департаментами соціального захисту для розгляду конкурсних пропозицій в разі застосування для проведення закупівель соціальних послуг Закону України «Про публічні закупівлі». Тендерний комітет складається з службових (посадових) та інших осіб замовника, які призначені відповідальними за організацію та проведення процедур закупівлі згідно Закону України «Про публічні закупівлі». Тендерний комітет діє на засадах колегіальності та неупередженості. Вимоги щодо членства в тендерному комітеті передбачають, що така участь у його роботі не повинна створювати конфлікт між інтересами замовника та учасника чи між інтересами учасників процедури закупівлі, наявність якого може вплинути на об'єктивність і неупередженість прийняття рішень щодо вибору переможця процедури закупівлі. Діє тендерний комітет на підставі положення. Склад тендерного комітету не може бути менший за 5 осіб. У разі якщо кількість службових (посадових) осіб у штатній чисельності працівників замовника є меншою, ніж п'ять осіб, до складу тендерного комітету мають входити всі службові (посадові) особи замовника.

Органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень можуть утворювати і інші органи, установи, заклади, на які покладається повноваження щодо надання соціальних послуг в громадах.

2.3. Система надавачів соціальних послуг комунального сектору

Частково питання повноважень комунальних соціальних установ і закладів, що надають соціальні послуги, було розкрито в п. 2.2 розділу 2 цього звіту. Більш докладно про порядок створення, функціонування та основні завдання цих надавачів соціальних послуг буде описано в цьому розділі.

Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг). Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг) в своїй діяльності керуються Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні»¹³¹, Законом України «Про соціальні послуги»¹³², постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 р. № 1417 «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)»¹³³, наказом Міністерства соціальної політики України від 12.07.2016 р. № 753 «Про затвердження Типового штатного нормативу чисельності працівників територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг)»¹³⁴. Часом, при затвердженні положення про відповідний територіальний центр, органи місцевого самоврядування керуються, в тому числі, наказом Міністерства соціальної політики України від 01.04.2015 р. № 360 «Про внесення змін до Типового положення про центр обліку бездомних осіб»¹³⁵.

Територіальний центр утворюється для надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги за місцем проживання, в умовах стаціонарного, тимчасового або денного перебування.

Основними завданнями територіального центру є:

- виявлення громадян, що потребують послуг, які надає центр, формування електронної бази даних таких громадян, визначення (оцінювання) їх індивідуальних потреб у наданні соціальних послуг;
- забезпечення якісного надання соціальних послуг;
- установлення зв'язків з підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, фізичними особами, родичами громадян, яких обслуговують територіальні центри, з метою сприяння в наданні соціальних послуг отримувачам.

¹³¹ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹³² Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹³³ Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 р. № 1417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹³⁴ Про затвердження Типового штатного нормативу чисельності працівників територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 12.07.2016 р. № 753. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1078-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹³⁵ Про внесення змін до Типового положення про центр обліку бездомних осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 01.04.2015 р. № 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

У територіальному центрі можуть утворюватися такі структурні підрозділи:

- а) відділення (не менш як два різного спрямування):
 - соціальної допомоги вдома;
 - денного перебування;
 - стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання;
 - організації надання адресної натуральної та грошової допомоги;

б) інші підрозділи, діяльність яких спрямована на надання соціальних послуг громадянам.

Конкретна кількість та види відділень при територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) визначається органами місцевого самоврядування в першу чергу з врахуванням фінансових можливостей громади. Наявність специфічної потреби у соціальних послугах певного стандарту в громаді також береться до уваги, однак лише в другу чергу.

З березня 2020 року постановою Кабінету Міністрів України № 177 «Деякі питання діяльності центрів надання соціальних послуг» було затверджено Типове положення про центр надання соціальних послуг¹³⁶. Передбачається, що центр надання соціальних послуг виконуватиме роль правонаступника територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) з ширшими завданнями і функціями. Органам місцевого самоврядування відповідно рекомендовано з метою забезпечення оптимізації надання соціальних послуг та комплексного підходу до розв'язання проблем жителів територіальної громади утворювати центр надання соціальних послуг шляхом реорганізації центрів соціальних служб, територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) та інших закладів, що надають соціальні послуги.

Центр, з урахуванням потреб у соціальних послугах, визначених у відповідній адміністративно-територіальній одиниці/територіальній громаді, надає ширший перелік соціальних послуг, а саме: догляд вдома, денний догляд, догляд стаціонарний; підтримане проживання; соціальна адаптація; соціальна інтеграція та реінтеграція; надання притулку; екстрене (кризове) втручання; консультування; соціальний супровід; представництво інтересів; посередництво (медіація); соціальна профілактика; натуральна допомога; фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору; переклад жестовою мовою; догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних; супровід під час інклюзивного навчання; інформування та інші послуги. Зважаючи на ширший перелік стандартів соціальних послуг, з якими працює центр надання соціальних послуг, відповідно до потреб адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади в соціальних послугах, у центрі можуть утворюватися:

- відділення надання соціальних послуг в умовах денного перебування (надання протягом дня дітям/особам з інвалідністю, громадянам похилого віку, у яких немає медичних протипоказань для перебування в колективі, соціальних послуг денного догляду, соціальної адаптації, соціальної реабілітації та інших соціальних послуг з метою усунення обмежень життєдіяльності). У центрі може бути утворено кілька відділень, які надають послуги в умовах денного перебування (відділення денного догляду, відділення соціальної адаптації тощо);
- спеціалізована служба (відділення) підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі (надання особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, соціальних послуг консультування, інформування, представництва інтересів, денного перебування, притулку тощо);
- стаціонарна/денна служба (стаціонарне/денне відділення) соціально-психологічної реабілітації дітей (надання послуги соціально-психологічної реабілітації дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах);

¹³⁶ Деякі питання діяльності центрів надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/177-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- відділення надання соціальних послуг в умовах цілодобового перебування/проживання (надання соціальних послуг стаціонарного догляду, підтриманого проживання, паліативного догляду, притулку громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, особам, які потребують паліативної допомоги, бездомним та іншим вразливим групам населення). У центрі може бути утворено кілька відділень, які надають послуги в умовах цілодобового перебування/проживання (відділення стаціонарного догляду, підтриманого проживання, паліативного догляду, притулок тощо);
- інші структурні підрозділи, діяльність яких спрямовується на надання послуг особам/сім'ям з урахуванням потреб у соціальних послугах, визначених у відповідній адміністративно-територіальній одиниці/територіальній громаді.

Центри соціальних служб. Центри соціальних служб (до 2020 року Центри соціальних служб для дітей, сім'ї, молоді) діють на підставі постанови Кабінету Міністрів України № 479 від 1 червня 2020 року «Деякі питання діяльності центрів соціальних служб»¹³⁷. Утворюватися вони можуть як на рівні областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя, так і на рівні місцевих громад району, міста, району в місті, села та селища. В першому випадку такі центри керуються Типовим положенням про республіканський Автономної Республіки Крим, обласний, Київський та Севастопольський міський центр соціальних служб; а в другому випадку – відповідно Типовим положенням про районний, міський, районний у місті, селищний, сільський центр соціальних служб. Обидва типових положення затверджені вказаною вище постановою Кабінету Міністрів України № 479 від 1 червня 2020 року.¹³⁸

Республіканський Автономної Республіки Крим, обласний, Київський та Севастопольський міський центр соціальних служб (далі – регіональний центр) є закладом, що проводить методичне забезпечення організації соціальної роботи, надання соціальних послуг, організовує навчання з питань проведення соціальної роботи, надання соціальних послуг. Таким чином, він виконує функції допомоги громадам в організації надання соціальних послуг, при цьому не надаючи соціальних послуг на рівні області. Регіональний центр:

- готує інформаційно-аналітичні довідки, інформує районні, районні у містах Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських рад міст обласного значення, районних у містах (у разі їх утворення) рад, сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад про ситуацію щодо розвитку послуг в адміністративно-територіальних одиницях, вносить пропозиції щодо поліпшення доступності та якості соціальних послуг керівництву адміністративно-територіальних одиниць;
- сприяє впровадженню державних стандартів соціальних послуг;
- впроваджує нові технології соціальної роботи та надання соціальних послуг, у тому числі міжнародні;
- забезпечує методичний та інформаційний супровід діяльності закладів, установ, організацій, що проводять соціальну роботу, надають соціальні послуги;
- організовує та проводить семінари і тренінги з питань організації проведення соціальної роботи та надання соціальних послуг для працівників закладів, установ, що надають соціальні послуги у відповідних адміністративно-територіальних одиницях, фахівців із соціальної роботи, посадових осіб районних, районних у містах Києві та Севастополі держадміністрацій, органів місцевого самоврядування, працівників служб у справах дітей, за результатами яких видає відповідний документ;

¹³⁷ Деякі питання діяльності центрів соціальних служб : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 479. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹³⁸ *ibid.*

- співпрацює з відповідними закладами вищої освіти та науково-дослідними установами, науково-практичними відділеннями, творчими об'єднаннями та організаціями, діяльність яких пов'язана із соціальною роботою, наданням соціальних послуг;
- впроваджує програми навчання та підвищення професійної компетентності/кваліфікації для працівників закладів, установ, що надають соціальні послуги у відповідній адміністративно-територіальній одиниці, фахівців із соціальної роботи, посадових осіб районних, районних у містах Києві та Севастополі держадміністрацій, органів місцевого самоврядування, працівників служб у справах дітей, патронатних вихователів, кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі, наставники, усиновлювачі (згідно з вимогами законодавства), опікунів/піклувальників;
- проводить підготовку кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, опікуни, піклувальники, наставники, усиновлювачі (згідно з вимогами законодавства), за результатами якої готує рекомендації службі у справах дітей щодо можливості влаштування в їх сім'ї дітей, забезпечує підвищення кваліфікації таких осіб;
- забезпечує підготовку тренерів із реалізації соціальних проектів і програм, проведення тренінгових навчань для фахівців соціальної сфери;
- збирає та узагальнює статистичні дані щодо надання соціальних послуг вразливим категоріям населення в адміністративно-територіальних одиницях;
- бере участь у визначенні потреб жителів адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах, а також у розробленні та виконанні програм надання соціальних послуг, розроблених за результатами визначення потреб жителів адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах;
- аналізує виконання місцевих програм з надання соціальних послуг, готує пропозиції щодо їх розвитку;
- проводить засідання за круглим столом, конференції, дослідження щодо надання соціальних послуг, моніторинг та оцінювання якості соціальних послуг відповідно до державних стандартів;
- організовує і проводить науково-методичні та рекламно-інформаційні заходи з питань організації соціальної роботи та надання соціальних послуг: виставки, презентації, семінари, засідання за круглим столом, готує науково-методичні матеріали тощо;
- поширює досвід роботи установ, закладів та організацій, фахівців із соціальної роботи з питань надання соціальних послуг вразливим верствам населення в адміністративно-територіальних одиницях;
- співпрацює з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, громадськими об'єднаннями.

Регіональний центр не є надавачем соціальних послуг, і, відповідно, виконання і дотримання критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг на нього не розповсюджується. Міський, районний, районний у місті, селищний, сільський центр соціальних служб є закладом, що проводить соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, і надає їм соціальні послуги. Вони утворюються, реорганізуються та ліквідовуються районною держадміністрацією або органом місцевого самоврядування з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної одиниці. У великих адміністративно-територіальних одиницях і містах з районним поділом можуть утворюватися філії центру. Для реалізації своїх повноважень центр утворює стаціонарні служби (відділення) та денні служби (відділення), що виконують окремі функції, зокрема:

- службу (відділення) соціальної роботи у громаді;
- мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;

- притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.

Відповідно до потреб громади у соціальних послугах у центрі можуть утворюватися:

1) стаціонарні служби (відділення), що:

- виконують роботу із запобігання відмовам від новонароджених дітей;
- здійснюють соціально-психологічну реабілітацію дітей та соціальну адаптацію осіб із числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
- надають тимчасовий притулок сім'ям з дітьми;

2) денні служби (відділення), що забезпечують:

- соціально-психологічну підтримку внутрішньо переміщених осіб, учасників антитерористичної операції, осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях і членів їх сімей;
- соціальний супровід сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- соціальний супровід прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей опікунів, піклувальників та усиновлювачів;
- соціальний патронаж дітей і молодих людей, які перебувають у конфлікті із законом;
- денний догляд за дітьми з інвалідністю, а також дітьми, яким не встановлено інвалідність, із тяжкими захворюваннями, розладами, травмами, станами, що дають право на надання їм відповідно до законодавства соціальних послуг;

3) спеціалізовані служби підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, зокрема денний центр соціально-психологічної допомоги, служба первинного соціально-психологічного консультування;

4) мобільні бригади екстреного реагування;

5) інші структурні підрозділи (служби), діяльність яких спрямовується на проведення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю і надання їм соціальних послуг, з урахуванням потреб, визначених у відповідній адміністративно-територіальній одиниці.

Центр, відповідно до визначених для нього завдань:

1) здійснює заходи щодо:

- запобігання потраплянню у складні життєві обставини осіб та сімей, упровадження новітніх соціальних технологій, спрямованих на недопущення, мінімізацію чи подолання складних життєвих обставин;
- виявлення отримувачів соціальних послуг та ведення їх обліку;
- соціальної та психологічної адаптації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа з метою підготовки до самостійного життя, організації наставництва;
- надання особам, які постраждали від домашнього насильства, та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі, вичерпної інформації про їх права та можливість отримання допомоги;

2) проводить оцінювання потреб осіб/сімей, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, у соціальних послугах, визначає методи соціальної роботи, забезпечує психологічну підтримку;

3) надає соціальні послуги відповідно до державних стандартів соціальних послуг, зокрема:

- соціального супроводу;
- консультування;
- соціальної профілактики;
- соціальної інтеграції та реінтеграції;

- соціальної адаптації;
 - соціального супроводу сімей, в яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування;
 - кризового та екстреного втручання;
 - представництва інтересів;
 - посередництва (медіації);
 - інші соціальні послуги відповідно до визначених потреб;
- 4) забезпечує соціальне супроводження прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу;
- 5) забезпечує соціальний патронаж осіб, які відбули покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк, а також звільнених від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом;
- 6) складає план реабілітації особи, яка постраждала від торгівлі людьми;
- 7) вносить відомості до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг;
- 8) проводить моніторинг та оцінювання якості наданих ним соціальних послуг;
- 9) створює умови для навчання та підвищення кваліфікації фахівців, які надають соціальні послуги;
- 10) взаємодіє з іншими суб'єктами системи надання соціальних послуг, а також з органами, установами, закладами, фізичними особами – підприємцями, які у відповідній адміністративно-територіальній одиниці в межах своєї компетенції надають допомогу вразливим групам населення та особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, та/або забезпечують їх захист;
- 11) інформує жителів адміністративно-територіальної одиниці та кожного отримувача соціальних послуг у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я, про перелік соціальних послуг, які він надає, обсяг і зміст таких послуг, умови та порядок їх отримання;
- 12) інформує жителів адміністративно-територіальної одиниці про сімейні форми виховання та проводить попередній відбір кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі;
- 13) бере участь у визначенні потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах, а також у розробленні та виконанні програм надання соціальних послуг, розроблених за результатами визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах;
- 14) готує статистичні та інформаційно-аналітичні матеріали стосовно наданих соціальних послуг і проведеної соціальної роботи, які подає засновнику;
- 15) забезпечує захист персональних даних осіб, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, інших вразливих категорій осіб, яким центром надаватимуться соціальні послуги.
- Міський, районний, районний у місті, селищний, сільський центр соціальних служб відноситься за статусом до надавачів соціальних послуг та має відповідати затвердженним критеріям їх діяльності.

Служба зайнятості (центри зайнятості). У своїй діяльності центри зайнятості керуються Законом України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р.¹³⁹, Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 р.¹⁴⁰, наказом

¹³⁹ Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁴⁰ Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 02.02.2000 р. № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 2663 від 16.12.2020 р. «Про затвердження Положення про Державну службу»¹⁴¹.

Державна служба зайнятості є централізованою системою державних установ, діяльність якої спрямовується та координується Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Мережа установ Служби зайнятості складається з Державного центру зайнятості, Центру зайнятості Автономної Республіки Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських центрів зайнятості (регіональні центри зайнятості), міських, районних і міськрайонних центрів зайнятості (базові центри зайнятості), у разі їх створення, Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, закладів професійної (професійно-технічної) освіти державної служби зайнятості, інших закладів освіти Державної служби зайнятості, а також підприємств, установ, організацій, утворених Службою.

Хоча центр зайнятості і не відноситься до надавачів соціальних послуг, частково їх повноваження і завдання передбачають надання соціальних послуг. Окрім безпосередніх повноважень з реалізації державної політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції та соціального захисту від безробіття, центри зайнятості здійснюють надання соціальних послуг та виплату матеріального забезпечення відповідно до законів України «Про зайнятість населення», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та положення про регіональний центр зайнятості, зокрема збирають, опрацьовують, подають та поширюють адміністративні дані про попит та пропонування робочої сили на ринку праці, надання соціальних послуг населенню та роботодавцям; надають консультаційні послуги для окремих категорій громадян, які неконкурентоспроможні на ринку праці, безробітним, молоді для здобуття першого місця праці, особам з інвалідністю при облаштуванні робочого місця та при працевлаштуванні; надають інформаційні та консультативні послуги з метою сприяння у працевлаштуванні та доборі працівників, професійного навчання зареєстрованих безробітних з урахуванням поточної та перспективної потреб ринку праці, надання послуг із професійної орієнтації.

Попри те, що безпосередня частка соціальних послуг в складі завдань служби зайнятості незначна, такі функції служби як збір статистичних даних щодо кількості безробітних та участь у розробленні та реалізації місцевих програм зайнятості населення мають суттєвий вплив на соціальну ситуацію в місцевих громадах, зокрема тому, що втрата місця праці і засобів до існування є передумовою потрапляння в складні життєві обставини, що вважається основним критерієм при визначенні потенційних отримувачів соціальних послуг.

Центри комплексної реабілітації осіб з інвалідністю. Центри комплексної реабілітації осіб з інвалідністю діють на підставі Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06.10.2005 р.¹⁴², Закону України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р.¹⁴³ та наказу Міністерства соціальної політики України від 09.08.2016 р. № 855 «Деякі питання комплексної реабілітації осіб з інвалідністю»¹⁴⁴, яким затверджено Типове положення про центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю. Центри комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю – це реабілітаційні установи, цільовим призначенням яких є здійснення комплексу реабілітаційних заходів, спрямованих на створення умов для всебічного розвитку осіб з інвалідністю, які досягли повноліття, та/або дітей з інвалідністю, та/або дітей віком до трьох років (включно), які належать до групи ризи-

¹⁴¹ Про затвердження Положення про Державну службу зайнятості : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 16.12.2020 р. № 2663. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1305-20#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁴² Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁴³ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁴⁴ Деякі питання комплексної реабілітації осіб з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 09.08.2016 р. № 855. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1209-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

ку щодо отримання інвалідності, засвоєння ними знань, умінь, навичок, досягнення і збереження їхньої максимальної незалежності, фізичних, розумових, соціальних, професійних здібностей з метою максимальної реалізації особистого потенціалу. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» визначає процес реабілітації осіб з інвалідністю як систему медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації і виробами медичного призначення. До основних видів реабілітації належить:

- психолого-педагогічна реабілітація;
- професійна реабілітація;
- трудова реабілітація;
- фізкультурно-спортивна реабілітація;
- соціальна реабілітація;
- психологічна реабілітація.

Центри комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю (Осіб) забезпечують:

- створення умов для зменшення та подолання фізичних, та/або психічних, та/або інтелектуальних, та/або сенсорних порушень, запобігання таким порушенням, коригування порушень розвитку, формування та розвиток основних соціальних і побутових навичок;
- створення умов для запобігання та недопущення дискримінації Осіб, зокрема шляхом забезпечення розумного пристосування;
- проведення (надання) комплексу заходів (послуг) з ранньої, та/або соціальної, та/або психологічної, та/або фізичної, та/або медичної, та/або психолого-педагогічної, та/або фізкультурно-спортивної, та/або професійної, та/або трудової реабілітації (абілітації) відповідно до потреб особи. Реабілітаційні заходи (послуги) проводяться (надаються) виключно на підставі індивідуальних планів реабілітації осіб, складених, зокрема, з метою реалізації індивідуальних програм реабілітації, із залученням до участі в цьому процесі Осіб і (за потреби) їхніх батьків або законних представників;
- розвиток навичок автономного проживання Осіб в суспільстві з необхідною підтримкою, формування стереотипів безпечної поведінки, опанування навичок захисту власних прав, інтересів і позитивного сприйняття себе та оточення;
- підготовку батьків або законних представників Осіб до продовження (в разі потреби) реабілітаційних заходів поза межами центру;
- проведення заходів (надання послуг), зокрема з професійної орієнтації, опанування Особами трудових навичок, у тому числі в майстернях, визначення їхніх можливостей для подальшого професійного навчання та/або майбутньої трудової діяльності;
- оперативне коригування (за потреби) індивідуальних програм реабілітації Осіб у частині зміни обсягів, строків і черговості проведення реабілітаційних заходів;
- сприяння у встановленні опіки чи піклування у разі визнання особи, яка має інтелектуальні порушення, недієздатною або якщо її дієздатність обмежена;
- співпрацю з вітчизняними та закордонними реабілітаційними, освітніми, медичними, науковими підприємствами, установами, організаціями та громадськими об'єднаннями.

Центри комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю в межах своїх повноважень утворюють структурні підрозділи, що поділяються за профілем реабілітаційних заходів, які вони здійснюють. Такі центри можуть бути будь-якої форми власності. Здебільшого вони утворюються ор-

ганами місцевого самоврядування, які здійснюють керівництво ними. Однак не поодинокими є і приватні центри комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю, надання послуг якими може відбуватися на договірній основі безкоштовно, платно або диференційовано.

Будинки нічного перебування бездомних осіб. Будинки нічного перебування бездомних осіб утворюються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у відповідності до Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 р.¹⁴⁵, Закону України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р.¹⁴⁶, Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» від 02.06.2005 р.¹⁴⁷, об'єднаннями громадян, релігійними організаціями, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, фізичними особами відповідно до потреб регіону та діють на підставі Типового положення про будинок нічного перебування, затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 14.02.2006 р. № 31¹⁴⁸. Такі будинки є закладами соціального захисту для ночівлі (розміщення на ніч) бездомних осіб. Будинок надає послуги бездомним особам, які досягли 18 років, та на законних підставах проживали і після втрати прав на житлові приміщення проживають на території України на підставі їх звернення та документів, що посвідчують особу (за наявності). Метою діяльності нічліжного будинку є зменшення кількості осіб, які ночують на вулиці, шляхом організації їх ночівлі та надання інших видів послуг. Для досягнення зазначеної мети нічліжний будинок надає соціальну послугу надання притулку (надання ліжка-місця з комунально-побутовими послугами; забезпечення твердим та м'яким інвентарем, за можливості одягом, взуттям, харчуванням; створення умов для здійснення санітарно-гігієнічних заходів, дотримання особистої гігієни; надання інформації з питань соціального захисту населення; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; представництво інтересів тощо). Під час надання вказаної послуги заклад, в залежності від потреб, може забезпечувати отримувачів соціальної послуги комплектом постільної білизни, одягом, взуттям, разовим харчуванням, послугами перукаря, послугами майстрів щодо лагодження одягу та взуття, першою медичною допомогою. Соціальні послуги в нічліжному будинку можуть надаватись отримувачам як на платній, так і на безоплатній основі.

Центри обліку бездомних осіб. Центри обліку бездомних осіб утворюються та діють у відповідності до Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 р.¹⁴⁹, Закону України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р.¹⁵⁰, Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» від 02.06.2005 р.¹⁵¹ та наказу Міністерства соціальної політики України від 19.04.2011 р. № 135 «Про затвердження Типового положення про центр облі-

¹⁴⁵ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁴⁶ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁴⁷ Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁴⁸ Типове положення про будинок нічного перебування : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 14.02.2006 р. № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0475-06#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁴⁹ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁵⁰ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁵¹ Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

ку бездомних осіб»¹⁵². Такі центри утворюються, реорганізуються та ліквідуються за рішенням органу місцевого самоврядування, місцевого органу виконавчої влади в тих громадах, де є актуальною проблема бездомності. Центр обліку бездомних осіб є закладом соціального захисту, утвореним для виявлення та ведення обліку бездомних осіб. Центр обліку може утворюватися також громадськими і благодійними організаціями та на договірних засадах з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування надавати послуги щодо здійснення виявлення та обліку бездомних осіб. Завданнями Центру є:

- виявлення та ведення обліку бездомних осіб;
- забезпечення реалізації бездомними особами прав та свобод, визначених законодавством України;
- видача посвідчення про взяття на облік установленого зразка;
- вивчення наявності у регіоні закладів соціального захисту для бездомних осіб та вільних ліжко-місць у цих закладах для вирішення питання організації тимчасового притулку бездомних осіб;
- сприяння забезпеченню реалізації конституційного права бездомних осіб брати участь у виборах та подання органам ведення Державного реєстру виборців відповідних відомостей згідно із законодавством;
- інформування населення про роботу центру обліку, його завдання, принципи діяльності;
- надання соціальної послуги «представництво інтересів», наприклад, допомога в оформленні або відновленні документів;
- сприяння в реєстрації місця проживання або перебування;
- сприяння у забезпеченні доступу до ресурсів і послуг за місцем проживання/перебування, встановлення зв'язків з іншими фахівцями, службами, організаціями, підприємствами, органами, закладами, установами тощо.

Безпритульні діти, які звертаються до центру обліку без батьків, направляються до притулків для дітей, служб у справах дітей за територіальним принципом розташування у супроводі працівників центру. У Центрі на кожного клієнта формується особова справа. Із особових справ формується картотека клієнтів Центру обліку.

Соціальні готелі. Соціальні готелі – це заклади соціального захисту для проживання бездомних осіб, які мають у своєму складі окремі номери (кімнати). Цей тип закладів, як і попередні два типи, що опікуються бездомними особами, утворюється у відповідності до Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 р.¹⁵³, Закону України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р.¹⁵⁴, Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» від 02.06.2005 р.¹⁵⁵ та наказу Міністерства праці та соціальної політики України від 03.04.2006 р. № 98 «Про затвердження Типового положення про соціальний готель»¹⁵⁶.

¹⁵² Про затвердження Типового положення про центр обліку бездомних осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.04.2011р. № 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-11#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁵³ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁵⁴ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁵⁵ Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁵⁶ Про затвердження Типового положення про соціальний готель : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 03.04.2006 р. № 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0450-06#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Основними завданнями готелю є забезпечення бездомних осіб тимчасовим житлом та надання соціально-побутових та інформаційних послуг зазначеним особам. Готель надає клієнтам соціальну послугу підтримане проживання (надання місця для проживання; навчання, розвиток та підтримка навичок самостійного проживання; представництво інтересів; допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами; надання інформації з питань соціального захисту населення; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги тощо). Особливістю установи такого типу є те, що проживання бездомних осіб у готелі є платним. Оплата за проживання в готелі може здійснюватись безпосередньо отримувачем послуги або іншою фізичною чи юридичною особою. Оплата здійснюється у терміни та у розмірі, визначені в угоді між соціальним готелем та отримувачем послуг.

Центри соціальної адаптації звільнених осіб. Центри соціальної адаптації є спеціальними соціальними установами, діяльність яких спрямована на поступове повернення осіб, які відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом, до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві шляхом надання їм соціальних послуг та сприяння в отриманні іншої допомоги з урахуванням індивідуальних потреб. Їх створення та функціонування відбувається у відповідності до Закону України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 р.¹⁵⁷, Закону України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р.¹⁵⁸ та на підставі наказу Міністерства праці та соціальної політики України від 14.02.2006 р. № 31, яким затверджене Типове положення про центр соціальної адаптації звільнених осіб¹⁵⁹. Такий тип установ працює з особливою категорією отримувачів соціальних послуг – особами, які відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань. Основною метою установи є реінтеграція та соціальна адаптація вказаних категорій отримувачів соціальних послуг. Для успішного вирішення завдань центр соціальної адаптації забезпечує роботу з надання соціальних послуг за такими державними стандартами:

- «соціальна адаптація» (допомога в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення; надання інформації з питань соціального захисту населення; представництво інтересів; корекція психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; допомога в оформленні документів; сприяння працевлаштуванню; допомога у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків тощо);
- «соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці» (регулярні зустрічі з отримувачем послуги; відвідування на робочому місці; сприяння в отриманні інших послуг, організації взаємодії з іншими суб'єктами соціального супроводу; навчання та розвиток трудових і соціальних навичок тощо);
- «надання притулку» (надання ліжко-місця з комунально-побутовими послугами; забезпечення твердим та м'яким інвентарем, за можливості одягом, взуттям, харчуванням; створення умов для здійснення санітарно-гігієнічних заходів тощо);
- інші соціальні послуги та заходи в їх межах, що необхідні для забезпечення потреб отримувачів.

¹⁵⁷ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁵⁸ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁵⁹ Типове положення про центр соціальної адаптації звільнених осіб : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 14.02.2006 р. № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0474-06#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

У своїй роботі Центр взаємодіє з місцевими органами виконавчої влади, органами внутрішніх справ, органами Державної міграційної служби, органами й установами виконання покарань, центрами зайнятості населення, громадськими, благодійними та релігійними організаціями, навчальними закладами, науковими організаціями з метою попередження рецидивної злочинності клієнтів, їх соціальної адаптації, сприяння формуванню позитивної громадської думки серед населення про осіб, звільнених з місць позбавлення волі. На відміну від стандартного вікового обмеження щодо надання соціальних послуг з віку 18 років, що діє в більшості установ – надавачів соціальних послуг, центр надає соціальні послуги громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, які досягли 35 років, постійно проживають на території України і звернулися до Центру протягом шести місяців після звільнення з установ виконання покарань. Громадяни віком від 15 до 35 років отримують соціальну допомогу в центрах соціальних служб та інших закладах і установах системи комунальних надавачів соціальних послуг. Як виняток, за умови складних життєвих обставин, за рішенням адміністрації центру до центру можуть бути прийняті особи віком від 18 до 35 років. У центрах можуть організовуватися міні-виробництва для проведення професійного навчання та перепідготовки отримувачів соціальних послуг. Для виконання окремих заходів в рамках надання соціальних послуг до роботи центрів можуть залучатися на добровільних засадах представники громадських та релігійних організацій, установ, окремі громадяни, фахівці.

Служба у справах дітей. Міністерство молоді та спорту України, яке забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей, в межах визначеної компетенції здійснює соціальний захист дітей і профілактику серед них правопорушень, та має для цього цілий арсенал уповноважених органів та установ, що діють на підставі Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 р.¹⁶⁰ Це, зокрема, обласні, Автономної Республіки Крим, міські Києва та Севастополя державні адміністрації, виконавчі органи міських і районних у містах рад, уповноважені підрозділи органів Національної поліції, приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції, школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти, центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я, спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України, притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка).

Служби у справах дітей організовуються та діють на підставі затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2007 р. № 1068 типових положень про службу у справах дітей¹⁶¹.

Служба у справах дітей, на рівні державних адміністрацій, відповідно до покладених на неї завдань:

- організовує розроблення і здійснення на відповідній території заходів, спрямованих на поліпшення становища дітей, їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, запобігання бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень;
- надає місцевим органам виконавчої влади і органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності, громадським організаціям, громадянам у межах своїх повноважень практичну, методичну та консультаційну допомогу у вирішенні питань щодо соціального захисту дітей і запобігання вчиненню дітьми правопорушень;

¹⁶⁰ Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁶¹ Про затвердження типових положень про службу у справах дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2007 р. № 1068. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- сприяє усиновленню, влаштуванню дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку, піклування, до дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей;
- здійснює контроль і координацію діяльності служб у справах дітей відповідно районних, районних у м. Києві та Севастополі державних адміністрацій, надає їм практичну і методичну допомогу, узагальнює і поширює позитивний досвід роботи;
- подає пропозиції до проектів державних та регіональних програм, планів і прогнозів у частині соціального захисту, забезпечення прав, свобод і законних інтересів дітей;
- забезпечує у межах своїх повноважень здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо соціального захисту дітей і запобігання вчиненню дітьми правопорушень;
- здійснює контроль за умовами утримання і виховання дітей у спеціальних виховних установах Державної кримінально-виконавчої служби, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у сім'ях опікунів, піклувальників, дитячих будинках сімейного типу, прийомних сім'ях;
- разом з відповідними структурними підрозділами центральних та місцевих органів виконавчої влади, науковими установами організовує і проводить соціологічні дослідження, готує статистичні та інформаційні матеріали про причини і умови вчинення дітьми правопорушень, вивчає і поширює передовий міжнародний досвід з питань соціального захисту дітей, їх прав та інтересів;
- надає організаційну і методичну допомогу притулкам для дітей, центрам соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційним центрам (дитячі містечка), здійснює безпосередній контроль за їх діяльністю;
- організовує і проводить разом з іншими структурними підрозділами держадміністрації, уповноваженими підрозділами органів Національної поліції заходи щодо соціального захисту дітей, виявлення причин, що зумовлюють дитячу бездоглядність та безпритульність, запобігання вчиненню дітьми правопорушень;
- розробляє і подає на розгляд обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації пропозиції стосовно бюджетних асигнувань на виконання програм і здійснення заходів щодо реалізації державної політики з питань дітей, спрямованої на подолання дитячої бездоглядності та безпритульності, а також утримання підпорядкованих їй закладів соціального захисту для дітей;
- розглядає в установленому порядку звернення громадян;
- проводить інформаційно-роз'яснювальну роботу з питань, що належать до її компетенції, через засоби масової інформації;
- розробляє заходи щодо захисту прав і законних інтересів дитини, яка постраждала від домашнього насильства, та дитини, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі, та організовує їх здійснення;
- інформує дитину, яка постраждала від домашнього насильства, її батьків, інших законних представників, якщо вони не є кривдниками дитини, а також дитину, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі, її батьків, інших законних представників про права дитини, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;
- забезпечує проведення з батьками, іншими законними представниками дитини профілактичної роботи із запобігання домашньому насильству стосовно дітей і за участю дітей, у тому числі із залученням представників уповноважених підрозділів органів Національної поліції;
- порушує перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення до відповідальності згідно із законом посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення фактів домашнього насильства, у роботі з дітьми, які постражда-

ли від домашнього насильства, та дітьми, які вчинили домашнє насильство у будь-якій формі;

- здійснює контроль і координацію діяльності служб у справах дітей районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад, районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій щодо захисту прав та законних інтересів дитини, яка постраждала від домашнього насильства, та дитини, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі.

На рівні виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад служба у справах дітей утворюється зазвичай на базі департаментів/управлінь гуманітарної політики (або напряму підпорядковується виконавцю). До складу такого департаменту/управління входять зазвичай такі структурні підрозділи: Відділ сімейних форм виховання, Сектор профілактичної роботи, Відділи «Служба у справах дітей». На цьому рівні до компетенції служби у справах дітей в частині повноважень по реалізації політики в справах дітей і захисту їх інтересів належать такі повноваження:

- реалізація політики, визначеної місцевим головою, місцевою радою та її виконавчим комітетом, відповідно до компетенції, та реалізація прийнятих ними рішень;
- підготовка і подання на розгляд місцевої ради ОТГ, виконавчого комітету місцевої ради стратегії розвитку територіальної громади у профільній сфері, пропозицій для складання та реалізації місцевих програм;
- сприяння діяльності органів суду, прокуратури, юстиції, Служби безпеки України, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, адвокатури і Державної кримінально-виконавчої служби України;
- розроблення і здійснення самостійно або разом з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності, громадськими та релігійними організаціями програм та заходів щодо захисту прав, свобод і законних інтересів дітей, запобігання вчинення ними правопорушень, профілактики негативних тенденцій у дитячому середовищі;
- координація та здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах і закладах соціального захисту для дітей незалежно від форм власності;
- перевірка стану роботи із соціально-правового захисту дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах і закладах соціального захисту для дітей незалежно від форм власності, стану виховної роботи з дітьми у навчальних закладах, за місцем проживання, а також у разі необхідності – умов роботи працівників молодших 18 років на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності;
- ведення обліку дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах;
- підготовка документів для надання статусу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- ведення обліку усиновлених дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих у сімейні форми виховання та у заклади для дітей незалежно від форми власності;
- забезпечення діяльності, пов'язаної з усиновленням дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- забезпечення дотримання вимог законодавства України щодо влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування під опіку, піклування, до дитячих будинків сімейного типу, прийомних сімей, у малі групові будинки тощо;

- здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих під опіку, піклування, до дитячих будинків сімейного типу, у прийомні сім'ї тощо;
- захист майнових та житлових прав та інтересів дітей;
- ведення Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Діти»;
- здійснення заходів щодо розвитку сімейних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування через створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу тощо;
- матеріально-технічне забезпечення дитячих будинків сімейного типу;
- участь у судових засіданнях щодо захисту прав дітей;
- координація роботи та співпраця з суб'єктами профілактичної роботи з дітьми;
- ведення державної статистики та аналітично-статистичної звітності щодо дітей.

Притулки для дітей служби у справах дітей. Притулки для дітей служби у справах дітей – це заклади соціального захисту, створені для тимчасового перебування у ньому дітей віком від 3 до 18 років.

Вони можуть, окрім органів місцевого самоврядування, також створюватися за погодженням із службами у справах дітей підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності, громадськими організаціями та громадянами. У притулках для дітей тимчасово розміщуються діти віком від 3 до 18 років, які опинились у складних життєвих обставинах. Діти можуть перебувати в притулку для дітей протягом часу, необхідного для їх подальшого влаштування, але не більш як 90 діб. Основними завданнями притулків для дітей є соціальний захист дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, залишили сім'ї, навчальні заклади; створення належних житлово-побутових і психолого-педагогічних умов для забезпечення нормальної життєдіяльності дітей, надання їм можливості навчатися, працювати та змістовно проводити дозвілля.

До притулку приймаються діти, які:

- заблукали;
- були покинуті батьками або піклувальниками;
- жебракують і місце знаходження їх батьків не встановлено;
- залишилися без піклування батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників);
- залишили сім'ю чи навчальний заклад;
- вилучені уповноваженим підрозділом органу Національної поліції із сімей, перебування в яких загрожувало їх життю і здоров'ю;
- втратили зв'язок з батьками під час стихійного лиха, аварії, катастрофи, інших надзвичайних подій;
- не мають постійного місця проживання і засобів до життя, підкинуті та безпритульні діти;
- самі звернулися за допомогою до адміністрації притулку;
- відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк;
- постраждали від домашнього насильства та/або вчинили домашнє насильство у будь-якій формі (у разі неможливості проживання дитини з батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно неї або за її участю та за умови відсутності контакту між постраждалою від домашнього насильства дитиною та дитиною, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі).

Психологічний супровід та забезпечення корекційно-виховної роботи в притулку здійснюються психологом. Забезпечення захисту особистих прав та інтересів дітей у притулку, надання практичної допомоги у розв'язанні питань правового захисту здійснюються юристом.

Згідно Типового положення про притулок для дітей служби у справах дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09.06.1997 р. № 565¹⁶² в притулках:

¹⁶² Про Типове положення про притулок для дітей служби у справах дітей : Постанова Кабінету

- дітям надають кваліфіковані та різнобічні (психологічні, педагогічні, медичні, юридичні) консультації залежно від конкретних причин соціальної дискомфорності;
- вживають вичерпних заходів щодо забезпечення дітям доступу до безоплатної правової допомоги на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги;
- сприяють у прийнятті рішення про зміну або створення нових умов життєдіяльності дітей у сім'ї, навчально-виховних закладах, за місцем роботи та в інших сферах;
- порушують клопотання про застосування заходів громадського впливу, притягнення до кримінальної, адміністративної чи майнової відповідальності батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), які нехтують правами, інтересами дітей, провокують їх асоціальну поведінку, самовільне залишення сім'ї, навчально-виховних закладів, створюють загрозу їх здоров'ю та інтелектуальному розвитку;
- вживають заходів щодо повернення дитини в безпечне сімейне оточення.

Безкоштовне медичне обслуговування дітей, які перебувають у притулку, забезпечується відповідним державним закладом охорони здоров'я за місцем розташування притулку.

Центри соціально-психологічної реабілітації дітей. Центри соціально-психологічної реабілітації дітей утворюються, реорганізуються та ліквідуються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими, районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, виконавчими органами міських і районних у містах рад і підпорядковуються відповідній службі у справах дітей як заклад для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинились у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги. Строк перебування дитини в центрі соціально-психологічної реабілітації дітей залежить від конкретних обставин, але не може перевищувати відповідно 9 і 12 місяців у разі стаціонарного і денного перебування. Строк перебування дитини в центрі визначається психолого-медико-педагогічною комісією за погодженням із відповідною службою у справах дітей. Центри здійснюють свою діяльність на підставі Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 р. № 87¹⁶³. Основними завданнями центру є:

- здійснення соціального захисту дітей, прийнятих до центру;
- надання дітям комплексу соціальних послуг;
- проведення соціально-педагогічної корекції з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини;
- сприяння поверненню дитини до біологічної сім'ї;
- забезпечення відвідування дітьми загальноосвітніх або інших навчальних закладів чи індивідуального навчання з урахуванням потреб та можливостей дитини;
- сприяння формуванню у дітей власної життєвої позиції для подолання звичок асоціальної поведінки;
- надання психологічної та інших видів допомоги батькам (або особам, які їх замінюють) дітей, які перебувають у центрі, спрямованої на повернення дитини до сім'ї;
- розроблення рекомендацій з питань соціально-психологічної адаптації дитини для педагогічних та соціальних працівників і батьків.

Міністрів України від 09.06.1997 р. № 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-97-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁶³ Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Основними напрямками діяльності центру є соціально-психологічне діагностування, соціально-психологічна, педагогічна реабілітація; адаптація до сімейного оточення, соціально-медична реабілітація та оздоровлення, правове забезпечення. Групи тривалого (стаціонарного) перебування формуються з дітей, які потребують тривалої соціально-психологічної реабілітації. Групи денного перебування формуються з дітей, які проживають у сім'ях, інтернатних закладах і потребують соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги.

До центру приймаються:

- діти з сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах і не в змозі подолати їх за допомогою власних можливостей, якщо батьки з певних причин (через тривалу хворобу, інвалідність тощо) не можуть забезпечити належного утримання та догляду за дитиною, ухиляються від виконання батьківських обов'язків, вживають алкоголь, наркотичні засоби;
- діти, які залишилися без піклування батьків або осіб, які їх замінюють;
- діти, які зазнали будь-якої форми насильства, зокрема домашнього насильства, та діти, які вчинили домашнє насильство у будь-якій формі (у разі неможливості проживання дитини з батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно неї або за її участю та за умови відсутності контакту між постраждалою від домашнього насильства дитиною та дитиною, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі), крім тих, які вчинили домашнє насильство у вигляді актів насильства кримінального характеру, діти, які постраждали від торгівлі дітьми;
- безпритульні діти.

Про прийняття дітей, згідно з актом уповноважених підрозділів органів Національної поліції або за особистим зверненням дитини, центр протягом одного робочого дня повідомляє службу у справах дітей, якій підпорядковується центр. Діти, які вибувають з центру, забезпечуються продуктами харчування та коштами на проїзд до місця проживання. У разі потреби, дітям видаються предмети особистої гігієни, одяг і взуття відповідно до сезону, згідно з мінімальними нормами забезпечення вихованців притулків для дітей.

Соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка). Соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка) – це заклади соціального захисту для проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, безпритульних дітей віком від 3 до 18 років, дітей, розлучених із сім'єю для надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової, інших видів допомоги та подальшого їх влаштування. Соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка) утворюються, реорганізуються та ліквіднуються місцевою державною адміністрацією і підпорядковуються службі у справах дітей. Діють вони на підставі Типового положення про соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2005 р. № 1291¹⁶⁴. Основними завданнями центру є:

- соціальний захист дітей, створення соціально-побутових умов для забезпечення нормальної життєдіяльності дітей, навчання, праці та змістовного дозвілля;
- надання дітям комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги;
- інформування дітей або їх законних представників про можливість отримання безоплатної правової допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу»;

¹⁶⁴ Про затвердження Типового положення про соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко) : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2005 р. № 1291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1291-2005-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- створення умов для здобуття дітьми освіти у закладах дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), позашкільної освіти за місцезнаходженням центру;
- забезпечення оволодіння дітьми професійними навичками та їх трудове навчання;
- забезпечення влаштування дітей після досягнення ними повноліття (працевлаштування, навчання у закладах вищої освіти тощо);
- сприяння місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування у соціальному супроводженні дітей, що вибули з центру і виховуються в сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу;
- участь у проведенні місцевими органами виконавчої влади заходів для подолання безпритульності у відповідному регіоні;
- робота із сім'ями дітей щодо нормалізації умов їх виховання;
- розроблення рекомендацій для педагогічних та соціальних працівників і батьків або осіб, що їх замінюють з питань соціально-психологічної адаптації дітей.

В залежності від потреби та можливостей, центр може мати такі структурні підрозділи: відділення роботи з безпритульними дітьми; відділення екстреної (первинної) допомоги; відділення соціальної реабілітації; відділення ресоціалізації; відділення сімейної адаптації; юридична служба; служба «Телефон довіри для дітей»; відділення тимчасового проживання; відділення професійної орієнтації та трудового навчання.

Центр приймає дітей, що заблудилися, бродяжать або жебракують, місцезнаходження батьків яких не встановлено, залишилися без піклування батьків або осіб, що їх замінюють, залишили сім'ю, заклад соціального захисту дітей або інший заклад, втратили зв'язок з батьками під час стихійного лиха, техногенної аварії, катастрофи, повернулися з місць позбавлення волі, підкинуті та безпритульні, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, яким перебування в сім'ї загрожує життю і здоров'ю. Центр забезпечує супровід дітей, що вибувають з нього до закладів соціального захисту, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей, працівником центру або батьками-вихователями, або прийомними батьками.

Інші заклади, утворені органами місцевого самоврядування/місцевими державними адміністраціями. З моменту набуття чинності Законом України «Про соціальні послуги» інтенсифікувалась робота Міністерства соціальної політики України з категоризації та розширення переліку та перегляду вже існуючих державних стандартів надання соціальних послуг. Затвердження Міністерством соціальної політики Класифікатора соціальних послуг суттєво деталізувало перелік заходів в межах кожного державного стандарту соціальних послуг. В результаті, загальна кількість стандартів зросла з 17 стандартів базових соціальних послуг, згаданих в Законі України «Про соціальні послуги», до 23 стандартів соціальних послуг, зазначених в Класифікаторі соціальних послуг. Це безпосередньо впливає на здатність та можливість організації надання соціальних послуг за доданими стандартами в громадах та сприяє утворенню нових закладів/установ та/або залучення на договірних засадах надавачів цих видів соціальних послуг приватної форми власності. Таким чином, можна очікувати створення і функціонування надавачів соціальних послуг, що будуть спеціалізуватися на супроводі під час інклюзивного навчання, транспортних послугах, фізичному супроводі осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, з інтелектуальними, сенсорними, фізичними, моторними, психічними та поведінковими порушеннями, наданні тимчасового відпочинку для осіб, що здійснюють догляд за особами з інвалідністю, особами, які мають невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування та інших соціальних послугах.

До додаткових установ і закладів, що можуть організовуватись і функціонувати на території громад, слід також віднести установи і заклади з числа освітніх, що лише частково задіяні до

надання соціальних послуг: Дитячий будинок, Загальноосвітня школа інтернат, Спеціалізована школа інтернат I-III ступенів, Загальноосвітня санаторна школа інтернат I-III ступенів, Дитячий будинок інтернат, Молодіжне відділення дитячого будинку інтернату. З переліку неінституційних форм виховання – прийомні сім'ї, дитячий будинок сімейного типу, патронатні сім'ї. З числа установ уповноважених підрозділів органів Національної поліції – приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції, а також спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України, загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації, Центри медико-соціальної реабілітації дітей.

Спільною проблемою всієї мережі комунальних закладів – надавачів соціальних послуг в громадах є реалізація їх завдань на рівні громади. Згідно кожного з положень, згаданих вище, прийняття рішень про створення і функціонування кожного з вище перерахованих видів надавачів напряду і першочергово залежить від наявності в громаді необхідної матеріально-технічної бази та фінансових ресурсів. На практиці, питання наявності потреби у кожній послугі в громаді, і отримувачів, які потребують невідкладного задоволення даної потреби, сприймається та виходять на другий план. На додачу до цього, організація соціальних послуг є добровільним рішенням органів місцевого самоврядування, за відсутності якого не передбачено відповідальності. Збільшення обсягів фінансування соціальних послуг для організації додаткових або розширення можливостей існуючих надавачів соціальних послуг залежить від передбачених в місцевому бюджеті видатків на таку мету. Прийняття бюджету в громаді є політичним процесом/рішенням, що вимагає консенсусу і розуміння необхідності таких витрат депутатським корпусом (що далеко не завжди наявне). Тому, наявність незакритої потреби за певними стандартами соціальних послуг в громаді, як підстави для внесення необхідних змін до видаткової частини місцевого бюджету, в основному нехтується або ж штучно занижується на рівні звітності. В деяких випадках це не лише призводить до гальмування організації нових закладів та установ надавачів соціальних послуг, а й до закриття вже існуючих. Лише переведення в пріоритетах обсягів потреби в соціальних послугах та самої особи отримувача на рівень першочерговості, спроможне буде розвивати мережу закладів – надавачів соціальних послуг адекватно до розмірів та потреб громади.

2.4. Типи надавачів соціальних послуг недержавного (приватного) сектору

Надавачі соціальних послуг можуть належати до державного, комунального або недержавного секторів, як визначено Законом України «Про соціальні послуги»¹⁶⁵. Надавачі соціальних послуг провадять свою діяльність відповідно до законодавства про соціальні послуги, на підставі установчих та інших документів, якими визначено перелік соціальних послуг та категорії осіб, яким надаються такі послуги, за умови їх відповідності критеріям діяльності надавачів соціальних послуг.

Надавачі соціальних послуг недержавного сектору повинні обов'язково відповідати загальним критеріям діяльності надавачів соціальних послуг, якими є:

- наявність установчих та інших документів, якими визначено перелік соціальних послуг, що відповідає Класифікатору соціальних послуг, затвердженому Мінсоцполітики, категорії осіб, яким надаються такі послуги, що підтверджується засвідченою в установленому порядку копією установчих та інших документів, випискою з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань;
- надання соціальних послуг відповідно до державних стандартів соціальних послуг, що підтверджується інформацією про діяльність надавача таких послуг;
- відповідний фаховий рівень працівників надавача соціальних послуг, які надають такі послуги, що підтверджується документом про освіту або про неформальне професійне навчання;
- відсутність фінансової заборгованості, що підтверджується довідкою територіальних органів ДФС про відсутність заборгованості із сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);
- наявність у працівників надавача соціальних послуг особистих медичних книжок та своєчасність проходження обов'язкових профілактичних медичних оглядів, що підтверджується інформацією про діяльність надавача таких послуг;
- наявність у надавача соціальних послуг приміщень, які відповідають ДБН В.2.2-40:2018 «Будинки і споруди. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення», що документально підтверджується фахівцем з питань технічного обстеження будівель і споруд, який має кваліфікаційний сертифікат;
- інформування населення про наявні соціальні послуги та електронні сервіси через електронні засоби комунікації та соціальні мережі, смс-інформування, друковану продукцію у формі, доступній для сприйняття особами з будь-якими порушеннями здоров'я;
- наявність публічного звіту про діяльність з надання соціальних послуг, що підтверджується засвідченими в установленому порядку копіями звіту та результатів оцінки якості соціальних послуг (для надавачів соціальних послуг з досвідом роботи у сфері надання соціальних послуг понад три роки).

Надавачі соціальних послуг недержавного сектору, які надають соціальні послуги, що передбачають цілодобове перебування/проживання, нічне або денне перебування у приміщенні надавача соціальних послуг, зокрема з харчуванням (догляд, підтримане проживання, притулок

¹⁶⁵ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

та інші), соціальні послуги, що надаються екстрено (кризово), та допоміжні соціальні послуги повинні також відповідати спеціальним критеріям діяльності надавачів соціальних послуг. Ці критерії визначені постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 185 «Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг»¹⁶⁶.

Для здійснення діяльності з надання соціальних послуг недержавні надавачі соціальних послуг, окрім відповідності вищепереліченим критеріям, повинні також бути включені до розділу «Надавачі соціальних послуг» Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг.

Закон України «Про соціальні послуги» наділяє недержавних надавачів соціальних послуг певними правами під час здійснення діяльності із надання соціальних послуг, а також покладає на них певні обов'язки¹⁶⁷. Так, недержавні надавачі соціальних послуг зобов'язані:

- забезпечувати найкращі інтереси отримувачів соціальних послуг під час надання таких послуг;
- забезпечувати навчання та підвищення кваліфікації працівників, які надають соціальні послуги;
- проводити оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах;
- взаємодіяти з іншими суб'єктами системи надання соціальних послуг, а також з органами, установами, закладами, фізичними особами – підприємцями, які в межах своєї компетенції надають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці або територіальної громади допомогу вразливим групам населення та особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, та/або здійснюють їх захист;
- інформувати населення та кожного отримувача соціальних послуг про перелік соціальних послуг, які вони надають, зміст та обсяги таких послуг, умови і порядок їх отримання у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я;
- надавати допомогу отримувачам соціальних послуг у вирішенні їхніх соціально-побутових питань, у тому числі шляхом представлення їхніх інтересів;
- вносити відомості про отримувачів соціальних послуг до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг;
- дотримуватися принципів надання соціальних послуг;
- надавати соціальні послуги відповідно до державних стандартів соціальних послуг;
- не розголошувати інформацію особистого характеру, що стала їм відома під час надання отримувачам соціальних послуг;
- сприяти здійсненню моніторингу надання соціальних послуг та оцінки їх якості уповноваженими органами у системі надання соціальних послуг.

Для виконання покладених на них обов'язків, недержавні надавачі соціальних послуг мають право запитувати та отримувати в органах державної влади та органах місцевого самоврядування інформацію, необхідну для організації надання соціальних послуг; залучати на договірній основі підприємства, установи, організації до надання соціальних послуг; залучати грошові кошти та інші ресурси (людські, матеріальні, інформаційні тощо), необхідні для надання соціальних послуг.

До надавачів соціальних послуг недержавного сектору належать підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, благодійні, релігійні організації, фізичні особи – підприємці та фізичні особи, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності.

¹⁶⁶ Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁶⁷ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Підприємство – це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому законом; є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків та може мати печатки. Підприємство може створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності¹⁶⁸.

Установа – один з різновидів юридичної особи, може бути як державною, так і недержавною організацією, яка утворена власником у встановленому порядку для здійснення управлінських, соціально-культурних чи інших функцій та завдань некомерційного характеру і фінансується ним у повному обсязі або частково. За здійснюваними функціями і джерелами фінансування та майновою базою установи поділяються на державні й недержавні (громадські), бюджетні й небюджетні. До громадських належать установи, утворені громадськими (в т. ч. кооперативними) організаціями. Вони функціонують на базі майна цих організацій і фінансуються засновником або коштом з інших джерел, у т. ч. власним¹⁶⁹.

Організація – вид соціального утворення, сукупність людей, їх груп, формально чи неформально об'єднаних для сумісної діяльності, реалізації у межах певної структури відповідної програми або цілей, розв'язання певних завдань на основі спільності інтересів та законодавчо або іншим чином встановлених правил і процедур¹⁷⁰.

Громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. За організаційно-правовою формою громадське об'єднання утворюється як громадська організація або громадська спілка. Громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи, а громадська спілка – це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи. Громадське об'єднання може здійснювати діяльність як зі статусом юридичної особи, так і без такого статусу. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку. Порядок діяльності громадських об'єднань визначається Законом України «Про громадські об'єднання»¹⁷¹.

Благодійна організація – юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», як основну мету її діяльності. Благодійна організація може бути створена як благодійне товариство, благодійна установа чи благодійний фонд. Благодійним товариством є благодійна організація, яка створена не менше ніж двома засновниками та діє на підставі статуту. Благодійною установою є благодійна організація, установчий акт якої визначає активи, які один або кілька засновників передають для досягнення цілей благодійної діяльності за рахунок таких активів та/або доходів від таких активів. Засновник або засновники благодійної установи не беруть участі в управлінні благодійною установою. Благодійним фондом

¹⁶⁸ Господарський кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁶⁹ Юридична енциклопедія / ред. кол. Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. Т. 6. 768 с.

¹⁷⁰ Юридична енциклопедія / ред. кол. Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4. 720 с.

¹⁷¹ Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

є благодійна організація, яка діє на підставі статуту, має учасників та управляється учасниками, які не зобов'язані передавати цій організації будь-які активи для досягнення цілей благодійної діяльності. Благодійний фонд може бути створено одним чи кількома засновниками. Порядок утворення і діяльності благодійних організацій визначається Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»¹⁷².

Релігійна організація утворюється з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру і діє відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури, обирає, призначає і замінює персонал згідно із своїм статутом (положенням). Релігійними організаціями є релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій. Релігійні об'єднання представляються своїми центрами (управліннями). Релігійна організація створюється у формі юридичної особи. Правовий статус та порядок функціонування релігійних організацій визначається Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації»¹⁷³.

Фізична особа – підприємець – фізична особа з повною цивільною дієздатністю, яка здійснює підприємницьку діяльність на підставі державної реєстрації. Фізична особа – підприємець самостійно вибирає види своєї підприємницької діяльності, формує програму діяльності, вибирає постачальників і споживачів продукції/послуг, що виробляється/надаються, залучає матеріально-технічні, фінансові та інші види ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлює ціни на продукцію та послуги відповідно до закону та вільно розпоряджається прибутком, що залишається після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом¹⁷⁴.

Фізична особа, яка надає соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності з метою надання соціальних послуг проходить підготовку та перепідготовку відповідно до Порядку підготовки та перепідготовки фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 430¹⁷⁵. Фізичні особи, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності, можуть надавати соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі без проходження навчання та дотримання державних стандартів соціальних послуг отримувачам соціальних послуг з числа членів своєї сім'ї, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права і обов'язки та є:

- особами з інвалідністю I групи;
- дітьми з інвалідністю;
- громадянами похилого віку з когнітивними порушеннями;
- невиліковно хворими, які через порушення функцій організму не можуть самостійно пересуватися та самообслуговуватися;

¹⁷² Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#n6> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁷³ Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#n80> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁷⁴ Господарський кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁷⁵ Про затвердження Порядку підготовки та перепідготовки фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 430. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- дітьми, яким не встановлено інвалідність, але які є хворими на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, інші тяжкі захворювання та травми, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України¹⁷⁶.

Рівність прав, обов'язків та відповідальності надавачів соціальних послуг державного та недержавного секторів визнається основною засадою функціонування системи надання соціальних послуг. А створення широкої мережі недержавних надавачів соціальних послуг забезпечуватиме реалізацію такого напрямку державної політики у сфері надання соціальних послуг як формування та розвиток ринку соціальних послуг. Наявність мережі недержавних надавачів соціальних послуг позитивно впливатиме на якість соціальних послуг, що надаються, створюючи ефективну конкуренцію на ринку соціальних послуг, а також забезпечуватиме широке охоплення усіх категорій потребуючих задля задоволення їх потреб у соціальних послугах.

Фінансові аспекти діяльності недержавних надавачів соціальних послуг, в тому числі джерела фінансування та порядок отримання компенсації за надані послуги, висвітлені у наступному розділі.

¹⁷⁶ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Розділ 3.

Порядок надання та фінансування соціальних послуг

3.1. Категорії отримувачів соціальних послуг для дітей, сімей з дітьми та осіб похилого віку

Право на соціальні послуги мають особи (громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах проживають або перебувають на території України) та сім'ї, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах.

Складними життєвими обставинами є обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно. До осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах належать особи/сім'ї, які не можуть самотійно подолати негативний вплив обставин, зумовлених такими чинниками як похилий вік; часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті; невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування; психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин; інвалідність; бездомність; безробіття; малозабезпеченість особи; поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків; ухилення батьками або особами, які їх замінюють від виконання своїх обов'язків із виховання дитини; втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі; жорстоке поводження з дитиною; насильство за ознакою статі; домашнє насильство; потрапляння в ситуацію торгівлі людьми; шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією¹⁷⁷.

До вразливих груп населення належать особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників, а саме:

- сім'ї, у яких дітей відібрано у батьків без позбавлення їх батьківських прав;
- сім'ї, де триває процес розлучення батьків і вирішується спір між матір'ю та батьком щодо визначення місця проживання дітей, участі батьків у їх вихованні;
- сім'ї з дітьми, в яких тривала хвороба батьків перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки;
- сім'ї, у яких виховуються діти з інвалідністю та сім'ї з дітьми, у яких батьки мають інвалідність;
- сім'ї, у яких батьків поновлено в батьківських правах;
- сім'ї з дітьми, де батьки є трудовими мігрантами;
- малозабезпечені сім'ї з дітьми;
- сім'ї, діти з яких перебувають у закладах інституційного догляду та виховання;
- сім'ї, дітей з яких влаштовано в сім'ю патронатного вихователя;
- сім'ї, у яких діти систематично самовільно залишають місце проживання;
- сім'ї, у яких діти систематично без поважних причин не відвідують заклади освіти;
- жінки, які виявили намір відмовитися від новонародженої дитини;
- неповнолітні одинокі матері (батьки);
- діти, які перебувають на вихованні в сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу;
- особи з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
- особи з особливими освітніми потребами;
- внутрішньо переміщені особи;

¹⁷⁷ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- повнолітні недієздатні особи (у разі відсутності в них опікуна);
- особи, звільнені з місць позбавлення волі;
- учасники антитерористичної операції та особи, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях¹⁷⁸.

Особи, які відповідно до закону мають право на отримання соціальних послуг та яким такі послуги надаються, є отримувачами соціальних послуг. Закон «Про соціальні послуги» наділяє отримувачів соціальних послуг такими правами¹⁷⁹:

- отримання соціальних послуг відповідно до умов та порядку їх надання, визначених законодавством про соціальні послуги та договором про надання соціальних послуг;
- поваги до честі і гідності, уважне та гуманне ставлення з боку суб'єктів системи надання соціальних послуг;
- отримання від суб'єктів системи надання соціальних послуг повної та вичерпної інформації про свої права, обов'язки, порядок і умови надання соціальних послуг у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я;
- індивідуальний підхід, що враховує потреби кожної особи/сім'ї;
- вільний вибір надавачів соціальних послуг;
- відмову від соціальних послуг, крім випадків обов'язкового надання соціальних послуг, визначених законом;
- конфіденційність інформації особистого характеру, що стала відома суб'єктам системи надання соціальних послуг у зв'язку з наданням соціальних послуг;
- доступ до інформації, що міститься в його особовій справі як отримувача соціальних послуг;
- повагу до приватного життя, на свободу думки та висловлювань;
- захист своїх прав і законних інтересів, у тому числі в судовому порядку;
- отримання від надавачів соціальних послуг у письмовому вигляді обґрунтування відмови у наданні соціальних послуг;
- участь в оцінюванні їхніх потреб у соціальних послугах;
- спілкування зі своїми рідними, близькими та іншими особами;
- одночасне одержання кількох соціальних послуг.

Одночасно із правами, отримувачі соціальних послуг також мають певні зобов'язання, зокрема:

- надавати повну і достовірну інформацію, необхідну для визначення їхніх потреб у соціальних послугах, права на отримання соціальних послуг та визначення умов договору про надання соціальних послуг;
- виконувати умови договору про надання соціальних послуг;
- дотримуватися правил внутрішнього розпорядку роботи надавачів соціальних послуг;
- своєчасно інформувати надавачів соціальних послуг про всі обставини, що впливають на надання або припинення надання соціальних послуг;
- ставитися з повагою до надавачів соціальних послуг та їх працівників;
- не перешкоджати наданню соціальних послуг, у тому числі іншим особам;
- дбайливо ставитися до майна надавачів соціальних послуг, що використовується під час надання соціальних послуг.

¹⁷⁸ Про організацію надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁷⁹ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Отримувачі соціальних послуг мають право отримувати соціальні послуги як безоплатно (за рахунок бюджетних коштів), так і з установленням диференційованої плати залежно від доходу отримувача соціальних послуг (оплата здійснюється частково з бюджету, а частково – за рахунок отримувача) та за рахунок отримувача соціальних послуг або третіх осіб. Безоплатно (за рахунок бюджетних коштів) отримувати усі види соціальних послуг мають право:

- особи, які постраждали від торгівлі людьми і отримують соціальну допомогу відповідно до законодавства у сфері протидії торгівлі людьми;
- особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі;
- діти з інвалідністю, особи з інвалідністю I групи;
- діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, особи з їх числа віком до 23 років;
- сім'ї опікунів, піклувальників, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, сім'ї патронатних вихователів;
- діти, яким не встановлено інвалідність, але які є хворими на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежні), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, діти, які отримали тяжку травму, потребують трансплантації органу, потребують паліативної допомоги. Перелік зазначених тяжких захворювань, розладів, травм, станів дітей, яким не встановлено інвалідність, затверджується Кабінетом Міністрів України;
- отримувачі соціальних послуг, середньомісячний сукупний дохід яких становить менше двох прожиткових мінімумів для відповідної категорії осіб.

За рахунок бюджетних коштів не залежно від доходу та категорії отримувача соціальних послуг надаються соціальні послуги з інформування, консультування, надання притулку, представництва інтересів, перекладу жестовою мовою, а також соціальні послуги, що надаються екстрено (кризово). Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування мають право приймати рішення про надання будь-яких соціальних послуг для будь-яких категорій отримувачів за рахунок бюджетних коштів додатково до тих послуг/категорій отримувачів, право на безоплатне отримання яких визначено законом.

Отримувачі соціальних послуг, середньомісячний сукупний дохід яких перевищує два прожиткові мінімуми, але не перевищує чотири прожиткові мінімуми для відповідної категорії осіб, мають право на отримання соціальних послуг за умови здійснення диференційованої плати за такі послуги. Розмір та порядок встановлення такої плати визначається Порядком установа-лення диференційованої плати за надання соціальних послуг, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 429¹⁸⁰.

Отримувачі соціальних послуг, середньомісячний сукупний дохід яких перевищує чотири прожиткові мінімуми для відповідної категорії осіб, а також ті, які отримують соціальні послуги понад обсяги, визначені державними стандартами соціальних послуг, повинні оплачувати надання таких послуг у повному розмірі самостійно або за рахунок третіх осіб.

У даному звіті розглядаються три категорії отримувачів соціальних послуг – діти, сім'ї з дітьми та особи похилого віку. Дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше¹⁸¹. Громадяни похилого віку – це особи, які досягли пенсійного віку, встановленого Законом України «Про загальнообов'язкове

¹⁸⁰ Про затвердження Порядку установа-лення диференційованої плати за надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁸¹ Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року¹⁸². До категорії дітей, які мають право на отримання соціальних послуг, належать:

- діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, у тому числі діти з обмеженою життєдіяльністю;
- діти з інвалідністю;
- діти, щодо батьків яких ще не прийнято рішення про позбавлення батьківських прав;
- діти з психічними та поведінковими порушеннями, моторними та комплексними порушеннями;
- діти, які перебувають/перебували в спеціалізованих або інтернатних закладах;
- діти з тяжкими захворюваннями, розладами, травмами, станами (у тому числі до встановлення інвалідності);
- діти з поведінковими порушеннями через розлучення батьків;
- діти, які зазнали жорстокого поводження;
- діти, які постраждали від домашнього насильства;
- діти після довготривалого лікування/перебування в медичних закладах;
- діти з особливими освітніми потребами;
- діти з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та які пересуваються за допомогою технічних засобів реабілітації.

Також право на отримання соціальних послуг мають сім'ї з дітьми, що не мають постійного місця проживання, але отримують соціальні послуги або перебувають під соціальним супроводом; сім'ї, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування; сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах (за умови наявності дітей у таких сім'ях); сім'ї, яким завдано шкоду через пожежу, стихійне лихо, катастрофу, бойові дії, терористичний акт, тимчасову окупацію, збройний конфлікт та які залишились без житла або проживання у їхньому житлі є неможливим (за умови наявності дітей у таких сім'ях).

До категорії осіб похилого віку, які мають право на отримання соціальних послуг, належать як безпосередньо особи похилого віку без інших кваліфікуючих ознак, так і особи похилого віку, які перебувають у складних життєвих обставинах; постраждали від домашнього насильства; постраждали від торгівлі людьми; яким завдано шкоду через пожежу, стихійне лихо, катастрофу, бойові дії, терористичний акт, тимчасову окупацію, збройний конфлікт та які залишились без житла або проживання у їхньому житлі є неможливим; які перебувають у кризовій ситуації; не мають постійного місця проживання, але отримують соціальні послуги або перебувають під соціальним супроводом; перебувають/перебували в спеціалізованих закладах; є учасниками бойових дій; які відбули покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк; отримують паліативну допомогу; є бездомними особами; особами з інвалідністю; особами з інтелектуальними, психічними та поведінковими порушеннями; внутрішньо переміщеними особами; мають тяжкі форми захворювання (у тому числі до встановлення інвалідності); мають поведінкові порушення через ігрову залежність або вживання психоактивних речовин; мають порушення опорно-рухового апарату та які пересуваються за допомогою технічних засобів реабілітації; є особами із захворюваннями, які не здатні до самостійного пересування та потребують сторонньої допомоги, в тому числі пацієнти з хронічною нирковою недостатністю, які потребують гемодіалізу.

¹⁸² Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

3.2. Види соціальних послуг, право на які мають діти, сім'ї з дітьми та особи похилого віку

Перелік соціальних послуг, їх короткий опис, строк надання, а також перелік категорій отримувачів цих послуг міститься у Класифікаторі соціальних послуг, затверджені наказом Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020 р. № 429¹⁸³. Класифікатор призначено для обов'язкового застосування суб'єктами системи надання соціальних послуг при плануванні надання соціальних послуг, проведенні їх обліку та фінансування, залученні недержавних надавачів соціальних послуг до їх безпосереднього надання та проведенні відповідної інформаційно-роз'яснювальної роботи. У Класифікаторі кожній соціальній послугі присвоюється спеціальний цифровий код, який використовується в Інформаційно-аналітичній системі управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL) для кожного ділового процесу і в Реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг. Детальний зміст, обсяг, умови та порядок надання кожної окремої соціальної послуги, показники її якості для суб'єктів усіх форм власності визначаються у державному стандарті відповідної соціальної послуги. Державні стандарти соціальних послуг затверджуються наказами Міністерства соціальної політики України.

Діти, як отримувачі соціальних послуг, мають право на отримання таких соціальних послуг:

- **догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних**, що включає в себе забезпечення умов для проживання, наближених до сімейних (забезпечення харчуванням, одягом, взуттям, твердим і м'яким інвентарем, ведення домашнього господарства, організація дозвілля тощо), формування та підтримку навичок самообслуговування, побутових навичок, необхідних для організації самостійного життя; виховання та розвиток індивідуальних здібностей, сприяння в отриманні освітніх, медичних, реабілітаційних і соціальних послуг у відповідних закладах. Ця послуга надається стаціонарно в приміщенні надавача соціальних послуг для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі дітей з обмеженою життєдіяльністю, дітей з інвалідністю, дітей, щодо батьків яких ще не прийнято рішення про позбавлення батьківських прав. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної послуги догляду та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 09.03.2021 р. №115¹⁸⁴.
- **соціальна адаптація**, що включає в себе навчання, формування та розвиток соціальних навичок, умінь, соціальної компетенції; представництво інтересів; корекцію психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; надання психологічної підтримки; посередництво та консультування; допомогу в оформленні документів; сприяння працевлаштуванню; допомогу у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків; допомогу в організації денної

¹⁸³ Про затвердження Класифікатора соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020 р. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁸⁴ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги догляду та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних : Наказ Міністерства соціальної політики України від 09.03.2021 р. № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0856-21#Text>

зайнятості та дозвілля; сприяння організації та діяльності груп самодопомоги. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома) або в приміщенні надавача соціальної послуги, або на робочому місці для дітей з інвалідністю, в тому числі з психічними та поведінковими порушеннями, моторними та комплексними порушеннями для дітей, які перебувають/перебували в спеціалізованих або інтернатних закладах. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної адаптації, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 18.05.2015 р. № 514¹⁸⁵.

- **соціальна інтеграція та реінтеграція**, що включає в себе допомогу в оформленні документів; допомогу в отриманні реєстрації місця проживання/перебування; сприяння в отриманні житла, працевлаштуванні тощо; корекцію психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; надання психологічної підтримки; допомогу у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків; сприяння в організації та діяльності груп самодопомоги; сприяння в отриманні послуги перекладу, вивчення державної мови; сприяння у встановленні зв'язків із національно-культурними організаціями співвітчизників. Ця послуга надається напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги або за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги для дітей, які перебувають/перебували в спеціалізованих або інтернатних закладах, або які є внутрішньо переміщеними особами, або постраждали від торгівлі людьми. Надання цієї соціальної послуги, залежно від категорії отримувачів, здійснюється у відповідності до Державного стандарту соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 19.09.2013 р. № 596¹⁸⁶, Стандарту надання послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, які постраждали від торгівлі людьми, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 30.07.2013 р. № 458¹⁸⁷.
- **догляд вдома**, що включає в себе допомогу в самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, годування), пересуванні в побутових умовах, веденні домашнього господарства (закупівля і доставка продуктів харчування, ліків та інших товарів, приготування їжі, косметичне прибирання житла, оплата комунальних платежів, прання білизни, дрібний ремонт одягу), в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами (виклик лікаря, працівників комунальних служб, транспортних служб тощо); навчання навичкам самообслуговування; допомогу в забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; психологічну підтримку; інформування та представництво інтересів. Ця послуга надається за місцем проживання або перебування отримувача соціальної послуги для дітей з інвалідністю. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту догляду вдома, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 13.11.2013 р. № 760¹⁸⁸.
- **догляд стаціонарний**, що включає в себе створення умов для проживання; забезпечення харчуванням, твердим, м'яким інвентарем; допомогу в самооб-

¹⁸⁵ Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації : Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 р. № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁸⁶ Про затвердження Державного стандарту соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.09.2013 р. № 596. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1671-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁸⁷ Стандарт надання соціальних послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, які постраждали від торгівлі людьми : Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1327-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁸⁸ Про затвердження Державного стандарту догляду вдома : Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.11.2013 р. № 760. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

слуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, прийом ліків, годування); спостереження за станом здоров'я, організацію надання реабілітаційних та медичних послуг; допомогу у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; навчання навичкам самообслуговування; організацію розпорядку дня, у тому числі денної зайнятості, дозвілля. Ця послуга надається стаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги для дітей з інвалідністю. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 29.02.2016 р. № 198 (зі змінами)¹⁸⁹.

- **денний догляд дітей з інвалідністю**, що включає в себе соціальну реабілітацію; соціально-трудова адаптацію та організацію дозвілля; участь отримувачів та членів їх сімей, їхніх родичів у вирішенні конкретних соціальних проблем; догляд; навчання батьків та/або осіб, що їх замінюють. Ця послуга надається напівстаціонарно у приміщенні надавача соціальної послуги для дітей з інвалідністю та дітей з тяжкими захворюваннями, розладами, травмами, станами (у тому числі до встановлення інвалідності). Мінсоцполітики розроблений проект Державного стандарту соціальної послуги денного догляду дітей з інвалідністю, апробація якого здійснюватиметься в період з 20 серпня до 30 листопада 2021 року, відповідно до наказу Мінсоцполітики від 29.06.2021 р. № 361¹⁹⁰.
- **паліативний догляд**, що включає в себе допомогу у вирішенні питань отримання знеболювання (наркотичних речовин), налагодження контактів із релігійними установами; сприяння розміщенню у хоспісах; створення умов для проживання/перебування; догляд; спостереження за станом здоров'я; сприяння наданню медичних послуг; допомогу у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; навчання членів сім'ї догляду; допомогу у веденні домашнього господарства (закупівля і доставка продуктів харчування, ліків та інших товарів, приготування їжі, косметичне прибирання); представництво інтересів; психологічну підтримку дитини та членів сім'ї; інформування та/або консультування; організацію та підтримку груп самодопомоги. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома) або в приміщенні надавача соціальної послуги (напівстаціонарно або стаціонарно). Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту паліативного догляду, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 29.01.2016 р. № 58¹⁹¹.
- **персональний асистент**, що включає в себе допомогу та догляд, фізичний супровід для забезпечення самостійності та інтеграції у суспільство; сприяння в реалізації прав у сферах соціального захисту, зайнятості, охорони здоров'я, освіти і науки, доступності інфраструктури. Ця послуга надається за місцем проживання отримувача соціальної послуги або за місцем перебування отримувача соціальної послуги для дітей з інвалідністю (виражена та значна ступінь обмеження життєдіяльності). На момент написання звіту державний стандарт не затверджений.

¹⁸⁹ Про затвердження Державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.02.2016 р. № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁹⁰ Про проведення апробації проекту Державного стандарту соціальної послуги денного догляду дітей з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.06.2021 р. № 361. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/6045.html> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁹¹ Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.01.2016 р. № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- **соціально-психологічна реабілітація**, що включає в себе короткотермінове проживання, проведення психологічного консультування та психолого-педагогічної корекції; сприяння в отриманні освітніх послуг; здійснення трудової адаптації; інформування та/або консультування; представництво інтересів; розвиток, формування та підтримку соціальних навичок; надання допомоги в отриманні медичних послуг; повернення дитини до біологічної родини. Ця послуга надається стаціонарно або напівстаціонарно в приміщенні надавача для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з поведінковими порушеннями через розлучення батьків, дітей, які зазнали жорстокого поводження, дітей, які постраждали від домашнього насильства, дітей, які перебувають/перебували в спеціалізованих або інтернатних закладах, після довготривалого лікування/перебування в медичних закладах. Проект Державного стандарту соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації був розроблений Мінсоцполітики ще у 2018 році¹⁹², але на момент написання звіту не затверджений.
- **супровід під час інклюзивного навчання**, що включає в себе надання допомоги в пересуванні, самообслуговуванні, комунікації, харчуванні, орієнтації у просторі, а також у забезпеченні безпеки дітям під час перебування в закладах дошкільної та загальної середньої освіти. Ця послуга надається за місцем перебування отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг для дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі дітей з інвалідністю. Мінсоцполітики розробило проект Державного стандарту супроводу під час інклюзивного навчання, апробація якого здійснювалася впродовж лютого-червня 2020 року, згідно наказу Мінсоцполітики від 04.02.2020 р. № 67/125¹⁹³. На момент написання звіту державний стандарт не затверджений.
- **транспортні послуги**, що включає в себе перевезення осіб з числа маломобільних груп населення з використанням спеціального транспортного засобу (мікроавтобуса), соціального таксі, з супроводжуючим або придбання (компенсація) вартості палива, одноразова транспортна послуга для осіб, які з об'єктивних (обґрунтованих) причин не можуть скористатись громадським транспортом, щоб дістатись до закладу, який надає соціальні, адміністративні послуги, медичну допомогу, здійснює реабілітацію. Ця послуга надається за місцем перебування отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг для дітей з інвалідністю. На момент написання звіту державний стандарт не затверджений.

Сім'ї з дітьми, як отримувачі соціальних послуг, мають право на отримання таких соціальних послуг:

- **інформування**, що включає в себе надання інформації з питань соціального захисту населення, у тому числі переліку та адрес надавачів соціальних послуг, умов їх отримання, тарифів на платні соціальні послуги; надання інформації щодо отримання медичної, правової допомоги, адміністративних послуг та інших видів допомоги, робіт, послуг. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома/на вулиці), або напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги, або поза межами приміщення надавача соціальної послуги через мережу Інтернет, або за допомогою

¹⁹² Державний стандарт соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації (проект) : Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/340/> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁹³ Про апробацію проекту Державного стандарту супроводу під час інклюзивного навчання : Наказ Міністерства соціальної політики України від 04.02.2020 р. № 67/125. URL: https://www.msp.gov.ua/files/norm_baza/2020/67-125.pdf (дата звернення: 01.07.2021).

засобів рухомого (мобільного), фіксованого зв'язку для сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. На момент написання звіту державний стандарт не затверджений.

- **консультування**, що включає в себе допомогу в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення, складання плану виходу зі складної життєвої ситуації; психологічне консультування; надання інформації про соціально безпечну поведінку. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома), або напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги, або через мережу Інтернет за допомогою засобів рухомого (мобільного), фіксованого зв'язку для сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної послуги консультування, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 02.07.2015 р. № 678¹⁹⁴.
- **консультативний кризовий телефон**, що включає в себе консультування з використанням засобів зв'язку, психологічну підтримку та кризові втручання професійних психологів, соціальних працівників та інших фахівців для допомоги у кризовій ситуації, з можливістю надання індивідуальних консультацій психолога для стабілізації психоемоційного стану отримувача послуги, поліпшення/розвиток певних навичок, здібностей, забезпечення необхідної психологічної підтримки, спрямованої на вирішення особистих проблем та сприяння комунікації, покращення та зміцнення відносин у сім'ї та за її межами. Ця послуга надається через мережу Інтернет за допомогою засобів рухомого (мобільного), фіксованого зв'язку для сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. На момент написання звіту державний стандарт не затверджений.
- **посередництво**, що включає в себе допомогу у врегулюванні конфліктів; ведення переговорів; опрацювання шляхів та умов розв'язання конфлікту. Ця послуга надається напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги, або за місцем, визначеним посередником/медіатором і погодженим з усіма учасниками посередництва (медіації) для сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації), затвердженого наказом Мінсоцполітики від 17.08.2016 р. № 892¹⁹⁵.
- **представництво інтересів**, що включає в себе ведення переговорів від імені отримувача соціальних послуг за його дорученням (за бажанням – нотаріально оформленим); допомогу в оформленні або відновленні документів; сприяння в реєстрації місця проживання або перебування; допомогу у розшуку рідних та близьких, відновленні родинних та соціальних зв'язків; сприяння у забезпеченні доступу до ресурсів і послуг за місцем проживання/перебування, встановленні зв'язків з іншими фахівцями, службами, організаціями, підприємствами, органами, закладами, установами тощо; допомогу в забезпеченні технічними засобами реабілітації. Ця послуга надається напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги, або за місцем перебування отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг (крім вулиці) для сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної послуги представництва інтересів, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 30.12.2015 р. № 1261¹⁹⁶.

¹⁹⁴ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування : Наказ Міністерства соціальної політики України від 02.07.2015 р. № 678. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0866-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁹⁵ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 р. № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁹⁶ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги представництва інтересів : Наказ

- **надання притулку**, що включає в себе надання ліжко-місця з комунально-побутовими послугами; забезпечення твердим, м'яким інвентарем, одягом, взуттям, харчуванням; створення умов для здійснення санітарно-гігієнічних заходів, дотримання особистої гігієни; організацію збереження особистих речей; допомогу в організації взаємодії з іншими фахівцями, службами. Ця послуга надається стаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги для сімей, яким завдано шкоду через пожежу, стихійне лихо, катастрофу, бойові дії, терористичний акт, тимчасову окупацію, збройний конфлікт та які залишились без житла або проживання у їхньому житлі є неможливим. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту надання притулку бездомним особам, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 13.08.2013 р. № 495¹⁹⁷.
- **короткотермінове проживання**, що включає в себе забезпечення тимчасового проживання, соціальний супровід та допомогу в пошуку постійного місця проживання для сім'ї. Ця послуга надається стаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги для сімей з дітьми, що не мають постійного місця проживання, але отримують соціальні послуги або перебувають під соціальним супроводом. На момент написання звіту державний стандарт не затверджений.
- **соціальна профілактика**, що включає в себе організацію навчання та просвіти (лекції, бесіди, вистави, акції, створення та розповсюдження рекламно-інформаційних та просвітницьких матеріалів тощо); організацію простору безпеки та розвитку; консультування; представництво інтересів; посередництво; інформування з питань соціальних послуг, стосовно здорового способу життя, профілактики суспільно небезпечних хвороб, протиправної поведінки, інституалізації дітей та дорослих з інвалідністю, дітей з групи ризику та громадян похилого віку, дискримінації, а також з питань толерантного ставлення до вразливих груп населення. Ця послуга надається у приміщенні надавача соціальних послуг, або за місцем перебування отримувача соціальних послуг, або поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг, у тому числі на вулиці, або через мережу Інтернет, за допомогою засобів рухомого (мобільного), фіксованого зв'язку для сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної послуги профілактики, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 10.08.2015 р. № 912¹⁹⁸.
- **соціальний супровід сімей/осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах**, що включає в себе консультування, регулярні зустрічі чи відвідування отримувача соціальної послуги з метою моніторингу виконання завдань, спрямованих на розв'язання складної життєвої ситуації отримувача соціальної послуги; допомогу в усвідомленні значення дій та/або розвиток вміння керувати ними; навчання та розвиток соціальних навичок, навичок виховання та догляду за дітьми, управління домогосподарством; консультування, психологічну підтримку. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальних послуг (вдома), або напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги, або за місцем перебування отримувача соціальних послуг, або поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг для сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ця соціальна

Міністерства соціальної політики України від 30.12.2015 р. № 1261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁹⁷ Про затвердження Державного стандарту надання притулку бездомним особам : Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.08.2013 р. № 495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1447-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

¹⁹⁸ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики : Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.09.2015 р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

послуга надається відповідно до Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 31.03.2016 р. № 318 (зі змінами)¹⁹⁹.

- **соціальний супровід сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування**, що включає в себе допомогу у створенні та підтримці позитивного соціально-психологічного клімату в сім'ї; адаптацію дитини в нових умовах; створення належних умов для забезпечення індивідуальних потреб дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування у розвитку та вихованні; захист майнових, житлових та інших прав дитини; сприяння навчанню та розвитку дитини; допомогу у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків; допомогу у створенні та забезпеченні умов для пріоритетного права дитини на усиновлення; підготовку дитини до виходу із сім'ї, у тому числі і до самостійного життя. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальних послуг (вдома), або напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги, або за місцем перебування отримувача соціальних послуг, або поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 11.08.2017 р. № 1307²⁰⁰.
- **тимчасовий відпочинок для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю**, що включає в себе забезпечення тимчасового догляду та виховання дитини з інвалідністю за місцем її проживання або перебування в сім'ї патронатного вихователя, в закладі на період відсутності батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальних послуг (вдома), або стаціонарно в приміщенні надавача соціальних послуг для батьків/осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю; дітьми, які мають невиліковні хвороби; дітьми, які мають хвороби, що потребують тривалого лікування; дітьми, які потребують паліативного догляду; дітьми з психічними та поведінковими порушеннями. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної послуги тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 19.01.2021 р. № 13²⁰¹.

Особи похилого віку, як отримувачі соціальних послуг, мають право на отримання таких соціальних послуг:

- **інформування**, що включає в себе надання інформації з питань соціального захисту населення, у тому числі переліку та адрес надавачів соціальних послуг, умов їх отримання, тарифів на платні соціальні послуги; надання інформації щодо отримання медичної, правової допомоги, адміністративних послуг та ін-

¹⁹⁹ Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах : Наказ Міністерства соціальної політики України від 31.03.2016 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#n13> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁰⁰ Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування : Наказ Міністерства соціальної політики України від 11.08.2017 р. № 1307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1089-17#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁰¹ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.01.2021 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0534-21#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

ших видів допомоги, робіт, послуг. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома/на вулиці), або напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги, або поза межами приміщення надавача соціальної послуги через мережу Інтернет, або за допомогою засобів рухомого (мобільного), фіксованого зв'язку для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. На момент написання звіту державний стандарт не затверджений.

- **консультування**, що включає в себе допомогу в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення, складання плану виходу зі складної життєвої ситуації; психологічне консультування; надання інформації про соціально безпечну поведінку. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома), або напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги, або через мережу Інтернет за допомогою засобів рухомого (мобільного), фіксованого зв'язку для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної послуги консультування, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 02.07.2015 р. № 678²⁰².
- **консультативний кризовий телефон**, що включає в себе консультування з використанням засобів зв'язку, психологічну підтримку та кризові втручання професійних психологів, соціальних працівників та інших фахівців для допомоги у кризовій ситуації, з можливістю надання індивідуальних консультацій психолога для стабілізації психоемоційного стану отримувача послуги, поліпшення/розвиток певних навичок, здібностей, забезпечення необхідної психологічної підтримки, спрямованої на вирішення особистих проблем та сприяння комунікації, покращення та зміцнення відносин у сім'ї та за її межами. Ця послуга надається через мережу Інтернет за допомогою засобів рухомого (мобільного), фіксованого зв'язку для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. На момент написання звіту державний стандарт не затверджений.
- **посередництво**, що включає в себе допомогу у врегулюванні конфліктів; ведення переговорів; опрацювання шляхів та умов розв'язання конфлікту. Ця послуга надається напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги, або за місцем, визначеним посередником/медіатором і погодженим з усіма учасниками посередництва (медіації) для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації), затвердженого наказом Мінсоцполітики від 17.08.2016 р. № 892²⁰³.
- **представництво інтересів**, що включає в себе ведення переговорів від імені отримувача соціальних послуг за його дорученням (за бажанням – нотаріально оформленим); допомогу в оформленні або відновленні документів; сприяння в реєстрації місця проживання або перебування; допомогу у розшуку рідних та близьких, відновленні родинних та соціальних зв'язків; сприяння у забезпеченні доступу до ресурсів і послуг за місцем проживання/перебування, встановленні зв'язків з іншими фахівцями, службами, організаціями, підприємствами, органами, закладами, установами тощо; допомогу в забезпеченні технічними засобами реабілітації. Ця послуга надається напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги, або за місцем перебування отримувача соціальних

²⁰² Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування : Наказ Міністерства соціальної політики України від 02.07.2015 р. № 678. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0866-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁰³ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 р. № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг (крім вулиці) для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної послуги представництва інтересів, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 30.12.2015 р. № 1261²⁰⁴.

- **надання притулку**, що включає в себе надання ліжко-місця з комунально-побутовими послугами; забезпечення твердим, м'яким інвентарем, одягом, взуттям, харчуванням; створення умов для здійснення санітарно-гігієнічних заходів, дотримання особистої гігієни; організацію збереження особистих речей; допомогу в організації взаємодії з іншими фахівцями, службами. Ця послуга надається стаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги для бездомних осіб, осіб, постраждалих від домашнього насильства; осіб, яким завдано шкоду через пожежу, стихійне лихо, катастрофу, бойові дії, терористичний акт, тимчасову окупацію, збройний конфлікт та які залишились без житла або проживання у їхньому житті є неможливим. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту надання притулку бездомним особам, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 13.08.2013 р. № 495²⁰⁵.
- **нічний притулок**, що включає в себе забезпечення проживання в нічний час доби, одноразовим харчуванням, засобами особистої гігієни та створення умов для здійснення санітарно-гігієнічних заходів, дотримання особистої гігієни. Ця послуга надається стаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги для бездомних осіб та осіб, які перебувають у кризовій ситуації. На момент написання звіту державний стандарт не затверджений.
- **короткотермінове проживання**, що включає в себе забезпечення тимчасового проживання, соціальний супровід та допомогу в пошуку постійного місця проживання для особи. Ця послуга надається стаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги для осіб, що не мають постійного місця проживання, але отримують соціальні послуги або перебувають під соціальним супроводом. На момент написання звіту державний стандарт не затверджений.
- **соціальна профілактика**, що включає в себе організацію навчання та просвіти (лекції, бесіди, вистави, акції, створення та розповсюдження рекламно-інформаційних та просвітницьких матеріалів тощо); організацію простору безпеки та розвитку; консультування; представництво інтересів; посередництво; інформування з питань соціальних послуг, стосовно здорового способу життя, профілактики суспільно небезпечних хвороб, протиправної поведінки, інституалізації дітей та дорослих з інвалідністю, дітей з групи ризику та громадян похилого віку, дискримінації, а також з питань толерантного ставлення до вразливих груп населення. Ця послуга надається у приміщенні надавача соціальних послуг, або за місцем перебування отримувача соціальних послуг, або поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг, у тому числі на вулиці, або через мережу Інтернет за допомогою засобів рухомого (мобільного), фіксованого зв'язку для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної послуги профілактики, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 10.08.2015 р. № 912²⁰⁶.

²⁰⁴ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги представництва інтересів : Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.12.2015 р. № 1261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁰⁵ Про затвердження Державного стандарту надання притулку бездомним особам : Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.08.2013 р. № 495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1447-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁰⁶ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики : Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.09.2015 р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- **підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю**, що включає в себе забезпечення проживання особи або групи осіб; консультування; навчання, розвиток та підтримку навичок самообслуговування та інших навичок, необхідних для самостійного проживання; допомогу в організації розпорядку дня; організацію медичного патронажу; допомогу у веденні домашнього господарства (закупівля і доставка продуктів харчування, ліків та інших товарів, приготування їжі, косметичне прибирання); представництво інтересів; допомогу в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома), або стаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги для осіб похилого віку, в тому числі з інвалідністю. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 07.06.2017 р. № 956²⁰⁷.
- **підтримане проживання бездомних осіб**, що включає в себе забезпечення проживання особи або групи осіб, консультування, навчання, розвиток та підтримку навичок самостійного проживання; допомогу в організації розпорядку дня; організацію медичного патронажу; допомогу у веденні домашнього господарства (закупівля і доставка продуктів харчування, ліків та інших товарів, приготування їжі, косметичне прибирання); представництво інтересів; допомогу в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами. Ця послуга надається стаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги для бездомних осіб. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту підтриманого проживання бездомних осіб, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 03.04.2015 р. № 372²⁰⁸.
- **соціальна адаптація**, що включає в себе навчання, формування та розвиток соціальних навичок, умінь, соціальної компетенції; представництво інтересів; корекцію психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; надання психологічної підтримки; посередництво та консультування; допомогу в оформленні документів; сприяння працевлаштуванню; допомогу у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків; допомогу в організації денної зайнятості та дозвілля; сприяння організації та діяльності груп самодопомоги. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома), або в приміщенні надавача соціальної послуги, або на робочому місці для осіб похилого віку, дорослих осіб з інвалідністю, в тому числі з психічними та поведінковими порушеннями, моторними та комплексними порушеннями, осіб, які перебувають/перебували в спеціалізованих або інтернатних закладах, учасників бойових дій, осіб, які відбули покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної адаптації, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 18.05.2015 р. № 514²⁰⁹.
- **соціальна інтеграція та реінтеграція**, що включає в себе допомогу в оформленні документів; допомогу в отриманні реєстрації місця проживання/перебування;

²⁰⁷ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.06.2017 р. № 956. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-17#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁰⁸ Про затвердження Державного стандарту підтриманого проживання бездомних осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.04.2015 р. № 372. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0458-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁰⁹ Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації : Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 р. № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

сприяння в отриманні житла, працевлаштуванні тощо; корекцію психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; надання психологічної підтримки; допомогу у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків; сприяння організації та діяльності груп самодопомоги; сприяння в отриманні послуги перекладу, вивчення державної мови; сприяння у встановленні зв'язків із національно-культурними організаціями співвітчизників. Ця послуга надається напівстаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги або за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги для внутрішньо переміщених осіб, осіб, постраждалих від торгівлі людьми, бездомних осіб, біженців, шукачів притулку, національних меншин, осіб, які перебувають/перебували в спеціалізованих або інтернатних закладах. Надання цієї соціальної послуги, залежно від категорії отримувачів, здійснюється у відповідності до Державного стандарту соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 19.09.2013 р. № 596²¹⁰, Стандарту надання послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції осіб, які постраждали від торгівлі людьми, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 30.07.2013 р. № 458 (зі змінами)²¹¹.

- **догляд вдома**, що включає в себе допомогу в самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, годування), пересуванні в побутових умовах, веденні домашнього господарства (закупівля і доставка продуктів харчування, ліків та інших товарів, приготування їжі, косметичне прибирання житла, оплата комунальних платежів, прання білизни, дрібний ремонт одягу), в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами (виклик лікаря, працівників комунальних служб, транспортних служб тощо); навчання навичкам самообслуговування; допомогу в забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; психологічну підтримку; інформування та представництво інтересів. Ця послуга надається за місцем проживання або перебування отримувача соціальної послуги для осіб похилого віку, в тому числі з інвалідністю, з тяжкими формами захворювання (у тому числі до встановлення інвалідності), з психічними та поведінковими порушеннями. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту догляду вдома, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 13.11.2013 р. № 760²¹².
- **догляд стаціонарний**, що включає в себе створення умов для проживання; забезпечення харчуванням, твердим, м'яким інвентарем; допомогу в самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, прийом ліків, годування); спостереження за станом здоров'я, організацію надання реабілітаційних та медичних послуг; допомогу у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; навчання навичкам самообслуговування; організацію розпорядку дня, у тому числі денної зайнятості, дозвілля. Ця послуга надається стаціонарно в приміщенні надавача соціальної послуги для осіб похилого віку, в тому числі з інвалідністю, з тяжкими формами захворювання (у тому числі до встановлення інвалідності), з психічними та поведінковими порушеннями (комбіновані порушення). Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили

²¹⁰ Про затвердження Державного стандарту соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.09.2013 р. № 596. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1671-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²¹¹ Про затвердження стандартів надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми : Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1327-13#n8> (дата звернення: 01.07.2021).

²¹² Про затвердження Державного стандарту догляду вдома : Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.11.2013 р. № 760. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 29.02.2016 р. № 198 (зі змінами)²¹³.

- **денний догляд**, що включає в себе забезпечення умов для денного перебування; забезпечення харчуванням; допомогу у самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, прийом ліків, годування); спостереження за станом здоров'я, надання реабілітаційних послуг; формування та підтримку навичок самообслуговування; психологічну підтримку; соціально-трудову адаптацію; організацію денної зайнятості. Ця послуга надається напівстаціонарно у приміщенні надавача соціальної послуги для осіб похилого віку, в тому числі з інвалідністю, з тяжкими формами захворювання (у тому числі до встановлення інвалідності), з психічними та поведінковими порушеннями (комбіновані порушення). Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту денного догляду, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 30.07.2013 р. № 452 (зі змінами)²¹⁴.
- **паліативний догляд**, що включає в себе допомогу у вирішенні питань отримання знеболювання (наркотичних речовин), налагодження контактів із релігійними установами; сприяння у розміщенні у хоспісах; створення умов для проживання/перебування; догляд; спостереження за станом здоров'я; сприяння наданню медичних послуг; допомогу у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; навчання членів сім'ї догляду; допомогу у веденні домашнього господарства (закупівля і доставка продуктів харчування, ліків та інших товарів, приготування їжі, косметичне прибирання); представництво інтересів; психологічну підтримку особи та членів сім'ї; інформування та/або консультування; організацію та підтримку груп самодопомоги. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальної послуги (вдома) або в приміщенні надавача соціальної послуги (напівстаціонарно або стаціонарно) для осіб, які отримують паліативну допомогу та членів їх сімей. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту паліативного догляду, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 29.01.2016 р. № 58²¹⁵.
- **натуральна допомога**, що включає в себе надання продуктів харчування, предметів і засобів особистої гігієни, санітарно-гігієнічних засобів та засобів догляду, одягу, взуття та інших предметів першої необхідності; організацію харчування; забезпечення паливом; пошиття одягу, ремонт одягу та/або взуття; перукарські послуги; прання білизни та одягу; ремонтні роботи; обробіток присадибної ділянки, косіння трави біля будинку, рубання та розпилювання дров; косметичне, вологе, генеральне прибирання. Ця послуга надається за місцем проживання/перебування отримувача соціальних послуг (вдома), або за місцем перебування отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг, у тому числі на вулиці, для осіб похилого віку, в тому числі малозабезпечених осіб, осіб з інвалідністю, осіб, які мають невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування/потребують паліативної допомоги, осіб, яким завдана шкода пожежею, стихійним лихом,

²¹³ Про затвердження Державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.02.2016 р. № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²¹⁴ Про затвердження Державного стандарту денного догляду : Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 452. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1363-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²¹⁵ Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.01.2016 р. № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-16#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, бездомних осіб, осіб, звільнених від відбування покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, біженців/шукачів притулку. Ця соціальна послуга надається відповідно до Державного стандарту соціальної послуги натуральної допомоги, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 25.03.2021 р. № 147²¹⁶.

- **транспортні послуги**, що включає в себе перевезення осіб з числа маломобільних груп населення з використанням спеціального транспортного засобу (мікроавтобуса), соціального таксі, з супроводжуючим або придбання (компенсація) вартості палива, одноразова транспортна послуга для осіб, які з об'єктивних (обґрунтованих) причин не можуть скористатись громадським транспортом, щоб дістатись до закладу, який надає соціальні, адміністративні послуги, медичну допомогу, здійснює реабілітацію. Ця послуга надається за місцем перебування отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг для осіб похилого віку, які мають порушення опорно-рухового апарату та які пересуваються за допомогою технічних засобів реабілітації, з психічними та інтелектуальними порушеннями, осіб із захворюваннями, через які вони не здатні до самостійного пересування та потребують сторонньої допомоги, в тому числі пацієнти з хронічною нирковою недостатністю, які потребують гемодіалізу, інші маломобільні групи населення. На момент написання звіту державний стандарт не затверджений.

²¹⁶ Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги натуральної допомоги : Наказ Міністерства соціальної політики України від 25.03.2021 р. № 147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0589-21#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

3.3. Інструменти фінансування надавачів соціальних послуг державного/ комунального та недержавного секторів

Законом України «Про соціальні послуги» передбачено, що фінансування надання соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів, коштів підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, коштів благодійної допомоги (пожертвувань) та інших джерел, не заборонених законом. Відповідно до положень Закону України «Про соціальні послуги», соціальні послуги надаються отримувачам:

- за рахунок бюджетних коштів;
- з установленням диференційованої плати залежно від доходу отримувача соціальних послуг;
- за рахунок отримувача соціальних послуг або третіх осіб.

Інструменти фінансування роботи надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору

За рахунок бюджетних коштів

Не зважаючи на те, що Закон України «Про соціальні послуги» відносить до основних засад функціонування системи надання соціальних послуг рівність прав, обов'язків та відповідальності надавачів соціальних послуг державного/комунального та недержавного секторів, способи фінансування надавачів різних форм власності залишаються повністю відмінними.

В Україні, після запровадження реформи децентралізації, повноваження щодо надання соціальних послуг були передані на місцевий рівень – територіальним громадам. Внаслідок чого, у ст. 34 Закону України «Про місцеве самоврядування» закріплено серед повноважень у сфері соціального захисту населення виконавчих органів сільських, селищних, міських рад делеговані повноваження щодо вирішення відповідно до законодавства питань надання соціальних послуг особам та сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, забезпечення утримання та виховання дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ця норма почала діяти з 2016 року. Відповідно, фінансування цих повноважень також було перекладено на «плечі» органів місцевого самоврядування та має здійснюватися за рахунок місцевих бюджетів. Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону. У випадках, коли доходи від закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків та зборів перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету, держава вилучає із місцевого бюджету до державного бюджету частину надлишку в порядку, встановленому Бюджетним кодексом України. Видатки, в тому числі на фінансування надання соціальних послуг, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їх розмір і цільове спрямування визначаються відповідними рішеннями про місцевий бюджет; видатки, пов'язані із здійсненням районними, обласними радами заходів щодо забезпечення спільних інтересів територіальних громад, – відповідними рішеннями про районний та обласний бюджети. У складі витрат спеціального фонду місцевого бюджету виділяються витрати бюджету розвитку. Кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного

розвитку відповідної території, пов'язаної із здійсненням інвестиційної діяльності, здійсненням інших заходів, пов'язаних з розширенням відтворення, а також на погашення місцевого боргу. Повноваження на здійснення витрат з місцевого бюджету мають відповідати обсягу надходжень місцевого бюджету. Це так звана збалансованість бюджету.

У випадку, коли вичерпано можливості збалансування місцевих бюджетів і при цьому не забезпечується покриття видатків, необхідних для здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб, держава забезпечує збалансування місцевих бюджетів шляхом передачі необхідних коштів до відповідних місцевих бюджетів у вигляді дотацій та субвенцій відповідно до закону. Таким чином, видатки на надання соціальних послуг всіма комунальними установами і закладами, перерахованими в п. 2.3 розділу 2 цього звіту здійснюються:

- з Державного бюджету України на забезпечення функціонування державних реабілітаційних установ, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, а також інші програми, які мають виключно державне значення (ст. 87 Бюджетного кодексу України);
- з бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад (ст. 89 Бюджетного кодексу України);
- з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів на забезпечення функціонування закладів обласного підпорядкування, державні програми соціального захисту та соціального забезпечення (ст. 90 Бюджетного кодексу України).

Для того щоб видатки на фінансування надавачів соціальних послуг комунального сектору були враховані при плануванні бюджету, в співпраці з департаментом/управлінням місцевої ради, що відповідає за реалізацію повноважень по наданню соціальних послуг, затверджуються бюджетні програми видатків. При формуванні таких бюджетних програм, ОТГ дотримуються вимог Правил складання паспортів бюджетних програм місцевих бюджетів та звітів про їх виконання, затверджених наказом Міністерства фінансів України № 836 від 26.08.2014 р. Результативні показники бюджетних програм визначаються відповідно до Загальних вимог до визначення результативних показників бюджетних програм, затверджених наказом Міністерства фінансів України № 1536 від 10.12.2010 р. Таким чином, структура бюджету кожної громади уніфікована в порівнянні з іншими громадами та внутрішньо структуризована за однаковими критеріями. Завдання бюджетної програми – конкретний, спрямований на досягнення мети бюджетної програми комплекс заходів, який відображає основні етапи досягнення поставленої мети, визначає шляхи виконання програми, підлягає перевірці та повинен містити результативні показники бюджетної програми. Напрями використання бюджетних коштів – дії (заходи), пов'язані з наданням публічних послуг та/або забезпеченням надання таких послуг, що спрямовуються на досягнення мети та забезпечують виконання завдань в межах коштів, передбачених рішенням про місцевий бюджет на виконання бюджетної програми. Фінансування соціальних послуг здійснюється за програмами, що зазвичай називаються «Забезпечення соціальними послугами за місцем проживання громадян, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю», «Надання соціальних та реабілітаційних послуг громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю в установах соціального обслуговування» та ін. Для контролю виконання завдань бюджетної програми, етапів досягнення поставленої мети, перевірки напрямків використання бюджетних коштів застосовуються однойменні Паспорти бюджетних програм. Паспорт бюджетної програми місцевого бюджету – документ, що визначає мету, завдання, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми місцевого бюджету відповідно до бюджетного призначення, встановленого рішенням про місцевий бюджет, та цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, реалізацію якої забезпечує головний розпорядник. Для зручності і розуміння структури паспорти та програми ви-

користовують кодування Програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету (КПКВК МБ), затверджені наказом Міністерства фінансів України № 793 від 20.09.2017 р. «Про затвердження складових Програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету». Паспорти бюджетних програм складають усі головні розпорядники бюджетних коштів за кожною бюджетною програмою. При складанні паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання використовується, зокрема зібрана статистична інформація від кожного надавача послуг комунального сектору. За основу беруться такі показники як кількість штатних одиниць, їх зайнятість, кількість ліжкомісць та інші. Кількість отримувачів, які потребують послуг та які отримали послуги, в ряді випадків до уваги не беруться. Водночас перелік можливих типів закладів та установ, які можуть утворюватися в громаді, визначаються чинним законодавством, а вимоги до мінімальної кількості штатних одиниць в таких закладах визначаються типовими положеннями, що затверджуються наказами Міністерства соціальної політики, при цьому розміри тарифних розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників таких закладів соціального захисту та соціального обслуговування регулюються на рівні, визначеному наказами Міністерства соціальної політики. Таким чином, кошти з місцевого бюджету виділяються на утримання закладів, які здійснюють соціальне обслуговування населення громади. При цьому, навіть в умовах реформи децентралізації, вплив органів місцевого самоврядування на формування системи/типів закладів комунального сектору, що надають соціальні послуги, чисельності персоналу таких закладів та рівня оплати його праці, не суттєвий. В умовах депресивних дотаційних громад, цей вплив звужується до прийняття рішення мати чи не мати в структурі той чи інший комунальний заклад – надавача соціальних послуг.

Окрім фінансування з місцевого бюджету, соціальні послуги можуть надаватися і за кошти державного бюджету. Програмний метод при формуванні державного бюджету також застосовується і наявність відповідної бюджетної програми є передумовою для надання фінансування таких видатків. Актуальним прикладом програм, які фінансуються з Державного бюджету, є пілотний проект «Розвиток соціальних послуг». Відповідно до статті 20 Бюджетного кодексу України використання коштів цього проекту визначено постановою КМУ № 204 від 03 березня 2020 р. «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг». Цим Порядком визначається механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою 2501490 «Реалізація пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг». Завданнями пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг» є сприяння розвитку соціальних послуг на рівні територіальних громад з метою забезпечення деінституціалізації та інклюзії осіб, зокрема осіб з інвалідністю, влаштованих до закладів системи інституційного догляду та виховання, і запобігання інституціалізації осіб, які належать до вразливих груп. Бюджетні кошти спрямовуються на оплату таких соціальних послуг: денний догляд для осіб з інвалідністю (крім дітей) та осіб похилого віку; денний догляд для дітей з інвалідністю; підтримане проживання; супровід під час інклюзивного навчання; соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці; тимчасовий відпочинок для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю. Бюджетні кошти спрямовуються на оплату соціальних послуг, що надаються надавачами соціальних послуг недержавного сектору та підприємствами державної і комунальної форм власності, які відповідають критеріям діяльності надавачів соціальних послуг. Таким чином, кошти саме державного, а не місцевого бюджету мають можливість отримати надавачі соціальних послуг, зокрема надавачі недержавного сектору. На жаль, вимоги для отримання коштів виявилися суворими не лише для надавачів соціальних послуг, а й для самих громад, де ці кошти мали би використовуватись. А в зв'язку з початком пандемії Covid 19 з первинних 100 млн. гривень після перегляду бюджету в бюджетній програмі залишилось лише 10 млн. гривень.

Тому, існуюча система фінансування, не зважаючи на реформу децентралізації, зберігає низку суттєвих недоліків, зокрема: низьку ефективність та якість соціальних послуг; невідповідність мережі бюджетних установ у сфері надання соціальних послуг її повноваженням; багаторівневу ієрархію мережі бюджетних установ, багаторічне недофінансування установ у сфері надання

соціальних послуг; низьку ефективність механізму кошторисного фінансування, не пов'язаного з результатами діяльності установ соціального захисту/обслуговування; відсутність правової регламентації діяльності адміністрації бюджетної установи щодо розпорядження доходами від іншої діяльності, що приводить до неефективного використання цих коштів; обмеження права споживача соціальних послуг на вибір постачальника послуг²¹⁷.

3 установам диференційованої плати та за рахунок отримувача соціальних послуг

Більшість типових положень про надавачів соціальних послуг державного сектору, затверджених Міністерством соціальної політики передбачають можливість надання соціальних послуг з установам диференційованої плати та за рахунок отримувача соціальних послуг. Деякі з цих надавачів, як от зокрема соціальний готель, надають соціальні послуги винятково за плату. Установлення диференційованої плати за соціальні послуги, відповідно до статті 28 Закону України «Про соціальні послуги», регулюється постановою Кабінету Міністрів України № 429 від 01.06.2020 р. «Про затвердження Порядку установлення диференційованої плати за надання соціальних послуг». Диференційована плата за надання соціальних послуг – частина вартості соціальних послуг, що сплачується надавачу соціальних послуг отримувачем таких послуг. Диференційована плата за надання соціальних послуг в обсязі, визначеному державними стандартами соціальних послуг, установлюється органом, який приймає рішення про надання чи відмову у наданні соціальних послуг, або надавачем, за винятком фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності. Соціальні послуги з установленням диференційованої плати за надання соціальних послуг понад обсяг, визначений державними стандартами соціальних послуг, надаються за повну плату. Диференційована плата за надання соціальних послуг установлюється отримувачам соціальних послуг, середньомісячний сукупний дохід яких перевищує два прожиткових мінімуми, але не перевищує чотирьох прожиткових мінімумів для відповідної категорії осіб. При цьому, диференційована плата за надання соціальних послуг не встановлюється за надання соціальних послуг:

- з інформування, консультування, надання притулку, представництва інтересів, перекладу жестовою мовою, а також соціальних послуг, що надаються екстрено (кризово);
- особам, які постраждали від торгівлі людьми і отримують соціальну допомогу відповідно до законодавства у сфері протидії торгівлі людьми, особам, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, дітям з інвалідністю, особам з інвалідністю I групи, дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, особам з їх числа віком до 23 років, сім'ям опікунів, піклувальників, прийомним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу, сім'ям патронатних вихователів, дітям, яким не встановлено інвалідність, але які є хворими на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежні), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, дітям, які отримали тяжку травму, потребують трансплантації органа, потребують паліативної допомоги;
- щодо яких місцевими держадміністраціями або органами місцевого самоврядування прийнято рішення про їх надання за рахунок бюджетних коштів.

Диференційована плата за надання соціальних послуг установлюється з дати укладення

²¹⁷ Степанова О. В. Фінансування соціального захисту в умовах децентралізації: зарубіжний досвід та національні реалії. Журнал «Інвестиції: практика та досвід» ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». №22. 2016. С.73-79.

договору про надання соціальних послуг і переглядається щороку. Диференційована плата за надання соціальних послуг (крім диференційованої плати за надання соціальних послуг стаціонарного догляду та паліативного догляду) сплачується щомісяця у розмірі, що не перевищує граничної величини. Якщо вартість соціальних послуг, що надаються протягом відповідного місяця, не перевищує граничної величини, диференційована плата за надання соціальних послуг становить 75 відсотків вартості таких послуг. Диференційована плата за надання соціальних послуг стаціонарного догляду та паліативного догляду, що надаються стаціонарно у приміщенні надавача соціальних послуг, сплачується щомісяця у розмірі 80 відсотків середньомісячного сукупного доходу отримувача соціальних послуг. Якщо вартість соціальних послуг стаціонарного догляду та паліативного догляду, що надаються протягом відповідного місяця стаціонарно у приміщенні надавача соціальних послуг, не перевищує 80 відсотків середньомісячного сукупного доходу отримувача соціальних послуг, диференційована плата за надання соціальних послуг становить 80 відсотків вартості таких послуг.

З 16.09.2020 р. втратила чинність постанова Кабінету Міністрів України № 12 від 14.01.2004 р. «Про порядок надання платних соціальних послуг та затвердження їх переліку». Нового нормативного акту, який би регулював дане питання на момент написання звіту не прийнято. Не зважаючи на це, змін в типові положення про порядок діяльності надавачів соціальних послуг державного сектору не було зроблено і відомості про недійсні нормативні акти не усунуто. 01 червня 2020 р. була прийнята постанова Кабінету Міністрів України № 428 «Про затвердження Порядку регулювання тарифів на соціальні послуги». Порядок встановлює механізм регулювання тарифів на соціальні послуги, перелік яких визначається класифікатором соціальних послуг, що затверджений Мінсоцполітики. Тариф на соціальну послугу обчислюється з урахуванням собівартості послуги, адміністративних витрат, податку на додану вартість. Собівартість соціальної послуги визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затвердженого наказом Мінфіну від 31 грудня 1999 р. № 318. Перелік статей калькулювання собівартості соціальної послуги визначається надавачами соціальних послуг з урахуванням вимог до відповідної соціальної послуги, визначених державним стандартом соціальної послуги. Адміністративні витрати включаються до тарифу на соціальну послугу в розмірі не більш як 15 відсотків витрат на оплату праці, визначених за нормами обслуговування для надання цієї послуги працівником (працівниками). Тарифи на соціальні послуги щороку визначаються надавачами соціальних послуг і затверджуються їх засновниками один раз на рік. У разі зміни протягом строку дії тарифу на соціальну послугу обсягу окремих складових економічно обґрунтованих витрат з причин, які не залежать від надавачів соціальних послуг, зокрема собівартості послуги, адміністративних витрат, податку на додану вартість, засновники надавачів соціальних послуг можуть переглядати тариф на соціальну послугу. Перерахунок тарифу на соціальну послугу проводиться шляхом корегування (перегляду) лише тих складових тарифу, за якими відбулися цінові зміни.

Інструменти фінансування роботи надавачів соціальних послуг недержавного сектору

Стаття 11 Закону України «Про соціальні послуги»²¹⁸ відносить до повноважень районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад, в тому числі залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору (шляхом соціального замовлення, державно-приватного партнерства, конкурсу соціальних проєктів, соціальних програм тощо) та/або на умовах договору до надання соціальних послуг у відповідній громаді. Згідно ст. 28 закону «Про соціальні послуги»²¹⁹, у разі залучення до надання соціальних послуг надавачів соціальних послуг недержавного сектору (шляхом соціального замовлення, дер-

²¹⁸ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²¹⁹ Ibid.

жовно-приватного партнерства, конкурсу соціальних проектів, соціальних програм тощо) оплата соціальних послуг, що надаються за рахунок бюджетних коштів, у тому числі з установами диференційованої плати, здійснюється шляхом компенсації надавачам вартості таких послуг. Для того щоб мати можливість профінансувати залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору до надання соціальних послуг, органи місцевого самоврядування мають передбачити у місцевому бюджеті відповідну бюджетну програму. Це може бути програма розвитку соціальних послуг в громаді або ж цільова програма розвитку соціальних послуг певного державного стандарту, потреба в яких не повністю закрита надавачами комунального/державного сектору, що матиме однією зі статей передбачений певний обсяг витрат на залучення надавачів недержавного сектору до надання соціальних послуг в громаді. Програма може містити згадку про конкретного виконавця з числа надавачів недержавного сектору і обсяги видатків, передбачених в бюджеті на компенсацію витрат такого надавача соціальних послуг в рамках цієї програми. В цьому випадку кошти з місцевого бюджету будуть надходити до надавача соціальних послуг на підставі паспорту бюджетної програми.

Однак в інших випадках, самі по собі бюджетні програми не відкривають можливостей для надавачів недержавного сектору автоматично отримувати фінансування з місцевого бюджету. Для цього законодавство передбачає ряд механізмів. Всі вони передбачають прийняття рішень щодо фінансування на основі конкурентних процедур. До таких механізмів відносяться: бюджети участі, державно-приватне партнерство, конкурс соціальних або соціально – культурних проектів, соціальне замовлення, публічні закупівлі.

Державно-приватне партнерство

Закон «Про соціальні послуги»²²⁰ дає згадку про державно-приватне партнерство як один з механізмів реалізації повноважень органів місцевого самоврядування щодо надання соціальних послуг. Державно-приватне партнерство в Україні – система відносин між державним та приватним партнерами, при реалізації яких ресурси обох об'єднуються з відповідним розподілом ризиків, відповідальності та винагород (відшкодувань) між ними для взаємовигідної співпраці на довгостроковій основі у створенні (відновленні) нових та/або модернізації (реконструкції) наявних об'єктів, які потребують залучення інвестицій, та у користуванні (експлуатації) такими об'єктами²²¹. Здійснюється це партнерство на підставі закону «Про державно-приватне партнерство»²²² від 01.07.2010 р. Такі проекти дозволяють залучити приватний капітал в інфраструктуру у стислі строки, а також забезпечити стрімке економічне зростання навіть за відсутності значних державних вкладень. Цей інструмент здебільшого використовується для реалізації інвестиційних інфраструктурних проектів. Стаття 4 цього закону відносить надання соціальних послуг, управління соціальною установою, закладом до сфер застосування державно-приватного партнерства. Це дозволяє органам місцевого самоврядування за рахунок відносно невеликих бюджетних витрат якісно змінити можливості та ресурси громади. Цей механізм використовується в основному не для виконання повноважень щодо надання соціальних послуг. У рамках здійснення державно-приватного партнерства можуть укладатися концесійний договір, договір управління майном (виключно за умови передбачення у договорі, укладеному в рамках державно-приватного партнерства, інвестиційних зобов'язань приватного партнера), договір про спільну діяльність, інші договори. На практиці, з метою реалізації повноважень щодо надання соціальних послуг органами місцевого самоврядування передається інфраструктурний об'єкт (об'єкт нерухомості) у користування інвестору, що покращує його якості і використовує відповідно до укладеного договору для досягнення суспільно значущих результатів. Це важливо для тих надавачів, що, по-перше, не мають власних приміщень, а по-друге, якщо мова ведеться про стандарт соціальних послуг, що вимагає надання такої послуги на площах надавача, стаціонарно. Визначення приватного партнера відбувається на конкурсних умовах. У разі якщо після оголошення конкурсу з визначення

²²⁰ Ibid.

²²¹ Міністерство інфраструктури України. Державно-приватне партнерство (Public-Private Partnerships). URL: <https://mtu.gov.ua/content/erzhavnoprivatne-partnerstvo-publicprivate-partnerships.html> (дата звернення: 01.07.2021).

²²² Про державно-приватне партнерство : Закон України 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

приватного партнера для здійснення державно-приватного партнерства на участь у зазначеному конкурсі подав заявку лише один претендент, відповідний договір може бути укладений уповноваженим органом з цим претендентом шляхом погодження з ним істотних умов договору за умови відповідності такого претендента основним кваліфікаційним вимогам до учасників конкурсу, якщо інше не визначено законами, що регулюють відносини, які виникають у процесі укладення та виконання договорів такого виду. Передача приватному партнеру об'єкта державно-приватного партнерства, у тому числі його подальша реконструкція, реставрація, капітальний ремонт та технічне переоснащення приватним партнером, не зумовлює перехід права власності на цей об'єкт до приватного партнера та не припиняє права державної чи комунальної власності на такий об'єкт. Такі об'єкти підлягають поверненню державному партнеру після припинення дії відповідного договору у порядку, передбаченому договором, укладеним в рамках державно-приватного партнерства. Договором, укладеним у рамках державно-приватного партнерства, може бути передбачено виникнення спільної часткової власності державного та приватного партнера на створювані (новозбудовані) об'єкти державно-приватного партнерства. Порядок визначення часток у праві власності створюваних (новозбудованих) об'єктів, що перебувають у спільній частковій власності державного та приватного партнера, а також умови і порядок відчуження частки у праві спільної часткової власності визначаються договором, укладеним в рамках державно-приватного партнерства.

Після закінчення виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, проводиться завершальна оцінка здійснення державно-приватного партнерства. Завершальна оцінка проводиться щодо об'єктів:

- державної власності – органом, уповноваженим Кабінетом Міністрів України, який не залучався до підготовки та/або реалізації проекту, що здійснювався на умовах державно-приватного партнерства;
- що належать Автономній Республіці Крим, – органом, уповноваженим Радою міністрів Автономної Республіки Крим, а якщо такий орган не визначений – Радою міністрів Автономної Республіки Крим;
- комунальної власності – органом, уповноваженим органом місцевого самоврядування згідно з повноваженнями, відповідно до закону «Про місцеве самоврядування в Україні»²²³.

Метою завершальної оцінки здійснення державно-приватного партнерства є узагальнення результатів виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, виявлення проблем та аналіз ризиків, що виникли під час реалізації проекту, що здійснювався на умовах державно-приватного партнерства, а також у разі необхідності підготовки пропозицій про внесення змін до законодавства.

Соціальне замовлення

Закон «Про соціальні послуги»²²⁴ даючи визначення соціального замовлення, позиціонує цей механізм як пріоритетний в роботі по закупівлі соціальних послуг на договірних засадах. Відповідно до ст. 1 цього закону, соціальне замовлення – це засіб регулювання діяльності у системі надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі надавачів соціальних послуг для задоволення потреб осіб/сімей у соціальних послугах відповідно до результатів визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах. Соціальні послуги надаються шляхом соціального замовлення відповідно до державного стандарту соціальних послуг. Залучення надавачів соціальних послуг до надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення здійснюється через оголошення уповноваженими органами системи на-

²²³ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²²⁴ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

дання соціальних послуг (Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських рад міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад) конкурсу на надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів. Рішення про проведення конкурсу на надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів приймається не пізніше 1 березня відповідного бюджетного періоду або не пізніше 30 календарних днів після внесення змін до відповідного бюджету. Забезпечення надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення здійснюється шляхом компенсації надавачам соціальних послуг вартості наданих ними соціальних послуг. Порядок надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та компенсації надавачам вартості соціальних послуг визначений постановою Кабінету Міністрів України № 450 від 1 червня 2020 р. «Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення»²²⁵. Порядком визначено формат соціального замовлення як конкурс на надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів – конкурентний спосіб визначення надавачів соціальних послуг (крім бюджетних установ) на підставі результатів рейтингового оцінювання конкурсних пропозицій. Замовниками соціальних послуг виступають розпорядники бюджетних коштів, на яких бюджетними програмами покладається обов'язок з організації надання соціальних послуг. Процес соціального замовлення складається з трьох етапів.

На першому етапі (формування соціального замовлення) передбачається визначення:

- потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/ територіальної громади в соціальних послугах відповідно до Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/ територіальної громади в соціальних послугах²²⁶, затвердженого наказом Мінсоцполітики;
- предмета соціального замовлення, що охоплює: перелік соціальних послуг, сформований за результатами визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади в соціальних послугах; перелік категорій та орієнтовну чисельність отримувачів соціальних послуг; обсяг бюджетних коштів, необхідних для виплати компенсації.

За рішенням замовника соціальних послуг соціальне замовлення може формуватися щороку або на період до трьох років у межах стратегічного середньострокового планування.

На другому етапі (виконання соціального замовлення) передбачається:

- розроблення завдання на виконання соціального замовлення;
- організація та проведення конкурсу;
- укладення договору про надання соціальних послуг та його виконання.

На третьому етапі передбачається проведення моніторингу надання соціальних послуг та оцінки їх якості, здійснення контролю за дотриманням вимог, установлених законодавством про соціальні послуги, подання звітності.

Замовник соціальних послуг забезпечує виконання етапів соціального замовлення, затверджує річний план проведення конкурсів та протягом десяти робочих днів з дати затвердження річного плану проведення конкурсів забезпечує його оприлюднення шляхом публікації у друкованому виданні або розміщення на офіційному веб-сайті органу державної влади чи органу місцевого самоврядування. У річному плані міститься інформація щодо переліку соціальних послуг, категорій отримувачів соціальних послуг, орієнтовного періоду проведення конкурсу та граничних показників бюджетних коштів для виплати компенсації.

²²⁵ Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06. 2020 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²²⁶ Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах : Наказ Міністерства соціальної політики України від 20.01.2014 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0253-14> (дата звернення: 01.07.2021).

Рішення про проведення конкурсу приймається замовником соціальних послуг не пізніше ніж 01 березня року відповідного бюджетного періоду, в якому передбачається виконання соціального замовлення, або не пізніше ніж через 30 календарних днів після внесення змін до відповідного бюджету. Таке рішення має містити інформацію про:

- строк та умови проведення конкурсу, суму коштів, яку передбачено у відповідній бюджетній програмі. В умовах конкурсу мають бути передбачені завдання щодо підвищення доступності та якості соціальних послуг, оперативного розв'язання соціальних проблем громадян, розвитку та впровадження успішного досвіду з надання соціальних послуг, залучення додаткових матеріальних, фінансових, кадрових ресурсів до надання соціальних послуг (за потреби);
- предмет соціального замовлення;
- критерії діяльності надавачів соціальних послуг;
- час і місце розкриття конкурсних пропозицій, критерії їх оцінки, строк установа-лення результатів конкурсу.

Для розгляду конкурсних пропозицій замовник соціальних послуг утворює конкурсну комісію у складі не менше ніж п'ять осіб і затверджує положення про неї, при цьому кількість представників замовника соціальних послуг не може перевищувати половини кількості членів конкурсної комісії. Оцінювання конкурсних пропозицій здійснюється на підставі Методики оцінки конкурсних пропозицій,²²⁷ затвердженої наказом Мінсоцполітики № 296 від 02.06.2021 р. Під час оцінки до уваги береться відповідність діяльності учасника конкурсу критеріям діяльності надавачів соціальних послуг, фінансовий стан учасника конкурсу, зокрема відсутність фінансової заборгованості, планова кількість отримувачів соціальних послуг, вартість соціальних послуг, що надаватимуться, попередній досвід.

Замовник соціальних послуг протягом п'яти робочих днів після прийняття конкурсною комісією рішення, приймає власне рішення про визначення надавача соціальних послуг. Протягом одного робочого дня після прийняття рішення про визначення надавача соціальних послуг він забезпечує оприлюднення інформації про це на своєму офіційному веб-сайті, надсилає відповідному надавачу соціальних послуг підписаний ним проект договору. Надавач соціальних послуг підписує проект договору протягом п'яти робочих днів після отримання, після чого договір вважається укладеним. Також замовник письмово інформує інших учасників конкурсу про результати конкурсу. За результатами надання соціальних послуг замовником організовується моніторинг та оцінка якості соціальних послуг надавача-переможця конкурсу.

Назагал особливістю механізму соціального замовлення є те, що вимоги щодо обсягів соціальних послуг, видів державних стандартів за якими будуть закуповуватись соціальні послуги, та обсягів фінансування послуг диктуються замовниками. Надавачі, що беруть участь в конкурсі, пропонують такі послуги до виконання як можна якісніше і дешевше.

Подібними до механізму соціального замовлення є такі інструментами як **соціальні** або **соціально-культурні** проекти та **бюджети участі**. Спільним між всіма цими механізмами є те, що для їх використання має бути передбачено кошти відповідною програмою в бюджеті громади. Як і в соціальному замовленні, тут застосовуються конкурси та організовуються конкурсні комісії, що відбирають найкращі пропозиції учасників, а переможці укладають договори на надання послуг. Функціонують такі механізми на підставі положень, що затверджуються радами ОТГ. Вони містять відомості і про порядок формування конкурсних комісій і про тематику, вимоги до учасників і про обсяги фінансування. Відмінним для цих механізмів є те, що соціальні або соціально-культурні проекти та бюджети участі передбачають загальний бюджет і широку тематику (не лише соціаль-

²²⁷ Про затвердження Методики оцінювання конкурсних пропозицій, форм документів щодо порядку надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та Інструкції щодо їх заповнення: Наказ Міністерства соціальної політики України від 02.06.2021 р. № 296. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1012-21#n20> (дата звернення: 01.07.2021).

на сфера, але і інвестиційні проекти – ремонти, разові заходи та ін.) з вказанням максимальної суми гранту на одного учасника. При цьому переможців може бути декілька. Таким чином замовники залишають за учасниками право обирати напрямок діяльності, види послуг, вартість т. зв. проекту, кількість отримувачів, потреба яких буде закрита в результаті надання послуг, і пропонувати це на розгляд конкурсної комісії. Характерними прикладами таких механізмів є виділення коштів на ремонт дитячого майданчика або парку, організація свята для осіб похилого віку тощо. Фінансування соціальних послуг за допомогою цих механізмів хоч і не настільки часто, але все ж трапляється в тих громадах, які вбачають за доцільне закуповувати соціальні послуги саме в такий спосіб.

Публічні закупівлі

Відмінним від попередніх механізмом закупівлі соціальних послуг є публічні закупівлі, які застосовуються у відповідності до закону «Про публічні закупівлі»²²⁸ від 25.12.2015 р. Цей закон визначає правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад. Метою його прийняття було забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвиток добросовісної конкуренції. Оскільки соціальні послуги теж можуть закуповуватись територіальними громадами, їх закупівля може відбуватись із застосуванням даного механізму. Від вище описаних механізмів закупівлі публічні закупівлі відрізняються тим, що відбір переможця відбувається не конкурсною комісією, а за допомогою т.зв. електронних «редукціонів» або голландських аукціонів, тобто аукціонів, в ході яких спочатку оголошується найвища ціна на товар, що продається, а потім ставки знижуються до тієї, на яку погодиться перший покупець, якому і продається товар. Такі аукціони відбуваються лише на авторизованих електронних майданчиках. Згідно ст. 1 Закону України «Про публічні закупівлі»,²²⁹ авторизований електронний майданчик – авторизована Уповноваженим органом інформаційно-телекомунікаційна система, яка має комплексну систему захисту інформації з підтвердженою відповідністю, згідно із Законом України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»²³⁰, є частиною електронної системи закупівель та онлайн-сервісом, що забезпечує реєстрацію осіб, автоматичне розміщення, отримання і передання інформації та документів під час проведення закупівель, користування сервісами з автоматичним обміном інформацією, доступ до якого здійснюється за допомогою мережі Інтернет. Найбільшою платформою є «ProZorro» і її майданчики «Trade», «Play Tender», «Public Bid», «Smart Tender» та інші.

Публічні закупівлі застосовуються:

- до замовників органів державної влади (орган законодавчої, органи виконавчої, судової влади), правоохоронних органів держави, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, об'єднань територіальних громад, юридичних осіб, які є підприємствами, установами, організаціями та їх об'єднань, які забезпечують потреби держави або територіальної громади за умови що вартість предмета закупівлі товару (товарів), послуги (послуг) дорівнює або перевищує 200 тисяч гривень, а робіт – 1,5 мільйона гривень;
- до замовників, юридичних осіб та/або суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність в одній або декількох окремих сферах господарювання, за умови що вартість предмета закупівлі товару (товарів), послуги (послуг) дорівнює або перевищує 1 мільйон гривень, а робіт – 5 мільйонів гривень.

²²⁸ Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

У разі здійснення закупівель товарів, робіт і послуг, вартість яких не перевищує 50 тисяч гривень, замовник повинен дотримуватися принципів здійснення публічних закупівель та може використовувати електронну систему закупівель, у тому числі електронні каталоги для закупівлі товарів. У разі здійснення таких закупівель без використання електронної системи закупівель замовник обов'язково оприлюднює в електронній системі закупівель відповідно до статті 10 закону «Про публічні закупівлі»²³¹ звіт про договір про закупівлю, укладений без використання електронної системи закупівель.

Як і на будь-якому іншому аукціоні, вирішальне значення на торгах має ціна, яка пропонується надавачем. Зважаючи на вимоги закону, щоб взяти участь в таких онлайн торгах, потрібно зареєструватися учасником на платформі з дотримання передбачених для цього процедур. Учасникам, що не мають попереднього досвіду проведення і участі таких аукціонів, варто пройти навчання до початку торгів. Законом забороняється придбання товарів, робіт і послуг до/без проведення процедур закупівель/спрощених закупівель та укладення договорів про закупівлю, які передбачають оплату замовником товарів, робіт і послуг до/без проведення процедур закупівель/спрощених закупівель, визначених законом «Про публічні закупівлі»²³². Також, замовник не має права ділити предмет закупівлі на частини з метою уникнення проведення процедури відкритих торгів/спрощених закупівель або застосування закону. Закупівлі можуть здійснюватися шляхом застосування однієї з таких конкурентних процедур:

- відкриті торги;
- торги з обмеженою участю;
- конкурентний діалог;
- як виняток та відповідно до умов, визначених законом «Про публічні закупівлі»,²³³ замовники можуть застосовувати переговорну процедуру закупівлі.

Цей механізм є чи не найпопулярнішим серед ОТГ, оскільки процедурами, які застосовуються, усувається людський фактор, а значить і корупційна складова закупівель, яка може стати предметом уваги контролюючих органів. Електронна система закупівель є загальнодоступною та гарантує недискримінацію, рівні права під час реєстрації всім заінтересованим особам та рівний доступ до інформації всім особам. Обмін і збереження інформації та документів має відбуватися з гарантуванням цілісності даних про учасників і їхніх тендерних пропозицій/пропозицій під час проведення процедури закупівлі/спрощеної закупівлі та їх конфіденційності до моменту розкриття тендерних пропозицій/пропозицій. Недоліками цього механізму є акцент, в першу чергу, на ціні, відносна технічна складність процесу та необхідність знань та навиків роботи як з персональним комп'ютером, так і з онлайн платформою, відносно довгий цикл проведення. Окрім цього, застосування цього механізму утруднене, якщо участь в торгах бере менше двох учасників (часом в громаді певний вид соціальних послуг надається лише одним надавачем). Не зважаючи на це, значна кількість громад дедалі частіше при виборі механізму закупівель соціальних послуг (якщо в місцевому бюджеті передбачено кошти на таку закупівлю) обирають саме механізм публічних закупівель.

Порівнюючи всі перелічені механізми закупівлі соціальних послуг слід зауважити, що спільним недоліком всіх процедур є те, що вони здійснюються на конкурсній основі. Не зважаючи на те, що конкурсні механізми покликані зменшити корупційні ризики, вони докорінно відрізняються від методів фінансування надавачів соціальних послуг комунального та державного секторів. Тим самим рівність прав, обов'язків та відповідальності надавачів соціальних послуг державного

²³¹ Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²³² Ibid.

²³³ Ibid.

та недержавного секторів (передбачена ст. 10 закону «Про соціальні послуги»²³⁴), як одна з основоположних засад функціонування системи надання соціальних послуг, не дотримується. Право на вільний вибір надавачів соціальних послуг (передбачене ст. 12 Закону України «Про соціальні послуги»²³⁵) також нехтується. Всі конкурсні механізми тривалі в часі і не можуть забезпечити оперативність, часом необхідну для закриття потреби у соціальних послугах. На реалізацію механізмів закупівлі потрібно передбачати окремі кошти в місцевому бюджеті, що зважаючи на хронічне недонадходження в дохідну частину місцевих бюджетів, часто вбиває процес ще в зародку, на етапі планування бюджетів. Враховуючи ритм наповнення дохідної частини місцевих бюджетів, конкурси проводяться не на повний рік або в кінці фінансового року, фінансуючи послуги протягом лише 1-3 місяців. Органи місцевого самоврядування часто самі не мають достатньої кваліфікації для того, щоб користуватися вказаними процедурами. Зважаючи на те, що обов'язку проводити такі закупівлі і відповідальності за їх відсутність не встановлено, органи місцевого самоврядування часом стараються взагалі оминати їх.

²³⁴ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²³⁵ Ibid.

Розділ 4.

**Реєстр надавачів та отримувачів
соціальних послуг як зв'язкова
ланка всіх елементів системи
надання соціальних послуг**

Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг (надалі – Реєстр) як інструмент для обліку надавачів та отримувачів соціальних послуг вперше був введений Законом України «Про соціальні послуги»²³⁶. Статтею 15 цього закону визначено мету створення Реєстру – для забезпечення реалізації права особи/сім'ї на соціальні послуги; профілактики, подолання та мінімізації негативних наслідків складних життєвих обставин; обліку надавачів і отримувачів соціальних послуг та послуг, що їм надаються; координації діяльності у системі надання соціальних послуг. Реєстр являє собою автоматизовану інформаційно-телекомунікаційну систему, призначену для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, використання, знеособлення і знищення даних про надавачів та отримувачів соціальних послуг, визначених законодавством. Реєстр є складовою Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС)- платформи онлайн обліку послуг і виплат у сфері соціального захисту. Функціонує Реєстр на підставі Порядку формування, ведення та доступу до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг²³⁷, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 99 від 27 січня 2021 р. «Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг». Порядок визначає механізм формування, ведення та доступу до Реєстру.

²³⁶ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²³⁷ Порядок формування, ведення та доступу до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2021 р. № 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

4.1. Категорії користувачів Реєстру та їх повноваження

Користувачами Реєстру є центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, обласні, Київська міська держадміністрації, районні, районні у м. Києві держадміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад і їх посадові особи та надавачі соціальних послуг. Обласні, Київська міська держадміністрації, районні, районні у м. Києві держадміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, які є суб'єктами реєстрації, здійснюють свою діяльність через реєстраторів, уповноважених на прийняття документів/відомостей, реєстраторів, уповноважених на внесення відомостей до Реєстру та уповноважених осіб суб'єкта реєстрації на прийняття рішень щодо включення документів/відомостей про надавача соціальних послуг до Реєстру або повернення поданих документів на доопрацювання.

Реєстратор, уповноважений на прийняття документів/відомостей наділений такими повноваженнями:

- перевіряє повноваження особи, що подає документи/відомості;
- перевіряє повноту поданих документів/відомостей на відповідність вимогам Порядку;
- створює реєстраційну картку;
- створює опис поданих документів/відомостей згідно з встановленою формою та надає його заявнику;
- формує реєстраційну справу та передає суб'єкту реєстрації для подальшого розгляду.

Реєстратор, уповноважений на внесення відомостей до Реєстру, наділений такими повноваженнями:

- розглядає подані документи/відомості та перевіряє їх на відповідність законодавству з питань надання соціальних послуг;
- перевіряє правильність заповнення реєстраційної картки та формування реєстраційної справи;
- вносить відомості до Реєстру та редагує їх у разі потреби;
- готує та подає на розгляд уповноваженій особі суб'єкта реєстрації пропозиції для прийняття рішення про включення документів/відомостей про надавача соціальних послуг до Реєстру/повернення поданих документів на доопрацювання.

Уповноважена особа суб'єкта реєстрації протягом двох робочих днів з дати отримання реєстраційної справи розглядає документи/відомості та пропозиції, підготовлені реєстратором, уповноваженим на внесення відомостей, і оформляє рішення про включення надавача соціальних послуг до Реєстру або рішення про повернення на доопрацювання поданих документів.

Надавач соціальних послуг уповноважений на внесення документів/відомостей, необхідних для включення його у Реєстр, безпосередньо до Реєстру та на внесення відомостей про отримувачів соціальних послуг, яким він надає соціальні послуги впродовж одного робочого дня з дати, з якої почато надання соціальної послуги на підставі договору, через електронний кабінет.

4.2. Розділи Реєстру та відомості, що до них вносяться.

Реєстр складається із трьох розділів – «Надавачі соціальних послуг – юридичні особи та фізичні особи – підприємці», «Надавачі соціальних послуг – фізичні особи» (фізичні особи, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності) та «Отримувачі соціальних послуг».

До розділу про надавачів соціальних послуг – юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, згідно вимог закону, повинні вноситися такі відомості:

- найменування (для фізичних осіб – підприємців – прізвище, ім'я, по батькові), у тому числі скорочене (за наявності);
- ідентифікаційний код юридичної особи згідно з Єдиним державним реєстром підприємств і організацій України чи реєстраційний номер облікової картки платника податків фізичної особи – підприємця з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта);
- організаційно-правова форма, вид громадського об'єднання, благодійної чи релігійної організації;
- місцезнаходження (для юридичної особи) та місце реєстрації місця проживання або місце фактичного проживання (для фізичної особи – підприємця), контактні телефони;
- перелік соціальних послуг, які має право надавати надавач соціальних послуг, їх зміст та обсяг, умови і порядок отримання;
- дата та результати здійснення уповноваженими органами контролю за дотриманням надавачем соціальних послуг вимог, встановлених законодавством про соціальні послуги.

До розділу про надавачів соціальних послуг – фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності, повинні вноситися такі відомості:

- прізвище, ім'я, по батькові;
- реєстраційний номер облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб – платників податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта);
- число, місяць, рік народження;
- стать;
- громадянство;
- місце реєстрації місця проживання або місце фактичного проживання (перебування);
- номер контактного телефону;

- місце (адреса) надання соціальних послуг з догляду, прізвище, ім'я, по батькові та реєстраційний номер облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта) отримувача соціальних послуг.

До розділу про отримувачів соціальних послуг повинні вноситися такі відомості:

- прізвище, ім'я, по батькові;
- реєстраційний номер облікової картки платника податків згідно з Державним реєстром фізичних осіб – платників податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта);
- число, місяць, рік народження;
- стать;
- громадянство;
- місце реєстрації місця проживання або місце фактичного проживання (перебування);
- місце навчання та/або місце роботи;
- номер контактного телефону;
- дата звернення про надання соціальних послуг;
- дата та найменування юридичної особи, прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, яка повідомила про особу/сім'ю, які перебувають у складних життєвих обставинах або в ситуаціях, що загрожують життю та здоров'ю особи/сім'ї;
- відомості про уповноважений орган системи надання соціальних послуг та/або надавача соціальних послуг, який розглянув заяву/повідомлення про надання соціальних послуг;
- дата та результати здійснення оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах (чинники, що зумовили складні життєві обставини, короткий опис складних життєвих обставин, перелік та обсяг соціальних послуг, яких потребує особа);
- дата прийняття рішення про надання/відмову у наданні соціальних послуг;
- підстави відмови у наданні соціальних послуг;
- відомості про надавачів соціальних послуг;
- дата укладення договору про надання соціальних послуг;
- місце (адреса) надання соціальних послуг;
- вичерпний перелік заходів з реалізації індивідуального плану надання соціальних послуг;
- дата та результати здійснення моніторингу надання соціальних послуг, оцінка їх якості.

Для внесення відомостей до розділу про надавачів соціальних послуг – юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, такі особи подають заяву за встановленою формою, перелік соціальних послуг, які вони мають право надавати, із зазначенням змісту, обсягу, умов і порядку отримання послуг за встановленою формою та відомості про дату і результати здійсненого уповноваженими органами контролю за дотриманням надавачем соціальних послуг вимог, установлених законодавством про соціальні послуги (за наявності). Включення інформації про надавачів соціальних послуг – фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності, до відповідного розділу Реєстру забезпечує суб'єкт реєстрації на підставі їх звернень

щодо отримання компенсацій за надані соціальні послуги. Підставами для внесення відомостей про отримувачів соціальних послуг до відповідного розділу Реєстру є надходження звернення/повідомлення про надання соціальних послуг, проведення оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах, прийняття рішення про надання/відмову у наданні соціальних послуг, надання соціальних послуг, у тому числі тих, що надаються одноразово, екстрено (кризово) або зміна відомостей про надавача/отримувача соціальних послуг.

Документи/відомості, що вносяться до Реєстру, можуть подаватися як в електронній, так і в паперовій формі. В електронній формі такі документи/відомості подаються через Єдиний державний веб-портал електронних послуг або електронний кабінет, у паперовій формі – подаються суб'єкту реєстрації або центру надання адміністративних послуг.

4.3. Доступ до Реєстру

Доступ до Реєстру усім користувачам надає адміністратор після електронної ідентифікації особи із застосуванням кваліфікованого електронного підпису. Адміністратором є державне підприємство «Інформаційно-обчислювальний центр Мінсоцполітики України», яке відповідно до законодавства уповноважене на забезпечення здійснення заходів із створення, впровадження і технологічного супроводу програмного забезпечення Реєстру, збереження та захисту даних, що містяться в Реєстрі. Доступ користувачам до Реєстру надається на підставі їхнього звернення до адміністратора шляхом подання замовлення доступу до Реєстру встановленої форми.

Користувачам надається доступ до Реєстру в таких межах:

- 1) держателю (Мінсоцполітики) – в частині перегляду всіх документів/відомостей, що містяться в Реєстрі;
- 2) реєстратору, уповноваженому на прийняття документів/відомостей, – у частині внесення відомостей до Реєстру, створення реєстраційних карток, описів поданих документів/відомостей, формування реєстраційних справ, редагування і перегляду створених ним відомостей;
- 3) реєстратору, уповноваженому на внесення відомостей до Реєстру, – в частині внесення відомостей до Реєстру, створення реєстраційних карток, описів поданих документів/відомостей, формування реєстраційних справ, підготовки проекту рішення про включення відомостей до Реєстру, редагування та перегляду створених ним відомостей, внесених ним і реєстраторами, уповноваженими на прийняття документів/відомостей;
- 4) уповноваженій особі суб'єкта реєстрації – в частині прийняття (підписання) рішення про включення відомостей про надавача соціальних послуг до Реєстру/повернення поданих документів на доопрацювання;
- 5) надавачам соціальних послуг/їх уповноваженим представникам – у частині внесення відомостей до Реєстру та перегляду їх, а також у частині внесення особистих відомостей через особистий електронний кабінет і перегляду інших оприлюднених відомостей Реєстру.

Дані Реєстру автоматично оприлюднюються (за винятком конфіденційної інформації) на офіційному веб-сайті Мінсоцполітики. Доступ до Реєстру відкритий цілодобово та передбачає можливість пошуку, перегляду, копіювання та роздрукування документів/відомостей, отримання (завантаження) документів у різних найпоширеніших форматах даних.

4.4. Проблеми на шляху реалізації завдань Реєстру

З поміж інших завдань, Реєстр також був покликаний реалізовувати закріплене у ст. 12 Закону України «Про соціальні послуги»²³⁸ право отримувача соціальних послуг на вільний вибір надавачів соціальних послуг. На етапі обговорення доцільності запровадження Реєстру та розробки проектів нормативних актів, в експертному середовищі наголошувалось, що створення та впровадження Реєстру вирішить ряд проблем у сфері надання соціальних послуг, а саме:

- отримувач соціальних послуг зможе самостійно вибрати будь-якого надавача соціальних послуг, який є в Реєстрі, для отримання послуг саме в такого надавача;
- відкритий для загалу Реєстр даватиме можливість потенційному отримувачу соціальних послуг проаналізувати, які надавачі соціальних послуг є поблизу нього, на наданні яких соціальних послуг вони спеціалізуються, якими ресурсами володіють та ознайомитися із результатами оцінки якості соціальних послуг, наданих такими надавачами (зادля якнайкращого задоволення потреб отримувача соціальних послуг та можливості отримати послуги найвищої якості);
- дані Реєстру в частині отримувачів соціальних послуг дадуть можливість отримувати актуальну інформацію про кількість потребуючих у конкретній адміністративно-територіальній одиниці/територіальній громаді, що сприятиме оперативному реагуванню уповноважених органів задля задоволення потреб таких потребуючих (доступ до відомостей у цій частині Реєстру буде передбачений для фахівців, уповноважених працювати з цим масивом даних);
- Реєстр стане основним інструментом для визначення потреби населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах шляхом використання актуальних даних Реєстру про кількість отримувачів соціальних послуг на конкретній території та види послуг, які вони потребують;
- дані Реєстру, які постійно оновлюються та є актуальними, стануть основою для формування статистичних, аналітичних та інших звітів уповноваженими органами влади задля стратегічного планування та розвитку системи надання соціальних послуг (для формування аналітичних підбірок дані про отримувачів будуть знеособлюватися);
- завдяки внесенню у Реєстр тільки тих надавачів соціальних послуг, які відповідають законодавчо визначеним критеріям, відбудеться відсіювання формальних надавачів соціальних послуг, які фактично не здійснюють жодної діяльності, а існують лише «на папері»;
- надання соціальних послуг здійснюватиметься тільки тими надавачами соціальних послуг, які відповідають критеріям діяльності надавачів соціальних послуг та внесені в Реєстр, що гарантуватиме безпеку отримувачам соціальних послуг, адже приміщення та обладнання таких надавачів відповідають протипожежним, санітарним та іншим законодавчим вимогам, а соціальні працівники таких надавачів мають належну кваліфікацію та досвід роботи;
- функціонування Реєстру забезпечить конкурентність ринку надання соціальних послуг між надавачами державного, комунального та недержавного сектора, де не уповноважені органи влади будуть визначати надавача соціальних послуг, а отримувач сам зможе вибрати будь-якого надавача будь-якої форми власності, залежно від якості послуг, що надає такий надавач;

²³⁸ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

- для місцевих рад територіальних громад, які є відповідальними за забезпечення надання базових соціальних послуг, Реєстр забезпечить наявність актуальних даних про надавачів соціальних послуг на їх території та які потреби у соціальних послугах місцеві ради можуть закривати за допомогою наявних на їх території надавачів.

Незважаючи на те, що механізм Реєстру був запроваджений ще у січні 2020 року, порядок формування, ведення та доступу до Реєстру був затверджений більше ніж через рік – 27 січня 2021 р. постановою Кабінету Міністрів України № 99 «Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг»²³⁹ (надалі – Порядок). Порядком визначено категорії користувачів Реєстром, розділи Реєстру (надавачі соціальних послуг – юридичні особи і фізичні особи – підприємці; надавачі соціальних послуг – фізичні особи та отримувачі соціальних послуг), засади ведення Реєстру, внесення у нього відомостей та рівні доступу користувачів до Реєстру.

Однак, Реєстр, в нинішньому вигляді, не в повній мірі вирішує ті проблеми задля вирішення яких він планувався та створювався. Діюча структура Реєстру суттєво відрізняється від тих цілей, які планувалося досягнути за допомогою Реєстру. Станом на сьогодні Реєстр як механізм відірваний від самого процесу надання соціальних послуг. Він не використовується при визначенні потреби населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах, його дані не використовуються при формуванні статистичних, аналітичних та інших звітів, отримувачі соціальних послуг не можуть обирати собі надавача на власний розсуд із тих, що містяться в Реєстрі, в ньому відсутні відомості про потужності та якість послуг надавачів.

Реєстр, який мав би стати, в тому числі, платформою забезпечення конкурентності на ринку соціальних послуг між надавачами державного, комунального та недержавного сектору, навпаки поглибив нерівність між такими надавачами. Оскільки, надавачі державного та комунального сектору були автоматично внесені у Реєстр з першого дня. В той час як надавачам соціальних послуг недержавного сектору доводиться підтверджувати свою відповідність критеріям діяльності надавачів соціальних послуг та проходити цілий ряд бюрократичних процедур для внесення у Реєстр. Тим самим, у реєстру залишається в основному функція статистичного обліку, контролю та адміністративного впливу.

Розділ про надавачів соціальних послуг – юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців має суттєво менше інформації, ніж то передбачено законодавством. Зокрема, не міститься інформації про зміст та обсяг соціальних послуг, умови і порядок отримання соціальних послуг, а лише вказано можливість надання тої чи іншої послуги; результати здійснення уповноваженими органами контролю за дотриманням надавачем соціальних послуг вимог, встановлених законодавством про соціальні послуги, не відображаються належним чином, є неповними та не дають змоги зрозуміти позитивну чи негативну оцінку отримав надавач внаслідок здійснення оцінки якості (наприклад, не вказується назва, дата рішення за результатами проведеної оцінки, не вказується короткий зміст прийнятого рішення, не вказується найменування органу, який здійснював контроль.

Більше того, Реєстр досі діє в тестовому режимі, у вигляді Excel-таблиці, що розташована на веб-сторінці Міністерства соціальної політики, та не відповідає по наповненню тим вимогам, які передбачені законом «Про соціальні послуги»²⁴⁰ та Порядком формування. Реєстр замість допоміжного інструменту зараз є недіючою ланкою системи надання соціальних послуг.

Такий формальний підхід з боку уповноважених органів влади до формування, ведення та наповнення Реєстру призводить до неефективного розвитку ринку соціальних послуг та системи надання соціальних послуг.

²³⁹ Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2021 р. № 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁴⁰ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n110> (дата звернення: 01.07.2021).

4.5. Зміни, які необхідно внести у Реєстр задля його належного функціонування

Аналіз редакції Реєстру, визначеної Законом України «Про соціальні послуги» та Порядком, з однієї сторони, та редакції, у якій Реєстр діє станом на сьогоднішній день, свідчить про необхідність доопрацювання структури та вигляду Реєстру уповноваженими на те державними органами. Функціонал, який необхідно додати до Реєстру:

- доповнити Реєстр розділами про надавачів соціальних послуг – фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності, та про отримувачів соціальних послуг;
- доповнити графу про перелік соціальних послуг відповідними колонками про зміст, обсяг соціальних послуг, порядок та умови їх надання;
- забезпечити у таблиці повний перелік діючих органів, які здійснюють контроль за дотриманням надавачем соціальних послуг вимог, встановлених законодавством про соціальні послуги, щоб була можливість вибору конкретного органу при внесенні інформації у таблицю;
- забезпечити внесення інформації про проведену оцінку якості наданих соціальних послуг, в тому числі дату проведення оцінки, найменування органу, який проводив оцінку, результати оцінки (позитивна/негативна) та перелік зауважень за результатами проведення такої оцінки);
- кодування соціальних послуг привести у відповідність із кодами, визначеними у Класифікаторі соціальних послуг;
- інформацію про надавачів соціальних послуг доповнити графою про ресурсну, кадрову та матеріальну базу.
- винятково через Реєстр має збиратись та аналізуватися інформація про потребу у соціальних послугах з поновленням по мірі надходження відомостей про нові випадки СЖО/ отримувачів.
- за допомогою функціоналу Реєстру має бути забезпечено різні ступені/фільтри доступу для різних за статусом користувачів та знеособлення персональних даних для потреб статистичного аналізу.

Фінальним необхідним етапом повномасштабного запуску Реєстру є технічне перенесення даних із Excel-таблиці на відповідну платформу для забезпечення належної роботи Реєстру та вільного доступу до нього усіх бажаючих.

Розділ 5.

Перешкоди (прогалини) в отриманні соціальних послуг

5.1. Законодавчі перешкоди

Реформування соціальної сфери, у тому числі системи надання соціальних послуг, розпочалося із становленням незалежної української держави. Процес, який триває уже майже 30 років, досі не призвів до формування конкурентного ринку соціальних послуг та повномасштабного та якісного задоволення потреб у соціальних послугах усіх потребуючих. Реформа децентралізації, яка триває уже 7 років, здійснила істотний вплив на систему надання соціальних послуг та внесла свої корективи у цю систему. Згідно проведеного моніторингу²⁴¹ встановлено, що після прийняття нової редакції Закону України «Про соціальні послуги» 2019 року, із розроблених Мінсоцполітики у 2020 році 29 проєктів нормативних актів було прийнято лише 20 (69%). І хоча процес реформування вимагає чітко визначених стратегічних напрямків та детальних планів їх реалізації, реформування сфери надання соціальних послуг відбувається без затвердженої стратегії та має дещо ситуативний характер, коли зміни здійснюються точково, в залежності від виникнення критичних проблем в тому чи іншому напрямку, які потрібно терміново вирішити чи усунути. Так зокрема, висновки щорічної доповіді уповноваженого Верховної ради України з прав людини і в 2019 році і в 2020 році містять наполегливі рекомендації розробити та прийняти в установленому порядку нормативні акти для забезпечення виконання Закону України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року № 2671-VIII та забезпечити контроль за додержанням вимог цього Закону у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Органам місцевого самоврядування вжити заходів для забезпечення виконання покладених законодавством власних і делегованих повноважень у сфері соціального захисту населення, зокрема в частині надання соціальних послуг, організації соціального захисту бездомних осіб та осіб, звільнених з місць позбавлення волі, та їх ресоціалізації, пільгових перевезень, надання допомоги на поховання окремим категоріям осіб²⁴².

Останнім стратегічним документом, який визначав цілі та пріоритетні напрями проведення реформи у сфері надання соціальних послуг, була Стратегія реформування системи надання соціальних послуг²⁴³, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8.08.2012 р. № 556-р, з Планом заходів період дії якого був визначений до 2016 року. Тобто, попри те, що вказана Стратегія має діяти до прийняття нової редакції, останніх п'ять років реформування сфери надання соціальних послуг здійснюється без визначених стратегічних напрямків реформування та без чіткого поетапного плану реалізації тих чи інших заходів реформування. Тому, першочерговим кроком є розробка та затвердження Стратегії реформування системи надання соціальних послуг, яка повинна визначити мету, основні напрями, шляхи та етапи реалізації реформи надання соціальних послуг, а також розробка та затвердження детального плану заходів задля повноцінної реалізації такої Стратегії на новий період.

²⁴¹ Щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, 2020 р. с. 202, URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/schoricha-dopovid-2020.pdf> (дата звернення 23.06.2021).

²⁴² Щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, 2019 р. с. 34, URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/zvit%20za%202019.pdf> (дата звернення 23.06.2021).

²⁴³ Стратегія реформування системи надання соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8.08.2012 р. № 556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Відсутність конкурентного ринку соціальних послуг

Попри те, що закон «Про соціальні послуги» визначає коло надавачів соціальних послуг, якими є надавачі державного, комунального та недержавного сектору, на практиці ринку соціальних послуг, як такого не існує, не кажучи уже про наявність конкуренції на такому ринку. Нерівність підходів з боку держави до надавачів різних форм власності призводить до незадіяності недержавних надавачів соціальних послуг до надання таких послуг у громадах, за кошт місцевого бюджету, що має наслідком, зокрема, неповністю закриту потребу у соціальних послугах в громаді, низький якісний рівень наданих соціальних послуг. Для усунення такої нерівності надавачів послуг, яка негативно впливає на задоволення потреб громади у соціальних послугах, необхідно змінити законодавство, яке стосується статусу надавачів державного та комунального сектору. Так, перетворення бюджетних установ соціального обслуговування в комунальні некомерційні підприємства, що надають соціальні послуги, надання їм фінансової та управлінської автономії сприятиме вирівнюванню статусу надавачів соціальних послуг, розширить можливості таких надавачів, та забезпечить конкурентність на ринку соціальних послуг, рівність надавачів послуг всіх форм власності у доступі до фінансових ресурсів та підвищення якості соціальних послуг.

Теперішній стан справ, за якого замовник соціальних послуг (ОТГ) виступає одночасно і виконавцем соціальних послуг (комунальна установа – надавач послуг) призводить до вкрай непрозорого процесу надання соціальних послуг, при якому рідко враховуються інтереси усіх потребуючих, а здебільшого виділяються кошти на щорічне обслуговування певної, наперед визначеної кількості потребуючих, дані про яких формуються на підставі застарілої і неактуальної інформації, згідно стандартів надання соціальних послуг, які розвинуті і надаються в надавачів комунального сектора. Крім того, в таких випадках, замовник соціальних послуг не обирає надавача соціальних послуг за конкурентними критеріями, як от: висока якість надаваних послуг, великий досвід роботи у цій сфері, наявність належної матеріально-технічної бази, а визначає переможця за критерієм «свій»/«чужий» і віддає перевагу комунальним установам та закладам, оскільки забезпечити їх фінансування є обов'язком громади та є процесуально простішим. Створення єдиного замовника соціальних послуг як окремого центрального органу виконавчої влади, що буде діяти в інтересах отримувачів соціальних послуг та закуповуватиме соціальні послуги у надавачів соціальних послуг усіх форм власності докорінно змінить наявну ситуацію та сприятиме ефективному функціонуванню ринку соціальних послуг.

Неповне та недостовірне визначення потреби населення у соціальних послугах

Порядок визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах²⁴⁴, затверджений наказом Мінсоцполітики від 20.01.2014 р. № 28, формує процес визначення потреби таким чином, що при визначенні у місцевому бюджеті видатків на соціальні послуги беруться дані 2-річної давності, які є вже не актуальними та не відповідають дійсності. Причиною цього є неефективність самої процедури, яка полягає в тому, що спочатку дані збираються на локальному рівні структурними підрозділами з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій та виконавчих комітетів місцевих рад шляхом надсилання запитів до різноманітних закладів, установ та організацій в тому числі з числа надавачів соціальних послуг. Отриману інформацію потім збирають, опрацьовують і узагальнюють та передають для подальшого вивчення та узагальнення до структурних підрозділів з питань соціального захисту населення обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій. Останні, в свою чергу, також опрацьовують та узагальнюють отриману інформацію та подають

²⁴⁴ Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах : Наказ Міністерства соціальної політики України від 20.01.2014 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0253-14> (дата звернення: 01.07.2021).

її до Мінсоцполітики щороку до 30 квітня для проведення аналізу та врахування при підготовці проектів планів заходів з розвитку системи надання соціальних послуг в Україні. Таким чином, впродовж поточного календарного року збирається інформація про потребу в соціальних послугах за попередній календарний рік та зібрані дані використовуються при формуванні місцевого бюджету, в тому числі видатків на соціальні послуги, на наступний календарний рік. В розрізі розрахунку видатків у місцевих бюджетах від завантаженості того чи іншого закладу комунального сектору, то, плановий метод бере до уваги видатки на заробітну плату – як основну статтю витрат таких надавачів. Показники зростання чи спадання потреби в соціальних послугах, для таких розрахунків другорядні. Очевидно, що така процедура визначення потреби у соціальних послугах не може і не забезпечує повномасштабне та своєчасне виявлення потреби усіх потребуючих у соціальних послугах та потребує зміни на законодавчому рівні. Такі зміни повинні полягати у: (а) здійсненні визначення потреби у соціальних послугах на відповідній адміністративно-територіальній одиниці/територіальній громаді на підставі актуальних, регулярно поновлюваних даних з Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг за допомогою відповідних статистичних та аналітичних звітів, сформованих безпосередньо з даних Реєстру; (б) плануванні та здійсненні видатків на фінансування соціальних послуг на підставі даних про отримувачів соціальних послуг, які містяться у Реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг.

Відсутність дієвих механізмів фінансування надання соціальних послуг

Реформа децентралізації переклала тягар фінансування надання соціальних послуг на територіальні громади, що призвело до низки негативних наслідків, як от: неспроможність територіальної громади профінансувати та забезпечити надання усіх затребуваних у громаді соціальних послуг, закриття закладів та установ, які надавали соціальні послуги через брак коштів на їх утримання, тощо. Детально ці фінансові перешкоди описані у розділі 5.2. звіту. Пропоновані законодавцем для залучення недержавних надавачів соціальних послуг конкурсні механізми повільні в реалізації та також вимагають наявності завчасно передбачених видатків в казні громади. Щоб надання соціальних послуг не залежало від фінансової спроможності кожної окремої територіальної громади, а базувалося на потребах самих потребуючих, необхідно законодавчо врегулювати цей процес. Перш за все, нагальним постає питання впровадження державного гарантованого пакету соціальних послуг шляхом визначення на законодавчому рівні переліку послуг та заходів, які громадяни зможуть отримувати за рахунок бюджетних коштів, та ті, за які необхідно буде сплатити (в повному обсязі отримувачем соціальних послуг або диференційовано). Також потрібно визначити державні фінансові гарантії надання соціальних послуг за рахунок коштів державного бюджету України за програмою соціальних гарантій та забезпечити рівні умови доступу для надавачів соціальних послуг всіх форм власності до фінансування з державного бюджету в межах державного гарантованого пакету соціальних послуг. Основним принципом надання соціальних послуг отримувачам має стати принцип «гроші йдуть за отримувачем соціальної послуги», відповідно до якого кошти із бюджету виділятимуться безпосередньо на надання соціальної послуги для конкретного отримувача тому надавачу, якого згідно власного волевиявлення обрав такий отримувач послуги.

Необ'єктивна оцінка якості соціальних послуг

Оцінка якості соціальних послуг є вкрай важливим елементом процесу надання соціальних послуг, оскільки вона є своєрідним індикатором, який вказує на наявні недоліки та проблеми як у сфері надання соціальних послуг, загалом, так і в діяльності окремих надавачів соціальних послуг, зокрема. Оцінка якості соціальних послуг спрямована на встановлення рівня відповідності

наданих соціальних послуг затвердженим державним стандартам соціальних послуг, та має на меті забезпечення населення якісними соціальними послугами, що відповідають їх потребам, та розвиток ринку соціальних послуг відповідно до реальних потреб отримувачів таких послуг. Попри таку важливість завдань, які стоять перед оцінкою якості соціальних послуг, сама процедура її здійснення є далеко не найефективнішою і прозорою, оскільки проводиться зовнішня оцінка якості засновником надавача соціальних послуг (крім надавача соціальних послуг недержавного сектору) та фінансується за рахунок коштів, передбачених у місцевому бюджеті. Тобто, засновник проводить оцінку якості соціальних послуг у надавача, який йому повністю підпорядковується, є йому підзвітним та фінансово залежним від нього. Зрозуміло, що результати такої оцінки якості є наперед передбачуваними та прогнозованими, а сама оцінка проводиться формально і не виконує тих завдань, які законодавчо на неї покладені. Функції замовника і надавача соціальних послуг мають бути розділені. Тому, процес здійснення оцінки якості соціальних послуг має бути докорінно змінений, а саме: (а) здійснення оцінки якості соціальних послуг повинно проводитися із залученням незалежних суб'єктів господарської діяльності, які мають необхідні знання та досвід та спеціалізуються на моніторингу надання та оцінці якості соціальних послуг; (б) забезпечити неупередженість та об'єктивність при проведенні оцінки якості соціальних послуг шляхом встановлення заборони здійснювати таку оцінку засновником надавача соціальних послуг незалежно від форми власності; (в) забезпечити розміщення результатів оцінки якості соціальних послуг, у тому числі остаточного звіту про проведення зовнішньої оцінки, у Реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг.

Відсутність та неповнота державних стандартів соціальних послуг

Законом «Про соціальні послуги»²⁴⁵ передбачено, що соціальні послуги надаються надавачами соціальних послуг державного, комунального, недержавного секторів незалежно від джерел фінансування відповідно до державних стандартів соціальних послуг. У державному стандарті соціальних послуг встановлюються вимоги щодо забезпечення необхідного рівня доступності соціальних послуг, зокрема на кожному етапі їх надання та визначаються зміст та обсяг, норми і нормативи, умови та порядок надання соціальних послуг, показники їх якості. На кожен окрему соціальну послугу затверджується окремий державний стандарт наказом Мінсоцполітики. 23.06.2020 р. наказом Мінсоцполітики був затверджений Класифікатор соціальних послуг²⁴⁶, який містить вичерпний перелік соціальних послуг, які можуть бути надані отримувачу. Класифікатор соціальних послуг прийшов на зміну Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати²⁴⁷, що був затверджений наказом Мінсоцполітики від 03.09.2012 р. №537 та втратив чинність у зв'язку з введенням в дію Класифікатора. Класифікатор, у порівнянні з Переліком, ввів нові види та видозмінив попередні соціальні послуги. Однак, більшість державних стандартів соціальних послуг були затверджені ще до прийняття Класифікатора і розроблялися на базі тих послуг, які були визначені Переліком. Тому, зараз найбільш актуальною є розробка та прийняття державних стандартів для нововведених соціальних послуг, які передбачені Класифікатором. Проблема державних стандартів полягає також в тому, що заходи, які становлять зміст соціальної послуги,

²⁴⁵ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n110> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁴⁶ Класифікатор соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020 р. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁴⁷ Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати : Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.09.2012 р. № 537 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1614-12#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

не завжди є вичерпними, а також одні і ті самі заходи є складовими різних соціальних послуг одночасно. Тому, необхідно також (а) розробити та затвердити протоколи надання соціальних послуг, які регулюватимуть питання нормування часу, витратних матеріалів, переліку та послідовності обов'язкових дій, алгоритмів залучення додаткових фахівців під час здійснення заходів в межах конкретної соціальної послуги, повідомлення додаткових служб, внесення інформації в онлайн реєстри, нормування площ приміщень та вимог до їх облаштування; (б) переглянути та затвердити нові розширені редакції державних стандартів соціальних послуг з включенням до їх складу протоколів надання соціальних послуг; (в) визначити вартість кожного заходу за результатами визначення обсягів витрати часу і додаткових витратних матеріалів для виконання заходів в межах кожного державного стандарту соціальних послуг.

Запропоновані вище зміни для усунення законодавчих перешкод розвитку сфери соціальних послуг, які необхідно здійснити шляхом змін чинного законодавства у сфері надання соціальних послуг, є першочерговими кроками, які варто здійснити для формування ефективної системи надання соціальних послуг, розвитку конкурентного ринку соціальних послуг та забезпечення усіх категорій потребуючих якісними соціальними послугами. Більш детально про те, які нормативні акти потребують перегляду описано у розділі 6.

5.2. Фінансові перешкоди

Недофінансування галузі

Згідно даних, поданих в нині чинній Стратегії реформування системи надання соціальних послуг²⁴⁸, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України № 556-р від 08.08.2012 р. станом на 2011 р. діяло понад 3 тис. установ та закладів, що надали соціальні послуги більш як 3 млн. осіб. Водночас, за результатами попереднього визначення потреб адміністративно-територіальних одиниць у соціальних послугах, не охопленими такими послугами на той момент залишалися понад 1 млн. осіб, тобто 25% загальних обсягів. Станом на сьогодні це остання аналітична згадка про кількість осіб в СЖО, потреба яких залишалась незадоволеною. За задумом авторів Стратегії, відповідальними за закриття цієї частини потреби, в результаті реформування системи соціальних послуг, мали стати саме надавачі соціальних послуг недержавного сектору. Централізований підхід до визначення потреби в соціальних послугах і формування мережі соціальних служб, закладів та установ зумовлює орієнтацію якості та обсягу таких послуг переважно на фінансові можливості бюджету, а не на потреби населення і не передбачає залучення отримувачів послуг та їх представників до планування і контролю за якістю наданих послуг. При формуванні державного бюджету галузь соціальних послуг не перебувала серед пріоритетних. З початком реформи децентралізації ситуація не змінилась, а навіть погіршилась. Місцевий бюджет, з якого фінансується надання соціальних послуг в достатній мірі наповнюється лише в економічно самодостатніх, активних громадах. В таких громадах кількість осіб в СЖО та схильність до потрапляння в них нижча, ніж в економічно депресивних, дотаційних громадах. Однак депресивні громади не спроможні згенерувати достатньо коштів в місцевому бюджеті, щоб справитися зі всією потребою у соціальних послугах, що наявна в такій громаді. Це ключовий недолік передачі повноважень по фінансуванню та наданню соціальних послуг на рівень органів місцевого самоврядування в рамках реформи децентралізації. Бюджетний процес є циклічним, що вимагає планування видатків на 1 рік наперед. Навіть за наявності належним чином прийнятого місцевого бюджету, в якому передбачено витрати на закупівлю соціальних послуг та утримання комунальних надавачів, що здійснюють соціальне обслуговування, наповнення дохідної частини місцевих бюджетів, відбувається щороку повільно, і окрім соціальних послуг в ньому передбачено безліч інших нагальних витрат, що мають бути також сплачені починаючи з січня кожного року. Зважаючи на це, планування витрат на соціальні послуги відбувається максимум на 12 місяців. Кошти на утримання установ комунального сектору, наявних в громаді виділяються негайно з 1 січня кожного року, однак фінансування витрат на закупівлю соціальних послуг (за будь-яким з описаних в попередніх розділах конкурентних механізмів) в надавачів недержавного сектору відбувається лише за наявності гарантованих надходжень до місцевого бюджету і відсутності нагальних альтернативних потреб, на які існує необхідність їх використати. На практиці, бюджетні програми для закупівлі соціальних послуг, з врахуванням надходжень до бюджету в багатьох громадах з'являються після перегляду місцевого бюджету в липні кожного року. Разом конкурсними процедурами договори на надання соціальних послуг укладаються не раніше вересня, що залишає для виконання і витрачання бюджетних коштів часто до одного кварталу. Для комплексних, тривалих послуг така штучна циклічність є не прийнятною, а квартал не може розглядатися як достатній часовий про-

²⁴⁸ Стратегія реформування системи надання соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8.08.2012 р. № 556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

міжок для виконання заходів в межах стандарту соціальної послуги, а ні для профілактичних заходів з метою запобігання потраплянню в СЖО.

Людський фактор, суб'єктивні рішення

Економічно неблагополучні/дотаційні громади не мають достатньо надходжень до місцевого бюджету для фінансування в належний спосіб потреб у соціальних послугах. Кошти в бюджеті передбачаються і виділяються за умови консенсусу з цього питання між головою громади та депутатами місцевих рад. Розуміння, послуги якого саме державного стандарту закуповувати, приходить також на підставі консенсусу департаментів/управлінь соціального захисту та інших зацікавлених структур громади. При цьому аналіз та оцінка потреб у соціальних послугах або ж не проводиться, або ж не береться до уваги при визначенні обсягів майбутнього фінансування. На практиці аварія тепломереж, каналізаційних колекторів або інші непередбачувані витрати в бюджеті, можуть завадити або бути використані органами місцевого самоврядування для виправдання повної відсутності закупівлі соціальних послуг, або недостатніх обсягів фінансування. Виявлена недержавними надавачами потреба у соціальних послугах стандарту, який не надається комунальними надавачами, інтерпретується як неправильно визначена, і така що насправді є потребою у послугах, що надається комунальними надавачами. Відношення органів місцевого самоврядування до конкретних надавачів недержавного сектору часто формується на підставі настроїв, уявлень, попереднього досвіду спілкування і приватних знайомств або рекомендацій. Тому об'єктивна картина щодо якості і кількості послуг, які можна закупити у відповідного надавача часто відсутня або спотворена, що впливає на мотивацію по виділенню коштів на відповідні конкурси.

Протекціонізм

Поєднання попередніх двох проблем породжують третю – протекціонізм. Недостатні обсяги доступних коштів в місцевому бюджеті спонукають до ощадливості, в тому числі і що стосується фінансування соціальних послуг. Враховуючи структуру бюджетної класифікації місцеві громади трактують як одне ціле бюджетні кошти, що виділяються на утримання закладів надавачів комунального сектору і бюджетні кошти, що можуть виділитися на закупівлю соціальних послуг у надавачів недержавного сектору. Звідси розуміння, що за один обсяг фінансування борються різні за статусом надавачі соціальних послуг, і відповідно, що більше послуг буде закуплено у надавачів недержавного сектору, то менше отримають надавачі соціальних послуг комунального сектору. На практиці це отримує декілька проявів. По-перше, маючи визначені законодавством вимоги щодо нижніх порогів окладів та штатної чисельності надавачів комунального сектору, місцеві громади намагаються профінансувати в основному саме комунальних надавачів соціальних послуг, і вже в другу чергу, за залишковим принципом – закупити послуги у надавачів недержавного сектору. По-друге, обираючи державні стандарти, за якими буде відбуватися закупівля, органи місцевого самоврядування замовляють у недержавних надавачів послуги, що не надаються або слабо розвинуті в надавачів комунального сектору. Диверсифікація, при якій послугу одного стандарту надавали би надавачі недержавного і комунального секторів практично відсутня. По-третє, деякі громади налагодили взаємовигідну співпрацю з обмеженим колом надавачів недержавного сектору, що працюють в громаді. Деякі з таких надавачів часом контролюються, засновані або перебувають під впливом посадових осіб, відповідальних за прийняття відповідних рішень щодо фінансування. Тому непоодинокі випадки необґрунтованих відмов, програшів конкурсів, прискіпливішого контролю і перевірки документації, прописування конкурсних вимог/тендерних заявок під можливості і особливості конкретного надавача, під якого такий конкурс і

проводиться. По-четверте, занадто високі законодавчі вимоги до мінімальних розмірів фінансування і утримання закладів комунального сектора призводить до закриття закладів і зменшення їх загальної чисельності в новоутворених громадах, оскільки утримання таких установ у відповідності до вказаних вимог виявляється занадто обтяжливим для громад меншого розміру.

Формат і процедури

Порядок формування бюджетів та бюджетних програм, застосування механізмів організації конкурсів та закупівель в тій чи іншій мірі сприяють обтяженню прийняття рішення щодо фінансування закупівлі соціальних послуг, оскільки запуск процедур потребує додаткового часу, знань і зусиль. Утримання надавачів комунального сектору для обслуговування отримувачів з інших громад, навіть із застосуванням договорів про співробітництво в рамках Закону України «Про співробітництво територіальних громад», від 17.06. 2014 р. не призводить до оперативного вирішення питання про відшкодування вартості послуг сусідніми громадами, з яких такі отримувачі послуг можуть надходити.

Факультативність та відсутність відповідальності

Установи – надавачі соціальних послуг комунального та державного сектору створюються і функціонують в залежності від наявної в громаді необхідної матеріально-технічної бази, та фінансових ресурсів, потреби у таких установах, та потреби у соціальних послугах, які вони можуть надавати. Це повноваження, які були передані органам місцевого самоврядування і місцевим державним адміністраціям згідно реформи децентралізації. Ця залежність від ресурсів виходить на перший план при плануванні відповідних витрат в місцевих бюджетах. Обґрунтуванням побудови таких пріоритетів, в першу чергу, залишається відсутність належного фінансування. Потреба в таких послугах в громаді була і залишається другорядним фактором. Зменшення кількості надавачів комунального сектору в громадах, їх ліквідація та перепрофілювання може відбуватися за рішенням місцевих рад та без жодної відповідальності (окрім політичної) за прийняття таких рішень. Відповідальність за непередбачення коштів в місцевому бюджеті для закупівлі соціальних послуг в громаді, у ситуації коли потреба у соціальних послугах не закрита на 100% , – також відсутня. Навіть вимога до громад щодо наявності 20% фінансування з місцевого бюджету відповідної соціальної послуги для участі у пілотному проекті розвитку соціальних послуг²⁴⁹ для здобуття фінансування з державного бюджету, часто ігнорується. Таким чином, сфера соціальних послуг, за сучасного стану нормативного регулювання залишається т.зв. «подушкою», яка дозволяє компенсувати та маскувати катастрофічне недофінансування та дефіцит коштів бюджетах громад загалом та на забезпечення населення держави соціальними послугами належної якості та обсягів зокрема.

Тарифи і протоколи надання послуг

Надання соціальних послуг надавачами комунального/державного секторів відбувається незалежно від кількості випадків. Має місце так зване соціальне обслуговування, при якому надавач соціальних послуг комунального/державного секторів дістає кошти з місцевого бюджету

²⁴⁹ Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту “Розвиток соціальних послуг” : Постанова Кабінету міністрів України від 03.03. 2020 р. № 204. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

на утримання установи і її персоналу, а послуги персонал надає протягом бюджетного року незалежно від кількості отримувачів, що звернулися з потребою. Навіть у установах що надають комплексні послуги, що передбачають перебування установ, в стаціонарних умовах протягом певного часу, при формуванні паспорту бюджетної програми, мова іде про кількість ліжкомісць, які можуть бути заповнені в конкретній установі та статистичні дані щодо кількості фактично обслугованих отримувачів послуг, одержані за підсумками попереднього року. А ні складність випадків, ні різна тривалість перебування в таких установах в залежності від випадку до уваги не береться. Інакше кажучи, бюджет установи – надавача не зміниться буде це складний випадок, що потребуватиме виконання 10 заходів в межах стандарту соціальної послуги протягом 12 місяців, чи це буде простий випадок, що потребуватиме 2 місяців перебування в установі та виконання 5 заходів в межах державного стандарту відповідної послуги. Очевидно, що наявність фіксованого бюджету, прив'язаного лише до часового проміжку, мотивує до ощадливого використання коштів установою – надавачем, а значить до мінімізації діяльності, що може збільшити витрати і зменшити прогнозований щомісячний бюджет установи. Це впливає на ведення випадку, кількість заходів, які передбачаються індивідуальним планом, результати, які досягаються, а також на профілактику і виявлення нових випадків і потребуючих. Поставити фінансування в залежність від кількості і складності випадків покликані єдині тарифи на соціальні послуги та окремі заходи в їх межах. Наразі вони в Україні відсутні. Попри це, для оцінки конкурсних пропозицій в рамках соціального замовлення від надавачів недержавного сектору вимагають обрахунку та подання вартості одиниці або години соціальної послуги на підставі наказу Мінсоцполітики № 1186 від 07.12.2015 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку вартості соціальних послуг»²⁵⁰. Водночас надавачі комунального/державного сектору здійснюють розрахунок лише тих соціальних послуг, які вони пропонують за плату/диференційовану оплату. І відбувається це вже не на підставі наказу Мінсоцполітики № 1186 від 07.12.2015 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку вартості соціальних послуг», а на підставі Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»²⁵¹, затвердженого наказом Мінфіну від 31 грудня 1999 р. № 318. На інші соціальні послуги, що надаються за кошт місцевого бюджету, обрахунок одиниці послуги не здійснюється. Прив'язка тарифами бюджетів установ до кількості і складності випадків спроможна усунути пасивність надавачів комунального/державного секторів і дасть мотивацію до пошуку, обслуговування кожного потребуючого. Частково, відсутність тарифікації пояснюється нечіткістю опису заходів в межах кожного державного стандарту соціальних послуг та переліку дій, які має здійснити надавач соціальних послуг реалізуючи свої завдання, інакше кажучи – протоколи надання соціальних послуг. Лише уніфіковані підходи до надання соціальних послуг зможуть гарантувати об'єктивність обрахунку вартості таких послуг, своєчасність надання, та адекватність обраних і проведених заходів в рамках послуг. Перегляд нині діючих стандартів вже розпочато Мінсоцполітики, і наявність класифікатора соціальних послуг є першим кроком до якісного нормування і обрахунку послуг.

²⁵⁰ Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку вартості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.12.2015 р. № 1186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1186739-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁵¹ Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12. 1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

5.3. Освітні, кваліфікаційні та ресурсні перешкоди

Освітні перешкоди

В Україні, як і у багатьох країнах Європи, система професійної підготовки до роботи з соціальними послугами здійснюється за спеціальністю: «соціальна педагогіка» та «соціальна робота». Проте, проблемними питаннями професійної підготовки соціальних працівників є відсутність чіткого розмежування між функціональними обов'язками соціальних педагогів та соціальних працівників і близькість змісту роботи фахівців соціальної та педагогічної сфер²⁵². Така ситуація склалась завдяки особливостям процесу інституціалізації соціальної роботи в Україні, характерними ознаками якого були:

- 1) стихійність – оскільки така підготовка розпочалася на рівні самих навчальних закладів за умови відсутності національної концепції та державних стандартів підготовки фахівців для сфери соціальних послуг;
- 2) підготовка фахівців для соціальної сфери у межах таких напрямів, як «соціологія», чи «педагогіка», що знаходить своє відображення у змісті та структурі навчальних планів;
- 3) розробка навчальних програм у рамках партнерських/донорських проектів, і як результат – вони значною мірою відображають стандарти підготовки фахівців у навчальних закладах країн – партнерів;
- 4) ліцензування великою кількістю навчальних закладів лише одного з освітньо-кваліфікаційних рівнів за спеціальністю, що, здебільшого, є причиною порушення принципу наступності навчання і неузгодженості змісту навчальних планів та програм.²⁵³

Постанова КМУ від 29.04.2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»²⁵⁴ та наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2015 р. № 1151 «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266»²⁵⁵ фактично виключили спеціальність «Соціальна педагогіка» з навчальних планів вищих навчальних закладів України. Одною з причин цього стала орієнтація на європейські стандарти, де існують наступні підходи до

²⁵² Курляк І. Формування змісту ступеневої підготовки фахівців для сфери соціальних послуг: досвід, проблеми, перспективи, Курляк І. Соціальна робота в Україні на початку XXI століття: Проблеми теорії і практики : Матеріали доповідей міжн. науково-практичній конференції 29-31 жовт. 2002 р. Київ, 2002, С.76-84.

²⁵³ Іванова О. Основні концептуальні аспекти розробки стандартів підготовки соціальних працівників : Матеріали міжнар. наук. –практ. конф. м. Ужгород, 2003. С.129-134.

²⁵⁴ Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету міністрів України від 29.04.2015р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁵⁵ Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2015 р. № 1151. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

професійної підготовки: соціальна педагогіка розглядається як складова частина соціальної роботи, тобто професійна діяльність з надання допомоги для посилення або повернення здатності нормального соціального функціонування²⁵⁶.

24.04.2019 р. Міністерством освіти і науки України було прийнято наказ № 556 Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для другого (магістерського рівня) вищої освіти, та наказ №557 Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти²⁵⁷.

Для того, щоб розуміти, який освітній рівень потрібен для кожної посади згідно кваліфікаційних характеристик, необхідно звернутися до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників та, зокрема, наказу Мінсоцполітики України від 29.03. 2017 р. № 518 «Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги»²⁵⁸ Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників». До Випуску 80 «Соціальні послуги» внесено нові кваліфікаційні характеристики посад працівників, які прямо чи опосередковано зайняті в установах і спеціалізованих закладах соціального захисту населення: Директор центру підвищення кваліфікації працівників, Директор закладу (установи) надання соціальних послуг, Директор реабілітаційної установи (центру) для осіб з інвалідністю, Головний експерт з регулювання соціально-трудових відносин та інші. Окрім вказаних нових професій цим випуском класифікатора визначаються кваліфікаційні характеристики і соціальних робітників, соціальних працівників, фахівців із соціальної роботи, педагогів та психологів.

Випуск 80 «Соціальні послуги» призначено для застосування в установах усіх форм господарювання, де надаються соціальні послуги. Випуск 80 «Соціальні послуги» слугує підставою під час вирішення питань, що пов'язані з:

- розробленням посадових (робочих) інструкцій;
- добором і розстановкою кадрів, здійсненням контролю за їх використанням відповідно до фаху, кваліфікації та досвіду роботи;
- розробленням штатних нормативів;
- атестацією та підвищенням кваліфікації працівників;
- формуванням дієвого кадрового резерву;
- організацією роботи керівних працівників структурних підрозділів з надання соціальних послуг;
- організацією навчально-виховного процесу під час підготовки (перепідготовки) працівників за професіями відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів;
- розробленням навчальної, нормативної, технологічної та сертифікаційної документації;
- розробленням і вдосконаленням програм підготовки та підвищення кваліфікації працівників структурних підрозділів з надання соціальних послуг відповідно до змісту їх професійної діяльності;
- інших питань організації кадрового забезпечення та оплати праці надавачів соціальних послуг всіх форм власності та господарювання.

Соціальний працівник, згідно закону «Про соціальні послуги»²⁵⁹, це професійно підготовлений фахівець, що має необхідну кваліфікацію у сфері соціальної роботи і надає соціальні послуги.

²⁵⁶ Гуріч В. Соціальна педагогіка в Україні: практика без освіти. Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців : матеріали доповідей та повідомлень міжнар. наук. – практ. конф. м. Ужгород, 16 вер. 2016 р., Ужгород, 2016, С. 49-50.

²⁵⁷ Затверджені стандарти вищої освіти : Міністерство освіти та науки. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti_vishoyi-osviti (дата звернення: 01.07.2021).

²⁵⁸ Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.03. 2017 р. № 518. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁵⁹ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n110> (дата звернення: 01.07.2021).

У довіднику кваліфікаційних характеристик соціальний працівник – це фахівець, який бере участь у виконанні покладених на відділення соціальної допомоги вдома завдань; виявляє одиноких людей похилого віку та непрацездатних громадян, які живуть у зоні обслуговування і потребують сторонньої допомоги; відвідує одиноких, надає соціально-побутові послуги, виявляє додаткові потреби, що необхідно вирішити, та виконує їх самостійно або через підприємства торгівлі, побу-ту, громадського харчування, заклади охорони здоров'я, товариські, благодійні організації тощо.

Кваліфікаційні вимоги для посади соціального працівника.

Провідний соціальний працівник: вища освіта першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра та спеціальністю «соціальна робота»; підвищення кваліфікації; стаж роботи на посаді соціального працівника I категорії – не менше ніж 2 роки.

Соціальний працівник I категорії: вища освіта першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра та спеціальністю «соціальна робота»; підвищення кваліфікації; стаж роботи на посаді соціального працівника II категорії – не менше ніж 2 роки.

Соціальний працівник II категорії: вища освіта першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра та спеціальністю «соціальна робота»; підвищення кваліфікації; для бакалавра стаж роботи на посаді соціального працівника – не менше ніж 1 рік, для магістра – без вимог до стажу роботи.

Соціальний працівник: вища освіта першого рівня за ступенем бакалавра та спеціальністю «соціальна робота» без вимог до стажу роботи.

Фахівець із соціальної роботи, згідно визначення Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р.²⁶⁰, це особа, яка має відповідну освіту та кваліфікацію, відповідає вимогам, установленим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення. Більш вдалим є опис, поданий в наказі Мінсоцполітики України від 29.03.2017 р. № 518 «Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників»²⁶¹, згідно якого фахівець із соціальної роботи – це професіонал, який організовує виявлення в зоні соціального обслуговування (громаді, організації, на підприємстві тощо) та веде облік осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують соціальної підтримки (отримувачів соціальних послуг). Бере участь у встановленні причин негативних соціальних явищ і розробці комплексу заходів щодо їх усунення. Оцінює потреби отримувачів соціальних послуг. Визначає перелік необхідних соціальних послуг, форми та методи соціальної роботи.

Кваліфікаційні вимоги до посади фахівця із соціальної роботи:

Провідний фахівець із соціальної роботи: вища освіта першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра та спеціальністю «соціальна робота»; підвищення кваліфікації; стаж роботи на посаді фахівця із соціальної роботи I категорії – не менше ніж 2 роки.

Фахівець із соціальної роботи I категорії: вища освіта першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра та спеціальністю «соціальна робота»; підвищення кваліфікації; стаж роботи на посаді фахівця із соціальної роботи II категорії – не менше ніж 2 роки.

Фахівець із соціальної роботи II категорії: вища освіта першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра та спеціальністю «соціальна робота»; підвищення кваліфікації; для магістра – без вимог до стажу роботи, для бакалавра стаж роботи на посаді фахівця із соціальної роботи – не менше ніж 1 рік.

Фахівець із соціальної роботи: вища освіта першого рівня за ступенем бакалавра та спеціальністю «соціальна робота» без вимог до стажу роботи.

²⁶⁰ Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06. 2001 року № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#n12> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁶¹ Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.03. 2017 р. № 518. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Соціальний робітник, згідно закону «Про соціальні послуги»²⁶², це особа, яка надає соціальні послуги та має підготовку, що відповідає вимогам та характеру роботи, що виконується. У Довінику кваліфікаційних характеристик зазначено, що соціальний робітник виконує під керівництвом соціального працівника або фахівця із соціальної роботи комплекс робіт щодо догляду за пенсіонерами, особами з інвалідністю, самотніми непрацездатними громадянами похилого віку і в разі їх немічності, інвалідності або хвороби надає послуги, передбачені договором, що укладається між самотнім непрацездатним громадянином і відділенням, у якому працює соціальний робітник.

Кваліфікаційні вимоги до посади «соціальний робітник» не передбачають наявності вищої освіти. Відповідно до вимог, достатньо мати повну загальну середню освіту та професійно-технічну освіту або повну загальну середню освіту та професійну підготовку на виробництві.

До працівників, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, належать соціальний менеджер, фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник. Їх повноваження визначені в ст. 18 Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»²⁶³ від 21.06.2001 р. № 2558-III.

Кваліфікаційні вимоги до посади «Соціальний менеджер» регулюються наказом Мінекономіки від 10.02.2021 р. № 261 «Про затвердження професійного стандарту «Соціальний менеджер». До посади «соціальний менеджер» допускаються особи з вищою освітою другого рівня вищої освіти за ступенем магістра з соціальної роботи, кваліфікація «магістр соціальної роботи», що відповідає 7 рівню національної рамки кваліфікацій, стаж роботи – не менше 2-х років за посадою фахівця із соціальної роботи, соціальний працівник.

Однак, відповідно до пункту 2.14 Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників (спільний наказ Мінпраці, Мінсоцзахисту, Мінюсту від 29.07.1993 р. № 58), записи про найменування роботи, професії або посади, на яку прийнятий працівник, виконуються для робітників та службовців відповідно до найменування професій і посад, зазначених у «Класифікаторі професій». Але, на даний час, посада Соціальний менеджер у «Класифікаторі професій» ДК 003:2010 не передбачена. Тому, застосовувати її у кадровій документації не можна.

У Національному класифікаторі професій ДК 003:2010, затвердженому наказом Держспоживстандарту України від 28.07.2010 р. № 327²⁶⁴ у розділі професіонали (код 2) підрозділі інші професіонали (код 24) класу професіонали в галузі економіки, соціології, археографії, археології, географії, кримінології та палеографії (код 244) визначено професіоналів у сфері соціального захисту населення (код 2446). Станом на 21.07.2021 року до них віднесено соціального працівника (код 2446, 2) та фахівця із соціальної роботи (код той самий). Тоді як у розділі фахівці, підрозділі інші фахівці (код 34) визначено клас соціальних працівників (код 346), до якого також віднесено професію соціальний працівник (допоміжний персонал) (код 3460). Професія соціальний робітник (код 5133) віднесена до класу працівників, що здійснюють догляд за окремими особами (код 513) підрозділу працівників, що надають персональні та захисні послуги (код 513) розділу працівників сфери торгівлі та послуг (код 51) в класифікаторі професій.²⁶⁵

Аналіз базових підходів до визначення понять «Соціальний робітник», «Соціальний працівник» та «Фахівець із соціальної роботи» у чинному законодавстві України свідчить про деякі неточності та недопрацювання авторів поправок, що в свою чергу вносить дисбаланс в розуміння

²⁶² Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n110> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁶³ Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06. 2001 року № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#n12> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁶⁴ Національний класифікатор професій ДК 003:2010, Наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010р. № 327 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁶⁵ Слосанська Г. І. Упровадження посади фахівця із надання соціальних послуг населенню в умовах об'єднаної територіальної громади: труднощі, що виникають. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 1 (306). 2017 С. 267 -276.

самих понять, в планування їх діяльності, розподіл посадових обов'язків та функцій. Та головне, виникає плутанина в присвоєнні кваліфікації випускникам професійних та вищих навчальних закладів спеціальності «Соціальна робота», які потенційно можуть бути влаштовані в ОТГ задля надання соціальних послуг населенню.

Кваліфікаційні перешкоди

В нині діючій Стратегії розвитку системи соціальних послуг для сім'ї, дітей та молоді на 2009-2014 роки²⁶⁶, затвердженій наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 04.11.2008 р. № 4414, до слабких сторін діючої системи надання соціальних послуг було віднесено кількість і кваліфікацію соціальних працівників, невизначеність статусу соціального працівника, низька оплата праці та низький престиж професії, плинність кадрів, відсутність соціальних працівників у селі. Ситуація станом на сьогодні не змінилась суттєво. Для надавачів соціальних послуг комунального сектору наявність в персоналі вищої або середньої спеціальної освіти за спеціальністю соціальна робота швидше норма, оскільки такі вимоги контролюються ще на етапі відбору персоналу. Відсутність спеціальної освіти може бути допустима лише для соціальних робітників, які в зв'язку з цим мають обмежене коло функцій і посадових обов'язків. Основною проблемою для надавачів соціальних послуг комунального сектору, на даному етапі розвитку галузі, стає підвищення кваліфікації з метою забезпечення якості соціальних послуг та здобуття необхідної кваліфікації персоналом для відкриття посад фахівців соціальної роботи –відносно нової посади, запровадження якої нормативно вимагається. Інша проблема, яка співіснує поряд з першою – занадто високий освітній рівень випускників вищих навчальних закладів, які не погоджуються працювати на посадах, що, по-перше, вимагають в залежності від стандарту соціальної послуги суттєвих як моральних, так і фізичних зусиль, а, по-друге, не гарантують рівня оплати праці адекватного до здобутого освітнього рівня. Частково тут мова йде і про складову престижності професії соціального працівника, що все ще залишається на достатньо низькому рівні. Відмова кваліфікованих працівників від роботи за фахом і їх нестача характерна не лише для надавачів комунального/державного секторів, але і для надавачів недержавного сектору.

Згідно довідника вищих навчальних закладів Osvita.ua²⁶⁷, за спеціальністю соціальна робота пропонують навчальні програми 69 вищих навчальних закладів на всій території України. Наразі в Україні на базі багатьох навчальних закладів здійснюється підготовка соціальних працівників освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр». Мережа навчальних закладів післядипломної освіти, що пропонують курси підвищення кваліфікації, перекваліфікацію та спеціалізацію, значно переважає ВНЗ, що пропонують повну програму для здобуття вищої освіти. Система післядипломної освіти складається з 6 блоків: 1) Підвищення кваліфікації: курси підвищення кваліфікації різної тривалості, постійно діючі семінари, стажування, обмін досвідом роботи, конференції, наради, творчі майстерні, робота за індивідуальним планом, ресурсні центри, самоосвіта, консультативна допомога, участь у тренінгах. 2) Перекваліфікація: стаціонарна, заочна, дистанційна, екстернатна форми навчання. 3) Підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня. 4) Спеціалізація. 5) Формування науково-педагогічних кадрів: магістратура, аспірантура, докторантура. 6) Самоосвіта²⁶⁸.

В рамках навчання та професійного розвитку передбачено можливість перепідготовки фахівців, що мали вищу освіту за іншою спеціальністю, для здобуття ступеня магістра за спеціальністю

²⁶⁶ Стратегія розвитку системи соціальних послуг для сім'ї, дітей та молоді на 2009-2014 роки : Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 04.11.2008 р. № 4414. URL: https://zakon.rada.gov.ua/_rada/show/v4414643-08#Text (дата звернення: 01.07.2021).

²⁶⁷ Довідник вищих навчальних закладів: Osvita.ua. URL: <https://osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-0-185-0.html> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁶⁸ Веретенко Т. Г. Вступ до спеціальності: соціальна педагогіка. Модуль 2 : навч. посіб. : Т. Г. Веретенко, О. М. Денисюк. Київ. Київськ. Ун-т імені Бориса Грінченка. 2011. 124 с.

в галузі «соціальна робота» на основі ступеня магістра, здобутого за іншою спеціальністю. Також передбачено обов'язкове підвищення кваліфікації в межах вимог до професії без присвоєння нового рівня кваліфікації не рідше ніж один раз на 5 років. Досить популярними в Україні є семінари та тренінги для соціальних працівників. Семінари та тренінги є інтерактивними формами навчання, в яких принцип активності самовдосконалення доповнюється принципом рефлексії над власною поведінкою і поведінкою інших учасників групи. Контрактування цих послуг здійснюється зазвичай із залученням зовнішніх спеціалістів через механізм публічних закупівель, однак непоодинокими є факти недобросовісного надання послуг, або ж і подання звітів про проведення навчальних заходів без фактичного їх виконання.

Попри те, що зазвичай в звітах про проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг у надавачів комунального сектору звучать позитивні характеристики та оцінки процесів та результатів, бувають в них і зауваження щодо відсутності розроблених програм стажування для надавачів соціальної послуги, відсутності розроблених графіків проведення навчання, підвищення кваліфікації та атестації соціальних працівників, відсутність кваліфікованих спеціалістів з надання окремих видів соціальних послуг (консультування, переклад жестовою мовою, супровід під час інклюзивного навчання та ін.), у зв'язку з чим деякі соціальні послуги надається не у всіх територіальних центрах.

Згідно Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2020 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2021–2022 роки)²⁶⁹, затвердженого наказом Мінсоцполітики України від 07.02.2020 р. № 97, щороку збільшується кількість сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, що призводить до направлення дітей у заклади інституційного догляду та виховання (далі – інституційні заклади). Близько 100 тис. дітей перебувають в інституційних закладах, 90 % з них не готові до життя в соціумі, 92 % дітей мають батьків, з них близько 30 % можуть повернутися у сім'ї. Щороку близько 8 тис. дітей потрапляють до притулків для дітей та центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, близько 13 тис. дітей перебувають в стані гострого неблагополуччя, з яких 30 % вилучається із небезпечного серед вища. Близько 5 тис. дітей страждають від кримінальних правопорушень, у тому числі понад 1 тис. – від тяжких та особливо тяжких злочинів. При всіх районних державних адміністраціях та міських радах міст обласного значення утворені та функціонують служби у справах дітей, але їхні кадрові ресурси є недостатніми для забезпечення належного рівня соціального захисту дітей – мешканців відповідної території.

Станом на 31.12.2019 р. кількість дітей в Україні становила близько 7 млн., при цьому в службах у справах дітей нараховувалось близько 3 тис. штатних одиниць (в окремих районних державних адміністраціях у таких службах працювали 1–2 особи). Станом на 01.01.2020 р. у 979 об'єднаних територіальних громадах утворено лише 220 служб у справах дітей, що становить 22,5 % від загальної потреби²⁷⁰. Відсутність достатньої кількості соціальних працівників, фахівців із соціальної роботи на рівні громад призводить до неможливості вчасного виявлення проблем у сім'ях з дітьми та надання їм допомоги. Тому, введення посад фахівців із соціальної роботи і соціальних менеджерів в кожній об'єднаній територіальній громаді з розрахунку не менше ніж 1 фахівець із соціальної роботи на 4 тис. мешканців у сільській місцевості та не менше ніж 1 соціальний менеджер у містах з чисельністю мешканців понад 30 000 осіб було віднесено до основних цілей і завдань на строк до 2022 року згідно вказаного Стратегічного плану. При цьому розроблення методології визначення потреби у навчанні/підвищенні кваліфікації фахівців інституційних закладів під час реформування закладу лише перебуває в процесі.

Згідно з наказом Мінсоцполітики від 21.06.2017 р. № 1030 «Про деякі питання діяльності

²⁶⁹ Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2020 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2021–2022 роки) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.02.2020р. № 97. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5641.html> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁷⁰ Ibid.

об'єднаної територіальної громади щодо надання послуг із соціальної підтримки населенню»²⁷¹ з 1 липня 2017 року в 274 ОТГ, визначених наказами Мінсоцполітики від 14.06.2018 р. № 890 (40 ОТГ) та від 20.07.2018 р. № 1051 (234 ОТГ), було розпочато пілотне впровадження Моделі адміністрування надання послуг з соціальної підтримки населення за принципом єдиного вікна, одним з елементів якого було запровадження посад фахівця соціальної роботи та соціального менеджера громадами – учасниками. Після 2,5 років виконання проекту посади фахівців соціальної роботи ввели 157 ОТГ – учасниць, що склало 51 % від загальної кількості ОТГ-учасниць. Загальна кількість штатних одиниць в цих громадах склала 572 одиниці²⁷².

Для надавачів соціальних послуг недержавного сектору проблема дещо глибша. 03 березня 2020 року було прийнято постанову Кабінету Міністрів України №185 «Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг»²⁷³. Цим нормативним актом визначаються вимоги, яких мають дотримуватись надавачі соціальних послуг для того, щоб отримати статус надавача соціальних послуг та бути включеним до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг. Одним з критеріїв діяльності надавачів є відповідний фаховий рівень працівників надавача соціальних послуг, які надають такі послуги (соціальних працівників, соціальних менеджерів, фахівців із соціальної роботи, психологів та інших), що підтверджується документом про освіту, свідоцтвом про підвищення кваліфікації та/або про проходження атестації відповідно до законодавства. Фаховий рівень соціальних робітників підтверджується документом про освіту або про неформальне професійне навчання.

Відповідно до статті 13 Закону України «Про соціальні послуги»²⁷⁴, статті 18 Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»²⁷⁵, статей 11–13 Закону України «Про професійний розвиток працівників» Мінсоцполітики було підготовлено Порядок атестації фахівців та професіоналів надавачів соціальних послуг, однак він досі не прийнятий, а перебуває все ще на обговоренні. Це безпосередньо впливає на всіх надавачів соціальних послуг, які опинилися в ситуації необхідності підвищення кваліфікації свого персоналу після прийняття згаданої вище постанови Кабінету Міністрів України №185 «Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг», оскільки наявність кваліфікованого персоналу напяму впливає на включення надавача соціальних послуг до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг. А оскільки на даному етапі впровадження Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг він використовується лише як інструмент контролю і обмеження діяльності, це питання постає особливо гостро. Тому персонал надавачів недержавного сектору, в залежності від наявного рівня освіти, зобов'язаний проходити перепідготовку для фахівців, що мали вищу освіту за іншою спеціальністю, для здобуття ступеня магістра за спеціальністю галузі «соціальна робота» на основі ступеня бакалавра/магістра, здобутого за іншою спеціальністю, або ж підвищення кваліфікації шляхом участі у лі-

²⁷¹ Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної громади щодо надання послуг із соціальної підтримки населенню : Наказ Міністерства соціальної політики України від 21.06.2017 р. № 1030. URL: <https://www.msp.gov.ua/files/890.pdf> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁷² Аналітична записка про організацію виконання функцій у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей у 274 ОТГ, визначених наказами Мінсоцполітики від 14.06.2018 р. №890 (40 ОТГ), від 20.07.2018 р. №1051 (234 ОТГ) : Харківська міська рада. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/912/91199/files/%D0%90%D0%BD%D0%B0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0%20%D0%9C%D0%A1%D0%9F%D0%A3%20%D0%B7%D0%B0%202019%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁷³ Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2020 р. №185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁷⁴ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n110> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁷⁵ Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06. 2001 року № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#n12> (дата звернення: 01.07.2021).

цензованих курсах підвищення кваліфікації для соціальних педагогів, фахівців соціальної роботи освітніх і соціальних закладів, установ та служб, педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти за спеціальністю 231 «соціальна робота». Зазвичай такі курси є платними та можуть мати за вибором різну тривалість (від 20-годинної до 150-годинної програми). Слухачі, після проходження курсу можуть отримати свідоцтво/сертифікат про підвищення кваліфікації державного зразка. До таких можна віднести, наприклад Курси підвищення кваліфікації Школи соціальної роботи Національного університету «Києво-Могилянська академія» та Міжнародної громадської організації «Міжнародний центр розвитку і лідерства», Програма підвищення кваліфікації «Соціальна робота: шлях до професійності» кафедри педагогіки та соціальної роботи Українського католицького університету, Програма циклу удосконалення «Медсестринство в паліативній та хоспісній допомозі» (очно-заочна з елементами дистанційного навчання) кафедри паліативної та хоспісної допомоги Національного університету охорони здоров'я України ім. П.Л. Шупика та інші.

Оскільки ряд державних стандартів соціальних послуг вимагають специфічних знань анатомії, фізіології та навичок надання домедичної і базової медичної допомоги (догляд вдома, стаціонарний догляд, паліативний догляд), доволі розповсюдженим явищем є працевлаштування на посади соціальних працівників в надавачів недержавного сектора працівників, що мають спеціальність медичних сестер та молодших медичних сестер. Післядипломне навчання та підвищення кваліфікації може відбуватися як на факультетах післядипломної освіти за відповідним фахом, так і у форматі тренінгів/семінарів/конференцій безперервного професійного розвитку, згідно порядку проведення атестації лікарів, затвердженого наказом МОЗ від 22.02.2019 р. № 446 «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів»²⁷⁶. За підсумками такого навчання видаються сертифікати державного зразка. В разі якщо надавач соціальних послуг приймає рішення про створення структурного підрозділу, що займатиметься медичною практикою, наявність в штаті таких працівників є значною перевагою.

Загальна нестача професіоналів торкнулась окрім надавачів комунального та недержавного секторів і громад в цілому. Так, за ініціативою Мінсоцполітики, до державного бюджету на 2020 рік було внесено бюджетну програму Реалізація пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг», якою було передбачено фінансування соціальних послуг, що надаються на рівні громад з державного бюджету. Використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг» було врегульовано Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг»²⁷⁷, прийнятим постановою КМУ від 03.03. 2020 р. № 204. Так п. 7 Порядку було визначено, що бюджетні кошти спрямовуються на оплату соціальних послуг, що надаються надавачами соціальних послуг державного, комунального та недержавного сектору, які відповідають критеріям діяльності надавачів соціальних послуг. Згідно п. 9 вказаного Порядку, Мінсоцполітики приймає рішення про участь об'єднаних територіальних громад у проекті у разі якщо в об'єднаних територіальних громадах працюють фахівці із соціальної роботи з розрахунку не менше ніж один такий фахівець на 4 тис. населення. Цей критерій був не єдиним, але виявився одним з найтяжчих для досягнення ОТГ. Тому, на практиці, в 2020 році, більшість територіальних громад, змушені були відмовитись від участі в цьому конкурсі через неспроможність забезпечити квоту щодо фахівців соціальної роботи. Низька активність територіальних громад при таких вимогах,

²⁷⁶ Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22.02.2019 р. № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁷⁷ Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг»: Постанова Кабінету міністрів України від 03.03. 2020 р. № 204. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.07.2021).

призвела до того, що постановою КМУ²⁷⁸ від 21.07. 2021 р. № 741 було внесено зміни до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг», та було вилучено згадку про квоту в одного фахівця соціальної роботи на 4 тис. населення для участі громади в конкурсі. Тим самим, фактично було визнано неможливість досягнути показники, окреслені первинно в Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг».

Ресурсні перешкоди

Окрім фінансування, до ресурсних проблем в першу чергу слід віднести відсутність якісного та сучасного обладнання для надання соціальних послуг, а також приміщень, що характерно більше для надавачів недержавного сектора. Згадані вище критерії діяльності надавачів соціальних послуг²⁷⁹, затверджені постановою КМУ від 03.03.2020 р. №185, з поміж інших вимог до надавачів соціальних послуг містять вимогу про наявність у надавача соціальних послуг власних або орендованих приміщень, які відповідають ДБН В.2.2-40:2018 «Будинки і споруди. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення»²⁸⁰, що документально підтверджується фахівцем з питань технічного обстеження будівель і споруд, який має кваліфікаційний сертифікат. У разі неможливості повністю пристосувати об'єкти надавача соціальних послуг для потреб осіб з інвалідністю, надавачем соціальних послуг має бути забезпечене їх розумне пристосування відповідно до вимог Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», що підтверджується інформацією засновника (власника) надавача соціальних послуг за погодженням із громадськими об'єднаннями осіб з інвалідністю. Також до вимог віднесено наявність матеріально-технічної бази, необхідної для забезпечення санітарно-гігієнічних норм, гарячого та холодного водопостачання та водовідведення, каналізації, припливно-витяжної вентиляції, відповідно до вимог ДБН В.2.2-9:2018 «Громадські будинки та споруди. Основні положення»²⁸¹, що документально підтверджується фахівцем з питань технічного обстеження будівель та споруд, який має кваліфікаційний сертифікат, висновком державної санітарно-епідеміологічної експертизи, – для надання соціальних послуг, що передбачають цілодобове перебування/проживання, нічне або денне перебування у приміщенні надавача. Таким чином, вже на етапі подання документів для включення до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, надавач стикається з проблемами фінансування відповідних вдосконалень і технічних переобладнань приміщень, в яких знаходиться його організація. Особливо важливим це питання постає для соціальної роботи з маломобільними групами отримувачів послуг, що потребують стаціонарного догляду. Такі вимоги як наявність пандусів, підйомників, ліфтів, розширених дверних прорізів та ін., може стати непідйомним фінансовим тягарем для ряду надавачів, а в деяких випадках, навіть за наявності відповідних коштів, приміщення може виявитися таким, що в принципі не може бути переобладнане в належний спосіб.

Наказом Мінсоцполітики від 19.08.2015 р. № 857 затверджено Мінімальні норми забезпечення предметами, матеріалами та інвентарем громадян похилого віку, осіб та дітей з інвалід-

²⁷⁸ Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг» : Постанова Кабінету міністрів України від 21.07. 2021 р. № 741. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.07.2021).

²⁷⁹ Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2020 р. №185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁸⁰ ДБН В.2.2-40:2018 Інклюзивність будівель і споруд : Державні Будівельні Норми України. URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832 (дата звернення: 01.07.2021).

²⁸¹ ДБН В.2.2-10-2001 Будинки і споруди Заклади охорони здоров'я : Державні Будівельні Норми України. URL: <https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-186> (дата звернення: 01.07.2021).

ністю в інтернатних установах та територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг) системи соціального захисту населення²⁸². Вони включили в себе Мінімальні норми забезпечення та строки користування одягом і взуттям у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та інвалідів, спеціальних будинках-інтернатах, стаціонарних відділеннях територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), Мінімальні норми забезпечення та строки користування постільними речами та білизною у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та інвалідів, спеціальних будинках-інтернатах, стаціонарних відділеннях територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), Мінімальні норми забезпечення та строки користування одягом і взуттям у психоневрологічних інтернатах, Мінімальні норми забезпечення та строки користування постільними речами та білизною у психоневрологічних інтернатах, Мінімальні норми забезпечення твердим інвентарем та столовим посудом підопічних будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів, спеціальних будинків-інтернатів, психоневрологічних інтернатів, стаціонарних відділень територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), Норми забезпечення санітарних вузлів у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та інвалідів, спеціальних будинках-інтернатах, психоневрологічних інтернатах, стаціонарних відділеннях територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) з розрахунку на житлову групу, Мінімальні норми забезпечення та строки користування одягом і взуттям у дитячих будинках-інтернатах, Мінімальні норми забезпечення та строки користування постільними речами і білизною у дитячих будинках-інтернатах, Мінімальні норми забезпечення твердим інвентарем та столовим посудом вихованців дитячих будинків-інтернатів, Норми витрат мийних, обробних та дезінфекційних засобів для прання та додаткової обробки білизни у будинках-інтернатах для громадян похилого віку та інвалідів, спеціальних будинках-інтернатах, психоневрологічних інтернатах, дитячих будинках-інтернатах, стаціонарних відділеннях територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

При організації надання паліативної медичної допомоги (за наявності ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики) надавач таких послуг керується та повинен відповідати вимогам ДБН В.2.2-10-2001 «Будинки і споруди. Заклади охорони здоров'я»²⁸³.

Зважаючи на те, що ряд ОГС, що надають соціальні послуги, зареєстровані та/або перебувають взагалі в непридатних до функціонування приміщеннях, шанси набуті офіційний статус надавача соціальних послуг у них мінімальні. А враховуючи нерозвиненість ринку соціальних послуг загалом, та його хронічне недофінансування, ці проблеми можуть виникнути і у надавачів комунального сектору. Однак на відміну від надавачів соціальних послуг недержавного сектору комунальні заклади, що надають соціальні послуги, були включені до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг автоматично, і контроль вимог до них відрізняється від контролю надавачів приватного сектору.

²⁸² Про затвердження Мінімальних норм забезпечення предметами, матеріалами та інвентарем громадян похилого віку, інвалідів та дітей-інвалідів в інтернатних установах та територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг) системи соціального захисту населення : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.08.2015 № 857. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1068-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁸³ Державні Будівельні Норми України. URL: <https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-186> (дата звернення: 10.07.2021).

Розділ 6.

Практичні аспекти надання соціальних послуг

У цьому розділі, здійснено порівняння сценаріїв надання соціальної послуги надавачем не-державного сектору за бюджетні кошти шляхом соціального замовлення, публічних закупівель, реальної практики застосування конкурсного законодавства в межах сучасних фінансових можливостей громад, а також алгоритму надання соціальної послуги згідно моделі запропонованої Карітасом. (як приклад, взято надання соціальних послуг згідно стандарту соціальної послуги стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності).

6.1. Взірцева модель надання соціальної послуги згідно чинного законодавства на прикладі послуги за державним стандартом стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності із застосуванням механізму соціального замовлення

Для участі у конкурсі на надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів, надавач соціальних послуг повинен ознайомитися із оголошенням замовника соціальних послуг про проведення конкурсу. Замовником послуг може бути Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцева держадміністрація, виконавчий орган міської ради міста обласного значення, сільської, селищної, міської ради об'єднаної територіальної громади, які є розпорядниками бюджетних коштів, і на яких покладається обов'язок з організації надання соціальних послуг. Оголошення про проведення конкурсу оприлюднюється шляхом публікації у друкованому виданні або розміщення на офіційному веб-сайті замовника послуг впродовж десяти робочих днів після прийняття рішення про проведення конкурсу замовником. Законодавство дозволяє замовнику приймати таке рішення про проведення конкурсу не пізніше ніж 1 березня року відповідного бюджетного періоду, в якому передбачається виконання соціального замовлення, або не пізніше ніж через 30 календарних днів після внесення змін до відповідного бюджету. Однак розглядаючи так званий «ідеальний випадок», відомості про потребу в коштах на проведення конкурсу соціального замовлення мали би бути долучені ще на етапі ухвалення місцевого бюджету, ухвалення місцевого бюджету мало би відбутися задовго до крайнього строку – 25 грудня, і, відповідно, конкурс соціального замовлення мав би відбутися в грудні щодо соціальних послуг, що надаватимуться щонайменше повний період з 1 січня по 31 грудня наступного року. Оголошення повинно обов'язково містити повне найменування замовника соціальних послуг, умови конкурсу, вимоги до конкурсної пропозиції, перелік документів, що додаються до конкурсної пропозиції, у паперовій та електронній формах (форма конкурсної пропозиції затверджується Мінсоцполітики), строк подання конкурсних пропозицій, строк проведення конкурсу, адресу, за якою можна отримати форму конкурсної пропозиції, зокрема через Інтернет, адресу, за якою подаються конкурсні пропозиції, із зазначенням годин роботи, прізвище, ім'я та по батькові, номер телефону контактної особи.

Надавач, який бажає взяти участь у конкурсі, впродовж 20 календарних днів з дати оприлюднення відповідного оголошення подає свою конкурсну пропозицію. Така конкурсна пропозиція повинна містити вичерпну інформацію та весь комплект документів, які визначені в оголошенні як обов'язкові, має бути складена українською мовою та подана в електронній і паперовій формах замовнику на визначені ним у оголошенні адреси (поштову та електронну). За потреби, надавач може звертатися до замовника (визначеної ним у оголошенні відповідальної особи) для отримання форми конкурсної пропозиції та консультацій щодо її заповнення. Окрім визначених замовником обов'язкових до подачі документів, надавач – юридична особа, в будь-якому випадку повинен долучити до конкурсної пропозиції копії установчих документів, засвідчені керівником юридичної особи або уповноваженою ним особою; копію, засвідчену керівником юридичної особи або уповноваженою ним особою, податкової декларації з податку на прибуток (для суб'єктів, яких не внесено до Реєстру неприбуткових установ та організацій) за попередній податковий (звітний) рік; звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткових організацій (бюджетних установ) за попередній податковий (звітний) рік (для суб'єктів, яких внесено до Реєстру неприбуткових установ та організацій).

Замовник соціальних послуг повинен проінформувати надавача – учасника конкурсу про отримання поданої ним конкурсної пропозиції в день її надходження (відповідне повідомлення надсилається на адресу електронної пошти, з якої було відправлено конкурсну пропозицію).

В подальшому, конкурсна комісія, утворена замовником соціальних послуг, у порядку та терміни, визначені чинним законодавством, здійснює розгляд конкурсних пропозицій та приймає рішення про визначення переможця конкурсу. За наявності до того підстав, конкурсна комісія за результатами розгляду конкурсних пропозицій також може приймати рішення про визнання конкурсу таким, що не відбувся, або про намір укладення договору з надавачем соціальних послуг якщо для участі в конкурсі подано конкурсну пропозицію тільки одним надавачем соціальних послуг, або про повторне проведення конкурсу. В даному розділі буде розглянуто випадок прийняття конкурсною комісією рішення про визначення переможця конкурсу.

Прийняте конкурсною комісією рішення про визначення переможця конкурсу доводиться до відома замовника соціальних послуг. Після цього, замовник протягом п'яти робочих днів після прийняття конкурсною комісією рішення, приймає власне рішення про визначення надавача соціальних послуг та протягом одного робочого дня надсилає відповідному надавачу соціальних послуг підписаний ним проект договору.

Надавач соціальних послуг – переможець конкурсу, який отримав від замовника соціальних послуг проект договору повинен перевірити його на предмет відповідності умовам конкурсу, які були викладені в оголошенні, та за відсутності принципових розбіжностей – підписати такий проект договору впродовж п'яти робочих днів з моменту його отримання, після чого договір вважатиметься укладеним. Форма такого примірної договору затверджується Мінсоцполітики²⁸⁴. У договорі обов'язково прописуються наступні умови:

- перелік соціальних послуг, їх обсяг, зміст, вимоги до якості, строк надання. Строк надання соціальних послуг може бути визначено відповідно до стратегічного середньострокового планування до трьох років;
- перелік категорій отримувачів соціальних послуг, які мають право на отримання соціальних послуг відповідно до умов договору, та їх чисельність (гранична чисельність);
- порядок направлення отримувачів соціальних послуг до надавача соціальних послуг;
- права, обов'язки та відповідальність сторін;
- обсяг компенсації надавачу за надані ним послуги;
- строки подання звітності про надані соціальні послуги;
- порядок подання інформації з питань виконання договору;
- порядок внесення змін у договір та припинення його дії.

Надавач організовує надання соціальних послуг отримувачам за направленням замовника соціальних послуг відповідно до вимог, визначених державним стандартом соціальних послуг та договором. Порядок організації та надання соціальної послуги стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності, визначення ступеня індивідуальної потреби, складання індивідуального плану, зміст послуги визначаються Державним стандартом стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності²⁸⁵, затвердженим наказом Міністерства соціальної політики України від 29.02.2016 р. № 198.

²⁸⁴ Про затвердження примірної форми договору про надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та компенсації надавачам вартості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 24.03.2021 р. № 146. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5975.html> (дата звернення: 10.07.2021).

²⁸⁵ Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності, Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.02.2016р. № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-16#Text> (дата звернення: 10.07.2021).

При зверненні отримувача до надавача соціальних послуг, останній повинен в першу чергу оцінити потребу особи у соціальних послугах та, за наявності такої потреби, визначити ступінь індивідуальної потреби отримувача у соціальній послугі. Результати визначення ступеня індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги є підставою для складання індивідуального плану надання соціальної послуги стаціонарного догляду, форма якого визначена державним стандартом. Безпосередньою підставою для надання соціальної послуги є укладений договір про надання соціальної послуги між надавачем та отримувачем, невід'ємною частиною якого є індивідуальний план надання соціальної послуги стаціонарного догляду. Договір про надання соціальної послуги стаціонарного догляду повинен обов'язково містити назву соціальної послуги, умови її надання та вартість, права, обов'язки та відповідальність сторін, а також строк дії договору.

За результатами наданих впродовж одного календарного місяця соціальних послуг стаціонарного догляду надавач соціальних послуг подає замовнику звіт про надання соціальних послуг стаціонарного догляду до 5 числа місяця, наступного за звітним згідно затвердженої Мінсоцполітики форми. Замовник соціальних послуг протягом трьох робочих днів після отримання звіту про надання соціальних послуг оформляє акт здавання-приймання наданих соціальних послуг, який підписується замовником і надавачем соціальних послуг. На підставі підписаного сторонами акту замовник соціальних послуг перераховує кошти компенсації на рахунок надавача соціальних послуг до 10 числа місяця, наступного за місяцем подання звітності замовнику.

Надавач соціальних послуг припиняє надавати соціальні послуги стаціонарного догляду, якщо закінчився строк надання послуг, досягнуто граничної чисельності отримувачів, яким надані такі послуги або досягнуто граничний розмір компенсації, яка передбачена укладеним між замовником та надавачем договором, за надання соціальної послуги стаціонарного догляду.

Після завершення надання соціальних послуг стаціонарного догляду, замовник соціальних послуг за участю надавача соціальних послуг проводить моніторинг надання соціальних послуг та оцінку їх якості, які здійснюються відповідно до Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг²⁸⁶, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1.06.2020 р. № 449. Результати оцінки якості соціальних послуг беруться до уваги при розгляді конкурсних пропозицій на наступний період.

²⁸⁶ Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 1.06.2020р. № 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

6.2. Успішні практики надання послуги для осіб похилого віку локальними організаціями Карітасу: отримання фінансування з бюджету (соціальне замовлення, конкурси), практичний досвід/особливості надання послуги

Назва послуги згідно державного стандарту соціальних послуг: Стаціонарний догляд за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності.

Надавач послуги: Благодійна організація, благодійний фонд, надавач недержавного сектору, регіональна організація мережі «Карітас» в Україні.

Чисельність громади: 61000 мешканців.

Період виконання: 2020-2021 рік.

Кількість отримувачів послуги: 21-25 осіб.

Передісторія, додаткові відомості, ситуація в громаді, передумови виникнення потреби в співпраці з надавачем недержавного сектору:

Громада є економічно самодостатньою, має значні надходження до місцевого бюджету за рахунок податків та зборів з приватних підприємців та контрактних військовослужбовців, зареєстрованих в громаді, що отримують офіційні доходи. Реалізація реформи децентралізації призвела до ділення колишнього району на ряд окремих територіальних громад. Мережа установ соціального обслуговування комунального сектору, в зв'язку з цим, виявилась розділеною між різними сусідськими громадами. Утримання ряду таких установ стало фінансово обтяжливим для бюджету окремої громади, оскільки їх послугами, окрім отримувачів з громади на території якої вони розташовані, користувалися отримувачі послуг з 7 сусідських громад. Було прийнято рішення про припинення комунальної установи та передачу цілісного майнового комплексу в користування надавачеві недержавного сектору за умови збереження цільового призначення та продовження надання послуг наявним отримувачам, що перебували в установі на момент припинення. Громада також гарантувала фінансування послуг для отримувачів— власних мешканців, що перебувають в установі. Установа була оформлена як структурний підрозділ благодійної організації.

Організація процесу закупівлі послуг:

Протягом перших 5 місяців з моменту переходу установи до надавача недержавного сектору, фінансування від громади не надходило, закупівля послуг не організовувалась. Водночас відбулися переговори з 6-ма іншими громадами, отримувачі яких перебували в установі на обслуговуванні. На 5-му місяці діяльності, рада ОТГ прийняла рішення про проведення конкурсу соціального замовлення по закупівлі послуги стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності, лише для тих отримувачів, що були мешканцями цієї громади. Фінансування для решти отримувачів даним конкурсом не покривалось.

Оскільки в оголошенні про проведення конкурсу замовником не було подано вартість одиниці послуги, надавачем послуг власними силами було здійснено обрахунок вартості послуги на 1 особу на 1 місяць. При цьому використовувалися як Положення (стандарт) бухгалтерського

обліку 16 «Витрати»²⁸⁷, затвердженого наказом Мінфіну від 31.12.1999 р. № 318, так і Методичні рекомендації розрахунку вартості соціальних послуг²⁸⁸, затверджені наказом Мінсоцполітики від 07.12.2015 р. № 1186. Вартість одиниці послуги склала 10000 гривень на місяць за одного отримувача послуги. При цьому загальний фонд оплати праці залишився незмінний, оскільки було прийнято рішення про скорочення частини персоналу установи для підвищення ефективності роботи та збільшення розмірів окладів. Таким чином, вдалося скоротити загальні витрати на утримання установи з 3,8 млн. грн./рік до 2,8 млн. грн./рік. За результатами проведення конкурсу соціального замовлення було отримано фінансування на надання соціальних послуг до кінця року для отримувачів громади. В зв'язку з тим, що механізм соціального замовлення не передбачає можливості компенсації фактично наданих соціальних послуг протягом перших 5 місяців, коли надавач фінансував послуги за власний кошт, ці витрати на мешканців громади залишилися не компенсованими. Весь процес отримання фінансування зайняв понад 1,5 місяці.

За результатами перемовин регіональної організації «Карітас» з рештою громад, чиї мешканці перебували на обслуговуванні в установі, було досягнуто домовленості про здійснення закупівлі послуг для мешканців кожної з громад окремо з використанням механізму публічних закупівель. У зв'язку з тим, що установа надає унікальні для регіону послуги, після подання оголошення про проведення процедури закупівлі не було отримано альтернативних заявок на участь, від інших учасників, тому було застосовано переговорну процедуру закупівель з єдиним учасником. Таким чином було проведено закупівлі послуг у п'ятьох з шести громад, послуги для чийх мешканців залишалися ще непрофінансованими. При цьому застосований механізм закупівлі дозволив не лише отримати кошти на майбутній період до кінця року, а і отримати компенсацію за фактично надані послуги протягом перших п'яти місяців, коли фінансування відбувалось винятково за кошт благодійного фонду. Загальна тривалість процесу закупівлі послуг склала близько 15 днів, з врахуванням часового проміжку необхідного для процесуального переходу до переговорної процедури закупівлі. Одна громада так і не спромоглася внести необхідні зміни в місцевий бюджет для того, щоб запланувати кошти на закупівлю соціальних послуг у надавача недержавного сектору за будь-яким з доступних механізмів закупівель. Мешканці цієї громади утримуються в установі за кошт самого надавача послуг без жодних компенсаційних виплат.

Висновки:

Обов'язковість вимог щодо штатної чисельності та розмірів окладів в комунальних установах, де надаються соціальні послуги виявилась перепорою для подальшого функціонування установи, і одною з причин закриття комунальної установи та передачі її до недержавного надавача. Серед інших причин закриття стало усвідомлення громадою, на території якої установа перебуває того, що незважаючи на наявний Закон України «Про співробітництво територіальних громад», здобути фінансування цих послуг від інших громад, чиї мешканці перебувають в установі, буде тяжко або ж неможливо. Надавач недержавного сектору, який не зв'язаний вимогами щодо штатної чисельності та розмірів окладів в комунальних установах, де надаються соціальні послуги, зміг оптимізувати штатну чисельність та витрати на заробітну плату. Жоден з механізмів закупівель соціальних послуг не виявився достатньо оперативним для того, щоб гарантувати фінансові надходження для безперервного надання послуг починаючи з 01 січня і до 31 грудня кожного року включно, та не спроможний надати оперативність в разі зміни ситуації (зростання, зменшення потреби в соціальних послугах протягом року). Процес прийняття місцевих бюджетів та внесення до них змін не виявився достатньо гнучким та передбачуваним для того, щоб сприяти

²⁸⁷ Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12. 1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁸⁸ Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку вартості соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.12.2015 р. № 1186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1186739-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

виділенню коштів на проведення процедур закупівель вчасно. Право отримувача на своєчасну соціальну послугу належної якості було знехтуване громадою, яка вирішила так і не закуповувати послугу єдиного надавача такої соціальної послуги в регіоні. Жодної відповідальності за такі дії при цьому не передбачено. Фінансування в залежності від приналежності отримувача до фінансово спроможної або дотаційної громади є штучно створеною перепорою, оскільки в Україні відсутнє громадянство громад, а існує громадянство лише загально державне – українське. І, відповідно, право особи на соціальні послуги належного рівня не має залежати від місця проживання чи від типу надавача, який надає такі соціальні послуги.

6.3. Взірцева модель надання соціальної послуги згідно чинного законодавства на прикладі послуги за державним стандартом соціальна адаптація шляхом публічних закупівель

Надання соціальної послуги здійснюється шляхом ведення випадку, що включає такі етапи як аналіз заяви/звернення про надання соціальних послуг, повідомлення про осіб/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах або в ситуаціях, що загрожують життю чи здоров'ю особи; оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах; прийняття рішення про надання соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб особи/сім'ї; розроблення індивідуального плану надання соціальних послуг; укладення договору про надання соціальних послуг; виконання договору про надання соціальних послуг та індивідуального плану надання соціальних послуг; здійснення моніторингу надання соціальних послуг та оцінки їх якості. У випадку залучення до надання соціальних послуг надавачів соціальних послуг недержавного сектору за рахунок бюджетних коштів веденню випадку передують проведення конкурсу (для організації соціального замовлення, соціально-культурних проектів), здійснення публічних закупівель тощо. У цьому розділі буде описано модель надання соціальної послуги соціальна адаптація надавачем соціальної послуги недержавного сектору за бюджетні кошти шляхом публічних закупівель.

Публічні закупівлі соціальних послуг повинні здійснюватися у відповідності до вимог Закону України «Про публічні закупівлі»²⁸⁹. Замовником соціальних послуг шляхом публічних закупівель може виступати місцева державна адміністрація або орган місцевого самоврядування (виконавчі органи місцевих рад територіальних громад). За результатами визначення потреби у соціальних послугах в громаді, замовник повинен спрогнозувати плановий обсяг закупівлі необхідних послуг та внести заплановані закупівлі до річного плану закупівель. Річний план оприлюднюється замовником в електронній системі закупівель (наприклад, на платформі Prozorro) протягом п'яти робочих днів з дня затвердження річного плану. Подальша закупівля соціальних послуг здійснюється відповідно до цього річного плану.

Наступним кроком є оприлюднення замовником соціальних послуг інформації про закупівлю, а саме: оголошення про проведення конкурентних процедур закупівель (відкритих торгів, конкурентного діалогу, торгів з обмеженою участю), тендерну документацію та проект договору про закупівлю, або оголошення про проведення спрощеної закупівлі та проект договору про закупівлю. Замовник також може додатково оприлюднити інформацію про закупівлю у себе на сайті або в інших ЗМІ.

Замовники застосовують конкурентні процедури закупівлі тоді, коли вартість соціальних послуг, які планується закупити, дорівнює або перевищує 200 тисяч гривень, та спрощену закупівлю, якщо вартість послуг становить від 50 до 200 тисяч гривень. Якщо ж вартість соціальних послуг є меншою ніж 50 тисяч гривень, то їх придбання може відбуватися без застосування цих закупівельних процедур та без використання електронної системи закупівель, але в такому разі замовник повинен опублікувати звіт про договір про закупівлю в електронній системі закупівель.

Для організації та проведення закупівельних процедур замовник призначає уповноважену особу, яка планує закупівлі та формує річний план закупівель в електронній системі закупівель, здійснює вибір процедури закупівлі, проводить процедури закупівель/спрощені закупівлі, забезпечує рівні умови для всіх учасників, об'єктивний та чесний вибір переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі.

²⁸⁹ Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12. 2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

Нижче описано найбільш поширені процедури закупівель соціальних послуг – спрощену закупівлю та відкриті торги.

Спрощена закупівля проводиться замовником із застосуванням електронного аукціону, суть якого полягає в повторювальному процесі пониження цін, що проводиться у три етапи в інтерактивному режимі реального часу. Спрощена закупівля складається з таких послідовних етапів:

- оприлюднення оголошення про проведення спрощеної закупівлі;
- уточнення інформації, зазначеної замовником в оголошенні про проведення спрощеної закупівлі;
- подання пропозицій учасниками;
- проведення електронного аукціону;
- розгляд на відповідність умовам, визначеним в оголошенні про проведення спрощеної закупівлі та вимогам до предмета закупівлі, пропозиції учасника;
- визначення переможця спрощеної закупівлі та укладення договору про закупівлю;
- розміщення звіту про результати проведення закупівлі в електронній системі закупівель.

Оголошення про проведення спрощеної закупівлі оприлюднюється в електронній системі закупівель не пізніше ніж за шість робочих днів до кінцевого строку подання пропозицій. В оголошенні про проведення спрощеної закупівлі обов'язково зазначаються:

- найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код замовника в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, його категорія;
- назва предмета закупівлі із зазначенням коду за Єдиним закупівельним словником (у разі поділу на лоти такі відомості повинні зазначатися стосовно кожного лота) та назви відповідних класифікаторів предмета закупівлі і частин предмета закупівлі (лотів) (за наявності);
- інформація про технічні, якісні та інші характеристики предмета закупівлі;
- обсяг і місце надання послуг;
- строк надання послуг;
- умови оплати;
- очікувана вартість предмета закупівлі;
- період уточнення інформації про закупівлю (не менше трьох робочих днів з дня оприлюднення оголошення про проведення спрощеної закупівлі в електронній системі закупівель);
- кінцевий строк подання пропозицій (строк для подання пропозицій не може бути менше ніж два робочі дні з дня закінчення періоду уточнення інформації про закупівлю);
- перелік критеріїв та методика оцінки пропозицій із зазначенням питомої ваги критеріїв;
- розмір мінімального кроку пониження ціни під час електронного аукціону в межах від 0,5 відсотка до 3 відсотків або в грошових одиницях очікуваної вартості закупівлі.

Надавач соціальної послуги, який бажає взяти участь у спрощеній закупівлі соціальних послуг (учасник), повинен подати свою пропозицію в електронному вигляді шляхом заповнення електронних форм з окремими полями, де зазначається інформація про ціну та інші критерії оцінки, шляхом завантаження необхідних документів через електронну систему закупівель, що підтверджують відповідність вимогам, визначеним замовником. Електронна система закупівель автоматично формує та надсилає повідомлення учаснику про отримання його пропозиції із зазначенням дати та часу.

Для проведення спрощеної закупівлі із застосуванням електронного аукціону має бути подано не менше двох пропозицій. У разі якщо була подана одна пропозиція, електронна система закупівель після закінчення строку подання пропозицій автоматично переходить до етапу розгляду на відповідність умовам, визначеним в оголошенні про проведення спрощеної закупівлі, та вимогам до предмета закупівлі пропозиції учасника. Замовник розглядає на відповідність умовам, визначеним в оголошенні про проведення спрощеної закупівлі, та вимогам до предмета закупівлі пропозицію учасника, яка за результатами електронного аукціону (у разі його проведення) визначена найбільш економічно вигідною впродовж 5 робочих днів з дня завершення електронного аукціону та визначає переможця закупівлі. Повідомлення про намір укласти договір про закупівлю замовник повинен оприлюднити в електронній системі закупівель та укласти договір із переможцем впродовж 20 днів.

Відкриті торги є основною процедурою закупівлі, під час проведення яких тендерні пропозиції мають право подавати всі заінтересовані особи. Для проведення відкритих торгів має бути подано не менше двох тендерних пропозицій. За загальним правилом, оголошення про проведення відкритих торгів оприлюднюється замовником в електронній системі закупівель не пізніше ніж за 15 днів до кінцевого строку подання тендерних пропозицій, а в окремих випадках, визначених законом, – не пізніше 30 днів. Оголошення про проведення відкритих торгів повинно містити наступну інформацію:

- найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код замовника в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб–підприємців та громадських формувань, його категорія;
- назва предмета закупівлі із зазначенням коду за Єдиним закупівельним словником (у разі поділу на лоти такі відомості повинні зазначатися стосовно кожного лота) та назви відповідних класифікаторів предмета закупівлі і частин предмета закупівлі (лотів) (за наявності);
- обсяг і місце надання послуг;
- очікувана вартість предмета закупівлі;
- строк надання послуг;
- кінцевий строк подання тендерних пропозицій;
- умови оплати;
- мова (мови), якою (якими) повинні готуватися тендерні пропозиції;
- розмір мінімального кроку пониження ціни під час електронного аукціону у межах від 0,5 відсотка до 3 відсотків очікуваної вартості закупівлі або в грошових одиницях.

Дата і час розкриття тендерних пропозицій та дата і час проведення електронного аукціону визначаються електронною системою закупівель автоматично в день оприлюднення замовником оголошення про проведення відкритих торгів в електронній системі закупівель.

Разом з оголошенням про проведення відкритих торгів оприлюднюється і тендерна документація, яка містить такі відомості:

- інструкція з підготовки тендерних пропозицій;
- кваліфікаційні критеріїв учасників, підстави для відмови в участі у відкритих торгах, інформація про спосіб підтвердження відповідності учасників установленим критеріям і вимогам згідно із законодавством;
- інформація про необхідні технічні, якісні та кількісні характеристики предмета закупівлі;
- місце, де повинні бути надані послуги, їх обсяги;
- строки надання послуг;
- проект договору про закупівлю з обов'язковим зазначенням порядку змін його умов;
- опис окремої частини або частин предмета закупівлі (лота), щодо яких можуть бути подані тендерні пропозиції, у разі якщо учасникам дозволяється подати тендерні пропозиції стосовно частини предмета закупівлі (лота);

- перелік критеріїв оцінки та методика оцінки тендерних пропозицій із зазначенням питомої ваги кожного критерію;
- строк дії тендерної пропозиції, протягом якого тендерні пропозиції вважаються дійсними, але не менше 90 днів із дати кінцевого строку подання тендерних пропозицій;
- валюта, у якій повинна бути зазначена ціна тендерної пропозиції;
- мова (мови), якою (якими) повинні бути складені тендерні пропозиції;
- кінцевий строк подання тендерних пропозицій;
- прізвище, ім'я та по батькові, посада та електронна адреса однієї чи кількох посадових осіб замовника, уповноважених здійснювати зв'язок з учасниками;
- вимога про зазначення учасником у тендерній пропозиції інформації (повне найменування та місцезнаходження) щодо кожного суб'єкта господарювання, якого учасник планує залучати до надання послуг як субпідрядника/співвиконавця в обсязі не менше 20 відсотків від вартості договору про закупівлю;
- опис та приклади формальних (несуттєвих) помилок, допущення яких учасниками не призведе до відхилення їх тендерних пропозицій.

Учасник тендеру має право звернутися через електронну систему закупівель до замовника за роз'ясненнями щодо тендерної документації, а останній повинен надати такі роз'яснення протягом трьох робочих днів. Тендерна пропозиція подається в електронному вигляді через електронну систему закупівель шляхом заповнення учасником електронних форм з окремими полями, де зазначається інформація про ціну, інші критерії оцінки (у разі їх встановлення замовником), інформація від учасника процедури закупівлі про його відповідність кваліфікаційним критеріям, наявність/відсутність підстав для відмови в участі у відкритих торгах та шляхом завантаження необхідних документів, що вимагаються замовником у тендерній документації. Електронна система закупівель автоматично формує та надсилає повідомлення учаснику про отримання його тендерної пропозиції із зазначенням дати та часу.

Оцінка тендерних пропозицій проводиться автоматично електронною системою закупівель на основі критеріїв і методики оцінки, зазначених замовником у тендерній документації, шляхом застосування електронного аукціону. Дата і час проведення електронного аукціону визначаються електронною системою закупівель автоматично. Після оцінки тендерних пропозицій замовник розглядає на відповідність вимогам тендерної документації тендерну пропозицію, яка визначена найбільш економічно вигідною впродовж 5 робочих днів (у деяких випадках цей строк може бути продовжено до 20 робочих днів), визначає переможця відкритих торгів та приймає рішення про намір укласти договір про закупівлю соціальних послуг. Замовник оприлюднює в електронній системі закупівель повідомлення про намір укласти договір про закупівлю та впродовж 20 днів з дня прийняття рішення укладає договір із переможцем торгів.

Умови договору про закупівлю за результатами проведення відкритих торгів чи спрощеної закупівлі не повинні відрізнятися від змісту тендерної пропозиції/пропозиції за результатами електронного аукціону (у тому числі ціни за одиницю товару) переможця. Умовами договору визначається обсяг та види послуг, які мають бути надані, гранична кількість отримувачів соціальних послуг, порядок та строки оплати надавачу соціальних послуг за надані ним послуги, права та обов'язки сторін договору, форми та строки подання звітності про надання послуги, строк договору, а також порядок внесення змін та доповнень до договору.

Переможець процедури закупівлі – надавач соціальних послуг повинен організувати надання послуги соціальної адаптації відповідно до умов укладеного між ним та замовником договору та вимог державного стандарту тим отримувачам послуги, яких до нього направлятиме замовник. Порядок організації та надання соціальної послуги соціальної адаптації, визначення ступеня індивідуальної потреби, складання індивідуального плану, зміст послуги визначаються

Державним стандартом соціальної адаптації²⁹⁰, затвердженим наказом Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 р. № 514.

Отримувачами послуги соціальної адаптації можуть бути діти та дорослі з інвалідністю, в тому числі з психічними та поведінковими порушеннями, моторними та комплексними порушеннями; особи, які перебувають/перебували в спеціалізованих або інтернатних закладах; особи похилого віку. Основними заходами, що становлять зміст послуги соціальної реабілітації є навчання, формування та розвиток соціальних навичок, умінь, соціальної компетенції; представництво інтересів; корекція психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; надання психологічної підтримки; посередництво та консультування; допомога в оформленні документів; допомога у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків; організація клубів за інтересами, клубів активного довголіття, університетів третього віку; допомога в організації денної зайнятості та дозвілля. Детальний перелік цих заходів, орієнтовний час їх виконання містяться у додатку 3 до Державного стандарту соціальної адаптації.

При зверненні отримувача до надавача соціальних послуг, останній повинен в першу чергу оцінити потребу особи у соціальних послугах та, за наявності такої потреби, визначити ступінь індивідуальної потреби отримувача у соціальній послугі соціальної адаптації. Результати визначення ступеня індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги є підставою для складання індивідуального плану надання соціальної послуги соціальної адаптації, форма якого визначена державним стандартом. Безпосередньою підставою для надання соціальної послуги є укладений договір про надання соціальної послуги між надавачем та отримувачем, невід'ємною частиною якого є індивідуальний план надання соціальної послуги соціальної адаптації. Договір про надання соціальної послуги соціальної адаптації повинен обов'язково містити назву соціальної послуги, умови її надання та вартість, права, обов'язки та відповідальність сторін, а також строк дії договору.

Після завершення надання соціальних послуг соціальної адаптації, замовник соціальних послуг за участю надавача соціальних послуг проводить моніторинг надання соціальних послуг та оцінку їх якості, які здійснюються відповідно до Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг²⁹¹, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1.06.2020 р. № 449.

²⁹⁰ Державний стандарт соціальної адаптації : Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 р. № 514. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5975.html> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁹¹ Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 1.06.2020 р. № 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

6.4. Успішні та неуспішні практики надання послуг для дітей та молоді локальними організаціями Карітасу: отримання фінансування з місцевого бюджету (соцзамовлення, конкурси), практичний досвід/особливості надання та фінансування послуги

Приклад 1.

Назва послуги згідно державного стандарту соціальних послуг: Соціальна адаптація.

Надавач послуги: Благодійна організація, благодійний фонд, надавач недержавного сектору, регіональна організація мережі «Карітас» в Україні.

Чисельність громади: 216300 мешканців.

Період виконання: 6 місяців 2021 року

Кількість отримувачів послуги: 75-80 осіб.

Передісторія, додаткові відомості, ситуація в громаді, передумови виникнення потреби в співпраці з надавачем недержавного сектору:

Громада є економічно самодостатньою, має надходження до місцевого бюджету, які дозволяють планувати кошти в місцевому бюджеті на закупівлю соціальних послуг. В громаді ряд соціальних послуг для осіб в СЖО надається із залученням надавачів недержавного сектору. При цьому використовуються як механізм соціального замовлення так і публічні закупівлі, бюджетні програми, соціально-культурні проекти та інші механізми фінансування. Місцева організація мережі «Карітас» успішно співпрацює з органами місцевого самоврядування з питань надання соціальних послуг та проведення окремих заходів. За період 2017-2020 р. організація шляхом участі в конкурсах, процедурах закупівлі та інших механізмах виділення коштів для ОГС отримала від місцевої громади близько 750000 грн. Однак послуги для дітей та молоді здебільшого надаються надавачами соціальних послуг комунального сектору. Закупівлі соціальних послуг для цієї цільової групи відбувається не через механізм соціального замовлення і публічні закупівлі, а через конкурси програм розроблених інститутами громадянського суспільства.

Організація процесу закупівлі послуг:

Не зважаючи на подання місцевою організацією «Карітас» щорічного звіту про структуру потреби в соціальних послугах в громаді згідно даних зібраних на підставі запитів та звернень громадян та аналізу попиту на послуги, що вже надавалися організацією, а ні конкурсу соціального замовлення, а ні публічних закупівель соціальних послуг у надавачів недержавного сектору за державним стандартом соціальної послуги соціальна адаптація, не відбулось. Жодних оголошень/повідомлень про конкурси через офіційну сторінку управління соціальної політики не було подано. Натомість через фейсбук сторінку управління соціальної політики, було оголошено т. зв. конкурс програм розроблених інститутами громадянського суспільства, що проводиться згідно вимог Постанови КМУ від 12 жовтня 2011 р. № 1049 «Про затвердження порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка²⁹². За подібним алго-

²⁹² Про затвердження порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів),

ритмом, що і конкурси соціально – культурних проектів та механізм бюджетів участі, згідно умов даного конкурсу передбачалось, що організація з числа ОГС власноруч окреслить поле інтересів та вид діяльності, під які необхідне фінансування, часові рамки виконання (на період не більше 6 місяців), бажані обсяги фінансування, додаткові організації учасники, що плануються для спільного виконання проекту. Оскільки в оголошенні про проведення конкурсу замовником не було подано вартість одиниці послуги, надавачем послуг власними силами було здійснено обрахунок вартості послуги на 1 особу та на 1 захід. При цьому використовувалися як Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»²⁹³, затвердженого наказом Мінфіну від 31.12.1999 р. № 318, так і Методичні рекомендації розрахунку вартості соціальних послуг²⁹⁴, затверджені наказом Мінсоцполітики від 07.12.2015 р, № 1186. Конкурс тривав з квітня по травень 2021 року. Конкурсною комісією до складу якої увійшли в тому числі представники ОГС було розглянуто пропонувані проекти та відібрано фіналісти. Серед числа переможців було відібрано і проект місцевої організації мережі «Карітас» (не зважаючи на те, що згідно вимог постанови 1049 і чинного законодавства благодійні організації не мали би отримувати кошти із застосуванням даного механізму), яка фактично оформила у вигляді проектної конкурсної пропозиції заявку на надання соціальних послуг та окремих заходів стандарту соціальна адаптація. Розмір бюджету, що був поданий в заявці становив 60000 грн., натомість по закінченні конкурсу рішенням конкурсної комісії обсяги фінансування були скорочені до 20000 грн. Водночас строки виконання проекту та кількість охоплюваних отримувачів послуги цільової групи були збережені згідно заявки конкурсанта. Цільова група (сім'ї, діти молодь в СЖО, неповні сім'ї, сироти, та діти, над якими встановлено опіку та/або піклування) також не була зменшена або змінена. Було погоджено перелік заходів для створення сприятливих умов для інтелектуального, духовного, морального, естетичного, розвитку дітей з вразливих верств населення та надання їм можливості для самореалізації; виховання в дітей почуття господаря свого міста, здатного налагоджувати взаємодію, співпрацю на принципах партнерства; впровадження нових форм організації змістовного дозвілля; розвиток навичок, що сприятимуть соціальній та професійній компетенції молоді, формуванню мотивації до навчання впродовж життя; формування здорового способу життя та екологічної культури в молоді. Зокрема проектом профінансовано проведення профорієнтаційних тренінгів направлених на свідоме обрання подальшої діяльності, тренінгів з лідерства, ораторського мистецтва та засобів переконання для хлопців та дівчат, тренінгів спрямованих на виховання лідерських якостей у представників молодіжного середовища, спрямованих на популяризацію та утвердження здорового і безпечного способу життя та культури, організації комп'ютерного клубу, проведення, заходів до дня матері, дня захисту дітей, міжнародного дня родини. При цьому, згідно затвердженого кошторису, коштів на оплату праці працівників надавача послуг не виділялось. Таким чином надане фінансування стосувалося окремих заходів, які можна віднести до стандарту надання соціальної послуги соціальної адаптації. На весь процес отримання фінансування було витрачено понад 2,5 місяці.

Висновки:

При всьому бажанні співпрацювати з надавачами соціальних послуг недержавного сектору, рішення щодо виділення бюджетних коштів на фінансування закупівель за наявними механізмами фінансування приймається замовником в ОТГ з врахуванням інтересів надавачів соціальних

розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка : Постанова Кабінету міністрів України від 12.10. 2011 р. № 1049. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁹³ Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12. 1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁹⁴ Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку вартості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.12.2015 р. № 1186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1186739-15#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

послуг комунального сектору і нормативних вимог до надавачів комунального сектора, що вимагає від громад додаткових обов'язкових витрат на їх утримання. Обрані механізми фінансування через конкурси програм розроблених інститутами громадянського суспільства полегшує підготовчий етап для органів місцевого самоврядування в частині відсутності потреби аналізу ситуації щодо потреби в соціальній послугі певного виду, відсутності необхідності прийняття програм та офіційних рішень щодо для закриття потреби в даній соціальній послугі в громаді надавачами соціальних послуг недержавного сектору. Також відсутня необхідність обрахунку вартості одиниці послуги та визначення кінцевої кількості отримувачів на закупівлю соціальних послуг для яких і виділяється фінансування. Всі ці питання в рамках реформи децентралізації були перенесені на плечі органів місцевого самоврядування. Однак досвід роботи посадових осіб замовника та наявна нормативна база часто не дозволяє це зробити в належний і точний спосіб, з мінімізацією фактору суб'єктивності як при визначенні вартості послуги, так і при визначенні пріоритетів в фінансуванні тих чи інших соціальних послуг, тих чи інших надавачів соціальних послуг.

Надавач недержавного сектору, який запланував собівартість послуги і обрахував кошторис загального проекту, не зважаючи на можливість просто відмовитись від виконання проекту після зменшення обсягів запланованого фінансування, переніс відносно безболісно раптове зниження розмірів фінансування, оскільки не зв'язаний вимогами щодо штатної чисельності та розмірів окладів як в комунальних установах, де надаються соціальні послуги, зміг оптимізувати штатну чисельність та витрати на заробітну плату, та має додаткове зовнішнє фінансування і не є на 100% залежним від фінансування, що надходить від місцевого бюджету. Однак, обрання описаного механізму фінансування для організацій громадянського суспільства органами місцевого самоврядування не сприяє формуванню культури стандартизації соціальних послуг, їх якості та обсягів кожного з обраних заходів послуги. Поряд з цим викликає питання дотримання права отримувача соціальної послуги належної якості та обсягу. В розглянутому випадку надавач мав ресурси для того, щоб компенсувати прийняте замовником рішення про зменшене фінансування. Однак у іншому випадку, імовірно таке рішення за результатами конкурсу призвело би до того, що надавач був би змушений або суттєво зменшити кількість і якість заходів або взагалі відмовитися від виконання такого проекту. Відповідно, право особи на соціальні послуги належного рівня не має залежати від місця проживання чи від типу надавача, який надає такі соціальні послуги.

Окрім цього обраний механізм закупівель не виявився достатньо оперативним для того, щоб гарантувати фінансові надходження для безперервного надання послуг починаючи з 01 січня і до 31 грудня кожного року включно, та не спроможний надати оперативність в разі зміни ситуації (зростання, зменшення потреби в соціальних послугах протягом року). Усвідомлюючи що мова іде про конкурси програм розроблених інститутами громадянського суспільства, і максимальна тривалість таких проектів і заходів обмежується, зазвичай, замовником на рівні не більше 6 місяців, все ж процедура проведення конкурсу, що тривала більше 2 місяців не може вважатися оперативною.

Загально прийнятий графік затвердження місцевих бюджетів в Україні, та внесення до них змін, не виявився достатньо гнучким та передбачуваним для того, щоб сприяти виділенню коштів на проведення процедур закупівель вчасно. Назагал, описаний механізм був обраний органами місцевого самоврядування через його відносну зручність, простоту щодо співвідношення витрачених на стадії підготовки ресурсів до здобутих результатів. У порівнянні з іншими існуючими механізмами закупівель обраний механізм не містить ряду процедурних вимог та обмежень щодо дій замовників, а тому дає їм можливість безпосередньо керувати всім процесом мінімізуючи відповідальність та зобов'язання.

Приклад 2.

Назва послуги згідно державного стандарту соціальних послуг: Денний догляд.

Надавач послуги: Благодійна організація, благодійний фонд, надавач недержавного сектору, регіональна організація мережі «Карітас» в Україні.

Чисельність громади: 33186 мешканців.

Період виконання: заплановано на не менше як 6 місяців 2022 року

Кількість отримувачів послуги: 20-30 осіб.

Передісторія, додаткові відомості, ситуація в громаді, передумови виникнення потреби в співпраці з надавачем недержавного сектору:

Громада відноситься до депресивних промислових регіонів, де промисловість розвивалась до другої половини 20 століття в зв'язку з розробкою в регіоні корисних копалин, та в якій почався занепад через виснаження запасів корисних копалин, що супроводжувалось закриттям підприємств та відтоком робочої сил з регіону. Значна кількість місцевого населення виїхала на заробітки в 90-х, та на початку 2000-х. Вільних коштів в місцевому бюджеті для регулярного проведення конкурсів на закупівлю соціальних послуг в недержавних надавачів не вистачає. Більшість соціальних послуг в громаді надаються надавачами комунального сектора. Організація (благодійний фонд мережі Карітас) має понад 15-річну історію діяльності в громаді та надає соціальні послуги декількох різних державних стандартів. Співпрацює з місцевою владою щодо питань соціального захисту в громаді, раніше отримувала кошти на статутну діяльність та на допомогу окремим категоріям отримувачів соціальних послуг (загальна сума за 3 роки: 150 тис. грн.). Організація, отримавши інформацію про Пілотний проект розвитку соціальних послуг, що передбачає фінансування для надавачів соціальних послуг в громадах –учасниках конкурсу за рахунок не місцевого, а державного бюджету. Послуга денного догляду міститься в переліку послуг, що підтримуються в рамках пілотного проекту. Організація, провівши ряд консультацій з міським головою та депутатами місцевої ради, отримала принципову згоду на участь громади в конкурсі та розпочала готувати документи конкурсної пропозиції. Оскільки окрім вимог до надавачів соціальних послуг проектом передбачено вимоги і до громади –учасника проекту, громада мала запланувати не менше 20% фінансування на надання послуг денного догляду в місцевому бюджеті. Зважаючи на те, що послуга не надавалась надавачами комунального сектора в громаді, для підготовки проекту місцевого бюджету, управління праці і соціального захисту населення мало визначити потребу у соціальних послугах за вказаним стандартом та підготувати програму розвитку цієї послуги. Натомість управління зажадало, щоб ці обов'язки замість нього виконав зацікавлений надавач соціальних послуг. Організацією було підготовлено та подано інформаційний лист щодо наявної незакритої потреби у соціальній послугі денного догляду, та надано підтверджуючі документи отримувачів соціальних послуг якими вона опікувалась. Також, для полегшення написання програми розвитку послуги, управлінню соціального захисту було надано для ознайомлення методику надання соціальної послуги денного догляду, згідно якої дана послуга надавалась організацією. Не зважаючи на те, що первинні переговори були розпочаті в вересні, процедури і переговори були затягнені (частково з вини управління соціального захисту) до грудня, в притул до прийняття місцевого бюджету. В результаті, не зважаючи на підтримку ряду місцевих депутатів, міського голови, та готовності організації до участі в конкурсі пілотного проекту, управління соціального захисту запропонувало не підтримувати участі громади в пілотному проекті за стандартом денного догляду, для чого не передбачати в бюджеті витрат в розмірі 20 % від планованої суми участі в пілотному проекті. Таким чином, місцевий бюджет був прийнятий без належного фінансування, а громада відмовилась від участі в пілотному проекті. Фінансування як з рівня місцевого, так і з рівня державного бюджету, як для громади, так і для організації –надавача послуги денного догляду були заблоковані.

Висновок:

Наявність політичної волі з боку частини депутатів та міського голови не завжди достатньо для того, щоб підготувати всі необхідні документи для участі в пілотному проекті розвитку соціальних послуг. Процес підготовки до участі в конкурсі, зважаючи на швидкість реагування місцевого управління соціального захисту, може суттєво затягнутися. Підготовка програми розвитку соціальної послуги викликала методичні труднощі та відверте нехтування процесу з боку управління праці та соціального захисту. Потреба в соціальних послугах, які не надаються надавачами комунального сектору, не визначається і не оцінюється, не зважаючи на щорічне подання надавачами недержавного сектору відповідних показників. Управління праці та соціального захисту підлаштовує потреби отримувачів соціальних під наявні в надавачів комунального сектору послуги. Протекціонізм по відношенню до надавачів комунального сектору з боку управління соціального захисту підсилений обмеженими фінансовими ресурсами місцевого бюджету, призводить до того, що навіть можливість здобути кошти для фінансування надання соціальних послуг для громади ззовні, з державного бюджету, нехтується, управлінням праці та соціального захисту, і як наслідок, і радою при прийнятті місцевого бюджету.

6.5. Ідеальний алгоритм надання соціальної послуги стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності згідно пропонованої моделі Карітасу України

Даний алгоритм є частиною та візуалізацією пропонованої Карітасом України загальної моделі розвитку соціальних послуг. При розробці цієї моделі було взято за основу та поєднано класичну консервативну модель соціального захисту Бісмарка (притаманну Австрії, Бельгії, Німеччині, Люксембургу, Нідерландам та ряду інших держав ЄС) з класичною ліберальною системою соціального захисту Беверіджа (притаманною для Великобританії та Ірландії). Симбіоз цих двох моделей забезпечує дотримання в роботі принципу субсидіарності, пріоритетного залучення ОГС та надавачів недержавного сектору при державному фінансуванні, в поєднанні з активною роллю прибуткових надавачів соціальних послуг²⁹⁵.

Надавач соціальних послуг, що внесений до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг (надалі – Реєстр), в разі виявлення бажання надавати соціальні послуги за бюджетні кошти, зобов'язаний підписати договір з Національною соціальною сервісною службою, в якому визначаються обсяги, пакети послуг, тарифи та інші умови, згідно яких буде відбуватися закупівля соціальних послуг у вказаного надавача соціальних послуг протягом календарного року. Тарифи на соціальну послугу затверджуються на державному рівні та містять як фіксовану вартість соціальних послуг за окремим стандартами, так і формули, згідно яких розраховується вартість соціальних послуг з врахуванням транспортних витрат, коефіцієнтів відстані, складності випадку та ін. Договір з Національною соціальною сервісною службою переукладається щороку за умови підтвердження статусу надавача вимогам критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг. В разі якщо надавач соціальних послуг планує частину соціальних послуг надавати за кошт отримувачів соціальних послуг, надавач подає інформацію про перелік таких послуг та тарифи на них до Національної соціальної сервісної служби для внесення відомостей про них в Реєстр. Національна соціальна сервісна служба, на підставі відомостей з Реєстру, готує аналітичну довідку щодо обсягів необхідного фінансування для планування програми державних фінансових гарантій надання соціальних послуг в державному бюджеті на наступний рік.

Особа, яка перебуває в СЖО та потребує соціальної послуги стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності або законний представник такої особи для отримання послуги звертається до органу місцевого самоврядування, управління соціального захисту, комунального закладу – надавача соціальних послуг, надавача соціальних послуг недержавного сектору або ж особу виявляють соціальні працівники/фахівці соціальної роботи безпосередньо під час виконання посадових обов'язків та подають інформацію про виявлену особу до відповідних органів та установ. Інформація щодо наявного потребуючого, місця його перебування і його потенційної потреби заноситься у Реєстр за місцем першого повідомлення про такий випадок. Після того, як інформація про особу, що має потенційну потребу у соціальних послугах, потрапила до бази даних в онлайн Реєстрі в розділ отримувачів соціальних послуг, відомості про яких необхідно перевірити, вона автоматично розподіляється на територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)/інший уповноважений підрозділ виконкому ради ОТГ, що територіально відповідає за виявлення потреб у відповідній адміністративно-територіальній одиниці/територіальній громаді. Уповноважена посадова особа, що відповідає за оцінку та визначення потреб потенційних отримувачів соціальних

²⁹⁵ Інституційна адвокація. Дослідження практик зміцнення зв'язків з урядами. Карітас Європи. Міжнародний благодійний фонд Карітас України. Львів, 2020. С. 18-19.

послуг, відвідує потребувачу особу за адресою її перебування, зазначеною у Реєстрі. За підсумками відвідин, уповноважена посадова особа (фахівець з оцінки та визначення потреб) заповнює опитувальник та вносить результати опитування у відповідний розділ Реєстру з поданням висновку про відмову чи підтвердження необхідності надання соціальних послуг особі, яку вона відвідала. Керівник фахівця з оцінки та визначення потреб, за результатами перегляду відомостей про потребувачу в Реєстрі, приймає рішення про визнання особи такою, що має всі підстави для отримання соціальних послуг і визнання особи отримувачем соціальних послуг. Статус особи та прийняте рішення відображається в Реєстрі. Відповідальна за оцінку та визначення потреб особа повідомляє (засобами зв'язку або під час особистих відвідин) отримувача послуг про прийняте рішення протягом 3 днів з дня відвідин та надає інформацію про перелік надавачів соціальних послуг всіх форм власності, що працюють в громаді/області та спеціалізуються на наданні соціальної послуги за державним стандартом стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності. Після отримання вказаної інформації отримувач соціальної послуги власноруч обирає надавача соціальних послуг та контактує з ним для укладення договору про надання соціальних послуг. В разі наявності в надавача соціальних послуг вільних місць, отримувачу пропонується укласти договір про надання соціальних послуг. Відомості про укладення договору вносяться обраним надавачем соціальних послуг до Реєстру. Наявність в Реєстрі підтвердження того, що отримувач обрав надавача та уклав договір про надання соціальних послуг відкриває доступ обраному надавачу соціальних послуг до особової справи отримувача, де вказаний перелік послуг, на які має право отримувач, та які заходи в межах відповідного державного стандарту надання соціальних послуг передбачені для його випадку (в даному випадку послуги стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності). Надавач соціальних послуг через Реєстр повідомляє контролюючий орган про дату початку надання соціальної послуги стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності та починає надавати послугу. Щомісяця надавач соціальних послуг подає звіти в електронному вигляді до Реєстру з переліком виконаних заходів в межах індивідуального плану надання послуги. За результатами перевірки вказаних звітів Національна соціальна сервісна служба щомісячно оплачує вартість наданих за попередній місяць соціальних послуг. Оплата відбувається за надану соціальну послугу, згідно визначеного тарифу та коефіцієнтів.

В разі незгоди отримувача соціальних послуг з результатом оцінки його потреб та/або визначення переліку заходів в межах державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності, на які він може претендувати, він має право подати скаргу до територіального підрозділу Національної соціальної сервісної служби. Скарга розглядається протягом 10 днів і якщо є достатні для цього підстави, дається новий висновок щодо потреб/призначається новий перелік заходів, або надається право органам місцевого самоврядування призначити іншу посадову особу для здійснення нової оцінки і визначення потреби отримувача соціальних послуг.

В разі незадоволення якістю та обсягами соціальної послуги, яку отримувач отримує в обраного надавача соціальних послуг, він вправі змінити надавача шляхом укладення іншого договору про надання соціальних послуг з іншим надавачем соціальних послуг. Дія попередньо укладеного договору про надання соціальних послуг автоматично припиняється. За результатами надання послуги згідно державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності Національна соціальна сервісна служба замовляє проведення зовнішньої оцінки якості наданих соціальних послуг незалежними суб'єктами господарської діяльності, які мають необхідні знання та досвід та спеціалізуються на проведенні оцінки/аудиту якості соціальних послуг. Висновок за підсумками проведення такої оцінки якості соціальної послуги вноситься у відповідний масив даних Реєстру.

Розділ 7.

**Статистичні дані щодо стану
фінансування соціальних послуг
та потреби у соціальних послугах
в окремих громадах
за період 2019 року –
першого півріччя 2021 року**

7.1 Виділення бюджетних коштів на надання соціальних послуг надавачами недержавного і комунального сектору

Надавачі соціальних послуг недержавного сектору, відповідно до закону «Про соціальні послуги»²⁹⁶, здійснюють свою діяльність у сфері надання соціальних послуг на паритетних засадах із надавачами соціальних послуг державного та комунального сектору. Закон передбачає різноманітні механізми для можливості залучення територіальною громадою надавачів недержавного сектору до надання соціальних послуг потребуючим у відповідній громаді, зокрема, шляхом соціального замовлення, публічних закупівель, державно-приватного партнерства, конкурсу соціальних проектів, соціальних програм, тощо. Однак, незважаючи на закріплені у законі принципи рівності надавачів усіх форм власності та широкий перелік способів залучення надавачів недержавного сектору до надання соціальних послуг, статистика свідчить про вкрай низький рівень залученості надавачів соціальних послуг недержавного сектору до надання соціальних послуг у громаді, попри наявність у останніх хорошої матеріально-технічної бази, кваліфікованого персоналу та великого досвіду роботи з надання тої чи іншої соціальної послуги.

В цьому розділі відображений аналіз ситуації та наведені статистичні дані щодо залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору до надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів шляхом використання різних механізмів фінансування на прикладі громад, в яких розташовані п'ять місцевих організацій мережі «Карітас»: благодійних організацій «Благодійний Фонд «Карітас Київ» (м. Київ), «Благодійний Фонд «Карітас Запоріжжя» (м. Запоріжжя), «Благодійний Фонд «Карітас Краматорськ» (м. Краматорськ), «Парафіяльний Благодійний Фонд «Карітас Маріуполь» (м. Маріуполь) та «Благодійний Фонд «Карітас Донецьк» (м. Дніпро) за період 2020 р. – перше півріччя 2021 р. Використовувалися лише дані, наявні в електронному режимі у вільному доступі на сторінках відповідних рад, виконкомів та надавачів соціальних послуг на момент звернення і пошуку. Вказані організації розташовані у різних територіальних громадах з різною кількістю населення: від 200 тисяч до понад 2 мільйонів мешканців. Також у розділі здійснюється аналіз та порівняння доступності інформації про фінансування надавачів недержавного і комунального сектору та наявності інформації про закриті і незакриті потреби у соціальних послугах в громадах за аналогічний період.

Закон України «Про соціальні послуги»²⁹⁷ визначає соціальне замовлення як один з основних механізмів для здійснення закупівлі соціальних послуг у надавачів недержавного сектору за рахунок бюджетних коштів. Незважаючи на це, **соціальне замовлення** як інструмент залучення надавачів недержавного сектору до надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів використовувалося лише в одній з п'яти громад, при чому було проведено тільки 7 конкурсів соціального замовлення за період січень 2019 р. – перше півріччя 2021 р. на загальну суму 2049246,08 гривень. Конкурси відбувалися щодо закупівлі таких соціальних послуг: екстрене (кризове) втручання, соціальна адаптація, догляд стаціонарний, транспортні послуги, догляд вдома, денний догляд.

Інший механізм залучення недержавних надавачів – **конкурс соціальних проектів** – є більш поширеним на практиці та такі конкурси проводилися у трьох з п'яти громад. Загалом за період 2019 р. – перше півріччя 2021 р. було проведено 8 конкурсів соціальних проектів на загальну суму 3290400 гривень, при чому розподіл конкурсів та фінансування по громадах є доволі нерівномір-

²⁹⁶ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n110> (дата звернення: 01.07.2021).

²⁹⁷ Ibid.

ний: у м. Дніпро проводився один конкурс на загальну суму 1915000 гривень; у м. Маріуполі – два конкурси на загальну суму 45400 гривень; у Донецькій області на рівні обласної адміністрації – 5 конкурсів на загальну суму 1330000 гривень (у м. Краматорську конкурси не проводилися на рівні ОТГ, а тільки на рівні області). Бюджетне фінансування виділялося здебільшого не на конкретні соціальні послуги, а на соціальні заходи та ініціативи, які частково включали в себе заходи тої чи іншої соціальної послуги. Так, у м. Дніпрі в рамках конкурсу проектів інститутів громадянського суспільства для надання фінансової підтримки з бюджету Дніпровської міської територіальної громади, відповідно до затвердженої Комплексної програми соціального захисту мешканців міста Дніпра, було виділено кошти на забезпечення осіб із зони ризику ID-браслетами; супровід та підтримку хворих на туберкульоз; зниження стигми та дискримінації представників вразливих до ВІЛ груп та суб'єктів пробації в умовах епідемії COVID-19; оздоровлення та реабілітацію соціально-незахищених верств населення; організацію дозвілля дітей з малозабезпечених сімей та дітей з сімей, які опинились у СЖО; забезпечення товарами першої необхідності соціально незахищених громадян міста, забезпечення продуктовими наборами громадян та дітей, які опинились в СЖО; проведення семінарів-тренінгів для соціально незахищених верств населення міста та дітей, які потребують соціальної адаптації та соціалізації; підтримку, допомогу та розвиток родин, що втратили близьких в АТО; соціалізацію та адаптацію осіб, які опинились в складних життєвих обставинах, інформування, захист прав та інтересів дітей та молоді; надання соціально-психологічних та юридичних послуг в мережі «швидкої допомоги» для постраждалих від домашнього насильства, надання безпечного поселення в «кризову кімнату» постраждалих від домашнього насильства. У Маріуполі в рамках двох соціально-культурних проектів було виділено кошти на такі заходи як «Доступний театр» та «Книга для кожного».

У Дніпрі також використовувався такий механізм бюджетного фінансування соціальних заходів як **бюджет участі**. За період 2019 р. – перше півріччя 2021 р. через бюджет участі в цій громаді виділено кошти на фінансування 4 проектів, які мають відношення до сфери соціальних послуг, на загальну суму 973782 гривні та пов'язані із наданням соціальної допомоги та підтримки молоді з інвалідністю та дітям із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, особам, які постраждали від домашнього насильства, особам з вадами слуху та дітям загалом.

В той же час, фінансування надавачів соціальних послуг комунального сектору здійснювалося в зовсім інших масштабах та гроші виділялися конкретно на надання соціальних послуг. Так, у чотирьох громадах за період 2019 р. – перше півріччя 2021 р. надавачам комунального сектору для надання соціальних послуг було виділено загалом 1 350 057 284 гривні. При цьому, виділені кошти, окрім безпосередніх витрат на здійснення заходів в межах конкретної соціальної послуги, також включають в себе і утримання комунальних установ – надавачів соціальних послуг комунального сектору (витрати на оплату комунальних послуг (електроенергія, газопостачання тощо), адміністративні витрати (наприклад, канцтовари, послуги зв'язку тощо), витрати на оплату праці персоналу і т.д.).

Висновок

Статистичні дані про виділення фінансування із бюджету на надавання соціальних послуг для надавачів комунального та недержавного сектору свідчать про несправедливий підхід у розподілі бюджетних коштів між надавачами різних форм власності. Адже розмір бюджетних коштів, які були виділені для надавачів недержавного сектору становить лише близько 15% від розміру коштів, виділених для надавачів комунального сектору. Крім того, якщо надавачам комунального сектору бюджетні кошти виділялися безпосередньо на надання конкретних соціальних послуг, то надавачам недержавного сектору кошти виділялися здебільшого на різноманітні соціальні заходи, які лише частково були дотичні до конкретних соціальних послуг. Такий стан справ свідчить про те, що вимоги Закону України «Про соціальні послуги» в частині рівності прав надавачів соціальних послуг усіх форм власності та залучення надавачів недержавного сектору до надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів на практиці не виконуються, рівність між надавачами відсутня, наслідком чого є несформований конкурентний ринок соціальних послуг та низька якість соціальних послуг в державі.

7.2 Наявність закритої/незакритої потреби у соціальних послугах в громадах

Інформація про стан потреби у соціальних послугах є доступною тільки у двох громадах з п'яти, та розміщена на офіційних веб-сайтах місцевих рад територіальних громад (Дніпро та Київ). Ті виконавчі органи місцевих рад територіальних громад та їх структурні підрозділи з питань соціального захисту населення, які розміщують у себе інформацію про потребу у соціальних послугах, відображають здебільшого лише інформацію про закриту потребу у соціальних послугах та при цьому вказують про 100%-ву закритість потреби. Інформацію про незакриту потребу частково надала лише одна громада з п'яти досліджуваних громад, через так звану аналітичну довідку. Розміщуються такі аналітичні довідки на сторінках громад. І, зважаючи на те, що хоч дизайн та основна структура інтернет сторінок ОТГ подібні, наповненість і розгалуженість їх структури зазвичай доволі відрізняється від громади до громади, тому такі відомості досить нелегко віднайти.

В той же час, згідно даних локальних організацій мережі «Карітас», незакрита потреба у соціальних послугах наявна у всіх п'яти громадах. Свідченням цього, з одного боку, є кількість отримувачів соціальних послуг, які отримують ці послуги в локальних організаціях мережі «Карітас», а з іншого боку, кількість потребуючих, які звернулися до локальних організацій мережі «Карітас» через відмову надавача комунального сектору у наданні їм соціальних послуг (з числа тих що мають всі підстави для отримання соціальної послуги). Для аналізу за основу бралася соціальна послуга догляду вдома та соціального супроводу сімей/осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, та ряд інших популярних соціальних послуг. Так, за період 2019 р. – першого півріччя 2021 р. до чотирьох локальних організацій мережі «Карітас» звернулися 1 254 особи, яким було відмовлено у наданні необхідних соціальних послуг надавачами комунального сектору. Така ситуація з невідповідністю даних про закриту/незакриту потребу у соціальних послугах в громаді має місце, зокрема, через низький рівень залучення надавачів недержавного сектору до процесу визначення потреби громад у соціальних послугах. Так, з п'яти локальних організацій мережі «Карітас» тільки три організації отримували запит від уповноважених органів про надання інформації про потребу у соціальних послугах.

Статистичні дані щодо потреби у соціальних послугах, кількісні показники надання соціальних послуг частково містяться у різноманітних звітах та довідках різних структурних підрозділів місцевих рад територіальних громад та підпорядкованих їм комунальних установ. Часом звіти розміщуються в розділах з інформацією про конкретний структурний підрозділ, а в деяких випадках в таких розділах міститься лише звітність про здійснені закупівлі. Звіти кожною установою формуються за різними критеріями та методиками і узагальнені дані по кожній громаді щодо кожного виду соціальної послуги та кожної категорії отримувачів відсутні, що не дає можливості сформувати узагальнені статистичні дані про наявну закриту/незакриту потребу у соціальних послугах у відповідній громаді. Статистичні дані стосовно кількості фактично наданих послуг та по виконанню паспортів бюджетних програм в основному надаються у сканованому вигляді, тому пошук за контекстом окремої послуги практично неможливий (за рідким винятком). Скановані ж документи розміщуються на сторінках досить часто з поворотом зображення на 90 градусів, а в деяких випадках на 180 градусів, що робить практично неможливим процес ознайомлення з ними в електронному вигляді з екрану монітора.

Нижче наведений огляд доступної статистичної інформації про надання соціальних послуг у п'яти громадах, які досліджуються.

Дніпро

Згідно звіту управління – служби у справах дітей департаменту соціальної політики Дніпровської міської ради²⁹⁸, в місті діє програма соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах у м. Дніпрі на 2021 – 2025 роки, яка затверджена рішенням міської ради від 24.06.2020 р. № 26/58, на яку виділено 1 970 861 грн. Станом на 01.01.2021 р. на первинному обліку в управліннях-службах у справах дітей перебуває 1553 дитини-сироти та дітей, позбавлених батьківського піклування, з них у сімейних формах виховується 1330 дітей, що складає 86 % та 114 дітей виховуються в закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що складає 7 % від загального числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Що становить закриття потреби на 93%²⁹⁹.

Станом на 01.01.2021 р. у місті функціонує 8 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 72 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, та 74 прийомні сім'ї, в яких виховується 107 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. За 2020 рік по місту Дніпру створено 2 прийомні сім'ї, до яких влаштовано 4 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування. До діючих дитячих будинків сімейного типу довлаштовано 10 дітей. За поточний рік усиновлено 42 дитини, з них 38 дітей усиновлено громадянами України та 4 дитини – іноземними громадянами.

Влітку 2020 року загальними заходами оздоровлення охоплено 120 дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають у центрах соціально-психологічної реабілітації дітей та центрі соціальної підтримки дітей «Довіра»³⁰⁰.

Загальна кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перемістилися з тимчасово окупованої території та районів проведення АТО, на кінець звітної періоду становила 38 осіб. Протягом 2020 року згідно з Порядком надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, надано відповідний статус за ознакою «психологічне насильство» 332 дітям.

Станом на 01.01.2021 р. на обліку в управліннях-службах у справах дітей знаходиться 1040 дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, а саме: 940 дітей, які проживають у сім'ях, де батьки ухиляються від виконання своїх батьківських обов'язків; 10 дітей, які систематично самовільно залишають місце свого проживання; 85 дітей, над якими скоєно фізичне, психологічне, економічне, сексуальне насильство; 11 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, переміщених з окупованої території або району проведення антитерористичної операції. За підсумком 2020 року по місту виявлено та поставлено на облік 256 дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах³⁰¹.

Фахівці управлінь-служб у справах дітей у 2020 році перевірили умови проживання дітей у 946 сім'ях, у яких виховуються 1509 дітей, які перебувають в складних життєвих обставинах, направлено до судів 54 позовних заяви на позбавлення батьківських прав батьків, які не виконують своїх обов'язків по вихованню дітей; 168 клопотань до правоохоронних органів щодо притягнення батьків до адміністративної відповідальності; 47 дітей влаштовано до центрів соціально-психологічної реабілітації дітей до вирішення їх подальшої долі; 71 дитину направлено до лікарень; 8 дітей вилучено з сім'ї. У 2020 році зафіксовано 1 факт поновлення матері у своїх батьківських правах по відношенню до сина. У місті створено та функціонує 2 патронатні родини (Самарський та Шевченківський райони), у яких виховується 4 дитини. Протягом 2020 року управліннями – службами у справах дітей проведено 217 рейдів «Діти вулиці», в яких виявлено 28 дітей, із них:

²⁹⁸ Робота управління – служби у справах дітей департаменту соціальної політики Дніпровської міської ради : Звіт. URL: <https://dniprorada.gov.ua/upload/editor/2020.docx> (дата звернення: 11.07.2021).

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ Ibid.

25 дітей – повернено додому, 2 дитини – влаштовано до центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, 1 – влаштовано до закладу охорони здоров'я³⁰².

Згідно даних обліку дітей, які систематично самовільно залишають місце свого проживання, та відомостей з банку даних дітей даної категорії, станом на 01.01.2021 р. в управлінні – службі у справах дітей на обліку перебуває 11 дітей, які схильні до бродяжництва, в минулому році на обліку перебувало 12 дітей. З дітьми даної категорії постійно проводиться профілактична робота: відвідуються за місцем мешкання, навчання тощо.

Здійснено 284 виїзди у сім'ї, в яких скоєно домашнє насильство (послуга соціального консультування надавалася 138 сім'ям, в яких виховується 106 дітей).

На обліку в управліннях – службах у справах дітей знаходиться 85 дітей, які зазнали насильства. За 2020 рік зафіксовано 37 фактів вчинення насильства по відношенню до 52 дітей. Із загальної кількості виявлених дітей, які зазнали насильства: 18 дітей зазнали фізичного насильства, 33 дитини зазнали психологічного насильства, 1 дитина – економічного³⁰³.

Київ

У місті функціонують Київський міський територіальний центр соціального обслуговування та 10 районних територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) (далі – районні територіальні центри), в яких у 2020 році різноманітні соціальні послуги отримали 28 503 особи. Київським міським територіальним центром соціального обслуговування згідно звіту за 2020 рік³⁰⁴ було опрацьовано 24 962 звернення, 23 574 – безпосередньо до відділень міського територіального центру (в т. ч. 280 звернень – заяви про взяття на обслуговування).

В рамках моніторингу виконання плану заходів покращення надання соціальної послуги догляду вдома у спеціалізованому відділенні соціальної допомоги вдома інвалідам з психічними захворюваннями на 2020 рік перевірено на відповідність до Державного стандарту 556 особових справ отримувачів послуг. У 2020 році на обліку у відділеннях міського територіального центру перебувало 2744 громадянина, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги. Протягом звітної періоду отримувачам соціальних послуг безоплатно надано 261258 різних послуг. Протягом 2020 року було виявлено та проведено обстеження 113 громадян, які перебували в складних життєвих обставинах та мали потребу в наданні соціальних послуг. За результатами обстежень 53 громадянина прийнято на обслуговування, а 82 громадянам було відмовлено у наданні безкоштовних соціальних послуг спеціалізованим відділенням у зв'язку з відсутністю правових підстав для взяття на облік. У спеціалізованому відділенні у 2020 році соціальні послуги отримали 681 особа, з яких з III групою рухової активності – 447 осіб, з IV групою – 194 особи та з V групою – 40 осіб. За звітний період припинено надання соціальних послуг 171 громадянам (у зв'язку зі смертю, за заявою та ін.). Упродовж звітної періоду робота спеціалізованого відділення здійснювалася з дотриманням вимог постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) від 29.12.2009 р. №1417 та Державного стандарту догляду вдома (далі – Державний стандарт). У 2020 році 63 соціальні робітники спеціалізованого відділення надали 681 підопічному 240 431 захід соціальної послуги догляду вдома на підставі карти визначення індивідуальних потреб отримувача соціальних послуг, складання/перегляду індивідуального плану надання соціальної послуги догляду вдома³⁰⁵.

На обліку у відділенні надання транспортних послуг у 2020 році перебувало 1509 осіб з порушенням опорно-рухового апарату. Протягом 2020 року транспортні послуги отримали 593 особи з інвалідністю, при цьому здійснено 20807 перевезень. У 2020 році у відділенні адресної допомо-

³⁰² Ibid.

³⁰³ Ibid.

³⁰⁴ Звіт про роботу Київського міського територіального центру соціального обслуговування за 2020 рік. URL: <https://dsp.kyivcity.gov.ua/files/2021/2/4/zvitKMTCSO2020.docx> (дата звернення: 11.07.2021).

³⁰⁵ Ibid.

ги на обліку перебувало 554 особи, з них 72 особи мають статус внутрішньо переміщених. Всього протягом звітного періоду було прийнято на облік 3 особи, припинено обслуговування 32 осіб (у зв'язку зі смертю, за заявою, виявлення працездатних рідних та ін.). У 2020 році до відділення адресної допомоги звернулося 515 осіб, яким було надано гуманітарну допомогу³⁰⁶.

У районних територіальних центрах працює 31 відділення соціальної допомоги вдома. На обслуговуванні перебуває 11 095 одиноких непрацездатних громадян, яким соціальні робітники надали 4 966 061 захід послуги догляд вдома. Платні послуги надавалися 35 підопічним (було надано 554 заходи соціальної послуги догляду вдома). Сума коштів, що надійшла від отримувачів платних послуг, становить 37,2 тис. грн. У районних територіальних центрах функціонують 13 відділень денного перебування, які обслуговують 6 258 осіб, яким було надано 95 982 послуги соціальної адаптації та 4064 послуги консультування. Через відділення надання соціальних та реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю за звітний період 705 дітей з інвалідністю отримали у відділеннях 1032695 різноманітних соціальних та реабілітаційних послуг³⁰⁷.

З метою надання транспортних послуг міським територіальним центром здійснено 20807 перевезень 593 осіб з інвалідністю з порушенням опорно-рухового апарату. За період карантину у зв'язку із запобіганням поширенню COVID-19 міським та районними територіальними центрами виявлено 2333 одиноких і одиноко проживаючих громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, які не перебувають на обліку, яким надано відповідну допомогу продуктами, ліками та товарами першої потреби³⁰⁸.

У підпорядкуванні Департаменту соціальної політики КМДА³⁰⁹ функціонують 3 Спеціалізовані будинки для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів. Протягом січня-березня 2020 року Комісією з питань розгляду заяв про надання житлових приміщень у Спеціалізованих будинках для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів прийнято рішення про поселення 3 осіб. Протягом січня-березня 2020 року були надані соціальні послуги 165 особам. В рамках своєї діяльності Київським міським комунальним центром комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень «Трамплін» (далі – Центр) та комунальною соціальною установою «Київський реабілітаційний комплекс змішаного типу для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень» (далі – Комплекс) були надані наступні послуги: Центром були надані 2370 послуг: психолого-педагогічна реабілітація, фізична реабілітація, працетерапія (робота в майстернях), соціальні послуги. За січень – березень 2020 року Комплексом були надані 503 послуги: психолого-педагогічна реабілітація, фізична реабілітація, працетерапія (робота в майстернях), соціальні послуги. В тому числі відділенням постійного перебування Комплексу 16 особам було надано такі послуги, як безоплатне проживання в окремій кімнаті, цілодобовий догляд, безоплатне триразове харчування³¹⁰.

Запоріжжя

У відповідності до виявлення потреб у соціальних послугах в 2020 році згідно аналітичної довідки з проведення моніторингу надання соціальних послуг Запорізьким міським територіальним центром соціального обслуговування (надання соціальних послуг) (ЗМТЦСО) та Запорізьким міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЗМЦСССДМ), у 2020 році³¹¹ потреби

³⁰⁶ Ibid.

³⁰⁷ Ibid.

³⁰⁸ Ibid.

³⁰⁹ Інформаційно-аналітична довідка щодо соціального захисту окремих категорій населення м. Києва (станом на 1.04.2020). URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjj4eOal4jyAhXMpIsKHcQwATYQFjAAegQIBRAD&url=https%3A%2F%2Fdsp.kyivcity.gov.ua%2Ffiles%2F2020%2F5%2F20%2FAD01042020.doc&usq=AOvVaw0vCx3gxasdKM4X3IDdgbF7> (дата звернення: 11.07.2021).

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ Аналітична довідка з проведення моніторингу надання соціальних послуг Запорізьким міським територіальним центром соціального обслуговування (надання соціальних послуг) та Запорізьким міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, у 2020 році. URL: <http://uszn.zp.ua/2021/03/01/analitichna-dovidka-z-monitoringu-sots-poslug-u-2020-rotsi/> (дата звернення: 12.07.2021).

у соціальних послугах були закриті в наступних обсягах:

- Догляд вдома – 93%;
- Соціальна адаптація – 77%;
- Денний догляд – 100%;
- Консультування у ЗМТЦСО – 100%
- Соціальна інтеграція та реінтеграція – 100%
- Представництво інтересів – 84%
- Соціальний супровід сімей, які перебувають у СЖО -12,96%;
- Соціальний супровід сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування – 19,43%;
- Екстрене (кризове) втручання – 4,95%;
- Консультування у ЗМЦСССДМ – 100%³¹².

Динаміка забезпечення надання соціальних послуг у 2020 році в порівнянні з 2019 роком Запорізьким міським територіальним центром соціального обслуговування:

- догляд вдома зменшився з 2335 осіб до 2168 (на 7,7%);
- соціальна адаптація зменшилась з 1509 осіб до 1039 (на 31,1%);
- денний догляд збільшився з 102 осіб до 105, (на 2,9%)
- консультування в центрі обліку бездомних осіб зросло на 30,6%;
- представництво інтересів зменшилось на 7,1%;
- збільшився показник надання соціальної послуги інтеграція та реінтеграція з 1 до 10 осіб³¹³.

Запорізьким міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді:

– потреба у наданні соціальної послуги кризове та екстрене втручання охоплює дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах та осіб, які протягом доби пережили травматичну подію, були свідками насильства, чи зазнали його, але згідно з відомчо -статистичною звітністю вона містить лише кількість послуг, без врахування осіб, які ними охоплені. Таким чином, за кількістю послуг відсоток охоплення становить 4,95%, а з врахуванням кількості охоплених осіб – 100,7%. У порівнянні з 2019 роком надання послуги у 2020 році зменшилось на 14,7%. За категоріями, соціальні послуги у 2020 році отримали:

Догляд вдома:

- громадяни похилого віку – 2018 осіб;
- особи з інвалідністю – 705 осіб;
- постраждали від збройних конфліктів та тимчасової окупації – 12 осіб.

Соціальна адаптація:

- громадяни похилого віку – 1003 особи;
- особи з інвалідністю – 247 осіб;
- постраждали від збройних конфліктів та тимчасової окупації – 19 осіб.

Денний догляд:

- особи з інвалідністю (дорослі) – 51 особа;
- діти з інвалідністю – 54 особи;
- постраждали від збройних конфліктів та тимчасової окупації – 10 осіб.

Консультування у Запорізькому міському територіальному центрі соціального обслуговування:

- бездомні особи – 367 осіб;

³¹² Ibid.

³¹³ Ibid.

Консультування у Запорізькому міському центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – 3278 осіб, з них:

- особи похилого віку – 23 особи;
- особи з інвалідністю (дорослі) – 15 осіб;
- діти з інвалідністю – 137 осіб;
- діти, позбавлені батьківського піклування – 49 осіб;
- діти під опікою/піклуванням – 249 осіб;
- прийомні сім'ї – 15 осіб;
- дитячі будинки сімейного типу – 7 осіб;
- особи, які відбували покарання – 122 особи;
- особи, які постраждали від насильства, в т.ч. постраждали від торгівлі людьми – 270 осіб;
- сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах – 1577 осіб;
- одинокі матері – 436 осіб;
- постраждали від збройних конфліктів та тимчасової окупації -140 осіб;
- інші категорії – 238 осіб.

Соціальна інтеграція та реінтеграція:

- бездомні особи – 10 осіб;

Представництво інтересів:

- бездомні особи – 73 особи;
- особи похилого віку – 30 осіб;
- особи з інвалідністю – 14 осіб;
- особи, які відбували покарання – 25 осіб;

Кризове та екстрене втручання:

- особи, які постраждали від насильства – 270 осіб;
- сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах – 202 особи;

Соціальний супровід сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах:

- особи похилого віку – 7 осіб;
- особи з інвалідністю (дорослі) – 2 особи;
- діти, які позбавлені батьківського піклування – 34 дитини;
- постраждали від торгівлі людьми – 3 особи;
- сім'ї, в яких є ризик соціального сирітства, складні та конфліктні стосунки, мало-забезпечені – 54 особи;
- одинока матір (батько) – 1 особа;

Соціальний супровід сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування:

- діти під опікою/піклуванням – 186 сімей;
- прийомні сім'ї – 15 сімей;
- дитячі будинки сімейного типу – 7 сімей³¹⁴.

Всього у 2020 році соціальні послуги від Запорізькому міському територіальному центрі соціального обслуговування отримали 3805 осіб, в Запорізькому міському центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – 4929 осіб/сімей. Отримання послуги соціальний супровід сімей/осіб, які опинилися у СЖО є добровільним, тому не всі сім'ї/особи, які є потенційними отримувачами, користуються нею фактично. Послуга надана у 12,96 % від тих, хто перебуває на обліку СЖО та 100% усім отримувачам, які подали на неї відповідну заяву. У порівнянні з 2019 роком надання

³¹⁴ Ibid.

послуги зменшилось на 22%. Послуга соціальна профілактика надавалась протягом року в комплексі з іншими послугами, а саме, під час проведення групових заходів, які були обмеженими з 17.03.2020 р. у зв'язку з карантинном, і здійснювалися з обов'язковим дотриманням санітарних вимог та переважно в онлайн форматі. Груповими послугами охоплено 3758 осіб, отже загальний відсоток охоплення становить щонайменше 38,29%³¹⁵.

Маріуполь

Ця об'єднана територіальна громада спромоглась не лише доволі детально виявити потребу в соціальних послугах, але й виставити проаналізовані дані в вільному доступі. Зокрема на 2020 рік³¹⁶ потреба у соціальних послугах була наступною (див. Таблицю 2, 3):

Таблиця 2. Потреба за послугами догляду.

Перелік соціальних послуг	Особи похилого віку			Особи з інвалідністю			Діти з інвалідністю		
	Потенційні отримувачі, осіб	Фактично отримують, осіб	Потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб	Потенційні отримувачі, осіб	Фактично отримують, осіб	Потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб	Потенційні отримувачі, осіб	Фактично отримують, осіб	Потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб
Догляд	2914	2845	2864	494	478	486	200	133	50
Догляд вдома	2054	1985	2004	379	363	370	0	0	0
Денний догляд	860	860	860	115	115	116	200	133	50

Таблиця 3. Потреба за послугою соціальна інтеграція та реінтеграція.

Бездомні особи			Особи з проблемами вживання психоактивних речовин			Особи, які постраждали від насильницьких та протиправних дій (у т.ч. які постраждали від насильства в сім'ї, які постраждали від торгівлі людьми)			Біженці		
Потенційні отримувачі, осіб	Фактично отримують, осіб	Потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб	Потенційні отримувачі, осіб	Фактично отримують, осіб	Потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб	Потенційні отримувачі, осіб	Фактично отримують, осіб	Потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб	Потенційні отримувачі, осіб	Фактично отримують, осіб	Потребують (в т.ч. особи, які отримують послуги та потребуватимуть їх у наступному періоді), осіб
23	23	23	3	3	3	200	248	484	3	68	71

³¹⁵ Ibid.

³¹⁶ Звіти роботи департаменту соціального захисту населення. URL: <https://mariupolrada.gov.ua/page/zviti-roboti-departamentu-socialnogo-zahistu-naselennja> (дата звернення: 12.07.2021).

За послугою:

- абілітації осіб з інвалідністю – фактично отримують 50 осіб ;
- соціальна реабілітація осіб похилого віку – 500 осіб;
- соціально-психологічна реабілітація – з числа осіб похилого віку потенційні отримувачі/потребуючі (860 осіб), фактично отримують (858 осіб); з числа дітей, які опинились у складних життєвих обставинах потенційні отримувачі/потребуючі (1722 осіб), фактично отримують (1722 осіб);
- кризове та екстрене втручання – з числа дітей, які опинились в складних життєвих обставинах потенційні отримувачі (8 осіб), фактично отримують (3 особи), отримують і потребують в майбутньому (6 осіб); з числа осіб, які протягом доби пережили травматичну подію, були свідками насильства в сім'ї чи зазнали його потенційні отримувачі, отримують і потребують в майбутньому (17 осіб);
- соціальний супровід/патронаж – з числа осіб з інвалідністю потенційні отримувачі (217 осіб), фактично отримують (202 особи), отримують і потребують в майбутньому (224 особи); з числа осіб з психічними захворюваннями потенційні отримувачі, отримують і потребують в майбутньому (6 осіб); з числа сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах отримувачі (850 осіб), фактично отримують (1732 особи), отримують і потребують в майбутньому (1998 осіб); з числа осіб, які відбували покарання (у місцях позбавлення волі на певний строк, без позбавлення волі, особи, які відбули покарання) потенційні отримувачі (33 особи), фактично отримують (30 осіб), отримують і потребують в майбутньому (43 особи);
- представництво інтересів – з числа осіб похилого віку – 1586/1581/1624³¹⁷ осіб відповідно; з числа осіб з психічними захворюваннями – 6 осіб; з числа бездомних осіб – 167/30/200 осіб відповідно; з числа осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах – 160/440/461 осіб відповідно; з числа осіб які перебувають в СЖО – 160/440/461 осіб відповідно; з числа осіб, які відбували покарання (у місцях позбавлення волі на певний строк, без позбавлення волі, особи, які відбули покарання) – 127/103/103 осіб відповідно; з числа осіб з інвалідністю – 1300/990/1020 осіб відповідно;
- соціальна профілактика – з числа осіб похилого віку – 190/203/206 осіб відповідно; з числа осіб з інвалідністю – 580 осіб; з числа осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах 2846/3513/3558 осіб відповідно; з числа осіб, які відбували покарання (у місцях позбавлення волі на певний строк, без позбавлення волі, особи, які відбули покарання) – 151/153/155 осіб відповідно; з числа бездомних осіб – 317 осіб; з числа осіб з проблемами ВІЛ/СНІДу та вживання психоактивних речовин – 24/13/26 осіб відповідно³¹⁸;

На 2021 рік потребу Маріупольської територіальної громади в соціальних послугах було визначено наступним чином: догляд вдома, денний догляд – 3004 особи; підтримане проживання – 2637 осіб; соціальна адаптація – 1557 осіб; соціальна інтеграція та реінтеграція – 275 осіб; надання притулку – 267 осіб; екстрене (кризове) втручання – 113 осіб; консультування – 10542 осіб; соціальний супровід – 2582 осіб; представництво інтересів – 7724 особи; посередництво (медіація) – 6 осіб; соціальна профілактика – 2687 осіб; натуральна допомога – 2481 особа; переклад жестовою мовою – 60 осіб; догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних – 100 осіб; супровід під час інклюзивного навчання – 3 осіб; інформування – 200 осіб.³¹⁹

³¹⁷ Тут і надалі, через косу риску: отримували, отримують, отримуватимуть послуги в майбутньому.

³¹⁸ Потреби у соціальних послугах : Звіт. URL: <https://mariupolrada.gov.ua/page/zviti-roboti-departamentu-socialnogo-zahistu-naselennja> – (дата звернення: 12.07.2021).

³¹⁹ Визначення потреб Маріупольської територіальної громад в соціальних послугах на 2021 рік : Звіт. URL: <https://mariupolrada.gov.ua/page/zviti-roboti-departamentu-socialnogo-zahistu-naselennja> – (дата звернення: 12.07.2021).

Краматорськ

За 2020 рік Територіальним центром соціального обслуговування (надання послуг) було виявлено та взято на облік 1476 осіб, у тому числі в місті 1339 осіб, в сільській місцевості 137 осіб. Фактично відділеннями територіального центру протягом року соціальні послуги надано 1476 особам. Відділенням соціальної допомоги вдома надано соціальних послуг з догляду вдома 557 особам, з них у сільській місцевості 103 особам. Відділенням денного перебування надані соціальні послуги із соціальної адаптації та консультування 387 особам, які мешкають в місті. Відділенням організації надання адресної натуральної та грошової допомоги надано соціально-економічних послуг 532 особам, у тому числі в сільській місцевості 34 особам. Протягом року швачкою надано 402 послуги з пошиття та ремонту одягу 97 особам; перукарем надано 630 послуг з стрижки та фарбування волосся 215 особам; робітником з комплексного обслуговування й ремонту будинків надано 69 послуг з поточного дрібного ремонту оселі, меблів та обладнання 34 особам. В територіальному центрі є пункт прокату засобів реабілітації, який налічує 42 одиниці.³²⁰ Протягом 2020 року безкоштовним пунктом прокату засобів реабілітації скористалися 26 громадян. В територіальному центрі створено мультидисциплінарну команду, яка надає комплексні соціальні послуги непрацездатним громадянам з VI та V групами рухової активності. Протягом року спеціалістами команди надано 138 послуг 46 особам. Загальний обсяг видатків, виділений міською радою на утримання терцентру в 2020 році складає 7796280 грн. Фактичне фінансування склало 7744150 грн. або 99,3% від запланованого.

Згідно звіту Краматорського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо надання соціальних послуг за 2020 рік³²¹, протягом звітного періоду під соціальним супроводом перебувало 94 сім'ї (особи), які опинилися в складних життєвих обставинах, з них:

Іншими соціальними послугами було охоплено 700 сімей (осіб), які опинилися в складних життєвих обставинах, з них:

- 2 особи, які постраждали від торгівлі людьми;
- 201 сім'я, постраждала від жорстокого поводження та насильства, в якій виховується 71 дитина;
- 14 сімей одиноких матерів/батьків, в яких виховується 19 дітей;
- 322 сім'ї (особи) з числа постраждалих від збройних конфліктів та тимчасової окупації, в яких виховується 522 дитини; у т.ч. внутрішньо переміщених 95 сімей (осіб), в яких виховується 171 дитина; та 227 сімей (з числа жителів Краматорська, в яких виховується 351 дитина, що постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів);
- 18 сімей (осіб), які перебували у конфлікті з законом, в яких виховується 2 дитини;
- 4 сім'ї, де один чи кілька членів мають інвалідність, в яких виховується 6 дітей;
- 21 сім'я, якій призначено державну соціальну допомогу при народженні дитини, в яких виховується 40 дітей;
- 1 сім'я особи похилого віку (пенсіонера), в якій виховується 3 дітей;
- 27 багатодітних кризових сімей, в яких виховується 184 дитини;
- 3 сім'ї з новонародженими дітьми, в яких виховується 5 дітей;
- 1 сім'я вагітної жінки;
- 1 малозабезпечена сім'я, в якій виховується 2 дітей;
- 81 сім'я, дитина з якої перебуває в закладі, що здійснює інституційний догляд і виховання дітей, в якій виховується 181 дитина;
- 2 особи з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;

³²⁰ Звіт про роботу Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Краматорської міської ради за 2020 рік. URL: <https://drive.google.com/file/d/1DtyPfVLvdhJsxQHw8bhgJFntZHf6pC8/view?usp=sharing> (дата звернення: 12.07.2021).

³²¹ Звіт Краматорського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо надання соціальних послуг протягом 2020 року. URL: https://drive.google.com/file/d/10J_dNh3Qm9EC3lvnutOqXsSONsd2FVo/view?usp=sharing (дата звернення: 12.07.2021).

- 1 особа похилого віку;
- 2 саодинокі особи.³²²

Протягом 2020 року під соціальним супроводженням перебувало:

- 9 прийомних сімей, в яких виховується 16 дітей, з них: 15 прийомних дітей і 2 особи з числа прийомних дітей;
- 2 дитячих будинки сімейного типу, в яких виховується 18 дітей, з них: 16 дітей – вихованців;
- 22 сім'ї опікунів/піклувальників, в яких виховується 34 дитини, з них: 31 дитина з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Соціальним обслуговуванням була охоплена 21 сім'я опікунів/піклувальників, в яких виховується 31 дитина, з них: 28 дітей з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.³²³

Аналіз даних про закриту/незакриту потребу у соціальних послугах в громадах свідчить про те, що така інформація здебільшого не регулярно оприлюднюється місцевими органами влади на офіційних ресурсах, а та незначна частина інформації, яка все ж є доступною, не є вичерпною та в своїй більшості не враховує даних надавачів недержавного сектору. Відомості про тих отримувачів послуг, які мали підстави для отримання послуг, однак не отримали їх через відсутність послуги в закладі/установі або переповненість вільних місць, зазвичай відсутні. Відомості фіксують фактичні дані щодо осіб, які перебували на обслуговуванні, або звернулися по консультування. Деталізація статистичної інформації за кожним стандартом теж не застосовується всіма надавачами. Назагал офіційна статистика рідко узагальнюється в єдиний звіт по громаді, а здебільшого залишається і подається на офіційних сторінках міськрад/відповідних управлінь у вигляді звітів окремих установ – надавачів соціальних послуг, не по всіх установах – надавачах соціальних послуг комунального сектору. Попри те, що місцеві органи влади заперечують факт наявності незакритої потреби у соціальних послугах в громаді, таке явище має місце в кожній з проаналізованих громад, та для його усунення потребує більшої взаємодії між такими суб'єктами системи надання соціальних послуг як уповноважені місцеві органи влади та надавачі недержавного сектору. Взаємодія цих суб'єктів саме на етапі визначення потреб населення /територіальної громади у соціальних послугах сприятиме повномасштабному наданню соціальних послуг усім потребуючим у відповідній громаді, що відповідає основним цілям та принципам надання соціальних послуг.

³²² Ibid.

³²³ Ibid.

Розділ 8.

**Пропозиції Карітасу України
щодо законодавчих змін
необхідних для реформи
системи надання
соціальних послуг**

Діюча нині норма ст. 34 закону «Про місцеве самоврядування»³²⁴ від 21.05. 1997 р. в редакції 2016 року виділила серед повноважень у сфері соціального захисту населення виконавчих органів сільських, селищних, міських рад делеговані повноваження щодо вирішення відповідно до законодавства питань: надання соціальних послуг особам та сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, забезпечення утримання та виховання дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. За час, протягом якого повноваження щодо надання соціальних послуг були передані на місцевий рівень – територіальним громадам, в рамках реалізації реформи децентралізації, даний підхід встиг довести свою неефективність щодо виконання завдань, які на нього покладалися. Самостійність місцевих бюджетів, що гарантується власними та закріпленими за ними на постійній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону, лише додала проблемі соціальних послуг додаткового «місцевого колориту» і різноманітності. За результатами моніторингу діяльності ряду територіальних громад встановлено низку порушень: мешканці громад продовжують отримувати соціальні послуги відповідно до положень не чинного наразі Закону України «Про соціальні послуги» 2003 року; не здійснюється визначення потреб населення в соціальних послугах; неналежним чином організована та проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота серед громадян щодо надання соціальних послуг; якість та обсяг соціальних послуг орієнтовані переважно на фінансові можливості, а не на потреби осіб; не проводиться належні оцінка і прогнозування потреб у соціальних послугах та моніторинг оцінки якості їх надання³²⁵. Фінансові можливості громад для покриття потреби у соціальних послугах виявилися обернено пропорційними до розміру потреб через більшу схильність до потрапляння в СЖО мешканців саме депресивних/фінансово дотаційних громад. Недостатність та несвоєчасність соціальних послуг через відсутність належного фінансування та неефективного витрачання коштів вже дає свої невтішні плоди: збільшення кількості надзвичайних ситуацій в закладах– надавачах соціальних послуг комунального сектора, зростання кількості напівлегальних приватних закладів – надавачів соціальних послуг і в т.ч. надзвичайних ситуацій у них, скорочення через закриття мереж закладів комунального сектору на місцях, вивільнення і втрата кваліфікованого персоналу. Ситуація вимагає втручання і виправлення не лише на рівні галузевого законодавства та підзаконних нормативних актів, а і на рівні законодавства, що регламентує розподіл повноважень щодо надання соціальних послуг, їх фінансування та обліку. За обсягами такі зміни можна вважати повноцінною реформою фінансування та надання соціальних послуг. Така реформа має декілька основних напрямків: фінансування, облік та доступність.

³²⁴ Про місцеве самоврядування. Закон України від 21.05. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.07.2021).

³²⁵ Щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, 2020 р. с. 202, URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/schoricha-dopovid-2020.pdf> (дата звернення 23.06.2021).

8.1 Фінансування

Описаний в цьому звіті сучасний стан галузі соціальних послуг вимагає змін в підходах до їх фінансування. Попри те, що вони надаються і завжди надаватимуться безпосередньо в громадах, гарантований пакет соціальних послуг має фінансуватися з державного бюджету, а не за рахунок коштів, які виділяють зі своїх місцевих бюджетів громади. Для додаткової мотивації громад, фінансування соціальних послуг може здійснюватися спільно з державного та місцевих бюджетів. Обов'язковими елементами цього напрямку реформи є:

Створення єдиного державного замовника соціальних послуг, який:

- створюється як окремий центральний орган виконавчої влади та не може бути надавачем соціальних послуг;
- виступає в якості замовника всіх соціальних послуг та укладає контракти про закупівлю соціальних послуг із надавачами соціальних послуг усіх форм власності;
- є розпорядником бюджетних коштів та проводить оплату закуплених соціальних послуг надавачам усіх форм власності згідно програми державних гарантій надання соціальних послуг.

Визначення державних фінансових гарантій надання соціальних послуг та реабілітаційного обладнання за рахунок коштів державного бюджету України за програмою соціальних гарантій для забезпечення потреб в громаді на 100%:

- впровадження державного гарантованого пакету соціальних послуг шляхом визначення на законодавчому рівні переліку послуг, які громадяни отримують за рахунок бюджетних коштів та за рахунок отримувача (в повному обсязі або диференційовано);
- забезпечення рівних умов доступу для надавачів соціальних послуг усіх форм власності до фінансування з державного бюджету в межах державного гарантованого пакету соціальних послуг;
- гарантований доступ до соціальних послуг високої якості незалежно від місця проживання отримувача та фінансової спроможності громади.

Затвердження єдиних тарифних ставок на соціальні послуги, що надаються відповідно до державних стандартів соціальних послуг, в тому числі:

- визначення вартості кожного окремого заходу в рамках державного стандарту соціальної послуги;
- запровадження методики обрахунку вартості (тарифу) кожної окремої соціальної послуги за спеціальною формулою, що враховує особливості випадку (складність, відстань, додаткове обладнання, тощо);
- обрахунок сукупної вартості забезпечення потреби у соціальних послугах в громаді на підставі єдиних тарифних ставок;
- забезпечення прозорості та повного аудиту цільового використання бюджетних коштів.

Пропоноване бачення подальших кроків вимагає докорінних змін підходів щодо того, хто буде уповноважений надавати соціальні послуги і хто буде їх фінансувати. Таким чином, фінансування соціальних послуг мало би здійснюватися централізовано, з державного бюджету. Для цьо-

го необхідно внести зміни до Бюджетного кодексу (п. 4, ст. 89, та ст. 90), якими визначається що фінансування соціальних послуг відбувається з місцевих та обласних бюджетів. Натомість, внести зміни до ст. 87 Бюджетного кодексу в частині залучення до видатків, що здійснюються з державного бюджету України, пункту про фінансування соціальних послуг. Такі зміни в Бюджетному кодексі мають поєднуватися з прийняттям закону «Про державні фінансові гарантії надання соціальних послуг», що визначає державні фінансові гарантії надання необхідних отримувачам соціальних послуг та реабілітаційного обладнання належної якості за рахунок коштів державного бюджету України за програмою державних гарантій надання соціальних послуг. Ця програма визначає перелік та обсяг соціальних послуг (включаючи реабілітаційне обладнання), повну оплату надання яких отримувачам держава гарантує за рахунок коштів державного бюджету України згідно з тарифом, для профілактики, підтримки та обслуговування у зв'язку з потраплянням отримувачів в складні життєві обставини. Цим законом буде визначено декілька типів оплати вартості послуг (глобальні ставки, що передбачають сплату надавачам соціальних послуг фіксованої суми за визначену кількість послуг чи визначений період; капітаційні ставки, які встановлюються у вигляді фіксованої суми за кожного отримувача; ставки на випадки, в яких вдалось подолати складні життєві обставини; ставки на соціальну послугу; ставки за результатами виконання договорів про закупівлю соціальних послуг надавачем соціальних послуг). Відповідно, в щорічно затверджуваному законі «Про державний бюджет» після прийняття вказаних законодавчих змін має щороку поновлюватися стаття витрат на «Реалізацію програми державних гарантій надання соціальних послуг населенню», а також має бути додана стаття «Установити, що у відповідному році реалізація державних гарантій надання соціальних послуг населенню за програмою фінансових гарантій надання соціальних послуг здійснюється у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України». Закон «Про соціальні послуги», зокрема статтю 27, слід доповнити згадкою в п.1. про те, що «Фінансування надання соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів за програмою державних гарантій надання соціальних послуг населенню, спеціальних фондів, коштів підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, коштів благодійної допомоги (пожертвувань) та інших джерел, не заборонених законом, відповідно до обсягу потреб кожного отримувача індивідуально». В законі «Про місцеве самоврядування в Україні» частину 4 ст. 34 необхідно виключити, а ст. 34 доповнити частиною п'ятою такого змісту: «До відання виконавчих органів міських рад міст обласного значення та рад об'єднаних територіальних громад, крім повноважень, визначених пунктом «б» частини першої цієї статті, належить забезпечення в межах наданих повноважень доступності і безоплатності надання соціальних послуг на відповідній території, відповідно до закону».

Для вдосконалення обліку та ефективності використання бюджетних коштів, виділених на надання соціальних послуг, слід внести наступні зміни в закон «Про соціальні послуги»:

- в ч.1 ст.11 доповнити перелік уповноважених органів системи надання соціальних послуг новим органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення (Національна соціальна сервісна служба України);
- доповнити ст. 11 новою ч. 2-1, якою визначити повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, якими будуть виконання функцій замовника соціальних послуг за програмою державних гарантій надання соціальних послуг; укладання договорів про закупівлю соціальних послуг із надавачами усіх форм власності; здійснення оплати згідно з тарифом за надані отримувачам соціальні послуги за договорами про закупівлю соціальних послуг за програмою соціальних гарантій; реалізація державної політики у сфері державних фінансових гарантій надання соціальних послуг за програмою державних гарантій надання соціальних послуг;
- в ч.3, ч.4 ст.11 доповнити повноваження місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів місцевих рад ОТГ обов'язком сприяти розвитку мережі на-

- давачів соціальних послуг – комунальних некомерційних підприємств та надавачів соціальних послуг недержавного сектору;
- доповнити ч.2 ст. 13, якою визначити що до надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору належать державні та комунальні некомерційні підприємства, які надають соціальні послуги, та є самостійними суб'єктами господарювання, які здійснюють господарську діяльність у сфері надання соціальних послуг без мети одержання прибутку. Порядок фінансування надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору з бюджетів визначатиметься окремим нормативним актом.;
 - вилучити п. 16 ч.1. ст. 1 щодо соціального замовлення як засобу регулювання діяльності у системі надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі надавачів соціальних послуг для задоволення потреб осіб/сімей у соціальних послугах відповідно до результатів визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах;
 - вилучити ст. 26 щодо соціального замовлення для усунення механізму, який допускає формування обсягів фінансування кожної соціальної послуги в режимі торгів та конкурсів, а не на підставі єдиних затверджених тарифів;
 - ч. 9. ст. 28 викласти в наступній редакції: «Розмір плати за соціальні послуги визначається відповідно до затверджених тарифів, змісту та обсягу послуг, що надаються. Порядок регулювання тарифів на соціальні послуги затверджується Кабінетом Міністрів України».

В постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України» від 26.08.2020 р. № 783 внести наступні зміни:

- забрати із переліку завдань Національної соціальної сервісної служби України надання соціальних послуг та доповнити такими завданнями як реалізація державної політики у сфері державних фінансових гарантій надання соціальних послуг за програмою державних гарантій надання соціальних послуг (програма соціальних гарантій); виконання функцій замовника соціальних послуг за програмою соціальних гарантій (змінити та доповнити п.3);
- доповнити повноваження Нацсоцслужби такими повноваженнями: «розробляє проект програми соціальних гарантій та проекти специфікацій і умов закупівлі соціальних послуг за програмою соціальних гарантій, вносить пропозиції щодо тарифів і коригувальних коефіцієнтів; укладає, змінює та припиняє договори про закупівлю соціальних послуг; здійснює оплату згідно з тарифом за надані отримувачам соціальні послуги за договорами про закупівлю соціальних послуг за програмою соціальних гарантій; забезпечує створення можливості для реалізації отримувачами соціальних послуг їх права на вибір надавача соціальних послуг шляхом надання роз'яснень та інформації стосовно надавачів соціальних послуг та програми соціальних гарантій; проводить фінансовий аналіз та довгострокове планування сталого фінансування програми соціальних гарантій; узагальнює інформацію та розробляє стратегічні напрями розвитку ринку надання соціальних послуг з метою досягнення універсального охоплення населення України необхідними соціальними послугами за програмою соціальних гарантій (доповнити п.4);
- доповнити положенням про те, що Нацсоцслужба не може бути засновником, власником або утримувачем надавачів соціальних послуг державної та/або комунальної форми власності та не може керувати ними (доповнити новим п. 16).

Постанову Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 185 «Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг» доповнити положенням про те, що надавачі соціальних послуг державного/комунального сектору можуть бути внесені у Реєстр надавачів та отримувачів

соціальних послуг винятково за умови набуття ними статусу державного/комунального некомерційного підприємства (доповнити новим п.2-1).

З метою гармонізації вартості соціальних послуг та усунення залежності обсягів їх фінансування від фінансової спроможності громад вкрай важливим є розробка та запровадження обґрунтованих тарифів на соціальні послуги. Для досягнення цього, в рамках реалізації закону «Про державні фінансові гарантії надання соціальних послуг», необхідно прийняти постанову Кабміну «Про удосконалення реалізації програми державних гарантій надання соціальних послуг населенню», якою всі стандарти соціальних послуг буде розмежовано на прості соціальні послуги, комплексні соціальні послуги (у тому числі з наданням проживання), комплексні спеціалізовані соціальні послуги, допоміжні соціальні послуги. Постановою має бути визначено, які соціальні послуги закуповуватимуться за глобальною ставкою, за капітаційною ставкою, за ставкою на випадки, за ставкою на соціальну послугу та за ставкою за результатами виконання договорів про закупівлю соціальних послуг надавачем соціальних послуг. Цією ж постановою щорічно затверджуватиметься тариф на кожен вид ставки та кожен стандарт соціальної послуги.

8.2 Облік

Ощадливе, якісне та ефективне використання ресурсів не можливе без їх обліку. В умовах критичної нестачі коштів, постійного старіння населення та зростання в зв'язку з цим потреби у соціальних послугах, належний облік набуває критичної важливості. Обов'язковими елементами цього напрямку реформи є:

Використання Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг як інструменту обліку потреб, моніторингу надання і оцінки якості соціальних послуг, за допомогою якого здійснюється:

- облік всіх отримувачів та їх потреб в соціальних послугах;
- планування та здійснення видатків на фінансування соціальних послуг на підставі відомостей про отримувачів соціальних послуг, які містяться у Реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг;
- розміщення результатів оцінки якості соціальних послуг (остаточного звіту про проведення зовнішньої оцінки) у Реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг;
- відмова від планово-звітних методів збору і обробки інформації 1 раз на рік (облік потреби, моніторинг та оцінка якості) та перехід до обліку в режимі реально-го часу.

Вдосконалення діючих та розробка відсутніх державних стандартів соціальних послуг, що включає в себе:

- розроблення та затвердження протоколів надання соціальних послуг, які регулюватимуть нормування часу, витрати матеріалів, послідовність дій, залучення додаткових фахівців, взаємодії з іншими службами, облік в реєстрах, вимоги до площ приміщень та обладнання згідно відповідних державних стандартів;
- перегляд та затвердження нових та розширених редакцій діючих державних стандартів соціальних послуг з включенням до їх складу протоколів надання соціальних послуг із розробкою основних алгоритмів ведення випадку по кожному стандарту;
- обрахунок тарифів по кожному стандарту соціальних послуг здійснюється з врахуванням затверджених протоколів та алгоритмів ведення випадку;

Незалежність оцінки якості надання соціальних послуг:

- проведення оцінки якості соціальних послуг здійснюється незалежними суб'єктами господарської діяльності, які мають необхідні знання та досвід та спеціалізуються на проведенні оцінки/аудиту якості соціальних послуг;
- забезпечення неупередженості та об'єктивності при проведенні оцінки якості соціальних послуг шляхом заборони здійснювати таку оцінку засновником надавача соціальних послуг незалежно від форми власності;
- єдиний замовник соціальних послуг може виступати ініціатором проведення оцінки якості соціальних послуг при розгляді спірних висновків щодо оцінки якості.

Задля реалізації цього напрямку реформи необхідно, в першу чергу, внести зміни у ті нормативно-правові акти, які регулюють процедуру визначення потреби у соціальних послугах в громаді та здійснення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг. Внесенню змін у

підзаконні акти мають передувати відповідні необхідні зміни до профільного закону «Про соціальні послуги».

Так, в частині, що стосується моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг, до Закону України «Про соціальні послуги» необхідно внести зміни у ч.ч. 3, 4 ст.11 та виключити із переліку повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів місцевих рад об'єднаних територіальних громад здійснення оцінки якості соціальних послуг та одночасно доповнити ст. 11 новою частиною 2-1 про те, що оцінку якості соціальних послуг здійснюють незалежні суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у сфері моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг, а Нацсоцслужба може виступати ініціатором проведення оцінки якості соціальних послуг при розгляді спірних висновків щодо оцінки якості.

Порядок проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 449, як профільний підзаконний нормативний акт у сфері здійснення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг, також має бути приведений у відповідність до вимог реформи. Так, необхідно:

- внести зміни до п.3 Порядку, якими змінити перелік суб'єктів моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг та визначити, що такими є Нацсоцслужба та її територіальні органи; незалежні суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у сфері моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг, в тому числі громадські організації (незалежні суб'єкти); об'єднання надавачів соціальних послуг; надавачі соціальних послуг незалежно від форми власності (крім надавачів соціальних послуг, що надають такі послуги на непрофесійній основі);
- доповнити новим п.3-1 про те, що на Нацсоцслужбу покладається обов'язок забезпечувати залучення незалежних суб'єктів до проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг;
- змінити порядок формування звітності та визначити, що звітність про проведення оцінки якості соціальних послуг (статистичні, адміністративні, оперативні звіти) формується в електронному вигляді та вноситься у Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг у терміни, визначені у Порядку (зміни до п.5);
- внести зміни до п. 26 Порядку щодо переліку суб'єктів, які можуть здійснювати зовнішню оцінку якості соціальних послуг та визначити, що такими є незалежні суб'єкти, господарювання, які здійснюють діяльність у сфері моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг;
- внести зміни до п. 27 шляхом вилучення із Порядку положення про порядок та терміни проведення зовнішньої оцінки якості соціальних послуг та визначити, що такий порядок та терміни визначаються окремим нормативним актом;
- визначити, що звіт про проведену зовнішню оцінку якості соціальних послуг вноситься до ЄІССС (зміни до п. 28) та з метою доведення до відома персоналу надавача соціальних послуг, отримувачів соціальних послуг, жителів адміністративно-територіальної одиниці, на території якої діє надавач соціальних послуг, розміщується в Реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг (зміни до п. 31).

Процедуру визначення потреби адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах необхідно реформувати та привести у відповідність з динамікою зміни потреб суспільства/громади. Станом на сьогодні на потребу, яка визначається за попередній рік, кошти у бюджеті закладаються на наступний рік. Тобто, не зважаючи на щорічну безперервність процесу, є прогалина між даними визначеної потреби та закладеним фінансуванням у 2 роки, що робить таке фінансування неефективним та таким, що не відповідає реальним обставинам та даним. В частині, що стосується визначення та обліку потреби у соціальних послугах в громаді, необхідно внести зміни у Порядок визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соці-

альних послугах, затверджений наказом Мінсоцполітики від 20.01.2014 р. № 28, а саме:

- зобов'язати структурні підрозділи з питань соціального захисту населення районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих комітетів відповідних рад з метою визначення потреб населення у соціальних послугах користуватися даними із Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг щодо фактичних отримувачів та чисельності виявлених осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, або соціальних груп, які отримують соціальні послуги та щодо суб'єктів, що надають соціальні послуги на відповідній території. Зібрані та узагальнені дані щодо потенційних та фактичних отримувачів соціальних послуг, суб'єктів, що надають соціальні послуги на відповідній території, рівень задоволеності у соціальних послугах вносити у Єдину інформаційну систему соціальних послуг (ЄІССС) щокварталу (зміни до п.2.3.);
- викласти п.3.2. у новій редакції, доповнивши положенням про те, що Нацсоцслужба, на підставі даних, що містяться у ЄІССС, здійснює аналіз і прогнозування потреб населення України у соціальних послугах і засобах реабілітації та щороку формує бюджетний запит на наступний бюджетний рік задля забезпечення реалізації державних фінансових гарантій надання соціальних послуг на безперервній основі.

Діючі державні стандарти соціальних послуг потребують докорінної модернізації шляхом деталізації заходів для кожної соціальної послуги та розробки протоколів з чіткими поетапними алгоритмами надання послуги. Також ряд соціальних послуг, які передбачені Класифікатором соціальних послуг, не мають розроблених державних стандартів. Відповідно нові державні стандарти повинні бути розроблені з урахуванням необхідності розробки протоколів надання послуг.

8.3 Доступність

Фокусування всієї системи надання соціальних послуг на отримувачу послуг і робота з кожним випадком згідно потреби у соціальних послуг гарантуватиме доступність соціальних послуг незалежно від місця проживання, організаційно-правової форми надавача соціальних послуг чи платоспроможності громади. Обов'язковими елементами цього напрямку реформи є:

Створення умов для реалізації отримувачем права на вільний вибір надавача соціальних послуг:

- завершення формування та наповнення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг вичерпним переліком надавачів та отримувачів соціальних послуг;
- забезпечення інформування отримувачів соціальних послуг доступним для них способом про перелік надавачів потрібної послуги в громаді через надання витягу з Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг;
- підставою для початку надання соціальних послуг є укладення договору з надавачем, якого обрав отримувач.

Запровадження механізму фінансування за принципом «гроші йдуть за отримувачем соціальної послуги»:

- планування обсягів фінансування винятково на підставі вартості необхідних витрат на ведення кожного випадку надання соціальних послуг;
- розроблення планів соціального розвитку громади на підставі аналізу статистичних даних щодо кількості отримувачів та їх потреб у соціальних послугах, що надійшли до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг;
- визначення переліку стандартів соціальних послуг, фінансування яких відбувається пропорційно до вартості фактично здійснених заходів індивідуального плану для кожного випадку згідно затверджених тарифів.

Створення конкурентного ринку надання соціальних послуг шляхом запровадження уніфікованих алгоритмів фінансування надавачів всіх форм власності:

- надання фінансової та управлінської автономії надавачам соціальних послуг комунального сектору шляхом перетворення їх на комунальні некомерційні підприємства з метою усунення кошторисного фінансування, не пов'язаного з результатами діяльності комунальних установ;
- усунення відмінностей у принципах фінансування соціальних послуг надавачів державного/комунального та недержавного секторів;
- відмова від соціального замовлення та аналогічних конкурсних механізмів у роботі з надавачами недержавного сектору;
- усунення суб'єктивізму в прийнятті рішень щодо фінансування соціальних послуг на місцевому рівні.

Поворотним моментом реформи надання соціальних послуг має стати запровадження механізму «гроші йдуть за отримувачем послуг», яким усувається залежність від територіальної приналежності до «багатої» чи «бідної» громади, географічної віддаленості від надавача соціальної послуги, відсутності послуги, якої потребує отримувач в програмі пріоритетного розвитку в громаді. Для реалізації цих завдань необхідно активізувати роботу над переходом до роботи з Реєстром надавачів та отримувачів соціальних послуг, як з єдиним джерелом інформації щодо надання соціальних послуг як в громаді, так і загалом, на рівні держави. Для цього, зокрема, в законі «Про соціальні послуги», потрібно:

- п. 1 ч. 1 ст. 15 доповнити та викласти у наступній редакції: «1. Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг (далі – Реєстр) створюється для забезпечення: 1) реалізації права особи/сім'ї на соціальні послуги та вільний вибір надавача соціальних послуг»;
- ч. 1 ст. 10 доповнити п. 6: «персоніфікований облік і фінансування потреби кожного отримувача соціальної послуги індивідуально»;
- ч. 6 ст. 28 вилучити.

Визначення потреби повинно відбуватися на підставі даних про отримувачів/потенційних отримувачів соціальних послуг, які містяться у Реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг. Це сприятиме отриманню актуальних даних при визначення потреби кожної громади у соціальних послугах. Для цього в наказі Мінсоцполітики «Порядок визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах», від 20.01.2014 р. № 28:

- 3 п. 2.4. вилучити норму щодо вимоги до структурних підрозділів та соціальних служб, після отримання запитів від структурних підрозділів з питань соціального захисту населення районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, структурних підрозділів з питань соціального захисту населення виконавчих комітетів відповідних рад про надання протягом 15 робочих про інформацію про чисельність фактичних отримувачів соціальних послуг; суб'єктів, що надають соціальні послуги (інформацію про діяльність закладів/установ, організацій, що надають соціальні послуги, їх потужність тощо);
- Ч. 2 п. 2.4. викласти в редакції: «Для визначення фактичних отримувачів соціальних послуг та суб'єктів, що надають соціальні послуги використовується інформація з Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг».
- Ч. 3 п.2.4. вилучити;
- Абз. 3, ч. 4. п. 2.4. викласти в редакції: «Визначення індивідуальних потреб здійснюється постійно протягом року структурними підрозділами з питань соціального захисту населення районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, структурними підрозділами з питань соціального захисту населення виконавчих комітетів відповідних рад, надавачами соціальних

послуг будь-якої форми власності шляхом відвідання осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, або соціальної групи за місцем їх проживання/перебування та проведення комплексного обстеження та (або) опитування.

- В п.3.1. слова «подають для подальшого вивчення та узагальнення до Міністерства соціальної політики Автономної Республіки Крим, структурних підрозділів з питань соціального захисту населення обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій щороку до 01 квітня» замінити на «вносять ці дані у ЄІССС щокварталу».

Вказані в цьому розділі пропозиції щодо змін до чинного законодавства та підзаконних нормативних актів описують лише малу частину всіх тих заходів, які необхідно здійснити для переходу до нового рівня надання соціальних послуг. Фіксоване планове фінансування закладів, що не залежить від кількості та якості реально наданих соціальних послуг, в умовах недофінансування галузі в цілому демотивує як надавати соціальні послуги, так і здійснювати пошук/профілактику нових випадків. Отримувач соціальних послуг опиняється осторонь цієї системи. Пропонована Карітасом України модель є клієнтоорієнтованою. Отримувач соціальних послуг, що перебуває в фокусі механізму надання соціальних послуг, є мотивуючим фактором для надавача соціальних послуг, збільшує ефективність та якість надання послуг, оскільки бюджет надавача напряму залежить від цих факторів. Надавач дістає прямий фінансовий стимул до пошуку/виявлення випадків незакритої потреби в соціальних послугах, розширення спектру послуг, та профілактики потрапляння в СЖО в громаді. В комплексі це змінює сприйняття соціальних служб і місце надавачів соціальних послуг в громаді, та спроможне вплинути на престиж професії соціального працівника.

Список використаної літератури

Книги

1. Веретенко Т. Г. Вступ до спеціальності: соціальна педагогіка. Модуль 2 : навч. посіб. : Т. Г. Веретенко, О. М. Денисюк. Київ. Київськ. Ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. 124 с.
2. Інституційна адвокація. Дослідження практик зміцнення зв'язків з урядами. Карітас Європи. Міжнародний благодійний фонд Карітас України. Львів. 2020. 68 с.

Періодика

3. Слозанська Г. І. Упровадження посади фахівця із надання соціальних послуг населенню в умовах об'єднаної територіальної громади: труднощі, що виникають. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 1 (306). 2017. С. 267 -276.
4. Степанова О. В. Фінансування соціального захисту в умовах децентралізації: зарубіжний досвід та національні реалії. Журнал «Інвестиції: практика та досвід» ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». №22. 2016. С.73-79, 2011. 124 с.

Матеріали конференцій, з'їздів

5. Гуріч В. Соціальна педагогіка в Україні: практика без освіти. Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців : Матеріали доповідей та повідомлень міжнар. наук. – практ. конф. м. Ужгород, 16 вер. 2016 р, Ужгород, 2016, С. 49-50.
6. Іванова О. Основні концептуальні аспекти розробки стандартів підготовки соціальних працівників : Матеріали міжнар. наук. –практ. конф. м. Ужгород, 2003. С.129-134.
7. Курляк І. Формування змісту ступеневої підготовки фахівців для сфери соціальних – послуг: досвід, проблеми, перспективи, Курляк І. Соціальна робота в Україні на початку XXI століття: Проблеми теорії– і– практики : Матеріали – доповідей – міжн. – науково-практичний конференції 29-31 жовт. 2002 р. Київ, 2002, С.76-84.

Довідники

8. Довідник вищих навчальних закладів : Osvita.ua. URL: <https://osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-0-185-0.html>.
9. Юридична енциклопедія / ред. кол. Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4. 720 с.
10. Юридична енциклопедія – / ред. кол. Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. Т. 6. 768 с.

Законодавчі та нормативні документи

11. Copenhagen Declaration on Social Development : United Nations. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.166_9_Declaration.pdf.
12. Declaration on Social Progress and Development : United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/progressanddevelopment.aspx>.
13. European Code of Social Security №048 : Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/>

- conventions/full-list/-/conventions/treaty/048?module=treaty-detail&treatynum=048.
14. Political declaration and Madrid International Plan of Action on Aging : United Nations. URL: https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Madrid_plan.pdf.
 15. Proclamation of Aging 47/5 : United Nations. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/RES/47/5>.
 16. United Nations Principles for Older Persons Adopted by General Assembly resolution 46/91 of 16 December 1991 : United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. URL:– <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/olderpersons.aspx>.
 17. Universal Declaration of Human Rights : United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights..>
 18. Бюджетний кодекс України : Кодекс від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
 19. Господарський кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
 20. ДБН В.2.2-10-2001 Будинки і споруди. Заклади охорони здоров'я : Державні Будівельні Норми України. URL: <https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-186>.
 21. ДБН В.2.2-40:2018 Інклюзивність будівель і споруд : Державні Будівельні Норми України. URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832.
 22. Декларація прав дитини : Декларація від 20.11.1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text.
 23. Декларація про соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному і міжнародному рівнях : Декларація від 03.12.1986 р. URL : – https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_131#Text.
 24. Державний стандарт соціальної адаптації : Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 р. № 514. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5975.html>.
 25. Державний стандарт соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації (проект) Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/340/>.
 26. Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності, Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.02.2016 р. № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-16#Text>.
 27. Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22.02.2019 р. № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-19#Text>.
 28. Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 р. № 1417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF#Text>.
 29. Деякі питання діяльності центрів надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/177-2020-%D0%BF#Text>.
 30. Деякі питання діяльності центрів соціальних служб : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 479. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2020-%D0%BF#Text>.
 31. Деякі питання здійснення контролю за додержанням вимог Закону України «Про соціальні послуги» : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 427. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/427-2020-%D0%BF#Text>.
 32. Деякі питання комплексної реабілітації осіб з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 09.08.2016 р. № 855. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1209-16#Text>.
 33. Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2020-%D0%BF#Text>.

34. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text>.
35. Деякі питання організації електронної взаємодії державних інформаційних ресурсів : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357-2018-%D0%BF#Text>.
36. Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 р. № 859. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/859-2020-%D0%BF#Text>.
37. Деякі питання реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг» : Наказ Міністерства соціальної політики України від 05.08.2020 р. № 555. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5788.html?PrintVersion>.
38. Деякі питання соціального захисту дітей з інвалідністю та осіб з інвалідністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 978. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2016-%D0%BF#Text>.
39. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Хартія від 03.05.1996 р. URL:– https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text.
40. Затверджені стандарти вищої освіти : Міністерство освіти та науки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>.
41. Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів. URL: http://komspip.rada.gov.ua/news/Pro_komitet/73203.html.
42. Конвенція про права дитини : Конвенція від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
43. Конституція України : Конституція від 28.06.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
44. Концепція реформування системи соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.04.2007 р. № 178-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/178-2007-%D1%80#Text>.
45. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Міжнародний пакт від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
46. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : Міжнародний пакт від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
47. Національний класифікатор професій ДК 003:2010, Наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010 р. № 327 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>.
48. Питання комплексної реабілітації осіб з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 14.03.2018 р. № 355. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0401-18#Text>.
49. План заходів на 2013-2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.03.2013 р. № 208-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-2013-%D1%80#Text>.
50. Положення про Громадську раду при Міністерстві соціальної політики України : Наказ Міністерства соціальної політики України від 16.10.2019 р. № 1484. URL: https://www.msp.gov.ua/files/gumanitarka/2019/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%93%D0%A0_16.10.2019.pdf.
51. Порядок формування, ведення та доступу до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2021 р. № 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text>.
52. Про апробацію проекту Державного стандарту супроводу під час інклюзивного навчання : Наказ Міністерства соціальної політики України від 04.02.2020 р. № 67/125. URL: https://www.msp.gov.ua/files/norm_baza/2020/67-125.pdf.
53. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-

- VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#n6>.
54. Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг» : Постанова Кабінету міністрів України від 21.07. 2021 р. № 741. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2021-%D0%BF#Text>.
 55. Про внесення змін до Типового положення про центр обліку бездомних осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 01.04.2015 р. № 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-15#Text>.
 56. Про впровадження соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» : Наказ Міністерства соціальної політики України від 25.08.2011 р. № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0326739-11#Text>.
 57. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.
 58. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>.
 59. Про державно-приватне партнерство : Закон України 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>.
 60. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>.
 61. Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної громади щодо надання послуг із соціальної підтримки населенню : Наказ Міністерства соціальної політики України від 21.06.2017 р. № 1030. URL: <https://www.msp.gov.ua/files/890.pdf>.
 62. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 02.02.2000 р. № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>.
 63. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.
 64. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
 65. Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.03. 2017 р. № 518. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text>.
 66. Про затвердження Державного стандарту денного догляду : Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 452. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1363-13#Text>.
 67. Про затвердження Державного стандарту догляду вдома : Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.11.2013 р. № 760. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#Text>.
 68. Про затвердження Державного стандарту надання притулку бездомним особам : Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.08.2013 р. № 495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1447-13#Text>.
 69. Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.01.2016 р. № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-16#Text>.
 70. Про затвердження Державного стандарту підтриманого проживання бездомних осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.04.2015 р. № 372. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0458-15#Text>.
 71. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах : Наказ Міністерства соціальної політики України від 31.03.2016 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#n13>.
 72. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування : Наказ Міністерства соціальної політики України від 11.08.2017 р. № 1307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>

- z1089-17#Text.
73. Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації : Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 р. № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text>.
 74. Про затвердження Державного стандарту соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.09.2013 р. № 596. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1671-13#Text>.
 75. Про затвердження Державного стандарту соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, які постраждали від торгівлі людьми : Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1327-13#Text>.
 76. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги догляду та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних : Наказ Міністерства соціальної політики України від 09.03.2021 р. № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0856-21#Text>.
 77. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування : Наказ Міністерства соціальної політики України від 02.07.2015 р. № 678. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0866-15#Text>.
 78. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання : Наказ Міністерства соціальної політики України від 01.07.2016 р. № 716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16#Text>.
 79. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги натуральної допомоги : Наказ Міністерства соціальної політики України від 25.03.2021 р. № 147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0589-21#Text>.
 80. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.06.2017 р. – № 956. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-17#Text>.
 81. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 р. № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text>.
 82. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги представництва інтересів : Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.12.2015 р. № 1261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-16#Text>.
 83. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики : Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.09.2015 р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text>.
 84. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціального супроводу при працевлаштуванні та на робочому місці : Наказ Міністерства соціальної політики України від 21.09.2016 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1359-16#Text>.
 85. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної інтеграції випускників інтернатних закладів (установ) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.09.2016 р. № 1067. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1367-16#Text>.
 86. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.01.2021 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0534-21#Text>.
 87. Про затвердження Державного стандарту соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами : Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.12.2018 р. № 1901. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-19#Text>.
 88. Про затвердження Державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.02.2016 р. № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-16#Text>.

89. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020 р. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>.
90. Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text>.
91. Про затвердження Методики обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї для надання соціальних послуг : Наказ – Міністерства соціальної політики України від 16.06.2020 р. № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0611-20#Text>.
92. Про затвердження Методики оцінки конкурсних пропозицій учасників конкурсу із залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 26.03.2015 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0625-15#Text>.
93. Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України – від 27.12.2013 р. № 904. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0904739-13#Text>.
94. Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку вартості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.12.2015 р. № 1186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1186739-15#Text>.
95. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо інформування населення про соціальні послуги : Наказ Міністерства соціальної політики України – від 28.10.2014 р. № 828. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0828739-14#Text>.
96. Про затвердження Мінімальних норм забезпечення предметами, матеріалами та інвентарем громадян похилого віку, інвалідів та дітей-інвалідів в інтернатних установах та територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг) системи соціального захисту населення : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.08.2015– № 857. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1068-15#Text>.
97. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12. 1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.
98. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету міністрів України від 29.04.2015 р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>.
99. Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати : Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.09.2012 р. № 537 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1614-12#Text>.
100. Про затвердження Положення про Державну службу зайнятості : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 16.12.2020 р. № 2663. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1305-20#Text>.
101. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 р. № 423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text>.
102. Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах : Наказ Міністерства соціальної політики України від 20.01.2014 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0253-14#Text>.
103. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг» : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. № 204. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2020-%D0%BF#Text>.
104. Про затвердження Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2019 р. № 576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-2019-%D0%BF#Text>.

105. Про затвердження Порядку підготовки та перепідготовки фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 430. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2020-%D0%BF#Text>.
106. Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2011 р. № 1049. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2011-%D0%BF#Text>.
107. Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text>.
108. Про затвердження Порядку регулювання тарифів на соціальні послуги : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 428. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428-2020-%D0%BF#Text>.
109. Про затвердження Порядку установавання диференційованої плати за надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2020-%D0%BF#Text>.
110. Про затвердження Примірної структури та штатного нормативу чисельності працівників республіканського Автономної Республіки Крим, обласного, Київського та Севастопольського міських центрів соціальних служб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 22.09.2020 р. № 644. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5819.html?PrintVersion>.
111. Про затвердження примірної форми договору про надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та компенсації надавачам вартості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 24.03.2021 р. № 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0146739-21#Text>.
112. Про затвердження стандартів надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми : Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1327-13#n8>.
113. Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2020 бюджетний рік і два бюджетні – періоди, що настають за плановим (2021–2022 роки) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.02.2020р. № 97. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5641.html>.
114. Про затвердження типових положень про службу у справах дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2007 р. № 1068. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-2007-%D0%BF#Text>.
115. Про затвердження Типового договору про соціальні послуги : Наказ Міністерства соціальної політики України від 23.12.2020 р. № 847. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-21#Text>.
116. Про затвердження Типового положення про соціальний готель : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 03.04.2006 р. № 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0450-06#Text>.
117. Про затвердження Типового положення про соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко) : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2005 р. № 1291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1291-2005-%D0%BF#Text>.
118. Про затвердження Типового положення про структурний підрозділ місцевої державної адміністрації : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2012 р. № 887. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/887-2012-%D0%BF#n6>.
119. Про затвердження Типового положення про центр обліку бездомних осіб : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.04.2011 р. № 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-11#Text>.
120. Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації ді-

- тей : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2004-%D0%BF#Text>.
121. Про затвердження Типового штатного нормативу чисельності працівників територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 12.07.2016 р. № 753. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1078-16#Text>.
122. Про затвердження Типової програми навчання фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності : Наказ Міністерства соціальної політики України від 15.03.2021 р. № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0550-21#Text>.
123. Про затвердження форм документів, необхідних для надання соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 16.11.2020 р. № 769. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0021-21#Text>.
124. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 5.07.1994 р. № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
125. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.
126. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
127. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.
128. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
129. Про організацію надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>.
130. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text>.
131. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.
132. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text>.
133. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2015 р. № 1151. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15#Text>.
134. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
135. Про проведення апробації проекту Державного стандарту соціальної послуги денного догляду дітей з інвалідністю : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.06.2021 р. № 361. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/6045.html>.
136. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ : Закон України від 12.12.1991 р. № 1972-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12#Text>.
137. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.
138. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) : Закон України від 14.09.2006 р. № 137-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16#Text>.
139. Про ратифікацію Конвенції про права дитини : Постанова Верховної Ради Української РСР

- від 27.02.1991 р. № 789-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-12#Text>.
140. Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 р. № 2148 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-08#Text>.
141. Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії : Закон України від 03.04.2003 р. № 716-IV. URL: – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/716-15#Text>.
142. Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах : Закон України від 23.06.2004 р. № 1845-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1845-15#Text>.
143. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.
144. Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2021 р. № 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text>.
145. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#n80>.
146. Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15#Text>.
147. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17.03.2011 р. № 3160-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text>.
148. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06. 2001 року № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#n12>.
149. Про Типове положення про притулок для дітей служби у справах дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.1997 р. № 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-97-%D0%BF#Text>.
150. Стратегія реформування системи надання соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8.08.2012 р. № 556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80#Text>.
151. Стратегія розвитку системи соціальних послуг для сім'ї, дітей та молоді на 2009-2014 роки : Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 04.11.2008 р. № 4414. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/\rada/show/v4414643-08#Text>.
152. Структура апарату Міністерства соціальної політики України : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.03.2020 р. № 451к. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/struktura-centralnogo-aparatu-ministerstva.html>.
153. Типове положення про будинок нічного перебування : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 14.02.2006 р. № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0475-06#Text>.
154. Типове положення про центр соціальної адаптації звільнених осіб : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 14.02.2006 р. № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0476-06>.
155. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії : Факультативний протокол від 01.01.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text.
156. Цивільний кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Електронні ресурси

157. Аналітична довідка з проведення моніторингу надання соціальних послуг Запорізьким міським територіальним центром соціального обслуговування (надання соціальних послуг) та Запорізьким міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, у 2020 році. URL: <http://uszn.zp.ua/2021/03/01/analitichna-dovidka-z-monitoringu-sots-poslug-u-2020-rotsi/>.
158. Аналітична записка про організацію виконання функцій у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей у 274 ОТГ, визначених наказами Мінсоцполітики від 14.06.2018 р. №890 (40 – ОТГ), від 20.07.2018 р. №1051– (234 ОТГ) : Харківська міська рада. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/912/91199/files/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0%20%D0%9C%D0%A1%D0%9F%D0%A3%20%D0%B7%D0%B0%202019%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>.
159. Визначення потреб Маріупольської територіальної громади в соціальних послугах на 2021 рік : Звіт. URL: <https://mariupolrada.gov.ua/page/zviti-roboti-departamentu-socialnogo-zahistu-naselennja-->.
160. Звіт Краматорського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо надання соціальних послуг протягом 2020 року. URL: https://drive.google.com/file/d/10J_d_Nh3Qm9EC3lvnutOqXsSONsd2FVo/view?usp=sharing.
161. Звіт про роботу Київського міського територіального центру соціального обслуговування за 2020 рік. URL: <https://dsp.kyivcity.gov.ua/files/2021/2/4/zvitKMTCSO2020.docx>.
162. Звіт про роботу Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Краматорської міської ради за 2020 рік. URL: https://drive.google.com/file/d/1DtyPfvLvdh_JsxQHw8bhgJFntZHf6pC8/view?usp=sharing.
163. Звіти роботи департаменту соціального захисту населення. URL: <https://mariupolrada.gov.ua/page/zviti-roboti-departamentu-socialnogo-zahistu-naselennja->.
164. Інформаційно-аналітична довідка щодо соціального захисту окремих категорій населення м. Києва (станом на 1.04.2020). URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj4eOal4jyAhXMplsKHcQwATYQFjAAegQIBRAD&url=https%3A%2F%2Fdsp.kyivcity.gov.ua%2Ffiles%2F2020%2F5%2F20%2FAD01042020.doc&usg=AOvVaw0vCx3gxasdKM4X3IDdgbF7>.
165. Міністерство інфраструктури України. Державно-приватне партнерство (Public-Private Partnerships). URL: <https://mtu.gov.ua/content/erzhavnoprivatne-partnerstvo-publicprivate-partnerships.html>.
166. Потреби у соціальних послугах : Звіт. URL: <https://mariupolrada.gov.ua/page/zviti-roboti-departamentu-socialnogo-zahistu-naselennja->.
167. Робота управління – служби у справах дітей департаменту соціальної політики Дніпровської міської ради : Звіт. URL: <https://dniprorada.gov.ua/upload/editor/2020.docx>.
168. Щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, 2019 р. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/zvit%20za%202019.pdf>.
169. Щорічна доповідь уповноваженого Верховної ради України з прав людини, 2020 р. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/schoricha-dopovid-2020.pdf>.

Проект «Адвокація сталого надання соціальних послуг для вразливого населення, що постраждало внаслідок конфлікту в Україні, у п'яти центрах «Карітас» в рамках реформи децентралізації, 2020-2025» розпочався в серпні 2020 року та виконується у Києві, Запоріжжі («Карітас Запоріжжя», «Карітас Маріуполь»), Дніпрі, Краматорську та Червонограді («Карітас Краматорськ»). Загальною метою є посилення стійкості внутрішньо переміщених осіб, які постраждали від війни, та соціально вразливих місцевих громад шляхом надання соціальних послуг для дітей та молоді, а також послуг з догляду вдома. Інтенсивна адвокаційна діяльність на національному рівні спрямована на внесення змін в законодавство у сфері соціальної політики та створення сприятливих передумов для надання соціальних послуг «Карітасу» за кошти державного і місцевого бюджетів в контексті національної реформи децентралізації. На місцевому рівні співпраця з органами місцевого самоврядування в основному відбувається у спільному аналізі існуючих перешкод для якісного надання соціальних послуг у громадах та пошуку шляхів вдосконалення послуг, відповідно до потреб громад. В рамках проекту фінансування соціальних послуг «Карітасу» з місцевих бюджетів відбувалося переважно через механізм бюджету участі. Однак, завданням наступного періоду проекту є адвокація впровадження та застосування інших механізмів участі недержавних надавачів, включаючи механізм соціального замовлення, соціально-культурних проектів. Проект триватиме до травня 2025 року та має на меті поширення досвіду і кращих практик у інших регіонах країни.